

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA HOLBÆK AMT

HISTORISKE AARBØGER

40. BIND

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR HOLBÆK AMT

XII BINDS 3. AARGANG

1947

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN - KØBENHAVN
HOLBÆK AMTSTIDENDES BOGTRYKKERI

1947

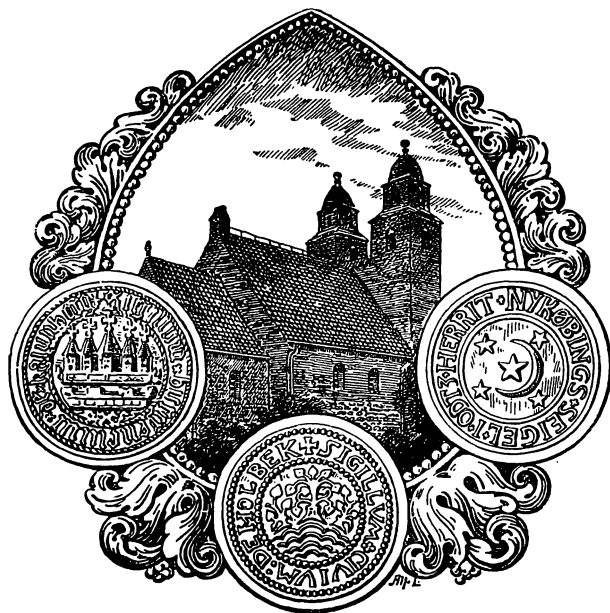
FRA HOLBÆK AMT

HISTORISKE AARBØGER

40. BIND

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR HOLBÆK AMT

XII BINDS 3. AARGANG

1947

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN • KØBENHAVN
HOLBÆK AMTSTIDENDES BOGTRYKKERI

1947

INDHOLD

	Side
V. Møller: TINGBOGEN FORTÆLLER. Kulturhistoriske Smaatræk fra Holbækegnen i 1600'erne	5
En omstrefende Betlerske 7, Pilene langs Gaden i Bennebo 10, Holbæk Slots Tilstand 11, Tinghuset i Tuse 12, Sygdom og Ulykker 13, En Oprører 13, Badskæreren 16, En ulykkelig Hændelse 17, Soldater 20, Pantning 21, Dagligt Liv i Landsbyen 24, Paa Landevejen 27, Fra Dragerup 29, Fødestedet 30.	
R. Nielsen: PASTOR WINSLØW OG SEJERØBOERNE	34
Fanny Fang: BARNDOMSMINDER FRA ORØ. Af Christian Poulsens Erindringer fra Aarene før ca. 1875	51
Da der kom »Udlændinge« til Øen 51, Skoletiden 53, Aarets Gilder og Traktementer 56, Faderen bliver Møller og Sogne- raadsformand 62, Skolelærerfamilien Bergstrøm 64, Poli- tiske Skærmydsler 69, Smaatræk fra Livet gennem Tiden 71.	
Anton Hansen: FRA FAGFORENINGSBEVÆGELSENS FØR- STE TID I HOLBÆK	74
Bent Rasmussen: AF NORDBY-PRÆSTERNES OPTEGNEL- SER 1800—1850	84
Andrea E. Sørensen: UFORBEHOLDNE SOLDATERMINDER FRA 1864	97
N. Jensen: PAA AFTÆGT	107
(†) Vilh. Bruun: I ONDLØSE MØLLEGAARD 1871	114
FRA HOLBÆK AMT. Mindre Meddelelser: Sophus Jensen: De sidste Grundtvigers Gravplade paa Nykøbing Kirkegaard. — Niels H. Ishøjer: Et Overfald paa Landevejen. — Fritz Ja- cobsen: Olden. — Albert Th.: En Meddelelse fra Røsnæs 1854	128
Albert Thomsen: FREDERIK LUNN	137
Albert Thomsen: LITTERATUR	141
Albert Thomsen: HISTORISK SAMFUND I 1946	142
HISTORISK SAMFUNDS REGNSKAB 1946	143
FORTEGNELSE OVER HISTORISK SAMFUNDS MEDLEM- MER 1947	144

470621

HISTORISK SAMFUNDS STYRELSE

Overlærer **Albert Thomsen**, Holbæk, f. T. Formand og Kasserer,
Postmester **H. Paludan-Müller**, Nykøbing, Næstformand, Maleren
Troels Trier, Vallekilde, Tandlæge **Thorkil Sestoft**, Kalundborg, For-
stander **Eskild Nylev**, Ubby, Redaktør **Bent Rasmussen**, Trane-
bjerg, Gaardejer **Jakob Madsen**, Kundby.

Redaktionsudvalg: Troels Trier, Paludan-Müller og Alb.
Thomsen (Fmd.).

Foredragsudvalg: Nylev, Sestoft og Paludan-Müller
(Fmd.).

Ekspedition: Frk. Ingrid Wiggers Hansen, Bjelkes Hus, Hol-
bæk, Tlf. 557.

ÆRESMEDLEMMER

Kredslæge J. S. Møller, København.
Højskolelærer Jens Peter Jensen, Høng.

TILLIDSMÆND

som godhedsfuldt har lovet hver i sin Kreds at varetage Historisk
Samfunds Interesser:

Gislinge: Gartner Grodal.
Føllenslev: Gaardejer Vilh. Larsen.
Vørslev: Muremester Thorvald Jacobsen.
Eskebjerg: Proprietær Thorning.
Tømmerup: Tømremester Hans Olsen.
Aarby: Lærer J. Nielsen.
Gudmindrup: Gaardejer Jacob Jacobsen.
Tølløse: Sognefoged N. P. Nielsen.
Sæby: Købmand Justesen.
Gørlev: Førstelærer Hegelund, Ulstrup.
Reerslev: Lærer Hansen.
Kallerup: Frk. Bodil M. Jørgensen.
Tranebjerg: Lærer, Red. Bent Rasmussen.
Asnæs: Skomagermester Karl Madsen, Høve.
Buerup: Arbm. Chr. Larsen.
Faarevejle: Plantør Aasklint.
Ruds Vedby: Førstelærer, Amtsskolekons. Ch. Lauritzen.
Forsinge: Gdr. L. Andersen.
Rørby: Gdr. Jens Pedersen, Uggerløse.
Svebølle: Stationsforst. Kramhøft.
Høng: Maskinforh. Frede Jensen.

TINGBOGEN FORTÆLLER

Kulturhistoriske Smaatræk fra Holbækegnen i 1600'erne.

Ved **V. Møller.**

Fredag d. 10. Februar 1637 fik Tingskriver Hans Pedersen i Tudse Herred leveret en ny Tingbog paa Holbæk Slot, hvor Lensmanden Mogens Packs stundom opholdt sig, naar han ikke var paa en af sine to Gaarde (Eriksholm og Torup). Allerede næste Dag, Lørdag d. 11. Februar, blev Bogen taget i Brug — Lørdag var nemlig Tingdag for Tudse Herred — og den førtes saa til Lille Juleaftensdag, da den var udskrevet. Denne Bog er opbevaret paa Landsarkivet og kan oplyse en Del om Folk og Forhold i de Tider.

Paa Tinget mødte hver Tingdag 12 Stokkemænd, som var tilsagt; desuden Herredsfogden Peder Nielsen og Tingskriveren. Ofte var Ridefogden Hans Riber fra Holbæk Slot nærværende som Anklager eller Forsvarer paa Lensmandens Vegne.

18. Februar var den forrige Skriver paa Holbæk Slot, Hans Nielsen, indstævnet angaaende sine Regnskaber; der resterede nok en Del til den gode Mand (Lensmanden) baade af Slottet, hvortil hørte en Ladegaard, og af hans to Gaarde. Mandtallene for hvert Sted, især med deres Aflevering og Udgift, skulde han ogsaa svare til, mens han havde været paa Slottet.

— Anders Møller i Tudse Mølle havde haft Ølsalg mod Forordning. Det var Sivert Urnes Ridefoged Rasmus Pallisøn paa Roskildeggaard, der tog Affære her og spurgte Anders, om han vilde benægte, at han havde holdt Ølsalg

Nat og Dag, saa der ved slig Drik var sket Klammeri og Slagsmaal. Med største Interesse stod de Tudse Bomænd og hørte Møllerens Svar. Han nægtede ikke, at han havde solgt en Del, men Klammeri og Slagsmaal var ham ubestvist.

Saa traadte Jens Mortensen fra Tudse frem og oplyste, at i Fjor havde hans Folk og Tyende været til Anders Møller og her drukket saa tæt, at de havde gjort Klammeri og ved Nattetid kommet hjem, taget hans Værge og løbet ad Møllen til, mod hans Vilje og Vidskab. Paa Vejen havde de haft et Sammenstød med Iver Pedersen, saa Bælgen til Værget blev borte og sønderbrudt. Videre fortalte Jens Mortensen, hvis Ord havde Vægt — han sad undertiden i Dommersæde, naar Herredsfogden havde Forfald — at Iver Pedersen havde beklaget sig for ham, at Anders Møller holdt hans (Ivers) Hustru til Drik i Møllen, saa dette foraarsagede Klammeri mellem hende og Iver, der bemærkede, at dersom Jens ikke vilde føre Raad derved, vilde han søge Raad dertil paa andre Steder.

Albrit Dominus i Tudse havde ogsaa beklaget sig for Jens Mortensen, at hans Tjenestefolk hjalp Anders Møller med at løfte en Knob (svær Træstamme) paa Lad nu i Sommer; de blev derved noget længe opholdt i Møllen og drak der — om Mølleren gav dem Øllet, eller de købte det, vidste han ikke, men Vrøvl havde han haft med Drengen (en yngre Karl) for hans Tøven der saa længe. Saxe Ibsen var ulden; da Ridefogden bemærkede, at han jo ogsaa havde klaget sig til Jens Mortensen, at hans Folk og Tyende havde drukket til Anders Møller mod hans Vilje, ytrede Saxe, at det kendte han dog intet til! Men Jens Mortensen tilbød Ed, og ham blev der stolet paa.

Søren Pedersen Pugge, Tudse, havde købt en Stob Øl eller to af Anders, naar han var der til Mølle. Oluf Madsen sagde, at da hans Broder tjente ham, da havde han undertiden drukket i Møllen, snart med hans Vilje, snart uden.

Pouel Jespersen havde hørt Iver Pedersen beklage sig til Jens Mortensen over, at Mølleren holdt hans Hustru til Drik hos sig — det maatte Iver nu indrømme var sandt.

Ridefogden ansaa det for bevist, at Anders Møller mod Loven havde holdt Ølsalg og saa skulde bøde 10 Rdl. + Omkostningerne. Saa lovede Anders, at han vilde »tale i Minde« med Husbonden (Ejeren af Møllen) og hans Fuldmægtig inden 3 Uger. Hans Bestræbelser var frugtesløse, og han blev dømt efter Ridefogdens Paastand.

— Kedeligt maatte det være for Herredfogden Peder Nielsen at søge en Del Bomænd fra Svinninge for sine Foged-Rettigheder — 1 Skp. Byg aarlig af hver Gaard — det viste sig, at nogle skyldte for flere Aar — ikke alene til Peder Nielsen men til hans Formand før ham i mange Aar! Nogle vidste ikke, de skyldte, andre erklærede, at de ikke kunde betale i Aar.

— Jens Mortensen havde paa Tudse Bymænds Vegne købt en Stud, men der resterede 3 Slettedaler i Betalingen; dem lovede Jens at betale, det var et Par af hans Bymænd, Iver Pedersen og Søren Pugge, der endnu ikke havde betalt deres Part til ham.

— Anders Møller i Marke Mølle skyldte Jens Nielsen i Torslunde 10 Daler og et Par Sko.

En omstrefjende Betlerske

(1637)

Der skulde være Stovvask hos Anders Madsen i Trønninge, og en Del Tøj var lagt i Blød i en Tønde, der stod ude i Anders's Vedhave. — Imidlertid blev der stukket en Kæp i Hjulet, saa det varede nogen Tid, inden det Tøj blev vasket; Tøjet blev nemlig stjaalet Natten mellem Lørdag og Søndag. Anders og hans Medfølgere fandt snart ud af, at Kirsten Pedersdatter (født i Gudmindrup i Svinninge Sogn) og hendes Datter Boel var de skyldige. De to sammen med Boels Søn, en lille Dreng, havde for Tiden Op-

hold hos Niels Skomager i Gislinge. Skomagerens Kone var en Datter af Kirsten. Ved Ransagning af Anders Madsen og flere Trønninge-Mænd fandtes Linklæderne paa 3 Steder hos Niels Skomager. En Del var indsyet i en graa Vadmeltsyne i Skomagerens Lo, hvor Kirsten havde sin Seng, noget var gravet ned i Niels Skomagers Kaalhave, og Resten laa i Bænken, Kirsten sad paa, da hun blev grebet.

Paa Spørgsmaal om, hvorledes Tøjet var kommet i den Dyne, fortalte Kirsten: For 8 Dage siden var hun hos Anders Madsen i Trønninge og bad om Mad i Guds Navn, hendes Datter Boel var med i Byen og gaaet hen til Oluf Hansens, ogsaa for at bede om Mad. Da de var færdige, gik de hjem til Gislinge. Men Boel havde set Tøjet i Tønden, og mod Aftenstid gik de igen til Trønninge, hvor Boel ved Anders Madsens Havegårde stjal Tøjet, idet hun sagde til Moderen, at denne skulde gaa hen og sætte sig og bie, til hun kom igen. Noget efter kom Boel med en Bylt Klæder paa Ryggen, og saa gik Turen tilbage til Niels Skomagers Lo i Gislinge.

Skomagerens Kone, Karen, oplyste, at den Søndag Morgen, da Anders Madsen med de andre kom i deres Gaard, da gav hendes Moder, Kirsten, hende nogle gamle, vaade Linklæder og bad hende kaste dem af Vejen. Hun lagde dem ud over Havegårdet og spurgte Moderen, hvor hun havde det Tøj fra. Der kom intet Svar, men om Morgen tidlig, da hendes Mor blev grebet, var hun kommet ind i Loen og klaget sig, at hun var vaad og kold om sine Ben. Hun havde spurgt, om der var ingen Ild. Det var der ikke, og siden gik Karen selv ud i Byen og laante Ild.

Niels Mortensen, der tjente hos Anders Madsen, berettede, at da Klæderne var stjålet, gik han tidlig Søndag Morgen sammen med Tjenestepigen uden for Havegårdet for at se, om der var Fjed eller Traad, hvor de var kommet over med Klæderne. De sporede to Folks Fjed til og fra Havegårdet. De gik saa til Gislinge og stod uden for Ledet; her saa de Kirsten gik 3 Gange fra Loen og ind i

Stuen og af Stuen og i Loen igen. Niels gik saa ind i Rasmus Sørensens Lo og saa ud af Logluggen, at Kirsten og Karen Skomagers kastede noget Tøj ud over Gærdet. Han løb ud og spurgte, hvor de var kommet ved de Klæder. Aa, nej, Niels, sagde Karen Skomager — den gamle løb fra ham — han tog Tøjet og løb efter hende, hvorpaa hun sprang over Rasm. Sørensens Havegærde og løb ind i Skomagerens Stue. Kort før Niels gik bort, kom Anders Madsen med flere Dannemænd ind i Niels Skomagers Gaard, hvor han lagde 3 Mark paa Dørtraadet og siden ransagede i Stuen og Bænken, hvor Kirsten sad; her fandtes adskiligt af Tøjet fra Trønninge, bl. a. en Snørhat og flere Ting, som tilhørte Anders' Hustru.

En lille Dreng, der skal være Boels Søn, viste dem i Haven Stedet, hvor en Del af Linklæderne var gravet ned. De blev straks gravet op; der var sat en Kaalstok i Jorden over det Sted, hvor Klæderne laa.

Tjenestepigen hos Anders saa, at der paa Jorden ved Havegærdet kendtes Folks Fjed; en havde haft Sko paa og været i Haven, den anden havde været barfodet og havde staaet uden for Gærdet! Rimeligvis er det Boel, som har været i Skoene, mens Moderen har været barfodet.

Niels Ibsen og Niels Sørensen havde været sammen med Anders Madsen hos Niels Skomagers, hvor de i Dynerne i Loen fandt vaade Ting: Duge, Lagen, Skjorter og Særke — alt Anders' og hans Hustrus.

Laurids Lauridsen og Hans Sørensen, Gislinge, havde efter Drengens Opgivende gravet i Haven — 2—3 Steder gravede han, før han fandt Stedet. Kirsten og Karen Skomager bekendte, at de havde nedgravet Tøjet — dog var det sket før Prædiken!

Da Tingfolket blev spurgt om Kirstens Rygte, svarede Iver Skomager fra Yderup, at han vidste, Kirsten havde en Søn, der blev hængt for Tyveri, da var hun ogsaa selv Fange for Tyveri.

Rasmus Jensen i Skellingsted fortalte, at i Skamstrup

Sogn havde hun altid haft Tyverygte og var lyst af Skamstrup, Ondløse og flere Sogne — det gjaldt ogsaa hendes Datter Boel. Laurids Nielsen i Bennebo kunde bekræfte dette Udsagn. Kirsten undskyldte Niels Skomager og hans Kone, de havde ikke været med i Raad eller Gerning til dette Tyveri. Og da Karen Skomager paa Tinge bad om sit Skudsmaal, var der ingen, der den Dag gav hende andet end et godt Skudsmaal og Rygte.

Anders Madsen lod ogsaa sin Stemme lyde i Forsamlingen og mente, at Kirsten burde lide paa sit Liv og sin Hals som en anden Tyv. Nok skød hun Skylden paa Datteren Boel, men mon hun ikke var lige saa god som denne? Kirsten tilbød Ed: det var ikke hende, der havde taget Tøjet. Saa tog Anders atter Ordet: For Guds og Kirstens Alderdoms Skyld vilde han og Herredsmændene benaade hende paa Livet, naar hun gjorde høj og streng Forpligt, som han begærede. Efter en lang Forbøn fra mange Godtfolk og for Kirsten Pedersdatters høje Alderdom og Skrøbelighedens Skyld vilde han benaade hende med sliig Vilkaar, at hun inden i Dag 8 Dage skal rømme Sjællands Lande og aldrig mere lade sig se her udi Landet enten hemmelig eller aabenbar, Nat eller Dag, saafremt denne Sag ikke skal staa hende aaben, derefter paagribes og siden uden Naade straffes paa Livet. Det samme skal gælde hendes Datter Boel.

Hertil svarede Kirsten, at hun gerne vilde holde og efterkomme den Forpligt, og hun takkede Anders Madsen, at han vilde benaade hende.

Ridefogden Hans Riber paa Holbæk Slot vilde paa Lensmandens Vegne føre *Tiltale mod Bennebo Bymænd*, fordi de havde fældet nogle Pile langs med Bennebo Gade.

Oluf Nielsen var for 27 Aar siden (1610) flyttet til Bennebo og fæstet Gaard; da gav de Folk, som boede i Husene paa Bennebo Gods, som kaldtes Svallerholmen, af deres Haver, der var indhegnet fra Gaden, hver en Fjerding Øl

aarlig og gav det godvilligt til Bymændene. Da han havde boet 7 Aar i Gaarden, byggede han Hus paa Svallerholmen og boede der 5 Aar, hvor han hvert Aar gav til Byen af Haven en Fjerding Øl. Hvad den øde Plads angaar, som de Pile skal være afhugget paa, ved han intet om. Hans Ibsen, Bennebo, kunde huske, at i 40 Aar havde Benneboes Mænd aarlig faaet en Fjerding Øl af hvert Hus ved Gaden.

Poul Svendsen kunde erindre, at hans Fader af sit Hus godvilligt gav en Fjerding Øl, som Bymændene fik af Husmændene for deres Haver.

Peder Throulsen af Mørkøv var født i Bennebo og erindrede, at Byen havde faaet en Fjerding Øl af de Husmænd paa Svallerholmen for de Haver, de havde paa Gaden. Dette bekræftedes af Jørgen Pedersen i Bennebo, der mindedes 30 Aar tilbage; dog vidste han ikke, hvem der gav Øllet af de Huse, der stundom laa øde.

Bymændene havde mange flere Vidner at føre. Dommen udtaler, at da det er tvivlsomt, om kgl. Majestæt eller andre Lodsejere der i Byen kan være berettiget til Pladsen paa Svallerholmen, saa tør Tinget sig ikke fordriste til noget endeligt at kende, før nærmere Oplysning skaffes til Veje. — Den er nok ikke kommet endnu!

Rundt om i Herredet laa adskillige *øde Gaarde og Huse*: 2 i Sandby, 2 i Svinninge, 3 i Hjembæk og 3 i Høed og Torslunde. *Paa Holbæk Slot* saa det trist ud. 4 Synsmænd fortalte, at de havde været i Lensmandens Sengekammer, i Fruerstuen, Portrummet, Skriverstuen og Borgestuen, ialt 22 Bindinger Hus — alt var ganske og aldeles brøstfældigt og ikke i nogen Maade tjenlig til at forfærdiges enten med Tømmer eller Sten — det skulde opbygges fra neden, hvis nogen derudi skal holde Hus. Fadeburslængen, 2 Lofter høj, var ved at falde ned og gøre stor Skade. — Med Ridestalden og Gæstestalden stod det ligesaa slemt til; det vilde være forbundet med stor Livsfare at lade det nedbryde — saafremt der herefter skulde staa Heste

i det. Det Kontor, hvor Skriverstuen er, og hvor Regnskaber og Mandtaller opbevares, trænger ogsaa til en grundig Omgang. Efter dette forstaar man, at Slottet ikke har frembudt noget opmuntrende Syn paa de Tider.

Tinghuset i Tudse.

I ældgamle Dage blev Tinget holdt under aaben Himmel, hvad der om Vinteren kunde være ubehageligt nok. I Tudse var der 1637 et Tinghus; det havde været i Brug i lang Tid, saa nu trængte det til at flittes. Ridefogden Hans Riber fra Holbæk Slot opfordrede Herredsmændene paa Tinge til at svare paa hans Opfordring til at sætte Tudse Tinghus i Stand. Det var meget forskellige — og forsigtige — Svar, der blev givet. Jens Mortensen svarede paa Tudse Mænds Vegne, at naar de andre Herredsmænd vilde tage ved, saa vilde Tudse Mænd hjælpe, saavidt de kunde tilkomme. Jens Jyde fra Gislinge, Peder Rasmussen af Bjerreby, Peder Skomager af Hørby og Laurids Fyn af Skamstrup vilde kun give dertil, hvis Huset blev flittet (sat i Stand). Een Mand kunde ikke sige Besked før om 8 Dage. Paa Svinninge Bymænds Vegne oplyste Laurids Hansen, at alle de, der var tilstede, da han lyste til, svarede Nej. Oluf Jyde, Kundby, svarede som Laurids Fyn. Machael Ibsen fra Udby svarede, at hans Sognemænd nok vilde give en »mulig« Hjælp dertil. Hans Olufsen, Yderup (Jyderup), meddelte, at hans Sognemænd intet vilde hjælpe. Det samme gjaldt Hjembæk Sognemænd, hvis Talsmand var Jens Lauridsen.

Tinghuset var da meget øde og brøstfældigt, baade paa Tømmer og Tag. Ridefogden sagde, at det var bedst, hvis man inden Vinteren kunde mage det nogenlunde, at det kunde blive forfærdiget med Herredsmændenes Hjælp, og at enhver kunde vide, hvad det billigst kunde gøres for, og hvad hver kunde tilkomme at udgive. Der blev sat 4 Mand til at syne Tinghuset, deriblandt Jens Mortensen i Tudse. Han erklærede, at det ikke kunde gøres ringere end 28

Slettedaler, hvortil kom 2 Daler til Hængsler og en Laas for Døren.

Sygdom og Ulykker

I hine Tider var der ikke noget med social Forsorg, saa Folk kunde ved Sygdom og Ulykkestilfælde blive henvist til at søge Godtfolk om Hjælp, 3: tigge.

Fra Graverhusene paa Tudse Næs mødte Jens Olufsen op med et skriftligt Bevis fra sin Sognepræst Adam Michelsen i Udby og fra Michael Ibsen i Løserup og Knud Nielsen i Kidserup; de 3 bevidnede med Hænder, Signeter og Bomærker, at det noksom var bevist Sognefolkene i Hørby og Udby Sogn, at Jens Olufsens Hustru, Inger Hansdatter, faldt ned af en Loftsstige og brød sit ene Ben tværtover. Hun har siden været under 2 Badskærers Læge og Kur, og hendes Skrøbelighed er meget stor, saa hun nu nødes til at give sig til den 3die Læge. Men han kan ikke betale, hvis han ikke faar Hjælp af Godtfolk. 4 Mænd: Peder Skomager i Hørby, Jep Knudsen i Udby, Peder Ibsen i Uglerup og Anders Willumsen i Kidserup bevidnede Jenses og Ingers elendige og skrøbelige Vilkaar.

— Husmand Jens Lauridsen i Gislinge berettede, at for nogen Tid siden var hans Hustru Karen — desværre — ude paa Marken, hvor hun stod og galdrede nogen Hamp (ruskede); da paakom der hende en kraftig Sygdom, Rørelse eller Poppelsislag, saa hun straks paa Stedet har mistet sit Helbred, Maal og Mæle og er saa ganske følesløs og afmægtig, at hun ikke kunde røre eller hjælpe sig selv i nogen Maade. 4 Folk maatte bære hende hjem til Sengen, hvor hun siden og endnu ligger ganske vanfør, og Manden er derved geraaden i stor Armod. Han fik saa Lov at gaa rundt og bede om Hjælp.

En »Oprører«

Det var tunge Byrder, der hvilede paa Bønderne, ikke alene Landgilde og Skatter til Kronen, men tillige Hov-

og Vejarbejde samt Pligtkørsel for Herskabet (Husbonden). Man forstaar, at nogle strittede imod, og andre rømte fra Hus og Hjem.

Svend Pedersen i Hjembæk vilde ikke age i Ægtkørsel. Herom oplyste Hans Svendsen, Fisker i Astrup, at i Vaar, da Bønderne skulde age Korn til den øde Gaard i Høedt, da var Svend tilsagt at drage Vod i Skarre Sø (Skarridsø), men kom ikke. En anden Dag, da de skulde drage Vod ved Slottet, og Svend var tilsagt, blev han ogsaa borte — han skulde ellers have mødt med Vogn og kørt Voddet til Stranden. Derfor kom Fiskeren ikke afsted den Dag, da en anden maatte siges til i Stedet for. Ej heller vilde Svend age Fisk til Slottet, det erklærede han baade overfor Fiskerens Dreng og for Fogden i Hjembæk, der tilsagde ham. Nej, det vilde han ikke age — han havde gjort sine Rejser. Fogden, Peder Mortensen, havde sagt om disse Rejser til Svend, men intet var gjort. Og nu i Sommer sagde han ham til at age Fruens Pige til Roskilde — det var hans Tur. Da svarede Svend, at han ikke vilde age, før han saa kongeligt Brev derom. Da han en anden Gang skulde køre en ung Karl til Roskilde, blev det heller ikke til noget, saa Fogden maatte til Høedt og skaffe Vogn der. Da han efter Lensmandens Ordre skulde køre nogen Havre fra Slottet ned til Antvorskov, vilde Svend ikke paa den Rejse, hvorover Ladegaardsdrengen frapantede ham en Gryde og gik ind i Stuen med den. Svend fulgte efter, og de to kom i Skænderi sammen.

— Sammen med Hjembæk Mand skulde Svend fælde Træer og løfte Knobbe paa Lade i Bjergsted Skov til den øde Gaard, som er bygget i Snertinge. Da spurgte Svend, om Kongen vilde eftergive ham sit Landgilde — og mødte ikke, hverken til at fælde eller løfte paa Lade. Han kom først, da de andre var ved at gaa hjem!

I Dommen hedder det, at da det bevises, at Svend Pedersen har været ulydig med Rejser, Arbejde og andet mere — han skyldte ogsaa for Skatter og Afgifter — saa

har han forbrudt sit Fæste. Ridefogden vilde have ham dømt som Oprører, men det kunde ikke bifaldes paa Tinget. Herredsfogden kendte godt nok Svend, der havde anklaget ham for Landstinget for en Dom mellem ham og hans Broder. Maaske har han været lidt stridig.

Mourids Hansen, Skellingsted, var Ridefoged paa Aggersvold, der ejedes af Fru Margrete Laksmand. Han fremførte Laurids Olsen, der for nogle Aar siden var rømt fra en af Fruens Fæstegaarde i Gislinge, som han havde i Fæste. Han resterede med Afgifterne fra Aar 1627, Byg, Havre, Lam etc., var rømt fra Hustru og Børn og havde intet betalt af den store Gæld. Ingensteds havde han kunnet hentes eller spores førend paa Roskilde Marked, hvor Mourids beretter, at han fandt ham og paagreb ham, og saa blev han ført med til Aggersvold. Hvis han havde noget Gods, vilde Ridefogden gøre Udlæg deri, og saa skulde han straffes paa sin Krop i Jern og Fængsel. Hertil svarede Laurids, at han af yderste Evne vilde betale og stille tilfreds — hvis Mourids vilde eftergive ham det halve; han vilde saa klarere til Kyndelmisse, hvor Mourids ønskede det. Han bekendte, at det Korn, han havde, fandtes i Smørumnedre hos Hans Hansen, hvor han tjente forgangen Sommer.

Det vilde Mourids tale med Fru Margrete om, han vilde ogsaa have Laurids i Fængsel og Jern, men Tudse Ting frikendte ham, indtil det bevistes, at han ikke kunde betale.

Næste Tingdag oplyste Mourids Ridefoged, at Fru Margrete vilde være tilfreds med den tilbudte Halvpart paa de Vilkaar, at han betalte Halvparten af Restancen nu og Resten til Kyndelmisse samt love straks at begive sig til sin Hustru og sine Børn i Gislinge og holde sig skikkelig der med dem og ikke derfra rømme mere. Det gik Laurids Olsen ind paa, og begge Parter kunde saaledes tilskrive sig Sejren. . .

Badskæreren

Naar Folk i hine Tider paadrog sig Skader, som de ikke selv kunde læge, maatte de til Badskærer — men det kostede, og navnlig kneb det med rede Penge, saa Badskæreren maatte ofte tage mod Korn eller andre Varer.

Oluf Badskær i Holbæk tiltalte Søren Pedersen Pugge i Tudse for 4 Dl. og 1 Skæppe Boghvedegryn; han var bleven lægt, da han havde hugget sig med en Økse. Søren vedgik, at han enedes med Oluf om 10 Daler og 1 Skæppe Gryn; nu resterede 4 Daler og Grynene, som han ikke vilde betale, før Badskæreren gjorde ham før (rask).

Jens Hjulmand skyldte nogle Mark i 4 Daler Badskærløn, da en Skade paa Morten Knudsen var lægt. Den Skade havde Hjulmanden nemlig tilføjet Morten!

Jens Lauridsen i Gudmandstrup skyldte 1 Skæppe Ærter, fordi Badskæreren havde lægt en Skade paa hans Kvindes Hals. Jens paastod, at Oluf Badskær havde en af hans Sække, og naar han fik den, vilde han klarere.

Niels Rasmussen, Tudse, resterede 1 Skp. Byg af 1 Tønde og sagde, at det var betalt.

Anne Madsdatter, Tudse, var Oluf 10 Rdl. skyldig, fordi han lægte hendes Arm, der var søndermalet i Ubberups Mølle. For udlagt Kost hun havde faaet hos ham, mens han lægte hende, fordrede han 10 Slettedaler (En Rigsdaler var 96 Skilling, en Slettedaler 64 Skill.). Anne mødte ikke, og det er vel yderst tvivlsomt, om hun har kunnet udrede den store Sum, der androg flere Aars Løn.

— Paa Landevejen udspillede ofte Episoder. Den 13. Aug. havde Jakob Jensen, Kældersvend paa Torbenfeld, været i Holbæk for sin Husbond Otto Brahe Pedersen. Da han kørte hjem, blev han paa Aagerup Fælled overfaldet af nogle Karle.

Hans Nielsen, Torbenfeld, havde hin Dag arbejdet i Aagerup, hvor en Karl Laurids berettede, at Kælderme-steren havde slaaet ham. Det skal vel betales ham, sagde Lauridses Broder og et Par andre, naar han kommer her

frem. Noget før Jakob kom kørende, var en af Karlene ude paa Gaden med en Kaarde i Haanden og huggede. Hans Nielsen raabte nu til Jakob, at han skulde tage sig i Vare, han var undsaagt. Han kørte gennem Aagerup og saa da nogle Karle komme løbende over Agrene. De slog ham 2 eller 3 Slag i Næse og Mund og sagde: Det skal du have, du gode Karl! Jakob bad dem lade ham være i Fred, han havde intet ondt gjort dem.

Saa kom en rask Kvinde til, Maren Peder Andersens fra Aagerup, hun gik imellem og vilde stille tilfreds; da stod Niels for ved Hestene med en dragen Kaarde og sagde til Jakob: Ded fikst du, ded skalt du have.

Kældermesteren vilde have dem straffet, og paa Tinge maatte de bøde deres 3 Mark og betale Jakob for Vold. Otto Brahe vilde have straffet Karlene strengere, men da der ikke var begaaet Rov fra Jakob, slap de for den Anklage.

En ulykkelig Hændelse

1653 førte Smeden i Soderup, Jens Rasmussen, en Fange, Hans Hansen af Soderup, paa Merløse Ting og anklagede ham for, at han havde slaæet hans Hustru, Maren Christensdatter, saa hun døde af det. 4 Mand havde synet Maren d. 11. August; hendes venstre Kind var noget hoven, og hun havde et Stød i venstre Side, som det kunde være stødt af et Klinkefad, saa Huden var brun og blaa den Tid, hun laa død til Andres Korporals i Soderup.

Jon Jensen, Soderup, var Kl. 8 Slet om Aftenen kommet ind til Korporalens; da gik Jens Smed paa Gaden, og hans Kvinde stod inden for Forstuedøren. Derpaa gik Hans Hansen hen og slog hende under Øret, saa hun faldt omkuld. Jon havde ingen Ord hørt imellem dem tilforn. Hans gik lidt ud og kom atter ind; da klagede Maren og sagde: Hans, I slog mig under mit Øre, jeg ved intet ondt, jeg haver gjort Eder. Hertil svarede Hans: Taaler I ikke Skæmt? Straks efter døde Maren Smeds i Andres Korporals Stue.

Hans Jensen, Substitut i Soderup, havde hin Søndag været inde til Andres Korporals; da han havde siddet der noget og drukket en Kande Øl eller to, gik en Del af Bymændene derfra. Han saa nu Maren staa indenfor Korporalens Dør, medens Hans Hansen sad paa Bænken; kort efter rejste han sig og gik hen mod Døren, og Substituten hørte noget smak, som en kunde slaget en anden under Øret, og saa da Hans og Maren faldt omkuld paa Gulvet. Hans gik lidt ud og kom straks ind igen. Maren ytrede til ham: Gud forlade Eder, hvorfor slog I mig, jeg haver intet ondt gjort Eder. Lidt efter kom Korporalens Datter ind fra Gaden og begærede noget Eddike, da Maren Smeds laa daanet i Gaarden. Substituten gik ud og saa Maren ligge med Hovedet i Korporalens Kvindes Skød og have noget ondt, hun bad dem bære hende ind i Stuen, og her døde hun straks efter paa Bænken. Hans Hansen var derefter gaaet ind og sad paa Bænken og drak Tobak.

Karen Christensdatter sad hin Aften i sin Dør og saa Maren komme ud af Korporalens Dør; hun var da noget bleg, og Karen spurgte, hvem der havde slaaet hende. Hans slog mig under mit Øre, sagde hun og ravede, saa Karen hjalp hende, at hun ikke skulde falde, og raabte til Jens Smed, at han skulde hjælpe hende.

Anne Grete havde hentet Eddiken, da Maren laa i Gaarden og havde ondt; hun blev baaret ind, lagt paa Bænken og døde straks efter.

— Nu mente Jens Smed, at da Hans Hansen var grebet paa fersk Gerning og ved sandfærdige Vidnesbyrd overbevist om at have slaaet hende til Jorden, saa burde han lide for sin Gerning. Hans Hansen hævdede, at han ikke havde slaaet Maren Smeds og derfor ikke var Skyld i hendes Død; han tilbød at føre et Par Vidner, nemlig Jens Murmester og Jens Væver. Men Soderup Bymænd svarede, at Jens Murmester ikke var derinde paa den Tid, Klammeriet skete, og Jens Væver havde været paa Heden (Roskildeegnen) og ikke paa de Steder i 3 Uger. Hans og hans

Far, Hans Fynbo i Soderup, vilde føre fem Vidner, men Jens Smed og Peder Ebbesen tilbød Hans Fynbo og et Par andre Mænd fra Egnen at komme med Fangen (Hans) om 8 Dage.

I næste Ting sagde Hans Fynbo, at han ikke vidste at føre videre Vidner i den Sag end om Marens Svagthed tilforn.

Hans førte Morten Slagter fra Vallenderød, der nævnte Dag havde været inde hos Korporalens — da var Maren frisk og skadede intet om Aftenen.

8 Sendemænd og Herredsfogden (Thommis Nielsen i Kvanløse) kendte, at efter Beviserne bør Hans Hansen straffes paa sin Hals, men Kroppen at komme i kristen Jord.

— Kanske Lensmanden paa Holbæk Slot, Oluf Brockenhus, eller Kong Frederik den Tredje, har ændret Dommen. Herredsskriveren, Laurids Hansen, Vandløse, har skrevet Beretningen i den ny Tingbog, han fik paa Holbæk Slot d. 21. Juni 1652.

Andres Korporal havde nok ikke rent Brød i Posen med sit Krohold, og tilmed var han $1\frac{1}{2}$ Aar bagud med sine Afgifter til Hans Fynbo. Kromanden erklærede, at Hans Fynbo havde faaet Varer af ham for 22 Daler, og hans Søn (den dømte Hans Hansen) skyldte ham 19 Daler.

Angaaende sit Krohold hævdede Korporalen, at Flemming Ulfelds Fæstebrev gav ham Lov til at holde Kro. Den var ogsaa godt besøgt af de Soderup Bymænd. Jens Smed skyldte 16 Daler, og flere Bymænd blev rykket for Gæld til Korporalen. Andres blev dog idømt 10 Rdl. i Bøde for sit Krohold, da Fæstebrevet i k k e hjemlede ham Ret til at holde Kro.

— Kort efter blev der Strid mellem Hans Fynbo og Bymændene, der havde frapantet ham og Sønnen en Slibesten, en Hammer og en Kobbergryde for noget af deres Kvæg, der var taget i Fælled. Soderup Bymænd mente, at Hans Fynbo var Stolsbroder der i Byen og skulde gøre

sin Rigtighed ligesom de andre Bymænd, og da han ikke vilde det, havde de pantet ham. Hans Fynbo mente, at naar de havde taget noget af hans Kvæg, skulde de t a l e og ikke t a g e sig til Rette. Han skyldte ikke Byen noget og havde betalt sit. Sagen blev afvist, da ingen af Parterne havde begæret Dom.

— Hans Fynbo havde 2 Gaarde og et Par Huse i Fæste i Soderup; de var brøstfældige, den ene for 144 Daler, den anden for 64 Daler, ligesom Gærderne for Rug- og Bygvang skulde sættes i Stand. Tillige blev der oplyst, hvor mange Humlekuler, Pile og Ymper der var Plads til paa hans Gaard.

Naar de *hjemsendte Soldater* ikke mødte paa Mønstringspladsen til Eksercits, blev de indstævnet af Ridefogederne paa Tinge og her truet med Fængsel og Jern paa Bremerholm. En Del rømte og var ikke til at finde. Andre havde god Grund til Udeblivelse, naar de havde fæstet Gaard eller Hus.

Peder Jensen i Mølleborup mødte ikke, skønt han havde faaet et Gevær med Tilbehør udleveret af Ridefogden Anders Madsen paa Vognserup, hvorfra Frederik Pasbjerg skulde stille et vist Antal Soldater. Paa Tinge forsvarede Ridefogden paa Holbæk Slot, Christopher Pedersen, Peder Jensen med, at da denne havde fæstet en hel Gaard paa Kongens og Kronens Gods i Mølleborup, skulde han være fri i Henhold til kgl. Brev af 1. Maj 1652. Den Vognserup Ridefoged mente, af Christopher Pedersen ingen Føje eller Ret kunde have til at fæste nogen Gaard paa Kronens Gods, efterdi Peder Jensen er hans gode Husbonds Tjener og Soldat, der har faaet en Musket med Behør, og Loven siger, at dersom nogen af Soldaterne, som Adelen har bevilget, undviger af den Stavn de er udskrevet paa, da skal den, paa hvis Stavn de befindes, være forpligtet til at skaffe dem til dens rette Ejer eller skaffe en dygtig Soldat i Stedet. Heroverfor hævdede Holbæk-Ride-

fogden, at han ikke havde fæstet Gaard til en af Vognserups Tjenere, men alene til en ledig Karl paa kgl. Majestæts Grund, som hverken er Vognserups vornede eller Tjener — fordi han havde tjent hos en af Vognserups Bønder, var han ikke Parsbergs Tjener. Dommen gav Holbæk-Ridefogden Ret: Peder Jensen har fæstet Gaard paa kgl. Grund og bør derfor efter kgl. Brev af 1. Maj 1652 være fri for at møde paa Mønstringspladsen.

— Da 44 unge Mænd udeblev fra Mønstringspladsen ved Regstrup, viste det sig, at flere var bortrømte, nogle syge, et Par løb alle Vegne omkring, og en Del fik Ordre til at begive sig til Helsingborg (tilhørte endnu Danmark).

— Peder Ebbesen, Snevre — han blev senere Byfoged i Holbæk — førte mange Sager paa Merløse Ting. Fru Hilleborg Bilde til Eriksholm og Thorup lyste efter Jep Hansen i Grandløse, som var født paa hendes Gods, men nu var rømt, fordi han ikke vilde fæste Gaard paa Eriksholm. Peder Ebbesen vilde have Jep i Fængsel og Jern, naar han engang blev paagrebet.

Pantning

Ridefogden Jens Pedersen paa Søgaard var en Dag sammen med Herredsfogdens Stedfortræder i Tingtved for at gøre Udlæg hos Niels Michelsen. Herom berettede Christen Nielsen i Uggerløse, at han havde været i Herredsfogdens Sted sammen med Jens Pedersen for at gøre Udlæg for 3 Rdl. hos Niels Michelsen i Tingtved. De kom ind i Gaarden, og Ridefogden vilde have Vurdering i nogle Faar for det skyldte Beløb til Tønne Juel paa Søgaard. Da Jens vilde lukke Døren op til dem, kom Niels Michelsen løbende, jagede ham fra Døren og slap Faarene ud paa Marken. Ja, han greb endda fat i Ridefogden og rykkede hans Krave itu af hans Hals. Siden bad Jens, om Christen vilde vurdere nogle Sengklæder i et Kammer; da løb Niels ind i Kammeret med sin Tyv (Høtyv) og forhindrede dem, saa de ikke kunde komme derind. Samtidig raabte han, at dem, der

kom ind, skulde miste deres Liv — han vilde stikke Tyven i dem. Saa vurderede Christen senere en Vogn ude i Gaarden og et Par Plovjern, men da Ridefogden vilde tage det af Gaarden, løb Niels mod ham med Tyven og truede med, at dersom han eller nogen anden rørte det og tog det af hans Gaard, vilde han stikke Tyven i dem.

Den anden Vurderingsmand, Jens Nielsen i Holbæk, bejaede dette.

Ved et senere Retsmøde hævedes Sagen, da ingen af Parterne havde givet Møde.

— Med visse Mellemrum støvsugede Borgmester Hermand Eggers i Holbæk Egnens Beboere for Gæld — han har haft en omfattende Handelsvirksomhed. Det var dog ikke nok at faa Skyldnerne dømt paa Ting — det gik glat, da der ikke blev protesteret — værre var det at faa Gælden betalt. Ofte maatte der pantes.

1654 havde Eggers sendt sin betroede Mand, Conrad Glandrup, til Tersløse for at vurdere hos Tommis Pedersen der.

Laurids Jørgensen, Tersløse, berettede, at Conrad gik ned ad Gaden fra Tommis' Gaard og klagede over, at de to Vurderingsmænd, Erik Rasmussen og Christoffer Madsen i Tersløse, var gaaet fra ham, da de var paa Gaarden for at pante. Conrad var godt gammeldags vred og havde omtalt Christoffer som en rødskægget Skælm samt ytret, at hvis han havde haft ham uden for Byen, da skulde han have handlet saaledes med ham, at Solen skulde skinne igennem ham!

Conrad oplyste, at han paa sin Husbonds Vegne var draget til Tersløse for at gøre Udlæg hos Tommis Pedersen. I Stedet for Herredsfogden, der var syg, kom Anders Mouridsen fra Grandløse. Da Anders Mouridsen havde udtaget, hvad der skulde vurderes, gik Christoffer Madsen ud af Gaarden. Om Conrad havde sagt nogle Ord i Hastighed, da vidste han intet andet om ham, end at han var en ærlig Mand.

Christoffer sagde, at der var kommet Bud fra hans velbaarne Frue (paa Tersløsegaard), at han og Erik Rasmussen skulde komme op til hende. De gik derop og sagde til Fruen, at de var sat til at vurdere til Hermand Eggers. Hun bad dem derpaa gaa tilbage til Tommis' Gaard, men da de kom dertil for at vurdere, var Conrad taget af Gaarden og borte. Der blev følgelig ingen Pantning den Dag.

I Tersløse havde Niels Jensens Kone, Lisbeth, søgt Tilflugt hos Tommis Pedersen, da hendes Mand var undveget fra hende og rejste omkring med en letfærdig Hore. Han havde endog frataget hende adskilligt Gods og ført det op til Vejrmøllen ved Tersløse til samme Kvindfolk, Boel Nielsdatter. Nu lyste hun efter ham og fortalte, at han havde nødt hende til at følge sig til Alterets Sakrament i Tersløse Kirke og lovet hende et Par Sko for det. Tilforn var han blevet vist fra, fordi hun ikke var med.

Niels havde intet godt Ry; Erik Steffensen paa Skaftelevgaard skrev, at Niels om Nattetide var rømt af sin Tjeneste hos ham. Lisbeth sagde, at Niels i langsommelig Tider, siden han tjente sl. Hr. Hanses i Tersløse, havde ligget i et skammeligt Levned med dette Kvindfolk, som da tjente i Gaard sammen med ham. Ridefogden Jep Pedersen paa Tersløsegaard spurgte Niels, hvorfor han undveg fra sin Tjeneste paa Skaftelevgaard. Niels svarede, at han ikke kunde tjene der længer, da Husbonden lagde ham Had og Avind til formedelst hans Vidne om Præsten i Tersløse. Ej heller vilde han give ham Øl og Mad nok.

Erik Steffensen tiltalte nu Niels Jensen, Jørgen Mortensen i Eskildstrup og Christen Nielsen i Tersløse Kirkelade, for at de i hans Fraværelse havde taget Boel Nielsdatter — der var anholdt hos ham — en tidlig Morgen fra Gaarden. Hun var saa med sine stjaalne Koster fulgtes med de 3 Karle.

Christen Simonsen saa, at Niels stod aabenbar Skrifte i Tersløse Kirke formedelst Letfærdighed og Lejermaal med Ane Jydes. Han havde ofte hørt, at Nielses Kone kla-

gede paa ham, at han ikke levede med hende, som han burde, men holdt mere med andre til Letfærdighed. Flere fra Tersløse bekræftede dette, og Henrik Møller i Vejrmøllen sagde, at Niels og Boel ofte havde været sammen i Møllen.

Niels kunde ikke fragaa, han havde staaet Skrifte i Kirken, men han havde ikke haft Utugt med nogen af Kvindfolkene. Dommen udtaler, at da det befindes, Niels Jensen lever ilde med sin Hustru og ikke har nogen vis Tjeneste, men passerer som en Løsgænger, er modvillig mod sin Husbond etc, saa bør han straffes i Husbondens Arbejde med Fængsel og Jern.

— I Dimmelugen (før Paaske) var Herredsfogden med et Par Vidner taget til Svinninge for at gøre Udlæg hos Peder Madsen for kgl. Skatter. Da de kom ind i Peder Madsens Stue, spurgte Herredsfogden, om Peder godvillig vilde rette for sig uden Vurdering for Skat. Svaret lød, at han havde ydet sin Skat. Der blev saa vurderet en Agedyne og et Hynde. Da Vurderingen var sket, sprang Peder Madsen ned for Bordet og greb i sin Lomme, kneb sine Tænder sammen og overfaldt med mange Ukvemsord, Eder og Banden Herredsfogden. Agedynen blev taget fra dem, saa de ikke kunde faa den eller Hyndet med sig. Nu vilde Herredsfogden have Peder til at give Voldsbøde for sin Optræden, men Peder erklærede, at han ikke havde taget noget Gods fra Herredsfogden eller overfaldet ham eller taget i sin Lomme efter nogen Kniv — og han vilde føre Sagen for Landstinget. Her havde han i Forvejen et Par Sager løbende, dels angaaende Fæstegaardens Brøstfældighed, dels vedrørende et Lejermaal med Kirsten Lauridsdatter. Hun beskyldte han for Mened, og han sagde, hun havde of-fentlig løjet ham paa!

Dagligt Liv i Landsbyen

1654 klagede Morten Jensen i Østrup over Oldermændene Christen Jensen og alle Bymændene, der en Lørdag, da

Morten og hans Kvinde var gaaet til Skrifte, havde været i hans Gaard og taget en Bredøkse til 1 Daler og noget andet Gods. Han mente ikke, han skyldte dem noget, og at de burde give Voldsbøde for den begaaede Uret.

Bymændene vedstod, at de havde frapantet Morten denne Økse for Skudpenge, som han skyldte, medens Morten hævdede, han havde betalt lige med sine Bymænd. De indrømmede, han havde betalt 1 Slettedaler, og en af Bymændene oplyste, at det ikke var med hans Vilje og Minde, Morten Smed blev pantet. Han havde boet 11 Aar i Byen og altid svaret sit. I Dommen udtales, at Morten Jensen, Smed i Østrup, har udlagt sine Penge til Bytyren, hvorfor Byen for ulovlig Pantning bør bøde 40 Mark samt skaffe Morten Jensen Pantet igen.

I Stedstrup klagede Bymanden over Peder Skomager, der blev beskyldt for at huse Skarnsfolk, og at disse Kumpaner gjorde Bymændene og omliggende Byer Skade paa Smaakvæg og andet. De sagde, at Peder Skomager i flere Aar havde holdt Horseflettere, Tyve, Skælmer og andre udædiske Folk til sig, saa ingen kan være sikker for deres onde Gerninger; desforuden er han en slem Ordgyder og Skændegæst, saa ingen kan være fri for hans Skandsmaal enten paa Prædikevej eller andre Steder.

Skomageren nægtede: Aldrig havde han logeret nogen Horsefletter — før for kort Tid siden, da en saadan boede hos ham en Nats Tid, og han solgte ham et Par Sko.

Christen Pedersen, Eggaard i Stedstrup, klagede over Peders Kvinde, Kirsten Peder Skomager, der havde truet og undsagt ham. En havde hørt Kirsten Skomagers sige, at hun og hendes Mand skulde tage Vare paa Christen Pedersen, hans Gaard skulde staa i lys Lue. Det havde Boel Pedersdatter i Kristrup ogsaa hørt. Skomagerkonen nægtede. Helt hyggeligt har der aabenbart ikke været i den lille By, hvor 2 Gaarde laa øde siden 1650, da Beboerne rømte.

— 1655 havde Byerne Kvandløse, Sønder og Nørre Jernløse, Knabstrup og Soderup Sag mod Tønne Juel paa Sø-

gaard angaaende nogle Stude, ca. 60 Stkr., som Herremanden lod gaa paa Græs og Vand paa deres Fælled. Dette var imod gammel Vedtægt, hævdede de. Laurids Jespersen, Tingtved, kunde mindes 55 Aar tilbage, at ingen Stude, som var over 3 Aar, maatte være paa Fælleden, og hvis nogen havde fundet saa gamle Stude, blev disse taget ind i Folden, og Ejermanen maatte give en Fjerding Øl.

Fra Tønne Juels Side blev spurgt, om nogen af de Adelspersoner, som havde ejet Søgaard, havde indgaaet paa nogen saadan Vide og Vedtægt med Fælledmændene. Det vidste Laurids ikke.

Anders Jørgensen, S. Jernløse, kunde mindes 40 Aar tilbage og ellers berette som Laurids.

Knud Jensen, Knabstrup, mente, at den gode Mand, Tønne Juel, burde holde sine Stude af Fælleden; i lang-sommelig Tid har der ikke været Stude paa Fælleden over 3 Aar, og hvis ikke Tønne Juel vil holde sit Kvæg fra deres Græs og Vand, saa maa de lukke for Fælleden. Hertil bemærkede Tønne Juels Mand, at hans Husbond havde Græs og Vand i Fælleden og ikke havde ladet mere Kvæg komme paa Fælleden end det, der var født og indbrændt paa Søgaard.

Senere udtalte Retten, at da ingen af Parterne mødte for at hente Dom, saa vidstes der intet i Sagen at paa-kende.

— En Kvandløse-Mand havde beskyldt en Bymand for, at de begge havde været oppe paa Sognets Mark for at stjæle et Læs Boghvede paa Herregaardsmarken. Det viste sig, at hans Udsagn var Pral — det var sagt i Galskab og Drukkenskab.

— Til at møde i København d. 6. August 1655 og deltage i Hyldningen af Hans fyrstelige Naade (Kronprinsen) blev udmeldt 8 Mand fra Merløse Herred og Herredsfogden. Fra hvert Sogn i Herredet var valgt Deltagere, som ogsaa fik sig en Københavns-Rejse i den Anledning. Hver Gaard skulde give 8 Skilling til Rejsen.

— Da Herredets Tingskriver, Laurids Hansen i Vandløse, døde, forordnede Lensmanden Jørgen Seefeld paa Holbæk Slot, Jakob Pedersen i Stedet for. Han skrev knapt saa godt som sin Forgænger.

Paa Landevejen (1654)

En Efteraasdag havde 2 Mænd fra Hanerup været i Holbæk med Landgilde for deres Husbond paa Vognserup. De to fra Hannerup, Hans Andersen og Iver Mikkelsen, blev paa Hjemvejen overfaldet af 2 Brødre fra Søstrup, Oluf og Jep Madsen, og navnlig Hans Andersen blev slemtilredt af Oluf Madsen.

Niels Nielsen, Søndersted, havde hin Lørdag ogsaa været i Holbæk og var paa Hjemvejen kommet til Tingtveds Bro; da kom Oluf Madsen ridende, og Niels hørte nu, hvorledes han opfordrede Hans Andersens Dreng (unge Karl) til at køre af Vejen; Drengen svarede, at han intet ondt havde gjort. Oluf truede ham saa med en Ulykke, om han ikke undveg Vejen. Nu blandede Hans Andersen sig i Snakken og sagde til Oluf: Du skal ikke gøre ham en Ulykke. Oluf svarede: Da skal du faa en Ulykke. Oluf red derpaa til Søstrup og hentede sin Broder Jep, og da Sønderstedmanden kom til Søstrup, saa han, at Hans Andersen laa »plat som et dødt Stykke Træ« uden for Vangeledet — han kunde ikke tale et Ord, hans Vogn stod i Vangeledet, og nu var det mørkt. Han hørte Oluf snakke op paa Gaden, men hvem der havde slaaet Hans Andersen, havde han ikke set.

En anden Mand fra Søndersted bekræftede dette.

Oluf Madsen nægtede og Broderen ligeledes. Oluf mente, at Hans Andersen kunde have drukket sig drukken, være faldet af Vognen og derved slaaet sig.

Ridefoged Anders Madsen, Vognserup, mente, at da Hans Andersen ligger meget haardeligen ved en Badskærers Haand, og da Vidnerne hørte, at Oluf truede ham med,

at han skulde faa en Ulykke, inden han kom gennem Søstrup By, saa burde Oluf straffes derfor.

De nærmere Forhør blev holdt paa Knabstrup Birketing, og det hedder her, at det bevises, Oluf Madsen paa sin færende Vej fra Holbæk har lovet Hans Andersen en Ulykke, derpaa er rendt til Byen Søstrup og sammen med Broderen Jep har hemmeligt lagt sig i Vejen for Hans Andersen og ved Vangeledet overfaldet ham med Hug og Slag, saa han ikke kunde gaa fra Stedet, men Godtfolk maatte bære ham i en Vogn og age ham hjem. Hans Skade har Badskæren, Mester Morten i Holbæk, beskrevet i en Seddel, dateret Holbæk d. 5. Okt. 1654.

Efter dette kan Oluf og Jep ikke frikendes, men bør staa til Rette og udgive Badskærløn og Saarbod! Det blev en dyr Omgang for de 2 Brødre. I Voldsbøder 40 Mark, for Svie og Smerte skulde Hans Andersen have 30 Daler, og Badskærerens Regning lød paa 10 Daler.

— 1645 havde Peder Ibsen i Brændholt opsat en Hestemølle paa sin Gaard og lod male for hvem som helst. Dette var en Torn i Øjet paa de Møller, der svarede Mølleskyld, og et Tab i deres Næring. — Ridefogden paa Vognserup stævnedes derfor Peder Ibsen til Tinge og opfordrede Bønderne til at søge Uberup Mølle, Skovmøllen og Møllerne i Merløse, Vindstrup og Sønder Jernløse.

Peder Jensen, Uggerløse, oplyste, at der var 1 Mil mellem Skovmøllen og Brændholt, men kun en Fjerdingsvej mellem Brændholt og Undløse Vandmølle og Vejrmølle. De to Vandmøller er Overgangskværne og maa altid male, naar der er Vand, saavel Vejrmøllen naar Vejret blæser. Uberup Mølle maler om Vinteren, naar den har Vand, men om Sommeren maa den intet male, eftersom det er en Græskværn. Ellers er der en Hestemølle ved Uberup Vandmølle, som man kan male Malt og Gryn paa Sommer og Vinter. Naar der var Frost, kunde Skovmøllen heller ikke male, og var det strengt Tørvejr om Sommeren, kunde den ej heller bruges.

Ridefogden Anders Madsen fremlagde nu et Skøde for Jokum Sparre paa Knabstrup til Frederik Parsberg, Vognserup, af 1621, hvor sidstnævnte tilskrives Uberup Mølle for 6 Pund Mel (Mølleskyld) og 1 Fjerdings Smør i Afgift. Flere Møllere hævdede, at de havde Skade paa deres Næring af Brændholt Hestemølle.

Søren Svendsen i Uberup havde haft en Hestemølle der i ca. 24 Aar, indtil baade Gaarden og Møllen brændte; han havde været i Trætte med Fr. Parsberg, men blev frifundet.

Peder Ibsen angav, at han gav Landgilde af Hestemøllen til Iver Krabbe, men Ridefogden mente, han burde bevise, det var en ret Landgildes-Mølle.

I den afsagte Dom hedder det bl. a.: Det bevises, at Peder Ibsen i Brændholt har ladet opbygge en Hestemølle i sin Gaard for omtrent 10 Aar siden og bruger den til at male med de omliggende Landgildes-Møller — til Fortrængsel paa deres Maling. Da eftersom Hestemøllen ej er 20 Aar, ej heller af Husbonden er fremvist eller bevisliggjort ved Skøder eller Skrifter, saa den kan regnes for Landgildes-Mølle, saa er Peder Ibsens Hestemølle mod Loven, hvorfor han uden videre Ophold bør afskaffes den.

Fra Dragerup

Da Anna Jensdatter 1698 i Dragerup fødte et uægte Barn hos Hans Skytte, udlagde hun først en jydsk Hosekræmmer og siden en Ungkarl i Dragerup som Fader til Barnet. Kort efter Fødselen blev hun derfor sat i Fangehullet og derfra ført paa Tinge. Her fortalte Cordt Cordtsen, Dragerup, at han sammen med en anden Mand havde været hos Anna og sat Segl paa hendes Kiste, saa der kunde være noget at betale Lejermaal med. Anna havde da ytret, at de ikke skulde gøre sig saa megen Umage, da Bøderne endnu ikke var forfaldne. Til Ole Skaaning havde hun sagt, at hun havde sin Kæreste i Jylland, og naar Tiden kom, naar hun fødte, saa kom han vel og vedstod det, han havde gjort og forsvarede hende og Barnet.

Johanne Marie Saxesdatter berettede, at da Anna havde gjort Barsel, lod hun Johanne gaa til Præsten og begære, at Barnet maatte kristnes. Johanne spurgte saa Anna, hvem hun skulde opgive som Barnefader, hvortil Anna sagde, at det var en jysk Karl, Anders Eskildsen, som kom herover med Heste paa Markedsdagen i Holbæk. Som Jordmoder havde Dorete Tyges fra Holbæk assisteret, og for hende havde Anna ogsaa udlagt Anders Eskildsen. Dorete holdt saa Barnet over Daaben og udlagde den jyske Karl.

Hvorfor, spurgte Herredsfogden Christen Dreier paa Merløse Ting, havde hun saa sagt, at det var Jens Christensens Søn, Keld Jensen, Dragerup? Det havde hun nemlig opgivet, da hun var til Skrifte, skønt hun maatte vide, at hun ikke havde fare med Sandhed, eftersom Keld er et ungt, umyndigt Barn, og hun ikke tidligere havde beskyldt ham.

Herpaa svarede Anna, at da hun blev sat i Hullet paa Eriksholm, truet og udspurgt, saa var det sket af Frygt for at blive længere i Hullet, hvor hun var bleven sat faa Dage efter Fødselen, og selv om det skulde koste hende Livet, kunde hun ikke have taalt at sidde længer i Hullet. Hun vedstod Bekendelsen for Jordmoderen og Præsten, og hun havde ikke haft Omgængelse med Jens Christensens Søn, Keld.

Dommen siger, at da det er bevist ved lovlige Vidner og Præstens, Peder Nielsens Attest, at Anna har gjort en løgnagtig Bekendelse, idet hun ved Daaben har udlagt en jysk Karl, Anders Eskildsen, men ved aabenlys Skrifte i Kirken udlagt Keld Jensen samt senere tilstaaet, at Keld ej har haft Omgængelse med hende, saa bør hun staa aabenbar Skrifte og betale 1 Daler i Omkostninger.

Fødestedet

Det gjaldt i hine Tider om at skaffe Karle til Fæstegaarden og Soldater til Hæren, og disse Pligter paahvilede Herremændene. Vi ser derfor ofte, at der blev ført Proces angaaende Folks Fødestavn og Værnepligt. Ridefogden paa

Søgaard, Jens Brinch, havde faaet opsporet Hans Pedersen, der nu boede og var ugift i Stenløse Kirkeby paa Københavns Amt, og han vilde nu have Hans, der var født i Kvandløse, til at fæste Gaard under Søgaard. Hans Fødestavn skulde nu bevidnes paa Tinge.

To Kvandløse Mænd havde for Aar og Dag siden hørt om Hans Pedersens Fødsel, men de huskede kun, at Anders Mouridsen havde sagt, at Hans var født i Kvandløse. Sidse Tyges fortalte, at i Svenskernes Tid for ca. 40 Aar siden (1659) boede der i Kvandløse paa Sognets Grund en Mand, Peder Rasmussen, som var gift med Anna Olufsdatter. De fik en Søn, Hans, der blev døbt i Kvandløse Kirke. Sidses Mand var paa de Tider Klokker ved Kirken og bar Vand til Fonten, som Barnet blev døbt med. Da boede Peder Rasmussen og Hustru i Gaarden i Kvandløse. Sidse mente, at Gaarden paa de Tider laa til Bunderupgaard, som han hovede til; hun ved dog ikke om samme Drengbarn er levende eller død og har ikke set ham, siden hans Moder gik bort med ham paa sin Arm — det var sidst i Svenskens Tid.

Jørgen Jensen, Igelsø, sagde, at for 40 Aar siden havde Peder Rasmussen den Gaard i Kvandløse, som nu (1699) Poul Nielsen og Niels Olsen ibor paa Sognets Grund. Hans bor nu i Stenløse, hvor Jørgen havde talt med ham i hans Gaard. Hans Moder gik fra Kvandløse med ham sidst i Svenskens Tid, og da Jørgen talte med ham, kunde han kende ham paa hans Folkefærd, og Hans havde da heller ikke nægtet, hvor hans Fødeby var, skønt det var længe siden, han kom derfra. Der blev spurgt, om Jørgen ikke kunde fejle efter saa mange Aars Forløb. Nej, det var Peder Rasmussens Søn fra Kvandløse; ganske vist havde han ikke set ham, siden han var et Barn — om der er flere af det Navn Hans Pedersen i Stenløse, ved han ikke.

Sidse Mads Buchs af Brorfelde var en fattig gammel Kvinde, der ikke havde noget at flytte sig med (rejse for) — hun vidste, at i Svenskens Tid for 40 Aar siden boede

Peder Rasmussen i Kvandløse i en Gaard paa Søgaards Grund. Gaarden gjorde da Hoveri til Bonderupgaard, men har de sidste 22 Aar ligget til Søgaard.

Hans Pedersens Moder, Anna Olufsdatter, bekræftede, at hun og hendes Mand i Svenskens Tid havde boet i en Gaard i Kvandløse oppe ved Kirken og avlet Hans, der nu bor i Stenløse Kirkeby. Hun og hendes Mand (død) boede ej paa anden Gaard end den ved Kirken i 3 Aar før Svenskens Tid, men blev siden hid- og didtaget af Fjenden. Hun havde faaet Attest fra Præsten i Nørre Jernløse om Hans, der nu skulde paa Mønstring, da han havde Alderen, og siden kom i Tjeneste under Rytteriet. Nogle Gange havde hun talt med sin Søn, der havde tjent Stenløsepræsten og senere faaet en Enkekone til Ægte i Stenløse. Hendes Mand havde fæstet Gaard og hovede til Bunderupgaard, Hans var hendes Søn, og hun havde ej flere. Gaarden havde de sidste 21—22 Aar ligget til Søgaard, da salig Christen Scheel var Husbond, idet han købte Søgaard af Bonderupgaards Ejer. Hun kunde ogsaa huske, at Præsten Bolle Pedersens Attest (Kvandløse—Nørre Jernløse) om Hanses Alder var udstedt 18. Okt. 1675.

Med mindre der er truffet en mindelig Ordning — Tingbogen fortæller ikke mere derom — er det ikke udelukket, at Søgaards Ejer har vundet Sagen, og Hans i saa Fald har maattet forlægge sin Bopæl fra Stenløse til Kvandløse. Han har da været ca. 40—41 Aar.

Da det blev meldt Regimentsskriveren, at Maren Christensdatters Barn var død en Vinterdag paa Vejen mellem Birkholm og Snevre, blev Maren indkaldt paa Tinge for at give nærmere Oplysning. Hun fortalte da, at hun var gaaet fra Snevre til Birkholm for at faa noget til hendes og Barnets Underhold hos Barnefaderen Rasmus Christensen, der var Tærsker paa Birkholm. Hun overnattede paa Gaarden, og næste Morgen gik hun tilbage til Snevre, og imens døde Barnet for hende undervejs, hvad hun ikke

vidste, før hun i Snevre kom ind til Hans Bornholmers Kone. Da hun vilde give Barnet Die, saa de begge, at det var dødt. Der blev spurgt, om Barnet havde været sygt, da hun gik til Snevre. Nej, men det havde stedse været svagt fra Fødselen, for hun havde ingen Die. Jo, men naar hun vidste, Barnet var svagt, hvorfor havde hun saa ikke haft bedre Opsyn med det undervejs? Hertil svarede Maren, at det var saadan en streng Frost og Kulde, saa hun ikke turde tage Klædet fra dets Ansigt, og Vinden var saa skarp imod dem. Barnet var avlet i Randers, og da Barnefaderen vilde til Sjælland, overtalte han hende til at følge med. Hun var kommet til Snevre Juleaften og havde født 3 Uger efter.

To Mænd synede det døde Barn og erklærede, at der ikke var lagt Haand over dets Mund, saa det kunde komme, men det var noget blaat paa Kroppen. For sin Forseelse blev det paalagt Maren at staa aabenbar Skrifte i Kirken.

— Adskillige drog til Tinge for at træffe Bekendte og høre nyt, uden at de egentlig havde noget at gøre der. Een Gang blev de dog narret; det var Torsdag d. 17. Juni 1700, da Ting og Ret skulde holdes i Merløse, at der kom Anskrig og Alarm, at Svensken med sine Skibe var ved Kalundborg og vilde gøre Landgang.

Der opstod Panik, aabenbart har Skrækken fra tidligere Tider endnu siddet Folk i Blodet, og alle og enhver — til Hest, til Vogns og til Fods — forføjede sig ud til Tudse Næs, hvor de vel har ment, der var større Sikkerhed.

Hvorfra det falske Rygte stammede er vel næppe bleven oplyst, men sikkert er det, at ingen Ret blev holdt den Dag, fordi ingen indfandt sig med Kald og Varsel. Et Par Dage efter var Sindene dog faldet til Ro, og Folk optog den afbrudte Dont ved deres Hjem. En Oplevelse havde det jo været, men næppe af dem, man ønskede gentaget.

V. Møller.

PASTOR WINSLØW OG SEJERØ- BOERNE

Af R. Nielsen.

Sejerøboerne har aldrig været under Hoveriets og Vornedskabets tyngende Aag, fordi der ingen Herregaard er paa Øen. Derfor blev de et særpræget Folk, der levede efter deres egne Sædvaner og Skikke uden at bryde sig ret meget om, hvad der var Lov og Ret i det øvrige Danmark. De var velvillige og hjælpsomme overfor hverandre, ligesom de ogsaa var (og er) ærlige og redelige og taalte ikke, at nogen begik Lovovertrædelser; hvis det alligevel skete, blev der straks set ned paa vedkommende, og han eller hun blev ofte nødt til at forlade Øen. Hvis fremmede kom derover og prøvede paa at vise daarlig Opførsel, blev der straks vist Foragt overfor dem, og de maatte snart forlade Øen.

Sejerøboerne vilde selv herske over Øen og indrette sig, som de havde Lyst, og de taalte ikke ret gerne, at fremmede blandede sig i deres Forhold.

To fremmede, nemlig Præst og Degn, maatte de have iblandt sig. Hvis disse to Embedsmænd blot passede deres Embeder og lod Beboerne være i Fred, var de overordentlig elskværdige overfor dem og viste dem stor Ærbødighed.

De var flittige Kirkegængere, der gerne vilde høre, hvad Præsten sagde i Kirken; men uden for den maatte han ikke blande sig i deres Sager. Gjorde han det, kunde han risikere det værste. Saaledes druknede Præsten Søren Markussen i 1663, da han blev roet i Land fra en Skude, hvis

Drægtighed han havde takseret, og man mener, at Sejerøboerne var Skyld deri. De brændte Præstegaarden af i 1731, da Pastor Hornbæk var kommet i Strid med dem. Hidtil havde Beboerne været de stærkeste og overvundet de Præster, der havde indladt sig i Strid med dem.

Saa blev Otto Grundtvig Præst paa Sejerø i 1732, og det lykkedes ham ret hurtigt at faa Magten, saa Beboerne maatte lystre ham i alt, og i 28 Aar herskede han paa Øen. Hans Søn og Efterfølger Jørgen Grundtvig (1760—72) beholdt ogsaa Magten.

Derefter kom der nogle Præster, som ikke blandede sig i Sejerøboernes Forhold, og der var fredelige Tilstande paa Øen.

Men saa blev Lars Winsløw kaldet til Præst paa Sejerø 20. Febr. 1829, og han var der til 8. Oktbr. 1834, og disse 5 Aar blev en af de uroligste Perioder, Sejerø nogen Sinde har haft. I de 3 første Aar, han var der, kæmpede han med Sejerøboerne om Magten, og han vandt den ene Sejr efter den anden, dels alene og dels med Bistand af den verdslige Øvrighed, som han bad om Hjælp, naar han ikke kunde klare sig. I de to sidste Aar herskede han uindskrænket.

Lars Winsløw blev født 2. Oktbr. 1797 i St. Pouls Præstegaard paa Bornholm, Søn af Sognepræst Christian Winsløw og Marie Gad, Student fra Frederiksborg 1816, theologisk Kandidat 1821, Huslærer, personlig Kapellan i Neksø og Bodilsker 31. Maj 1823 og paa Sejerø 1829—34.

Han forlod Bornholm 31. Maj 1829, kom til Kalundborg Pinselørdag (5. Juni) og aflagde Besøg hos sin Landsmand Amtsforvalter Sonne. Han talte ogsaa med Herredsfoged Vett i Arts og Skippinge Herreder, og han besøgte sin overordnede Provst Discher i Føllenslev Pinse-dag. Baade Discher og Vett omtalte Sejerøboerne som et vanskeligt Folk.

Winsløw besluttede allerede nu i sit stille Sind, at han nok skulde faa Magten over Sejerøboerne, koste, hvad det vilde. Det var derfor med frejdigt Mod, han rejste derover.

8. Juni var han i Saltbæk, og ved Aftenstid blev der tændt et Baal ved Vrøj, og det skulde betyde, at en Baad fra Sejerø skulde sejle til Vrøj; men der kom ingen Baad 9. Juni, da Sejerøboerne ikke havde set Baalet.

Winsløw fik saa to Mænd til at ro ham til Sejerø i en Jolle. Vejret var ganske stille, og henimod Aften 9. Juni gik han i Land ved Baadelejet neden for Grønnebjerg.

Styrmand Hendrichens tre Børn kom ham venligt i Møde, og det regnede han for et godt Varsel; thi det var den yngre Slægt, han især haabede at komme til at paa-virke.

Paa Vejen til Sejerby traf han Gdr. og Sognefoged Rasmus Pedersen, der var en jævn og godmodig, men svag og uselvstændig Mand. Winsløw fulgte med ham hjem til hans Gaard i Sejerby og hilste paa hans Familie. Derefter gik han hen til Præstegaarden, som han fandt i en forfalden Tilstand. Han gik ind i en lille Stue og satte sig paa en Stol, hvis ene Ben derved blev trykket ned i et Hul i Gulvet, saa han var ved at falde af den.

Noget efter gik han ud paa Gaden for at komme til at tale med Folk. Der traf han en Del Mennesker, som modtog ham med stor Venlighed.

I de første Nætter, han tilbragte i Præstegaarden, hørte han megen Støj og Larm paa Gaden. Da han en Nat blev vækket derved, stod han op og gik udenfor og saa da en Ko komme farende med en Halvdør bundet fast til Halen. Døren slog den over Bagbenene, og Koen gav af og til nogle Brøl. Bagefter kom der en Flok unge Mennesker løbende under Hujen og Skrigen i vilden Sky.

Undertiden saa han om Morgenen, at Vogne laa væltede eller kastede ud i Møddingsstederne. Han fik snart at vide, at de unge Karle og Piger samledes om Sommeraftenerne paa den store Moses Enge Nordøst for Sejerby. Det gik ofte vildt og skamløst til der.

Han besluttede nu at gøre Ende paa disse Sammenkomster, hvorfor han en Aften (antagelig sidst i Juni 1829)

gik hen til Mosen, hvor de unge opholdt sig. Da de saa Præsten komme, flygtede de. Saa prøvede han en anden Aften. Da blev de fleste af dem staaende der. Han talte til dem og bad dem alvorligt betænke, hvilket lastefuldt Liv de levede. Nogle af »disse stakkels forvildede Karle« lovede Bod og Bedring, hvorefter de gik hjem. Dette var Begyndelsen til hans Strid med Ungdommen.

Han kom ogsaa snart i Strid med de ældre Sejerøboer.

Da han kom til Sejerø, bestyrede en Gaardmandssøn Peder Christensen Præstegaarden. Han var nylig blevet gift med Jomfru Elisabeth Christoffersen fra Ringsted. Hun havde været Husbestyrerinde hos afdøde Pastor Schram og var Søster til Schrams Kone. Dette Giftermaal havde gjort Peder noget indbilsk; men han var ellers et ret godmodigt Menneske.

Det kom snart til et Sammenstød mellem Præsten og ham, og det var ved en Begravelse. Det var sandsynligvis den 21. Juli 1829, da Sidse Erichsdatter blev begravet.

Det var blevet Skik — rimeligvis i Pastor Schrams Tid — at man fulgte Lig til Graven med Tobakspibe i Munden.

Da Winsløw kom hen til Graven for at kaste Jord paa Liget, stod hans Avlskarl Peder Christensen og røg Tobak. Præsten sagde nu til ham, at det var upassende at ryge ved en saadan Lejlighed. Efter nogen Tøven rakte han omsider Piben hen til sin Morbroder Peder Mogensen, der tog den med stor Uvilje. Da Præsten saa det, sagde han til Peder Christensen, at han hellere maatte have kastet Piben bort end bede Peder Mogensen om at holde den. Under Sangen efter Jordpaakastelsen tog Winsløw Piben og kastede den hen i Græsset paa Kirkegaarden.

Præstens Optræden vakte megen Opmærksomhed blandt Følget. Den gamle Degn Hans Christian Pedersen, der aldrig havde povet at paatale nogen Uorden, blev helt forskrækket og troede, at det vilde faa slemme Følger for Præsten.

Nogle Sejerøboer var godt tilfredse med, hvad Præsten

havde gjort, mens andre blev forbitrede over, at de ikke længer maatte gøre, hvad de vilde. Særligt ærgrede det dem, at Præsten havde vovet at kaste en Pibe — »et Livstykke« — hen i Græsset. Peder Christensen knurrede blandt sine Venner for sin Pibes Skyld.

Efter Hjemkomsten fra Begravelsen sagde Winsløw til Peder, at hvis han eller en anden oftere røg Tobak ved kirkelige Handlinger, meldte han det til Politimesteren og forlangte dem tiltalt efter Loven. Det rygtedes snart over hele Øen.

Rimeligvis ved Degnen Pedersens Begravelse 17. Oktbr. 1829 røg Gdr. Rasmus Nielsens Søn Niels Rasmussen alligevel Tobak for at vise, at han ikke brød sig om, hvad Præsten havde sagt. Niels var gift med Sognefoged Rasmus Pedersens Datter Ane Mette Rasmusdatter.

Da Præsten saa, at Niels røg, bad han Sognefogeden om i Stilhed at give Niels et Vink om at holde op med at ryge. Men Niels lod som ingenting og blev ved med at ryge. Præsten gik da hen til ham og bad ham om at holde op. Niels svarede ham, at Piben var hans egen, og han spurgte ingen om at ryge. Atter bad Præsten ham om at holde op og sagde til ham, at hvis han ikke gjorde det, vilde han melde det til Politimesteren, som han nogen Tid i Forvejen havde talt med, og som havde lovet at forbyde Rygning ved Begravelser, hvis nogen vovede at trodse Præstens Advarsel. Men Niels blev imidlertid ved med at ryge.

Da Begravelsen var forbi, sagde Winsløw til Sognefogeden, at han straks skulde lade en Baad sejle til Vrøj med en Klage til Herredsfogeden over Niels Rasmussens Opførsel ved ovennævnte Begravelse.

Sognefogeden bad Præsten om ikke at klage; men han sagde nej. Niels Rasmussens Svoger Gdr. Peder Rasmussen i Sejerby kom hen til Præsten med den samme Anmodning; men Præsten svarede ham, at han maatte klage til Herredsfogeden. Senere kom Peder Rasmussen igen hen til Præsten og sagde, at hans Svoger i Vidners Overværelse

vilde give Præsten en Undskyldning, og Peder bad om, at det maatte ske i hans Svigerfader Rasmus Nielsens Gaard, for at Niels ikke skulde blive til Nar ved at gaa gennem Byen hen til Præsten.

Winsløw svarede, at han vilde føje ham i det, da han ikke handlede af Hævnerrighed.

Da Præsten noget efter indfandt sig i Rasmus Nielsens Gaard, der ligger ved Siden af Præstegaarden, var flere af Familien til Stede i Dagligstuen, og alle var meget alvorlige.

Straks efter kom Niels ind fra den øverste Stue, gik hen til Præsten og sagde, at han havde fornærmet ham og bad om Forladelse samt om, at Sagen ikke blev indberettet til Herredsfogeden.

Winsløw foreholdt ham hans usømmelige Adfærd ved at ryge ved en Begravelse. Han maatte endvidere huske paa, at han hørte til en Familie, der gerne vilde betyde meget paa Øen, og hvis han derfor lod ham gøre, hvad han vilde, var han vis paa, at andre vilde benytte sig af det. Han vilde klage til Herredsfogeden; men han lovede ikke at nævne Nielses Navn i Klagen.

Nogen Tid efter kom der saa en Politiforordning om, at al Tobaksrygning ved Ligfølge var forbudt. Det var den første store Sejr, Pastor Winsløw vandt over Sejerøboerne.

Denne Begivenhed var det almindelige Samtaleemne paa Øen i den følgende Tid, og Rasmus Nielsens Familie hørte foreløbig ikke til Præstens Venner; men med Tiden blev den noget venligere sindet imod ham.

Ungdommens Færden lagde Winsløw i høj Grad Mærke til. I Vinteren 1829—30 holdt de unge ikke saa faa Dansefester rundt omkring paa Gaardene. Præsten saa med Bekymring derpaa, uden at han dog foretog sig noget.

Som Tiden gik, fik han lidt at vide om, hvad der foregik ved Dansegilderne. Naar en Karl i nogen Tid havde danset med en Pige, skulde de to følges ad ud for, som man sagde, »at svale af«.

Præsten mente nu, at denne »Afsvalen« ikke altid foregik paa en sømmelig Maade, hvorfor han besluttede at forhindre de unge i at danse saa mange Aftener om Vinteren som hidtil. Han bestemte sig saa til at gaa angrebsvis til Værks.

Anden Juledagsaften 1830 var Ungdommen tillige med en Del Gaardmænd og Husmænd forsamlet til Dans hos Gdr. unge Rasmus Pedersen, der boede lige overfor Præstegaarden i Sejerby. Han var en fredelig, men uselvstændig Mand. Hans Kone Karen Jensdatter var derimod en raa og herskesyg Kvinde.

Ud paa Aftenen listede Præsten sig ind i Portrummet for at lure. Han blev da opmærksom paa en vis stønnende Lyd, der kom fra en Stald ved Porten. Han raabte da, om der var nogen Mennesker derinde. Straks efter sprang en Karl — en af de værste — frem, og i Maaneskinnet kendte Præsten ham, greb ham i Trøjekraven og kastede ham over mod den anden Side af Porten. Han skyndte sig bort.

Saa kom der en Pige frem fra Stalden og løb bort. De to havde »sualet af«.

Winsløw gik ind i Stuen, hvor der blev danset. Sognefoged Rasmus Pedersen var der. Præsten fortalte, hvad han nys havde oplevet, og forestillede de forsamlede, hvor afskyeligt og sørgeligt det var, at selv Højtidsdage blev vanhelliget ved saadanne Sammenkomster.

Præsten bad nu unge Rasmus Pedersen om at lade Dansen høre op. Men i Stedet for at gøre dette begyndte han, hvem Brændevinen denne Aften var gaaet til Hovedet, at spotte. Nu opstod der en voldsom Larm omkring Præsten, og der blev raabt, at man ikke skulde finde sig i, at Præsten blandede sig i deres Forhold.

Han bad de ældre tænke over, at de skulde foregaa de unge med et godt Eksempel og ikke give »Anledning til et Lævned i fræk Uterlighed«.

Man flokkedes endnu tættere omkring Præsten, der tænkte, at de maaske vilde forgribe sig paa ham.

Han mindede dem om, at det var St. Stefans, den første Martyrs Dag, han, der traadte op mod de vantro, som ogsaa stormede ind paa ham.

Han sagde endvidere til dem, at han vidste, at flere af deres Forfædre havde været haarde Halse; deri skulde de ikke ligne dem, men bøje sig for Sandhedsordet. Til sidst sagde han, at intet i Verden skulde bevæge ham til at tie med Vidnesbyrdet om Slægtens Vankundighed, saa længe han kunde røre sin Tunge. Han var nu klar over, at det for Øjeblikket ikke kunde nytte noget at tale mere til dem, da Brændevinen og Vreden havde Magten over dem.

Da Sognefogeden paa Winsløws Opfordring svarede, at han ikke vilde foretage sig noget, gik Præsten uden Hindring ud gennem Trængselen.

Han forlod saa Gaarden, gik hen paa Kroen og bad Kromand Peder Thorsen om ikke at levere mere Brændevin den Aften. Han har rimeligvis rettet sig efter Præstens Henstilling. Paa Tilbagevejen mødte han Hmd. Lars Jørgensen fra Rødhals, »et raadt og mundkaadt Menneske«, der denne Aften var en af de haarde Halse. Han skulde hente Brændevin til de dansende.

Han standsede ham, der nu, da han stod alene overfor Præsten, tabte sit forrige Mod. Han talte til ham om »Herrens Ve over dem, fra hvem Forargelsen kommer«.

Lars glemte helt at gaa efter Brændevin, og da han kom tilbage, og man spurgte efter Brændevin, svarede han, at han havde faaet andet at tænke paa efter Mødet med Præsten. — Lignende Optrin oplevede Præsten ikke mere.

Dagen efter var Præsten henne hos nogle af de Forældre, hvis Børn havde været med til Dansen hos unge Rasmus Pedersen. Han fortalte dem, hvad der var passeret. Han advarede Forældrene mod at lade deres Børn deltage i disse Sammenkomster, men kun faa brød sig om hans Advarsler.

Han kom bl. a. ind hos Gdr. Jens Jensen paa Vester og fortalte, at hans Søn ogsaa havde sat sig op imod ham og

svaret ham næsvist, da han spurgte ham, hvem han var. Faderen kaldte straks paa sin Søn, Jens, der blev ganske lille og helt stum, da han saa Præsten. Faderen vilde give ham Prygl, hvad Præsten dog hindrede ham i at gøre.

Fire unge Karle skulde have sagt, at de nok skulde træffe ham en Aften.

Denne Trusel brød han sig ikke om. Han færdedes tidligt og silde rundt omkring paa Øen. Han lod dog sin Stok beslaa af Smeden, der spurgte, hvorfor han vilde have det. Han svarede, at »han vilde holde nogle Grise fra at rode i Nærheden af sig«.

Han sagde endvidere, at hvis nogen kom ham nærmere paa hans Vandringer, end han vilde have dem, og ikke opgav sig for ham, maatte han tage Skade for Hjemgæld. Men han mærkede aldrig noget til, at nogen vilde gøre ham Fortræd.

En ny Lejlighed tilbød sig for Winsløw til at forøge sin Magt over Sejerøboerne. Hen paa Aaret 1831 kom Koleraen fra Asien til Europa. I den Anledning udkom der en streng Forordning om, hvordan man skulde forholde sig. Paa Sejerø saavel som andre Steder skulde der udstilles Vagtposter ved Kysten, da man frygtede for, at der fra Skibe, som sejlede med Tømmer fra Norge og Sverige, skulde smugles Tømmer i Land paa Øen, og Sømændene kunde da føre Koleraen til den.

Det var især de unge Sejerøboer, der blev udtaget til Vagttjeneste, som blev forrettet baade om Dagen og om Natten. Der blev hist og her i Bakkeskrænterne ud mod Havet lavet nogle Hytter af Træ, som Vagterne kunde søge Ly i.

Amtmanden over Holbæk Amt, Grev Molkte, opfordrede Pastor Winsløw til at forestaa Vagtordningen og føre Tilsyn med Vagterne, hvad han ikke havde noget imod, da han derved fik Magt over de unge. Ledsaget af sin store Hønsehund færdedes han snart om Dagen og snart om Natten langs med Kysten for at se efter, om Vagtposterne

var paa deres Plads. Det var ret sjældent, at han fandt nogen Uorden.

En Nat overraskede han den unge Gaardmandssøn Niels Nielsen fra Sejerby, idet han sad og sov trygt inde i en Hytte. Samtidig med at han raabte Niels temmelig højt, slog han ham paa Skulderen.

Niels sprang forskrækket op og bad Præsten om ikke at melde ham til Øvrigheden, og det lovede han, hvis Niels saa til Gengæld vilde leve sømmeligt og lade være med at tage Del i Kommersen paa Gaden om Aftenen. Niels var klar over, at han var i Præstens Magt, saa han svarede ja. De snakkede sammen i nogen Tid, og de skiltes helt bevægede.

Paa denne Tid kom en af Øens Baadførere sejlene med sin Baad til Sejerø og vilde gaa i Land, sikkert ved Baadelejet ved Vandkær. Præsten var tilfældigvis til Stede og raabte til Baadføreren, at han ikke maatte komme i Land, før han havde forevist Præsten et Bevis for, at der ikke var Kolera paa det Sted, hvor han kom fra.

Da han ikke brød sig om Præstens Raab, tilkaldte denne flere Sejroboer, som var i Nærheden, og gav Ordre til, at de skulde være med til at hindre ham i at lande.

I det samme kom hans Kone løbende og skreg: »Bliv ude, blev ude! Herredsfogeden er her!« Det var rigtignok, Herredsfogeden var paa Øen.

Præsten lod saa en Mand ro ud til Baaden for at hente Beviset, og da han havde set det, fik Baadføreren Lov til at gaa i Land.

Nu hændte det, at Winsløw skulde et Ærinde til Kalundborg. Da han kom til Mulen ved Vrøj, stod der en Vagtpost, som forlangte Sundhedsbevis af ham.

Ham svarede, at han ikke havde noget med, da han var Præst paa Sejerø, og han udstedte Sundhedspas til andre; men han mente, at han ikke behøvede at skrive et til sig selv.

Vagtposten vilde ikke rigtig tro ham og vidste ikke, hvad

han skulde gøre. Saa sagde Winsløw, at han vilde gaa foran ham og saa nær ved ham, som han vilde have det; hvis han saa vilde prøve at flygte, kunde han sikkert standse ham ved at bruge den Fork, han havde hos sig.

Winsløw fulgte saa med Vagten til Saltbæk By, hvor de traf den Mand, der skulde modtage Sundhedspasset, og han kendte Winsløw, og saa var alt godt.

Man skulde nu ellers mene, at det havde været mest passende, at det havde været Sognefoged Rasmus Pedersen, der førte Tilsyn med Vagtposterne, da han jo dog var Øens Politimyndighed. Men Grunden til, at han ikke kom til at gøre det, var den, at Amtmanden ikke havde rigtig Tiltro til ham, og at Winsløw ikke kunde fordrage ham, fordi han ikke vilde holde Orden paa Øen, skønt Præsten flere Gange anmodede ham derom.

Saa klagede han kort efter Høst 1831 til Amtmanden over, at Rasmus Pedersen ikke dueede til at være Foged, og han anmodede Amtmanden om at afskedige ham. Han foreslog saa, at Gdr. og Smed Ole Jørgensen Friis blev beskikket til Sognefoged.

Da Præsten ved en eller anden Lejlighed fortalte Rasmus Pedersen, at han havde henstillet til Amtmanden, at han blev afsat fra sin Bestilling, svarede han, at han ikke troede, at Præsten kunde faa ham afsat.

Først i November 1831 kom en Løjtnant og nogle Soldater til Sejerø for at føre Tilsyn med Vagtposterne, da Præsten mente, at han ikke vedblivende kunde paatage sig dette, nu da Vinteren nærmede sig.

Præsten blev kaldt ud paa Gaden, hvor Løjtnanten gav ham nogle Breve, hvoriblandt der var et fra Amtet, som han straks aabnede.

Sognefogeden R. Pedersen, Friis og flere andre var ogsaa til Stede.

Sognefogeden spurgte da Præsten, hvor han syntes, han skulde anvise Kvarter til Soldaterne.

Winsløw svarede ham, at han ikke mere havde med det

at gøre, da han var afskediget som Foged, og i det samme leverede han Friis Amtmandens Beskikkelse til ham om at være Sognefoged paa Sejerø. R. Pedersen blev uden Tvivl noget lang i Ansigtet. Winsløw havde vundet en ny stor Sejr.

Denne Begivenhed vakte stor Opsigt paa Sejerø, da man nu blev klar over, at Winsløw foruden den gejstlige Magt ogsaa havde faaet den verdslige Magt. En Del Sejerøboer blev rasende. Man vidste, at Præsten og Friis var gode Venner. Friis gjorde i de følgende Aar, alt hvad Winsløw ønskede. Ja, det var i Virkeligheden Præsten, der var Sognefoged.

Sejerøboerne kunde ikke lide Friis, der ikke var født paa Sejerø, bl. a. fordi han holdt med Præsten. Han var født i Næstved 1788, lærte Smedeprofessionen og kom til Sejerø som Soldat i 1809, da der i det Aar kom en Del Soldater til Øen for at forsvare den mod Angreb fra Englænderne.

Da den gamle Smed Christian Nielsen paa Sejerø døde i 1811, valgte Sejerøboerne Ole Jørgensen til Sognesmed, og han fik saa Eneret paa at være Smed paa Sejerø. Han blev nu fri for Militærtjenesten, og saa kaldte Sejerøboerne ham for Ole Fri, og det blev snart til Friis. Han blev slet ikke fornærmet over, at de kaldte ham Friis. Han syntes godt om det og beholdt det Navn. Han blev Fastelavn 1813 viet til en Gaardmandsdatter fra Sejerby, Sidse Katrine Jensdatter, og han overtog senere hendes Fødegaard, saaledes at han var baade Smed og Gaardejer.

Kort efter at Friis var blevet Sognefoged, kom han en Dag hen til Præsten og fortalte, at nogle Gaardmænd og Husmænd var forsamlet hos den afsatte Foged for at drøfte, hvorledes de skulde faa Friis afsat, og den gamle Foged ansat igen. En Prokurator Nissen skulde have raa-det dem til det.

Præsten bad Friis om at være ved godt Mod og lade dem snakke, saa meget de vilde. De misfornøjede opnaaede ikke noget. Friis blev ved at være Sognefoged, saa længe

han levede. Han blev senere Dannebrogsmænd og døde 7. Novbr. 1857, 69 Aar. Han havde ingen Børn. —

Imidlertid havde Winsløw henvendt sig til Herredsfoged Gude i Kalundborg og anmodet om, at der ikke blev danset noget Sted paa Sejerø, uden at Sognefogeden i Forvejen var blevet underrettet om det. Det var atter et nyt Indgreb i Sejerøboernes vante Forhold.

Herredsfogeden svarede ham, at Sognefogeden herefter skulde have Besked, før der maatte danses, og at der kun maatte danses hver 14. Dag.

Da Sejerøboerne fik det at vide, var der nogle Gaardmænd, der bestemte sig til ikke at rette sig efter ovennævnte Politiforordning. Hvad brød de sig om Præsten og hans Sognefoged? De havde hidtil gjort, hvad de vilde i den Sag, og det vilde de ogsaa blive ved med.

De sagde derfor til de unge Karle og Piger, at hvis Dansefesterne skulde meldes til Sognefogeden, fik de ikke Lov til at danse hos dem.

Der blev saa 9. Januar 1832 holdt Dansefest hos den afsatte Foged Rasmus Pedersen i Sejerby, 2. Febr. hos Gdr. gl. Peder Pedersen paa Vester og endelig 12. Febr. hos Gdr. unge Rasmus Pedersen i Sejerby lige overfor Præstegaarden, uden at Sognefoged Friis forud havde modtaget nogen Besked derom. Gdr. Ole Sørensen, Kongstrup, var Spillemand ved alle Sammenkomsterne.

Baade Winsløw og Friis var rasende over, at Sejerøboerne vovede at trodse Politiforordningen.

Midt under Dansen hos unge Rasmus Pedersen kom Friis derind og forbød i Politimesterens Navn, at der blev danset. Men ingen brød sig om, hvad han sagde, og de blev ved med at danse.

Saa gik Friis hen til Præsten, som var hos Nabogaardmanden Søren Nielsen, for at tale om, hvad der skulde gøres.

Præsten sagde til ham, at han havde gjort nok ved at forbyde Dansen.

Friis svarede, at nu skulde denne Lovløshed have Ende. Hvis de nu ikke lystrede ham, naar han atter gik derind og forbød dem at danse, vilde han slaa Spillemandens Violin i Stykker.

Winsløw fraraadede ham at gøre det, da han derved selv gjorde noget ulovligt. Der var ikke andet at gøre end at tiltale dem ved Retten.

Friis sagde, at hvis han skulde blive ved med at være Foged, vilde han ogsaa adlydes. Dermed gik han bort.

Han gik atter ind i R. Pedersens Gaard og opfordrede Spillemand Ole Sørensen til at holde op; men han gav et groft Svar.

Saa slog Friis med knyttet Haand ned midt paa Violinen, saa den faldt knust ud af Ole Sørensens Hænder ned paa Gulvet.

Der opstod nu et frygteligt Spektakel, og man stimlede sammen om Friis. Det lykkedes ham dog at slippe ud af Stuedøren, som han holdt lukket et Øjeblik, til han blev klar over, at der ikke var nogen i Forstuen, som kunde hindre ham i at slippe ud gennem Yderdøren. Derefter sprang han hurtigt ud i Gaarden, hvor han blev staaende lidt. Han sagde nu til den efter ham stormende Hob, at de skulde holde sig fra ham; thi han havde forhen kunnet tumle en Flok Mennesker, og han kunde det nok endnu. Han skal have været en kæmpestærk Mand. Man holdt sig derfor i tilbørlig Afstand fra ham. Efter et Øjeblik's Forløb slap han ud af Gaarden.

Dagen efter skrev Sognefogeden eller Præsten en Klage til Amtmand Grev Molkte over, at de fire førnævnte Gaardmænd havde overtraadt Politiforordningen.

Amtmanden befalede Herredsfogeden at holde Forhør paa Sejerø 28. Febr. De fire Gaardmænd vedgik, hvad de havde gjort.

Efter at Amtmanden havde faaet en Afskrift af Forhøret, anmodede han Herredsfoged Gude om at stævne de fire Gaardmænd for Arts og Skippinge Herreds Ret i Kaalundborg.

Han stævnedede dem den 16. Marts til at møde i ovennævnte Ret 22. Marts for at lide Dom for deres udviste Forhold.

Da de tre Gaardmænd (unge Rasmus Pedersen var syg) skulde rejse fra Sejerø, kom Friis med et Brev til Herredsfogeden, og det indeholdt Stævningen, som efter Herredsfogedens Ordre skulde sendes tilbage; men de nægtede at tage det med. Saa kaldte Friis paa Skolelærer Ludvigsen og Gdr. Søren Nielsen og bad dem om at være Vidner. Friis spurgte atter Gdr. gl. Rasmus Pedersen, om han vilde tage Stævningen med; men han svarede atter nej. Friis rakte Brevet til en ung Mand, som han bad om at tage med; men da de andre erfarede det, satte de straks fra Land, og den unge Mand kom ikke med. Da der nu ikke var flere Baaede hjemme, kom Brevet ikke til Kalundborg den Dag.

Da Herredsfogeden ikke havde faaet Stævningen tilbage 22. Marts, blev han vred og udsatte Sagen, og de tre Gaardmænd maatte rejse hjem med uforrettet Sag.

Saa snart de var kommet hjem, fortalte de, at Herredsfogeden havde sagt, at han aldrig havde Fred for den Sejerø-Præst.

De tre Gaardmænd fik saa Ordre til at møde i Politiretten 31. Marts 1832. De sagde, at de nok vilde have taget Sognefogedens Brev med, hvis han vilde have betalt Baa-den.

Gude afsagde samme Dag følgende Dom: Gl. Rasmus Pedersen fik en Mulkt paa 4 Rdl. Sølv, gl. Peder Pedersen, unge Rasmus Pedersen og Ole Sørensen, hver 3 Rdl. Sølv til Holbæk Amts Fattigkasse.

De var utilfredse med Dommen og indankede den for Amtets Overpolitiret, d. v. s. Amtmanden, der stadfæstede Underretsdommen.

Kort efter at Underretsdommen var afsagt, var Winsløw i Kalundborg og talte med Gude, og han fortalte ham, hvad Bønderne havde sagt. Herredsfogeden blev »synlig

slaaet« og begyndte at tale nedsættende om Gaardmændene.

Gude sagde, at han haabede, at Amtmanden vilde stadfæste Underretsdommen.

Præsten svarede, at han var overbevist om, at Amtmanden ikke »saa gennem Fingre med disse fordærvelige Uordener«.

Før Amtets Dom faldt, havde Winsløw været hos Amtmanden og talt med ham om Sagen. Han havde lovet ham, at der fra hans Side skulde blive gjort alt for at bringe Orden til Veje paa Sejerø.

De tre Gaardmænd havde ogsaa været hos Amtmanden for at faa ham til at omstøde Underretsdommen; men han havde taget dem ordentlig i Skole, hvad de ikke selv tav med, da de kom hjem.

Winsløw havde nu ved Øvrighedens Hjælp vundet en vældig Sejr over Sejerøboerne, og i de godt to Aar, han endnu var paa Sejerø, var det ham og Sognefoged Friis, der herskede uindskrænket paa Øen.

Ved sin haardhændede Optræden vandt han dog ikke Sejerøboerne, og de fleste af dem var sikkert fjendtligsindet imod ham.

Hans Fjender sagde ellers om ham, at de ikke kunde forstaa ham; thi naar de troede, han var mest vred paa dem, var han lige fuldt rede til at gøre dem en Tjeneste.

Han havde alligevel trods sin Strengthed en Del Venner paa Sejerø. Der har, saa vidt man ved, næsten altid været to Partier paa Øen. Derfor var det givet, at naar der var nogle, som var fjendtligsindet mod Præsten, var der andre, som var hans Venner; anderledes kunde det ikke være.

Hans Venner har sikkert glædet sig over den Magt, han havde faaet.

Blandt Præstens Venner kan nævnes: Den kloge Gdr. Peder Mogensen i Sejerby; en af hans Sønner blev Præstens bedste Ven og besøgte ham af og til, da han blev Præst i Nærheden af Aarhus. Gdr. Niels Jensens Familie

i Sejerby, Gdr. Søren Nielsen i Sejerby, Gdr. Søren Pedersen ved Tadebæk, Gdr. Jørgen Pedersen i Kongstrup og hans Broder Gdr. Hans Jørgen Pedersen i Mastrup og mange flere. Hos disse Venner fandt han Trøst under Stridighederne med sine Modstandere.

Efter 5 Aars Ophold paa Sejerø begyndte Winsløw at søge andre Embeder, fordi hans Børn stadig var syge, og tre af dem var døde, uden at han kunde skaffe Lægehjælp til dem. Han var ogsaa selv syg i 1834. Han blev kaldet 9. Juli 1834 til Østerlars og Gudhjem paa Bornholm, hvor hans Slægt boede. Han længtes ofte efter Sejerø og var ved at fortryde, at han var rejst derfra. Sognefoged Friis og hans Kone besøgte ham baade i 1845 og 1846 i Østermarie paa Bornholm, hvor han var Præst (1843—52), og Friises Plejesøn Jørgen Pedersen blev konfirmeret af ham i Foraaret 1847.

Winsløw besøgte Sejerø fra 9. Juni til 1. Juli 1847 og boede hos sin Ven Friis. Sejerøboerne modtog ham med stor Venlighed. Alle de gamle Stridigheder var nu glemte.

Sognepræst Heineth, der netop var kaldet til et andet Embede, syntes derimod ikke om Winsløws Besøg. Han modtog ham ellers venligt nok, idet han inde i Friises Stue tog ham om Halsen og kyssede ham. Straks efter kom Skolelærer Hermann hen og hviskede Winsløw i Øret: »Der fik De et Judaskys.«

Winsløw var saa Præst i Harlev og Framlev (1852—70) og døde i Brabrand ved Aarhus og blev begravet paa Harlev Kirkegaard den 23. Novbr. 1873.

(Kilde: Winsløws Livserindringer.)

BARNDOMSMINDER FRA ORØ

Af Christian Poulsens Erindringer fra Aarene før ca. 1875

Samlet og gengivet af Fanny Fang

I Stationsbyen Havdrup bor fhv. Gaardejer Christian Poulsen. Den 5. December 1945 fyldte han 85 Aar. I 44 Aar havde han haft en Gaard i Havdrup, men da hans Kone, Johanne Hansdatter fra Ørsted, døde, opgav han Hjemmet og flyttede i Pension. Tretten Aar er nu gaaet siden da, mon Tiden aldrig er faldet ham lang? Vistnok ikke, for naar man som denne gamle Mand er udstyret med en god og klar Hukommelse, og naar man stadig beskæftiger sig med det oplevede, som han gør, naar man ikke hverken at kede sig eller rigtig aandelig at ældes. — De mange Aar i Havdrup er ligesom gledet i Baggrunden. Det, der langt mere beskæftiger Tankerne, er Barndomstiden paa Orø i Holbæk Fjord, hvor han tilbragte 13 Aar af sit Liv. I dette Erindringsstof hviler han, og selv om noget af det vel for en Del skyldes hans Forældres Fortælling, er han en af dem, der har bevaret det levende og kan gengive det. Det følgende støtter sig i alt væsentligt til denne gamle Mands Meddelelser, saadan som Begivenhederne paa Orø endnu tegner sig for ham i hans høje Alder.

Da der kom »Udlændinge« til Øen

Christian Poulsen var kun 2½ Aar, da hans Forældre købte en lille Gaard paa Gamløse Mark paa Orø. Det var i 1862. Hans Oldefader og Farfader havde været Sko-

magere i Sæby og Ejby i Hornsherred. Hans Fader, Jens Peter Poulsen, var Landmand og boede i Ejby, hvor han i sine unge Aar styrede en Gaard for en »Enkesøster«. Søsteren giftede sig imidlertid igen, og da han saa skulde se sig om efter noget andet, var der netop sket det paa Orø, at Fæstet skulde afløses.

Orø havde hidtil været Fæstegods under Roskilde Domkirke. Gaardene hørte derunder med Undtagelse af et Par Gaarde, der hørte under Rygaard i Hornsherred. Gaardene blev nu udbudt til Salg; men hvor mange af de gamle Fæstere kunde købe? Gaardene blev vurderet, og almindeligvis laa Priserne saaledes, at en Gaard paa 25—40 Tdr. Land kostede 3000 Rigsdaler, en paa 40—60 Tdr. Land 4000 Rdl. og en endnu større 5000 Rdl. Mange af Fæsterne var endnu kun yngre Folk. Havde de ikke Penge at købe for, men maatte sælge, var det en svær Ulempe, at de selv i saa Fald kunde komme til at følge med paa Aftægt. Man forsøgte alle Midler for at undgaa dette. Havde man en Datter eller Søn, prøvede man paa hurtigst at faa en af dem gift til Penge, saa de unge kunde købe, og Forældrene kunde blive ved Gaarden. Var en Datter allerede gift, kunde Svingersønnen maaske træde til og redde Situationen, men i flere Tilfælde lykkedes Eksperimentet ikke. Resultatet blev Salg, som medførte, at flere »Udlændinge« derved kom til Øen. Der boede ellers en Del stærkt indgiftede Familier der, hvoraf de to Familier, Thomsen og Thygesen, hørte til de mest kendte og ældste Beboere.

To Mænd, Gaardejer Ole Mogensen, Thorkildstrup, og Dyrlægge Chr. Tobiassen, Gevninge, var blandt Køberne. De fik en Gaard paa Gamløse Mark, en af dem, »der allerede havde en Datter gift, uden at hun dog kunde købe«. Gaarden var paa 28 Tdr. Ld. Ager og 5 Tdr. Ld. Eng, og de købte den for 3000 Rdl. Som en Del af Afstaaelsen fik den forrige Ejner 5 Tdr. Ld. og 1 Td. Ld. Eng. Ved senere at faa Lov til at rydde et Dige, fik han Jord til at fylde i en Tørvegrav i Engen, hvorved han fik sig en Græsmark.

De to Købere solgte Gaarden med kun 500 Rdl.s Opgæld til den unge Landmand fra Ejby, Jens Peter Poulsen, og derved kom han til at flytte til Orø med sin Familie 1862. Gaarden laa østpaa ude ved Engene. Den var gammel og faldefærdig, men Poulsen fik den i Aarenes Løb forbedret med en Stuelænge og en Ladelænge. Der var $\frac{3}{4}$ Mil til Næsby, den nordligste By, kortere til Gamløse, hvorfra Afstanden til Øens største By, Bybjerg, kun er ca. 400 Alen.

Derude ved Engene var Masser af Viber. Den lille Christian og et Par andre Drengene samlede i Barneaarene Vibeæg i Massevis og fik derved en god Fortjeneste, da Æggene kunde sælges i Holbæk for tre Mark Snesen. Christian var en rask Dreng. Der var intet i Vejen med ham, siden hans Forældre, da han var lille, havde bragt ham til den kendte Karen Færge Niels', der boede i Rye. Han havde vist Tegn paa Engelsk Syge, og det kunde Karen kurere for. De var alle tre gaaet op paa et Gærde med Drengen, og der havde Karen flækket en »lang, tynd Hiventorn« og vristet Stykkerne fra hinanden. Moderen puttede Drengen igennem Aabningen, og Faderen tog imod ham, hvortil Karen Færge Niels' havde sagt: Nu kommer du dig Dag for Dag. Og det gjorde han. — Senere var han ikke syg, undtagen af en Skarlagensfeber, da han var ni Aar. En fire Aar yngre Broder fik Hjernebetændelse ved samme Sygdom samtidig og døde, men Christian kom sig og har aldrig fejlet noget gennem hele sit lange Liv.

Skoletiden

Tiden nærmede sig, da Skolepligten kaldte. Man skulde ellers tro, man saa langt ude paa Marken kunde trække Tidspunktet noget ud. Men det gik ikke. En gammel Lærer Bendtsen med Kone og en Datter, der var »Gammeljomfru«, kom med Tids Mellemlum rundt i Hjemmene og genode de skolepligtige af Sted. Samtidig blev Lærersfamilien altid budt paa Aftensmad. Jens Peter Poulsen tog saa en

Dag, han kørte til Mølle i Bybjerg, sin syvaarige Dreng med til Skole. Lærerne sad og spiste Frokost, da de kom, og de bød da ogsaa Jens Peter Poulsen en Bid Brød med. Inden han gik, lagde Poulsen en Daler paa Bordet. Hjælpe-læreren, Lützhøft, greb efter Mønten, men den gamle Førstelærer tog den og sagde: Det er min. Det er mig, der staaer inde for Skolen.

Hjælpe-læreren hævnedes sig, og det kom til at gaa ud over Drengen. Da han første Dag i Skolen skulde skrive Ettaller, fik han mellem hvert Tal et Slag af Linealen over Nakken. Den anden Dag fik han Slag af Linealen inde i Haanden, og den tredje Dag igen Slag over Nakken. Ved Middagstid havde Drengen faaet nok og var blevet bange. Han løb fra Skolen og gemte sig, indtil han senere kunde følges hjem med de andre Børn. Faderen kunde mærke paa ham, at noget var galt, og da han paa Spørgsmaalet: »Har han slavet dig?« fik Sammenhængen at vide, sagde han, at Drengen foreløbig maatte blive hjemme, »han skulde saa nok lære sin Dreng det nødvendige selv.« — Skolekommissionen kunde kun tvinge de Børn til Skole, som ikke fik tilstrækkelige Kundskaber hjemme. Men det fik han, og saa blev han hjemme den Sommer og vogtede Kvæg. Han blev næsten otte Aar, før Skolegangen rigtig blev til Alvor, og den varede kun, mest om Vinteren, til han var i sit trettende Aar. Da kunde han udskrives, fordi hans Skolekundskaber erklæredes for gode.

I Skoletiden havde han i alt syv Lærere, der hver paa sin Vis var dygtige, særlig en sønderjysk Lærer, Jeppe Asmussen, der, »selv om hans egen Hovedkarakter til Eksamen kun lød paa: Ej uduelig«, dog var en udmærket god Lærer, der bl. a. lærte Børnene de latinske Bogstaver. Man vilde gerne have giftet Asmussen med Førstelæreren Gammeljomfru, men det viste sig, han forud var forlovet. — Førstelærer Bendtsen var gammel, men dengang kunde de være Lærere, »ligesaa længe de ku' tygge,« siger Christian Poulsen. Hjælpe-læreren Lützhøft var saa fremmelig,

Lærer Lützhøft med Skolebørnene.

at han holdt Aftenskole for gifte Mænd, og Førstelærer Bergstrøm, der kom til Orø 1871, samlede store Drengene og Piger efter Skoletiden og underviste dem i Engelsk. De brugte en Bog, der hed »Hundrede Timer i Engelsk«, men Læreren selv kunde baade Tysk, Engelsk og Fransk. Paa Christian Poulsens Hold var der fire Drengene og to Piger. Forældrene betalte med Glæde ekstra for denne Undervisning. — Skolegangen var ellers saaledes, at Drengene og Piger over ti Aar gik fire Dage om Ugen om Vinteren og ikke om Sommeren. Om Sommeren var det de mindre-aariges Tur. Der blev ved de Skift holdt en Slags Eksamen, paa den Maade to Gange om Aaret, ved Foraarstid og om Efteraaret, naar Skolen for de større begyndte igen ved November.

Den gamle Skole var en meget daarlig Bygning. Den laa ved Kirken i Bybjerg. Huset rummede kun en ret stor Skolestue og en Forstue i Husets halve Bredde. I det Indhak, der derved blev i Skolestuens Form, stod Katederet. I Forstuen var der Brostensgulv, men Brædegulv inde i

Stuen, hvor der foruden Kateder og Kakkelovn var et Skab til Rekvisitter og desuden Bænke med Plads til seks paa hver Bænk. Alle sad med Træsko paa. Udvendig og indvendig var Husets Lervægge ujævne og grove, og Taget var tækket med Straa. — Læreren boede i et Hus ved Siden af. Til hans Embede hørte 9 Tdr. Ld. Han holdt 6 Køer og fik Hø og Halm samt Arbejdsydelser af Bønderne. Skolelæreren var ogsaa Ringer i Kirken. Det var som Regel Pigens Bestilling at ringe. Hun ringede Morgen, Middag og Aften.

Aarets Gilder og Traktementer

De unges Overtagelse af Gaardene kunde gennem Aarene registreres ved et større Antal Fødsler. I en Sommer afholdtes saaledes syv Barnedaab med tilhørende Barselgilder i Gaardene. Naar en Kone havde født, kom Gratulanterne med Sødsuppe eller Hønskødsuppe med Hønskødet til, og til de store Daabsgilder blev der indbudt mange Deltagere. I Reglen sendte man en pæn Pige, en Gaardmandsdatter, ud for at indbyde til dette Gilde. Hun sagde da en Remse, hvis Indhold gik ud paa, at Gæsterne skulde komme Kl. 10 Formiddag, spise Frokost, tage med til Kirke, være Faddere og ofre og følge med tilbage og blive saa længe de lystede, om saa var til Kl. 3—4 om Morgenen. — I Kirken ofrede alle Mændene til Præst og Degn — jo flere Faddere de var, jo større blev Dagens Udbytte for de to.

Baade ved Barnedaab og ved Bryllupper kom Gæsterne med hver sin Andel i rigeligt Maal af Fløde, nymalket Mælk og Smør. Til Barselgilderne flød Risengrøden i de store Fade i Smør, hældt i et Kryds over den — der var fire Gæster om hvert Fad — og den anden Ret, Klipfisken med Korender, svømmede i den bare Smørsauce. Til Bryllupper var Gildesmaden Sødsuppe og Hønssteg. Dertil gav Gaardmændene to levende Høns og Husmændene hver en Høne og en Flaske Fløde. Hønsene blev afleveret Dagen i Forvejen. — Konfirmationen blev ikke holdt med Gilde.

Ved de større Gilder spiste Konerne med Præste- og Degnekonen i Spidsen samt Skolelæreren inde i Stuen, medens Mændene var anbragt i Loen, der var overdækket med Skibssejl. Naar det var Frostvejrr eller Vinden stod ind ad den aabne Dør, stivnede Smørret paa Tallerknerne, men Kulden brød Mændene sig ikke om. De frøs ikke i deres tykke Vadmestøj, og »de glemte jo forøvrigt heller aldrig Snapsene«. Fisken var vant til det vaade, sagde de, og det skulde den ikke undvære! — Der blev næsten altid spillet »over Borde«, først inde i Stuen og bagefter i Loen, hvor »Tallerkenen gik rundt«. Mændene betalte 1 Mark, en Dreng 4 Skilling. Kvinderne gav derimod intet — de havde ingen Penge. — Naar saadanne Gilder var forbi, var der som Regel saa meget Smør tilovers, at man kunde sælge af det.

Fastelavnen blev festligholdt baade af gamle og unge. De store Gaardmænd festede flot. I en af Gaardenes Øverstestuer samledes man til Spisning og Dans paa Lergulvet, som fandtes saa godt som alle Steder. Et Trægulv hørte til Undtagelserne. Festen varede i to Dage, og hvert Par betalte 4 Rigsdaler for Maaltiderne og alt det, de vilde drikke. De fik baade Flæskesteg og Oksesteg, som blev sat hele ind paa Bordet og skaaret for enten af Skolelærer-madammen eller af en af de flotte Bønderkoner. Til Kaffen, de fik senere, spiste de store Sukkerkringler, Snegle og Kryddertvebakker. Søsterkager, der var finere end Hvedekager, begyndte først at komme paa Mode omkring 1875. De blev bagt af finere Mel. De saakaldte Hvedekager bagtes endnu dengang af langt grovere Mel, iblandet Bygmel, end man nu bruger det. Brødet blev bagt hos Bageren. Kun Øl, Smør og Ost lavede man endnu hjemme, Osten til sig selv og Smørret mest til Salg i Holbæk, hvortil det bragtes i Ottinger.

Fra 1873 kom Husmændene ogsaa med og lavede Fastelavnsgilde for sig selv, men de medbragte selv Maden, og det gik ikke saa flot til hos dem som hos Gaardmændene.

De unge red altid Fastelavn iført gammelt Tøj, som de udpyntede sig med paa forskellig Maade. Deres Heste havde pudsede Manker. I alt kunde de være en 30—40 unge. Foran dem kørte Spillemanden Jens fra Næsby og to Musikere fra Omegnen. Jens spillede nok noget groft, men taktfast, og han havde længe været Øens faste Spillemand. Da man kasserede Jens, indforskrev de store Bønder Spillemænd fra Holbæk, Tuse Næs eller Gislinge, og Ungdommen en fra Lyngerup. Men skete det, at det var Uvej, saa ingen af dem kunde komme over, maatte man alligevel tage til Takke med Jens, selv om han ellers »rev nogle grove nogen af«.

De unge red ind i Gaarde og Huse, og hvert Sted blev de trakteret med forskelligt: Kaffe, Øl, Snaps eller Cognac. De blev for det meste fulde, men om Aftenen dansede de alligevel. Udgifterne delte de imellem sig. Fastelavnen varede Mandag og Tirsdag. Om Torsdagen tog de fat igen, og om Lørdagen var det Pigernes Dag. Da betalte de og tog op i Dansen hele Natten.

Mikkelsdag, den 29. September, var Aarets Festdag, en stor Dag. Alle havde været med til at bringe Høsten hjem, ogsaa Haandværkere af alle Fag foruden Husmænd og Gaardenes andre Folk. Klokken halvni mødte Husmændene og de løse Hjælpere i den Gaard, hvor de havde hjulpet til, og saa stod Frokosten parat. Mændene var fra Morgenstunden i pænere Tøj end Hverdagstøjet, de kunde f. Eks. have en nyere hvid Vadmelstrøje paa, men først til Middagstid iførte de sig Stadstøjet.

Tøjet var af hjemmelavet blaat Vadmel. Dragten bestod af lange, mørke Bukser, en hvid, linned Skjorte, hvorover de bar en hvid, kraveløs Vadmelstrøje med to Rækker hvide Benknapper. Over den havde de en mørk Overknaps-vest med to Rækker mørke Knapper. I Halsen afsluttedes til Stads med et Silketørklæde. Om Sommeren brugtes den hvide Vadmelstrøje kun paa kølige Morgener og Aftener uden paa den blaa Vest. Blev man ved Sommertid varm

under Arbejdet, kastede man den blaa Vest og arbejdede alene i Skjorte og Bukser. Som oftest var de blaa Vadmelbukser da erstattet af hvide Lærreds.

Kvindernes Dragt bestod mest af Vadmel til Vintertøj, om Sommeren skiftede man om til Hvergarn, hvoraf baade Skørter og Nederdele var syet. De var forsynet med mange Læg i Livet og altid skaaret op i lige Bredder, saa der kunde vendes op og ned paa Stoffet, eftersom det blev slidt til. Til Hverdag bar Kvinderne smaa Posehuer med Baand og Bændler, kun til Stads havde de Huer med Lin og Guldnakker. En saadan Guldnakke kostede 36 Daler omkring 1875. Børnene var klædt paa som de voksne, Drengene havde lange Bukser og Pigerne lange Skørter.

Samtidig med at Mændene til Mikkelsdag gik hjem for at tage det pæneste Tøj paa, de havde, hentede de Kone og Børn, der saa vidt mulig alle i Anledning af Mikkelsgildet havde faaet et eller andet Stykke nyt Tøj. Og naar de saa kom tilbage til Gaarden, vankede Gildesmeden, den indholdsrige Oksekødsuppe med varmt Kød og Peberrods-sauce med Korender i til. Forud fik alle dog friske Sigtebrødsskiver med Smør paa. De smagte saa godt, at der spistes af dem over Evne. Især af Børnene, som ellers aldrig saa saa fint Brød. Naar de naaede til Suppen, blev der Graad i Rækkerne. For de kunde intet spise af den for bare Sigtekagemad, og det var dog mest »Mikkelsdagssuppen«, alle havde glædet sig til.

Men de voksne kunde! Ud paa Eftermiddagen fik de Kaffe, og saa begyndte Kortspillet med Sjavs og Firkort. Kl. 6 stod Aftensmaden med udskaaret Kød og Paalæg paa Bordet, og endnu Kl. 12—1 om Natten blev der givet Kvældsнадver, atter med dækket Bord, for at betegne, at det var »en stor Dag«. Ved andre større Gilder blev der ogsaa paa den Tid af Døgnet budt et Maaltid Smørrebrød, men Maden var smurt og blev budt om paa Fade. Enhver spiste, hvor de opholdt sig, i Dansesalen eller hvorsomhelst. — Andendagen mødte Hjælperne til opvarmet Suppe og Kaffe ud paa Eftermiddagen.

Forbindelsen med Fastlandet

Orøs Forbindelse med Omverdenen var selvsagt meget afhængig af Vind og Vejr. Der var fire Baadforbindelser med Fastlandet, men kun de to større brugtes hyppigt, den ene til Hornsherred og den anden til Holbæk. Og til Holbæk skulde alle for at handle, selv Stegene til Gilderne blev købt derinde. Sejladsen dertil udgik fra Færgestedet paa Bybjerg Mark, og derfra var lige en Mil ad Søvejen til Holbæk. Der var ingen Havn eller Indløb. Tre Sejlere, som besørgede Overfarten, maatte derfor ligge ude i Kanten af Dybet, og alt, hvad der skulde over, maatte transporteres ud til dem i Pramme eller Fladkasser uden Køl.

Baadene kunde tage 40—50 Tdr. Sæd ad Gangen, og de rummede samtidig baade Folk og Fæ, hvilket mange Gange kunde være ubehageligt nok. Naar der f. Eks. paa Markedsdage var Kreaturer med, var det ikke saa sjældent, at de uforvarende kvitterede, og saa gjaldt det hurtigst for de pyntede Bønderkoner om at smøge Skørterne op for at redde sig for Griseriet. Der var ogsaa ofte Svin med over. De laa med bundne Ben paa Bunden af Baaden, skønt det var forbudt at binde dem. Naar de skulde løftes ned i Baaden, skete det brutalt ved at løfte dem i Ørene og Halen. Med de bundne Ben gjorde de jo ikke meget Spræl! Men det var en slem Uskik, og Folk turde heller ikke undlade at løse dem, inden de naaede Holbæk Havn. For et Syns Skyld gav man Dyrene lidt Tid, for at de igen kunde staa paa Benene.

I 1870 begyndte man at bygge Skibsbro for at undgaa den besværlige Transport og Omladning ud til Sejlerne. Skulde man have en Hest til eller fra Øen, f. Eks. paa Markedsdage, maatte Transporterne foregaa ad den anden Overfartsvej, fra Hammer Bakke, Vejlbj Mark i Hornsherred, til Orø. Fra Holbæk kørte eller red man over Elverdamskroen, hvor man laa over om Natten for næste Dag at tage over Kirke- og Nørre-Hyllinge til Østre Færge. Der forefandtes en Hestebaad med flad Bund, saa stor, at

baade Vogn og Heste kunde bringes over samtidig. Dog tog man som Regel Hestene og Stangen fra Vognen. Der var saa god Plads, at man kunde gaa ved Siden af Køretøjet paa Baaden. Hestebaaden var ganske lav bagtil, og der gik en Flydebro ud til den, som Hestene traadte noget ned. Ved Hjælp af den kom de over i Baaden. Det skulde helst være saa nogenlunde stille Vejr til den Transport. Baaden blev roet over af en eller to Mand ved hver Aare. — Denne Overfart benyttede man ogsaa, naar man skulde til Pære- eller Majmarked i Roskilde eller til København, f. Eks. med Gæs og Flæsk. Det kunde blive en Tur, hvortil der godt kunde medgaa baade to og tre Dage.

Færgemanden, som boede paa Orø, maatte hele Tiden holde Øje med, om der var Publikum, der vilde over. Han kunde jo se over paa den anden Side Vandet, men som oftest saa han kun en Dreng fra en af Gaardene derovre komme vandrende med nogle Kreaturer til Græsning. Var der Passagerer, der skulde over, sendte Færgemanden som Regel en Dreng i sit Sted, men var det Taage, saa der maatte raabes derovre fra, eller var det Lavvande, maatte han selv ud, for saa kunde Baaden ikke gaa helt ind til Kysten langs den Række Sten, som betegnede Overfartsstedet, baade paa Fastlandet og paa Øen. Færgemanden maatte saa ride Passagererne ud til Baaden. Hvad enten det var Præst eller Degn eller deres respektive Madam, maatte de op paa hans Ryg, hvor de blev holdt fast med et Tag omkring Læggene.

Til Overfarten brugtes nogle smaa Robaade med Køl. Blæste det stærkt, kunde der være stærk Søgang, og var det Frostvejr, og al Overfart var umulig, kunde Øen blive helt afsondret fra Fastlandet, ogsaa fra Holbæk. Fortælleren husker, at det engang var Tilfældet i seks Uger. Frøs det blot i fire Nætter, kunde man gaa over Isen til Hammer Bakke. Men Færgemanden gik saa foran og prøvede først Isen med sin Isøkse. Om Vinteren gik han altid i store Vadestøvler med tynde Skafter op over Benene. De

kunde smøges op og ned efter Behov og heftedes til en Knap. Om Sommeren gik han med hvide Lærredsbukser og bare Ben.

Denne Overfart benyttedes til almindeligt Samkvem med Hornsherred, til Familie- og Vennebesøg gensidig. Man havde ret stor Forbindelse med Hornsherred. Et tredie og mindre Færgested, til Rendebæk, anvendtes kun, naar nogen skulde til Herredsfoged eller Valg i Frederikssund. Dengang hørte Orø til Frederiksborg Amt. Efter 1933 hører Øen til Holbæk Amt.

Faderen bliver Møller og Sogneraadsformand

I 1869 købte Jens Peter Poulsen Bybjerg Mølle og Bageri efter en Møller Dige og fraflyttede Gaarden paa Gamløse Mark. Det var Øens eneste Mølle. Der var nok et lille Brødsalg i Næsby fra Blakkemølle Stubmølle i Hornsherred, men alle, der skulde til Mølle, søgte Mølleren og Bageren i Bybjerg. Der var ellers ikke megen Handel paa Øen, dog var der fire Købmænd i Bybjerg, fordi de laa uden for Læbæltet, og en lille Høkerhandel i Næsby. — Det var godt at være Møller i de Dage, dog maaske endnu bedre at være Møllersvend. Betalingen for Maling af Kornet blev før 1860 udredet i Naturalier paa den Maade, at man af hver Skæppe Sæd tog ned i Sækken og maalte et Toldekar af Sæd af. Det var en temmelig haard Betalingsmaade. En Tønde Sæd rummede før i Tiden kun seks Skæpper, senere regnedes den til at indeholde otte Skæpper.

Der findes et gammelt Ord om, at det eneste ærlige paa en Møller var det yderste Led af hans højre Tømmelfinger. Det skal forstaas saaledes: Tømmelledet var Mølleren nødt til at holde ned i Toldekarret, hvis han skulde holde fast paa det, da det var uden Hank. Havde han kunnet holde paa anden Maade, havde han ikke engang ladet det Led spærre Pladsen for Udbytte!

Christian Poulsen ejer endnu det Toldekar, der hørte til Møllen, men det var ikke mere i Brug i hans Faders Tid.

Maalet er af Kobber og stemplet med Christian den Femtes Navnetræk og Aarstallet 1849. Betalingen var afløst i Penge. Langt frem i Tiden »toldede« Bønderne en Mark for Tønden, senere, da de »nye Penge« kom frem, blev Betalingen 4—5 Øre pr. Skæppe. Kunderne var dog stadig for en stor Del i Svendenes Lomme, for alting blev vejet paa en 20 Lispunds Bismar, og helt nøje vejede den aldrig. En Decimalvægt kendtes ikke. Der var ogsaa noget, der hed at tage med den store Møllerskuffe, og den var stor. Men gav Bønderne ikke gode Drikkepenge, hævnede Svendene sig og »toldede« ekstra. Svendenes Pengepunge struttede af Mark og Skilling — ofte fik de 5 Rdl. eller mere af hver Kunde om Maaneden — det var meget bedre at være Møllersvend end Tjenestekarl.

Meget ofte gik der ogsaa Svind i Sækkenes Indhold, naar de var sat ind i Porten til Maling, og sommetider kom Kunderne og klagede til Mølleren over saa lidt, der var blevet tilbage efter Vejningen. Jens Peter Poulsen sagde, de skulde have, hvad der var deres, og mange Gange maatte Vejningen saa gaa om, eller han erstattede dem det manglende.

Til Møllen hørte kun 4½ Tdr. Land, men foruden Mølleindtægten hjalp Fedning af Svin godt til. De fleste Møllere kunde dengang fede store Svin med Svinemel og Ærtekorn, det var Byg og Ærter blandet sammen. Især det sidste brugtes, naar der et Aar var for faa Ærter. Nogle lod begge Dele male hver for sig og blandede det hjemme.

Jens Peter Poulsen hørte som Møller til de fremmeste i Bøndernes Lag. Han kom hos de store Bønder og spillede Kort, og snart skulde han blive deres Sogneraadsformand. Forud havde de som en Selvfølge haft Øens Præst, den tre Alen høje Jørgen Gottfred Petersen, til Formand. Han havde været en Konge for Øen og som Sogneraadsformand og Fattigforstander holdt Styrelsen i sin Haand. Men i 1873 gik han af som Præst og noget før i sit andet Embede. Hans Præstekald var stort, der hørte 108 Tdr.

Ld. til og høje Tiender, og Landbruget havde han selv styret dygtigt. Med de to første Sogneraadsformænd efter Præsten gik det imidlertid ikke saa godt. Den første trak sig tilbage, den anden havde svært ved at stave til Formand, og Lærer Mads Jensen i Næsby maatte træde til som Sekretær. Allerede 1872 blev han erstattet af Mølleren, Jens Peter Poulsen, der saa var Sogneraadsformand til 1875, da han fraflyttede Øen. Hans Eftermand paa Bybjerg Mølle blev en Møller Lund. I hans Tid bar det mod Nedgangen for alt Mølleri.

Skolelærerfamilien Bergstrøm

Da den gamle Skolelærer Bendtsen gik af omkring 1870, opstod der Splid i Sogneraadet om Afløseren. Tre Lærere var indstillet. Andenlæreren fra Hørby, Hans Tausen Bergstrøm, var indstillet som Nummer et. Om ham stod der delte Meninger, fordi enhver vidste, at han medbragte sin gamle Fader, der var afskediget som Lærer fra sit Embede i Bakkendrup og Gørlev, fordi han ikke ret godt kunde lade Flasken staa. Den unge Bergstrøm gik dog af med Sejren og blev valgt paa sine anbefalinger til Embedet som Førstelærer paa Orø.

Christian Poulsen mindes blandt andet, at da den nye Skole var bygget, blev der holdt et stort Barselsgilde hos den unge Lærer og hans Kone. Det var Fadderstads efter Tvillinger. Sognefogedens Kone var Gudmor og fire Koner, deriblandt Mølleren, var indbudt til at hjælpe til, d. v. s. fordele Arbejdet ved Madlavningen imellem sig. En lavede Grød, en anden Steg og en tredie Sauce.

Ved Barselsgildets anden Dag var det nær gaaet galt med »gamle Bergstrøm«. Han havde sammen med villige Gæster faaet lidt for mange »sorte« og dansede nu noget ud til Bens rundt om den runde Kakkellovn, der stod midt i Stuen. Han var en velvoksen og køn Mand, som alle kom til at holde af og respektere, lige saa vel som Sønnen og hans unge Kone. Ved denne Lejlighed gjorde hun Forsøg

Lærer Bergstrøm og Skolebørnene.

paa at dæmpe Svigerfaderen ned, men da blev han vred, fortæller Poulsen, vendte sig imod hende og sagde bl. a.: Der sidder en tysk Djævel i hvert af dine Øjne!

Med Skolelærerfolkenes Datter, Frk. Marie Bergstrøms Billigelse skal her indføjes nogle Oplysninger om den gamle Bergstrøm og om Lærerparrret, der alle tre gennem 20 Aar under de lidt usædvanlige Forhold kom til at være et Led med i Livet paa Orø.

Den forhenværende Lærer Friedrich Wilhelm Johan Bergstrøm var af god Familie. Som 21-aarig var han Huslærer hos en Prokurator, og her fik han den ulykkelige Vane at drikke. Han blev Lærer i Bakkendrup og Gørlev og var det i en Del Aar. Med sin Hustru — hun var af en kendt Præsteslægt — havde han tolv Børn. Da han blev afskediget, var de fleste af disse langt fra i Vej, og der blev ikke Raad til virkelig Uddannelse af nogen af dem. Men Moderen søgte at opretholde Hjemmet med en stor Nøj-

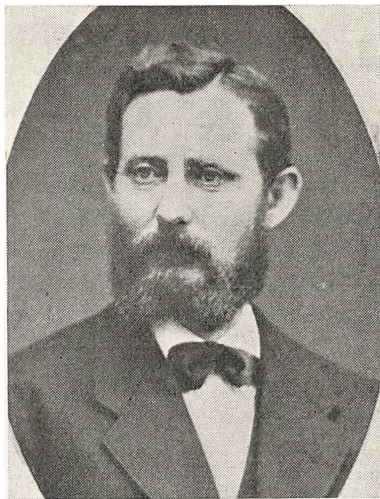

somhed og et enestaaende Taalmod, sin Mand vilde hun under ingen Omstændigheder slaa Haanden af. Desværre døde hun ret tidligt af »Frynser om Hjertet«. Naar en af Frynserne faldt af, døde man. Saadan fortælles det. Efter hendes Død tog Sønnen Hans sig af sin Fader.

Den unge Mand havde i en ung Alder faaet Beskæftigelse paa »Holsteinsminde«, hvor han efterhaanden var blevet saa flink i Havebrug, at han fik Stilling der som Lærer i det Fag. Men to andre Lærere ved Skolen, Budde-Lund og en Pastor Jensen, senere Æbeltoft, samt Forstanderen, Kaptajn Nielsen, hjalp ham samtidig til en Uddannelse, idet de underviste og forberedte ham, saa han privat kunde tage Eksamen og blive Lærer. Han fik Embede i Hørby, hvor han havde sin Fader boende hos sig i 7 Aar. De var flere i Sogneraadet der, der vilde have den gamle Fader fjernet paa Grund af Drikkeriet, men Formanden, Grev Grevenkop Castenskiold satte sig gentagende imod det og sagde: — Det gaar jeg aldrig med til. Jeg har aldrig kendt en saadan Søn.

Paa Hørbygaard, hvor den unge Bergstrøm tillige var Huslærer, lærte han en holstensk Pige, Amanda Riecke, at kende. Hendes Søster var Husjomfru paa Avlsgaarden paa Hørbygaard og desuden Mejerske, og hos hende var den unge Pige for at udlæres i Mejeribruget. Hun var baade dygtig og ellers vel oplært, da hun tidligt fra Hjemmet, hvor der var Stedmoder, var sendt forskellige Steder hen for at lære Husholdning. Hun var kun 18 Aar, da hun blev gift med Læreren paa Orø. Grev Grevenkop Castenskiold paa Hørbygaard gav Parret i Bryllupsgave: et Svin, en lille Flok Høns, en Ost og en Bøtte Smør. Og Forvalter Otto fra Gaarden kom rejsende til Orø for at se, hvad den unge Kone havde faaet ud af Gaverne. Alt var udnyttet paa bedste Maade; det var første Gang, man paa Orø oplevede, hvor meget der kan blive ud af en Gris, ikke mindst med Hensyn til Pølsemeden.

Den unge Skolelærerkone var en myndig og bestemt Kvinde, der i Tidens Løb ogsaa formaaede at faa den gamle Bedstefader paa ret Køl. Hans Børnebørn mindes ikke at have set ham beruset, de husker kun, at han brugte Snus. Han var en smuk, tre Alen høj Mand med et sjældent sølvvidt, naturligt bølget langt Haar, der faldt ham ned over Halsen. Om Vinteren vilde han for Varmens Skyld ikke undvære det kraftige, lange Haar, men hvert Foraar klippede hans Søn ham.

Lærer Bergstrøm.

»Læreren« blev ved at have Overtaget i ham. I hans lille Værelse ved Siden af Køkkenet holdt han Skole for Smaa-børn og satte dem grundigt ind i A. B. C. ns Mysterier. Børnene sad paa en Vandspandsbænk, stillet op for Lejligheden langs med hans Seng. Han holdt en udmærket Disciplin, og Børnene holdt meget af ham. De bragte ham baade Penge og efter Aarstiderne Frugt og andre gode Ting, baaret til ham i brogede Tørklæder. Hvis Børnene gjorde Forsøg paa at røre ved de lange Lodder i hans Vægur, noget de ikke maatte, standsede han dem med et: Hej, hej. Det var nok.

Med Aarene blev gamle Bergstrøm en mere og mere værdsat Mand blandt Orøboerne. Han passede al Klokke-ringningen i Kirken til sit 80de Aar, og ligesom Sønnen var han i udpræget Grad musikalsk og havde en god Sangstemme. Hans Plads i Kirken var paa en bagerste smal Bænk, hvorfra han til alle Salmerne fulgte Melodierne med en smuk Altstemme.

Den unge Madam Bergstrøm hævdede altid, hun var dansk af Fødsel. Hun havde været syv Aar, da Slesvig-Holsten blev tysk; men om alt, hvad der kom i Nærheden blot af Begrebet Tysk var der omkring 1870'erne en stærk Spænding — selv fra den gamle Bergstrøms Side gav det sig Udslag over for den holstenske Svigerdatter som foran fortalt. En Undskyldning var det dog, at det skete i en Rus.

Madam Bergstrøm havde en heldig Haand til at styre og lede Hjemmet og ikke mindst den gamle Bedstefaders smaa Midler. Fra Amtet fik han knapt 400 Kr. om Aaret. I mange Aar gik han i en Kavaj, købt paa Auktion efter en Bonde, og i en Diplomatfrakke og Benklæder, der havde tilhørt en kendt Mand i Holbæk. Nyt Tøj kunde der aldrig blive Raad til.

I det hele taget var der ikke meget at slaa om sig med i Hjemmet, og dog var Førstelærer Bergstrøm altid meget ordentlig og omhyggelig i sin Paaklædning. Ved alle Høj-tider var han endog i Kjole og hvidt i Kirken. Man levede almindeligvis i stor Nøjsomhed og maatte være taknemmelig for Orøs billige Fisk, og Lærerens spiste megen Fisk og hyppig Fisk. God Torsk kunde købes til 6 Øre Pundet, friske Rødspætter og Aal af fineste Sort til 35 Øre Pundet. Fiskerne bragte selv deres frisktfiskede Fangst rundt paa Øen; kun Aalekællinger og Skrubber var ikke til at sælge, dertil var man for forvænt.

Førstelærerens Løn var 1100 Kr. om Aaret. I Kirkesangerløn, hvori var indbefattet Renholdelse af Kirken og Skolen, fik han 20 Kr. aarlig. For at betjene Post- og Brevsamlingsstedet, der var i Skolen, fik han 50 Kr. Kvar-talet, og desuden havde han saa Sekretærposten i Sogne-raadet og førte Mejeriregnskaberne. Men disse Ekstra-arbejder og Lønninger kom ham først til Gode i Aarens Løb. I tyve Aar naaede han at give sit Bidrag til Ungdom-mens Oplysning gennem Skolen paa Orø.

Hans Levetid blev kun af kort Varighed. I Aaret 1890

bukkede han under for den spanske Syge, og blev begravet paa Kirkegaarden paa Orø. Hans 38-aarige Enke flyttede med en Pension paa 392 Kroner om Aaret og den gamle Bedstefader til Roskilde, hvor Midlerne øgedes ved en Pension for Latinskoleelever. Den gamle Bergstrøm blev bevilget 500 Kr. om Aaret af Amtet. Han levede endnu 6 Aar i Roskilde, men fik sit sidste Hvilested paa Orø. Ved Begravelsen viste Øens Beboere ham Ære ved at følge ham i stort Tal, og Sognefogeden, Ole Larsen, inviterede til Begravelsesgilde.

Politiske Skærmydsler.

I 1870 fik Præsten Jørgen Gottfred Petersen sin Søn, Tellef Gottfred Petersen, til Kapellan, og i 1873 blev Sønnen hans Efterfølger i Embedet. En Del af Beboerne havde støttet den unge Præsts Ansøgning, men Orøboerne havde glemt at forhøre sig om Præstens politiske Standpunkt. Folk paa Øen var gennemgaaende oplyste og i Sind og Skind Venstremænd. To Højremænd, to Storbønder, der ved Ejerskiftet var kommet til Øen, var aldrig blevet vel modtaget og var heller ikke faldet til. Bønderne vedblev bl. a. stadig at sige »De« til dem, fremmede var de, og fremmede blev de, fordi de var Højremænd. Ved et Valg i 1872 var Stillingen mellem Højre og Venstre saa udtalt, at 89 af 90 Vælgere stemte for Balthazar Christensen, kun en, den unge Præst, stemte for Højremanden Peter Petersen fra Sigerslevvester. De to Højrebønder var blevet hjemme. Engang ved et Vælgermøde vovede Præsten at tale for Estrup, skønt Christen Berg var indbudt Taler!

Christian Poulsen fortæller om den Harme, Bønderne følte, fordi den unge Præst ikke politisk var efter Ønske, og hans Ansøgning havde endog nogle af dem støttet! Hvad kunde de gøre? De hævnede sig ved at indskrænke Antallet af Faddere ved de store Barselgilder, derved blev der mindre Offer til Præsten, og endelig gik de saa vidt, at de ikke engang ofrede til de foreskrevne Højtider! I

1874 kom Præsten til Sogneraadet og indledede en Henstilling om at faa Offeret afløst. Det gik dog ikke saadan i en Haandevending eller lod sig nemt ordne. Omsider stillede den politiske Misstemning af, og Gemytterne faldt til Ro. Pastor Tellef Petersen blev i sit Embede paa Orø til først i 1890'erne, da han skiftede til Embedet i Rønnebæk. Præsteembedet paa Orø havde da været i Familien i over 100 Aar.

Smaatræk fra Livet gennem Tiden

Christian Poulsen er ikke ene om at have Minder fra Orø, der gaar tilbage før 1875. Omtrent af samme Alder lever endnu to af hans samtidige paa Øen: Bodil Hansen, der er over 90, og fhv. Færgemand Anders Nielsen, der er højt op i Firserne. Bodil Sypige, som hun tidligere kaldtes, var Datter af en af Øens oplyste og begavede Husmænd, Lars Peter fra Horskjær, Gadekæret i Gamløse. Han var Lærersøn og saa godt som nogen i Stand til at forrette Degnetjeneste i Kirken, hvis Degnen havde Forfald.

Ved Siden af Lars Peter boede en Mand ved Navn Jens Hansen. Han kunde daarlig tale, slet ikke læse, og dog var han Øens betroede Post i den Tid, der var Postsamlingssted paa Kroen. Kun to Gange om Ugen kom der Post fra Holbæk med en Mand, der var med for at ordne den. Hver Gang stillede Jens Hansen og fik Posten udleveret, indpakket i Papir og ordnet efter Turen, han skulde gaa. Med en mundtlig Forklaring paa, hvilke Steder han skulde aflevere den, vandrede han afsted. Som Vederlag for Udbringning af Breve og Bladet »Holbæk-Posten« fik han en Skilling pr. Stk. af Modtageren.

Bodils Mand, Færgemand Jens Hansen, var en af dem, der i sin Tid sejlede med Kartofler til København i egen Skude, og Anders Nielsen sejlede sammen med Broderen Hans Post til og fra Øen, efter at Skolen var blevet Brevsamlingssted. Efter den Tid blev Posten bragt ud over Øen af to Postbude.

Orø havde altid været et fredeligt Opholdssted. Meget sjældent saas Politi der. Det skete mest i Tilfælde af Brand, og det gik heldigvis ikke saa tit paa. Engang var det sket ved, at der gik Ild i noget Halm ved Gnister fra Bunden af en Gryde, som en Pige bragte Mælk ud i til nogle Kalve. To Gaarde i Bybjerg kom derved i Brand. Den enes Ejer havde netop Barnedaab, og der blev derfor sendt Bud til Kirken, mens Klokkerne tog til at klemte. I 1873 brændte et Købmandssted, ogsaa i Bybjerg, og ved den Lejlighed saa man Politimester Brix fra Frederikssund. Nu og da fortaltes det, at en civilklædt Betjent var paa Øen. Hvad han kom der for, vidste ingen. Men somme-tider kunde der maaske være lidt Uregelmæssigheder, især naar Brændselsnøden var stor. Den kunde afstedkomme adskillige Fristelser, og det kunde komme saa vidt, at det baade gik ud over Brøndkarme og Husenes Kragetrær.

Øen havde kun meget lidt Tørveskær, og slet ingen Skov. Alt Brændsel skulde føres dertil fra Skovene inde paa Land, saa det skete mest om Vinteren med Kørsel over Isen. Brændselet var dog aldrig tilstrækkeligt, saa det var almindeligt, at Øboerne led megen Kulde. Det var kun enkelte større Virksomheder og nogle faa private, der skaffede sig Kul.

Selv om Dagliglivet ikke gav Anledning til større Sindsbevægelser, var der dog altid noget, der kunde sætte Fantasien i Bevægelse. Der levede paa Øen en Husmand, som kaldtes Obersten. Han færdedes meget ude om Natten og fortalte, han kunde se mere end andre. Snart var det tre store Hunde med Ild i Gabet eller tre Kalve foruden Hoved, eller ogsaa havde Vejen været spærret midt over som af en stor Port, saa han maatte gaa ind paa Marken for at komme forbi! Skolebørn kunde i hvert Fald nok forskrækkes af at høre om saadanne uhyggelige Ting. Og alle vidste ogsaa, at en Svensker engang var blevet slaaget ihjel paa Øen! I en Lavning, Langedal, mellem Gamløse og Næsby, staar der en Tjørn, og det var der, Svenskeren

skulde være dræbt. Saa der var nok noget til Grund for det, Obersten saa!

Der var Traditioner for, at Øen havde været beboet langt tilbage i Tiden. Man havde fundet Rester af en gammel Teglovn og havde kunnet finde Fundamenter af det »Lystslovt«, som Folk sagde, at Dronning Margrethe havde haft paa Orø. Det laa paa Bakken Stensbjerg. Men Slottet nedskød Svenskerne, da »de plagede Danmark 1659«. — Hvad angaar den dræbte Svensker, fortæller Sagnet imidlertid, gengivet i Traps Danmark, at Anneksgaarden paa Orøs sydligste Spids blev tillagt Præstekaldet i Frederik den Tredies Tid som Belønning til Præst og Sognefoged, fordi Præsten ved at gaa i Forbøn hos Kong Karl Gustav reddede Øens mandlige Beboere fra Døden. Som Straf, fordi de havde slaaet en svensk Officer ihjel, »vilde Svenskerne have brændt de danske Mænd i Kirken«, føjes det til i Folkemunde.

— — —

Som Hovedindtryk af de for Fortælleren betydningsfulde Barndomsaar paa Orø siger Christian Poulsen: Der var en særlig god Ting derovre: Der var ingen Arbejdsløshed. Alt Arbejde blev udført med Haandkraft, Sæden blev mejet og plejlet af, og Maskiner kendtes ikke. — Den nu gamle Mand har siden sin Bortrejse til sine seneste Aar fulgt Livet og Udviklingen paa Øen og er nu som dengang fuld af Beundring og Respekt for den oplyste Befolkning, han engang var et Led af. Han slutter med at sige: Orøboerne var altid i første Række, naar det gjaldt Fremskridt og Forbedringer. Saa snart der fremkom Maskiner, anskaffede de dem, da det gjaldt Mejeri og Forsamlingshus, var de med, saa hurtigt det lod sig gøre, og Brugsforening fik de ogsaa. Bønderne paa Orø var opvakte, og som de politiske Foregangsmænd de engang havde vist sig at være, stod de heller ikke tilbage i andre Retninger.

Saa stærkt har Barndomsopholdet paa Orø gjort Indtryk paa Christian Poulsen, at han ligesom bestandig føler

sig knyttet dertil. Indtil for nylig gjorde han jævnlig Udflugter til Øen, og trods sin høje Alder staar han endnu af og til i Brevveksling med Bekendte derovre. — Kunde disse Erindringer bidrage til at uddybe Kendskabet til gammel Tids Skik og Tildragelser paa Orø, vilde det sikkert glæde ham meget.

Efterskrift

Som det fremgaar af det ovenfor fortalte, var Christian Poulsen i Live, da det blev nedskrevet. Han afgik ved Døden Natten til 13. Januar 1947.

F. F.

FRA FAGFORENINGSBEVÆGELSENS FØRSTE TID I HOLBÆK

Af Forretningsfører **Anton Hansen.**

Under Lavsvæsenet, der som Følge af Næringsloven af 1857 ophævedes den 1. Januar 1862, kendte man kun ugifte Haandværkssvende, der havde Kost og Logi hos Mesteren. Hvis en Svend blev ked af at leve i Cølibat og giftede sig, maatte han nedsætte sig som Mester, hvilket var Grunden til, at der ikke var »Mestre« i den Forstand, at de havde Svende.

Efter Industrialismens Gennembrud ændredes dette Forhold efterhaanden. Selv om Kost- og Logisystemet i enkelte Fag (f. Eks. Barber- og Handelsfagene) holdt sig til langt efter Aarhundredskiftet, tabte dette patriarkalske System dog mere og mere Terræn, indtil det tilsidst helt forsvandt.

Svendene henvistes mere og mere til at leve deres Liv uafhængigt af Mesteren og dennes Hjem, hvilket maaske ikke straks i alle Tilfælde var det Gode, som det senere er blevet. Kort sagt, Svendene følte sig ikke mere som en Del af Mesterens Husstand, men de begyndte at føle sig som Lønarbejdere.

Under store Brydninger saavel indadtil som udadtil paa-begyndtes Arbejdernes Organisering. I 1869 stiftedes i København den typografiske Forening, men det var dog først i Begyndelsen af 70erne, Arbejdernes faglige Organisering tog rigtig Fart, og samtidig rejstes — ogsaa med København som Udgangspunkt — en socialdemokratisk Bevægelse, der hurtigt fik en ret stor Tilslutning.

Disse Rørelser forplantede sig selvfølgelig ret hurtigt ud til Provinsen. Arbejderne fra Hovedstaden, der kom ud til Provinsen, bragte de nye Tanker med sig. Socialdemokratiske Foreninger og Fagforeninger stiftedes i alle Byer. Her i Holbæk stiftedes Socialdemokratisk Forening i 1884. Fagforeninger dannedes ogsaa her i Fag efter Fag, saaledes har følgende Fagforeninger bestaaet i over 50 Aar: Typografernes, Skomagernes, Smedenes, Malernes, Tømrernes, Snedkernes Arbejdsmandenes, Bagernes og Skrædernes samt Arbejdernes Fællesorganisation, eller Fællesfagforeningen, som den straks benævntes.

Arbejderne havde den Gang ingen lokal Presse, men deres Organisationsbestræbelser fandt megen Forstaaelse og Støtte i Venstrebladet »Holbæk Posten«, ja, selv Stiftelsen af »Socialdemokratisk Forening« gik dette Blads Redaktør **C o n r a d H a n s e n** stærkt ind for i en temmelig kraftig Polemik med Højrebladet »Holbæk Amts Avis«. Dette gode Forhold vedvarede i alt væsentligt, saa længe saavel Venstre som Socialdemokratiet var Oppositionspartier, og saaledes havde fælles Interesser overfor Estrup og hans Parti. Denne sociale Forstaaelse hos Venstre gav sig et smukt Udslag under den store Lock-out i 1899, hvor Landmænd Landet over modtog Byarbejdernes Børn, og i stor Udstrækning skaffede de lock-outede Arbejde. Mænd som senere Landbrugsminister **K r. P e t e r s e n**, **S a n d b y**, **G d r. N i e l s R a s m u s s e n**, **H a g e s t e d**, **M e j e r i s t P o u l s e n**, **G i s l i n g e**, m. fl. stod i Spidsen for Hjælpeaktioner paa deres Egn, og indsamlede ret store Pengebeløb til de lock-outede Arbejdere og deres Familiers Underhold.

Ogsaa blandt det gamle Højre fandtes der Folk med stærk social Forstaaelse og Indstilling, saa selv om det ellers ikke var social Forstaaelse, der prægede dette nu forlængst likviderede Parti, var der dog mange Arbejdere, der var Medlemmer af »Højres Arbejder- og Vælgerforening«. En medvirkende Aarsag hertil var dog maaske nok, at der i nær Tilknytning til denne Vælgerforening var

oprettet en Sygekasse, der kaldtes »Arbejderforeningen«, som efter den Tids Forhold ikke var saa ringe, og navnlig var den billig, da dens Indtægter i meget væsentlig Grad bestod i Tilskud fra Private.

Et Par forlængst afdøde Murersvende har fortalt, hvorledes de efterhaanden blev paavirket af de nye Tanker, og derfor ønskede at bryde med »Arbejderforeningen«. De var dog ikke til Sinds at »forære« nogen det Beløb, som de havde »indestaaende« i Sygekassen, hvorfor de enedes om at kræve afholdt en Generalforsamling, hvor de, efter forudgaaende Agitation blandt Medlemmerne, stillede Forslag om, og fik vedtaget, Kassens Ophævelse og Formuens Fordeling blandt Medlemmerne. Alt dette skete dog først efter, at det aarlige Tilskud fra Formanden for »Højres Arbejder- og Vælgerforening«, Grev Schulin paa Tøiløsegaarden var indgaaet. Det gjaldt jo om at faa det hele med.

Naa, det var jo ikke Tegn paa nogen større Sømmelighedsfølelse, men dette Forhold skal ses paa Baggrund af hele Tidsaanden, og den almindelige Opfattelse af, hvad man kunde tillade sig overfor politiske Modstandere. Nogen særlig Finfølelse gjorde sig saavist ikke gældende nogen Steder, og en særlig durkdreven Streg kunde altid forvente en vis Sympati, selv om den maaske var noget grovkornet.

Haandværkssvendenes Mentalitet i det hele taget var i Støbeskeen. Overgangen fra Lavsordningen til mere frie Forhold skulde der Tid til at fordøje, og da saa tilmed de faglige og politiske Rørelser under Provisorietiden opstod, og i høj Grad bidrog til at belyse den samtidig med Industrialismens Fremtrængen stadig stigende Klasseforskel, er det ikke saa underligt, at det blev en Arbejdertype saa vidt forskellig fra Nutidens Haandværkssvende, at det for de yngre er vanskeligt at fatte.

Der var Folk imellem, der kunde tale om Kammeratskab og Sammenhold blandt Arbejderne, og selv praktiserede

det, men indenfor de fleste Fag herskede en ret udbredt Fagstolthed. De fleste Svende ansaa netop deres eget Fag for at være det fornemste, og oversaa i nogen Grad de andre Fag. Denne Fagstolthed, eller som Nutidsmennesker vel vil kalde det — Fagdumhed, holdt sig længe og gik i særlig Grad ud over de ufaglærte.

Ogsaa overfor Lærlingene optraadte Datidens Svende meget overlegent. Lærlingene maatte saavel i som udenfor Arbejdstiden være til Raadighed for Svendene paa forskellig Vis, snart for at hente Øl (13 Bajere for 1 Kr.) og Brændevin, og snart for at pudse Svendenes Støvler — hvis de havde nogen. En Lærlings Pligter kunde være mangfoldige, men Lønnen bestod som Regel kun i et Par Lussinger, for at Lærlingene ikke skulde komme i Tanker om, at de var paa lige Fod med Svendene.

Haandværkssvendene opklækkede paa denne Maade en Art »Underklasse«, der stadig var i Opposition overfor Svendene. Resultatet heraf var, at den Livskraft, de ikke fik Udløsning for ved at drille Politibetjentene Groth og Brenøe, gav sig Udslag i Drillerier, ja, ligefrem Overfald paa Svendene. Dette sidste var dog selvfølgelig altid »Mørklægningsforbrydelser«. En gammel Haandværker fortæller saaledes, at han en Gang som Læredreng var med til at drive Skrædersvendene ud i Proprietær Ragers Mødingpøl.

Det var dog ikke alene naar de optraadte i Flok, at der var »Numre« i dem; ogsaa naar de var enkeltvis, øvede de deres Skarnsstreger. Saaledes var det en yndet Sport ved Handel hos Bager Schumann, at betale med en Halvtresøre. Madam Schumann saa daarligt, og gav saa tilbage paa en Krone.

Jeg antydede før, at det ikke altid var Tilfældet, at en Haandværkssvend ejede et Par Støvler. Det fortælles saaledes om Snedkersvendene paa et Værksted, at de kun raadede over et Par Støvler tilsammen. Naar de derfor paa en Lønningsaften skulde besøge »Manden i Træet« — en

Beværtning i Blegstræde — maatte de gaa derned enkeltvis, hvorledes en Læredreng bragte Støvlerne tilbage til den næste, og blev saaledes ved, indtil de alle var samlede. Hvorledes Hjemturen saa forløb, vides der intet om, men det har vel ikke foregaaet saa »standsmæssigt« for andre end Støvlernes rette Ejerman.

Fortjenesten var lille den Gang. En Haandværker kunde kun tjene ca. 12—15 Kr. ugentlig og en Arbejdsmand noget mindre. Var Arbejdsfortjenesten ringe, var Understøttelsen det ikke mindre. 2 Kr. og et 10-Punds Rugbrød ugentlig var saa sent som i 90'erne almindeligvis Taksten for fuldt forsørgede paa Fattigvæsenet og 12 Kr. maanedlig som Alderdomsunderstøttelse. De gamle og fattigunderstøttede fik saa godt som aldrig varm Mad, i hvert Fald kun, naar Familie eller andre gode Mennesker gav dem det.

Det siger sig selv, at med en saa ringe Arbejdsfortjeneste var det meget smaa Forhold en Arbejderfamilie levede under. Hjemmene var meget spartansk udstyrede, Maden var billig og meget ensformig og Klædedragten var for manges Vedkommende kun Arbejdstøjet, der om Søndagen var renvasket, ligesom Træskoene saa blev blanktpudsede. Hvor der ingen Børneflok var, var Forholdene dog som Regel noget bedre.

At Arbejdstiden var lang og Lønnen lille, gik særligt ud over Boligforholdene, Huslejen maatte jo ikke blive for høj. Endnu findes en Del Beboelser i Holbæk, der stammer fra den Periode, og skønt de forlængst er saneringsmodne, staar de stadig som et Minde fra disse Tider, hvor man endnu ikke havde faaet Øjnene op for Værdien af sunde og gode Boligforhold for hele Befolkningen. I forskellige Stræder Nord for Ahlgade og i Smedelundsgades sydlige Del kan man stadig se den Slags uhygiejniske Boliger i Brug.

Frandsens Arbejderboliger — de smaa hyggelige Rækkehuse paa Labæks Sydside — der nu ikke længere svarer til de Fordringer, man stiller til en Arbejderbolig, opfør-

tes i 1884 for faste Arbejdere paa L. Frandsens Jernstøberi og Maskinfabrik. De betød dengang et mægtigt Fremskridt paa Boligomraadet, og har uden Tvivl haft stor Indvirkning paa Arbejdernes Ønskedrømme med Hensyn til Lejligheder. Et selvstændigt Hjem i eget lille Hus hører jo stadig til den besiddelsesløses højeste Ønsker.

Ogsaa Møbleringen var derefter. En Dobbelt seng med et Underlag af Rughalm, i de fleste Tilfælde en Slagbænk til Børnene, et tarveligt Bord og nogle enkelte Stole samt et Klædeskab og en Dragkiste eller en Kommode fra Konens Pigetid, hvis Pladsen tillod en saadan Overdaadighed af Møbler. Lejlighedens øvrige Udstyr var selvfølgelig ogsaa i al Tarvelighed. Tarvelige Kapper for Vinduerne, en Petroleumslampe under Bjælken og paa Væggene nogle Olietryksbilleder med naive religiøse Motiver eller med Billeder af kongelige Personer fra Ind- eller Udland. Undertiden bragte et Par Nipsgenstande eller en »Uro« lidt Afveksling i det triste Billede, som et saadant Hjem var set med Nutidsøjne. At Kosten ogsaa var meget enkel og sparsom, er vist overflødig at fremhæve.

Adspredelser kendte man ikke meget til og Selskabeligheden dreves mest omkring en Flaske Snaps. Brændevinen kostede kun 7 Øre Pæglen, hvorfor den betragtedes som Fattigmandens bedste Trøster. Det var ganske vist en »Trøst«, der som oftest gav Bagslag, men det var først i Forbindelse med den vaagnende Klassebevidsthed i dette Ords bedste Betydning, at dette gik op for Arbejderne.

Og den aandelige Føde. Ja, hvis man i det hele taget gav sig af med Læsning, var »Ugens Nyheder« eller Louis de Moulin's »Revue« den Lektüre man oftest stødte paa. Det er derfor intet Under, at den politiske Vækkelse hurtigt slog saa stærkt an, som den gjorde. Masserne laa aandeligt brak. Den nye Sød spirede stærkt i den hidtil hvilende Jordbund.

Idealistiske Mænd — Kvinderne beskæftigede sig endnu ikke med Politik — traadte som nævnt i 1884 sammen og

stiftede en socialdemokratisk Forening, hvis første Formand, eller Præsident som det dengang hed, Typograf Carl Lund blev. Foreningens Vicepræsident var Høker Sparwath, og endvidere var den senere Redaktør og Borgmester i Vejle, C. Jacobsen, og Snedker, senere Skatteopkræver Martin Hansen, meget virksomme for den nye Bevægelses Udbredelse. At der var Spireevne i det Frø, som dengang blev saaet, viser Kendsgerningerne.

At der ogsaa var Arbejdere, der var Modstandere af de nye Foreteelser, kan ikke undre. I visse Tilfælde var der derfor en dobbelt Front at kæmpe imod.

En nu afdød Bødker har saaledes fortalt, at han var stærkt til Nar for sin Omgangskreds, fordi han var indmeldt i Fagforeningen.

Under Verdensudstillingen i 1888 inviterede tidligere Købmand i Holbæk, Grosserer Seidelin 25 unge Mennesker fra Holbæk til for hans Regning at bese Udstillingen og forskellige Museer i København. Skønt det fra flere Sider blev hævdet, at en Socialist og Fagforeningsmand da ikke kunde forvente at komme i Betragtning ved en saadan Studierejse, meldte den unge Bødker sig alligevel — og blev bevilget Deltagelse i denne interessante Tur.

Partipionererne fra Byen afholdt mange Møder omkring i Omegnen, men lige velsete var de ikke alle Vegne. Ud til disse Møder kørte de i Vognmand Peter Madsens Charabanc. Vognmand Madsen var den eneste, der vilde køre for Agitatorerne.

Det var dog ikke nok med Befordringen derud, der skulde ogsaa Lokale til, og det var ikke altid saa let at faa. Da de saaledes engang, det var i 1887 eller 1888, kom ud til Elverdamskroen for at holde Møde, var de saa uheldige at arrivere, medens Sogneraadsformanden var til Stede, og da han hørte, hvad det drejede sig om, gjorde han Kromanden bekendt med, at hvis han aabnede sine Døre for »det Socialistrak«, saa skulde han sørge for, at Sogneraadets Møder fremtidig blev afholdt et andet Sted.

Typer paa Arbejdere fra Tiden omkring Fællesfagforeningens Stiftelse. — Svende fra Malerm. S. Asmussens Værksted i Pølsekrogen.

Her var altsaa lukket, hvorefter man, da Vejret var godt, afholdt Mødet i fri Luft paa Elverdamsbakken, men da Sogneraadsformanden var taget hjem, sendte Kroman- den sin Karl hen til Mødestedet med Øl — tørste skulde de ikke.

Med Dampskibet »Isefjorden« foretoges en Udflugt til Nykøbing. Ved Ankomsten hertil stod en stor, tyk Betjent og svingede afværgende med en svær Stok, idet han raabte ud til Damperen: »Fanen maa ikke udfoldes, Fanen maa ikke udfoldes.« Fanebæreren bar saa Fanen sammenrullet op til Hotellet, hvor Deltagerne skulde samles, men paa Tilbageturen fik man Lyst til at drille den tjenstivrige Be-

tjent, og i Nærheden af Havnen foldede man pludselig Fanen ud, og lod den smælde i den ret kraftige Blæst.

Nu gik den rædselsslagne Betjent helt over Gevind og satte efter de formastelige, der dog, skønt det var vanskeligt at løbe med den udslagne Fane, naaede at redde sig om Bord i Damperen. Selskabet tog Afsked med den rasende Nykøbingbetjent med et dundrende Hurra.

Hjemkommen til Holbæk gik det helt anderledes til. Med Betjent Groth i Spidsen som Ordensmarskal marcherede man med vajende Fane igennem Byen, efter Sigende til stor Fryd for Borgmester og Byfoged N. E. H a n s e n, der fra sine Vinduer ud mod Tørvet kunde se hele Sceneriet.

Som Udløber fra Socialdemokratisk Forening stiftedes Fagforeningerne, den første var Skomagernes, men senere kom der flere til, saaledes at man i 1892 kunde stifte »Fælles Fag- og Arbejderforeningen i Holbæk«.

Nu var der Gang i Bevægelsen, agitatoriske Møder afholdtes og Strejker etableredes, det var jo i de smaa raske Strejkers Tid. Da det er en historisk Begivenhed, skal den første Strejke i Holbæk og dens Forløb have en nærmere Omtale.

Det var hos Bagermester Henriksen, hvor tre Svende nedlagde Arbejdet, da Mesteren ikke vilde underskrive paa en Overenskomst. Denne lille Konflikt kom til at sætte Sindene stærkt i Bevægelse. Bagermesteren havde nemlig indforskrevet arbejdsvillige Svende fra København, men disse blev modtaget paa Banegaarden af Byens Arbejdere og returneredes efter at være bespist og forsynet med Penge til Hjemrejsen.

Næste Aften kom nye Strejkebrydere, og Arbejderne mødte paany op, men det gjorde Politiet ogsaa, saa det gik knapt saa fredeligt af som den første Aften. Der blev Uroligheder, Bager Peter Jørgensen blev noteret og senere idømt tre Dages Vand og Brød, ligesom tre andre Arbej-

dere idømtes ret store Bøder. Disse strenge Domme var ikke noget usædvanligt i den Tid, hvor Dommerne betragtede enhver Fagforeningsleder som en Samfundsfjende.

Saa vel den faglige som den politiske Organisering fortsattes, hvad der medførte, at Arbejdernes Klassebevidsthed voksede, de forstod efterhaanden deres Menneskeværd, de rankede Ryggen og satte alt ind paa at skaffe forbedrede Forhold for sig selv og deres Familier.

I 1899 maatte de sammen med Landets øvrige Arbejdere igennem den store Lock-out, som Arbejdsgiverforeningen etablerede for at knuse De samvirkende Fagforbund, der var stiftet Aaret før. Takket være den Hjælpsomhed fra alle demokratiske Befolkningslag, som er omtalt i Begyndelsen af denne Artikkel, klarede Holbæk-Arbejderne sig forholdsvis godt indtil Lock-out'ens Afblæsning.

Tiden efter Lock-out'en, der bragte Demokratiets Genembrud i Danmark, tilhører en nyere Periode. Den har fortsat Udviklingen med Hensyn til økonomisk og kulturel Fremgang for Underklassen, men det er en Historie for sig selv, og det er en Historie, hvis Slutning endnu ikke kan skrives.

AF NORDBY-PRÆSTERNES OPTEGNELSER 1800-1850

Ved Redaktør **Bent Rasmussen**, Tranebjærg

De gamle Nordbypræster havde for Skik at gøre korte Notater i deres Kaldsbog »Liber daticus«, om større eller mindre Begivenheder indenfor Sognets Omraade, og i mange Tilfælde giver disse Optegnelser gode Bidrag til Øens Historie.

Jeg skal her — ud fra et Materiale, som den tidligere Sognepræst i Nordby, A. Bayer, har udskrevet — give nogle Prøver paa, hvad den gamle Liber daticus fortæller. Ved direkte Afskrift er Citationstegn anvendt.

P o u l H e n r i k H e e g a a r d blev i Aaret 1893 personel Kapellan i Nordby paa Samsø hos sin Fader Stefan Heegaard den ældre.

5 Aar senere, 1798, bliver han Sognepræst i Nordby efter Faderen. Han er saa Sognepræst i Nordby i 37 Aar til 1835, da han døde i Embedet, 69 Aar gammel.

Han efterfulgtes af sin Søn, Stefan Heegaard den yngre, som var Præst i Nordby i 16 Aar, til 10. Juli 1851, da han blev forflyttet til Skævinge i Nordsjælland.

Disse to gamle Nordby-Præstemænd har i Liber daticus skrevet nogle korte og knappe Optegnelser, men de taler deres Sprog om: »Een Slægt gaar og een Slægt kommer, men Jorden staar evindeligt« — som Stefan Heegaard den yngre skriver, for at tale med den gamle Prædiker: »Der er intet Nyt under Solen!«

Optegnelserne spænder over et halvt Aarhundrede 1800—1850 og handler om næsten alle Foreteelser, om Velstand og frugtbare Aar, om Uaar og Misvækst, Fred og Ufred, økonomiske Kriser og Arbejdsløshed, om milde Vintre og kolde Somre og omvendt. Vi tager kun de interessanteste Oplysninger Aar for Aar.

Samme Aar, som Poul Henrik Heegaard bliver Sognepræst, 1798, begynder han paa en grundig Omlavning af Nordby Præstegaard, som sikkert paa nævnte Tidspunkt har været meget forfalden, da Faderen, Stefan Heegaard den ældre i sin lange Embedstid kun havde ladet det aller mest nødvendige udføre, og nu havde Sønnen i sin femaarige Kapellantid spekuleret paa Forbedringer, om han fik Embedet. Derfor begyndte han, straks han er kaldet. Han fortæller herom:

»1798 indrettede jeg den blaa og den gule Dagligstue samt Gangen med Lofter, Gulv, Vinduer og Døre. 1799 indrettede jeg Ammestuen og lod lægge nyt Loft.

1802 byggede jeg det nye Hus, 14 Fag (Rejsninger) stort i Gyden og købte Grunden dertil af Gaardmand Poul Kræmmer. Dette Hus er altsaa nu min Ejendom.

1804 byggede jeg den store Stue i Præstegaarden, bestaaende af 4 Fag.

1806 byggede jeg tvende Gæstekamre over for den store Stue samt lod koste en Brønd udenfor Køkkendøren af 14 Alens Dybde (c. 10 m) og opsat af dobbelte Brædder. Jeg venter, at den vil staa længe, da Grunden er fast Lermergel. Vandet maatte hidtil dels bæres, dels ved Render skaffes til Gaarden — hvad tidsspildende Bekostning og Fortrædeligheder, der med sligt er forbunden, vil den tænksomme og erfarne Læser skønne.

Den 18. Dec. om Aftenen mellem 5 og 6 Slet afbrændte Kapellangaarden i Østerby. Kreaturerne blev reddet, det andet, paa nær lidt ubetydeligt Indbo, fortæredes af Ilden.»

Kapellangaarden i Østerby laa i den indre Del af Rundbyen ved den saakaldte Perres (Sump). I den Tid hørte

Besser og Onsbjerg Sogne sammen i et Pastorat og Præsten boede i Besser, medens Kapellanen boede i Gaarden i Østerby — midt i de to Sogne.

Krigsbegivenheder 1808

»Den 13. April 1808 udbrød de første Fjendtligheder paa Samsø.

En engelsk Jagt under dansk Flag ankrede op ved Ballen Havn neden for Brundby, omtrent Kl. 8 Slet Formiddag satte en Baad ud med Mandskab i, opbrændte de mindre Baade, som var landtrukne, halede tvende større Baade, der nylig var kommet fra Kalundborg, ud af Havnen og efter at have taget, hvad der fandtes i dem, opbrændte dem i Søen.

Der blev ogsaa nogle Faar skudt af Fjenden. En Soldat af jydsk Landeværn, der vilde undersøge, hvad der gik for sig i Havnen, blev fanget.

Dette var maaske den største Skade for Samsø ved denne Lejlighed i Betragtning af, at Krigsfangen kan give Fjenden for os skadelige Efterretninger. Den 1. Maj kom et fjendtligt Skib til Thunø. Det var engelsk og laa der til d. 6. Maj. I disse Dage forsynede Skibet sig med Vand, rekvirerede Ænder, nogle Lam og alle de Høns, der var paa Øen — paa nær en Hane og en Høne, som hver Husstand fik Lov at beholde. Englænderne betalte disse Kreaturer saaledes: 1 Lam med 1 Rdl. (2 Kr.), en Høne med 24 Skilling (50 Øre) lige saa meget blev givet for en And. Som Fjender opførte de sig vel. Befolkningen blev iøvrigt ikke beføjede nogen Vold enten paa Person eller Ejendom. Nu ligger dette Skib nordligt for Nordby Kirke, en Mil til Søs.

Den 8. Maj om Morgenen mellem 1 og 2 Slet afsendte bemeldte Skib en Sluppe til Besser Rif (Rev) og borttog en Baad, hvori var en Morterer og en Mand. Baaden var kommet fra Kalundborg med Ammunition til den paa Riffet (Revet) værende Redoute (mindre Skanse).

Den 11. Maj blev fra bemeldte Skib skudt 3 Kugler ind paa Nordby Land, dog uden at gøre Skade. Skibet laa under Ballebjerg, og tvende Kugler af 8 Pds. Vægt blev fundne i Langdalen.

Den 13. Maj veksledes nogle Skud mellem Batterierne paa Kyholm og Liløre og det fjendtlige Skib.

Den 15. Maj blev en Baad med 4 Mand udi taget af Fjenden en kvart Mil fra Issehoved. Personernes Navne var Ole Sørensen, Michel Skræder, Hans Skomager, alle af Nordby og Søren Sørensen af Maarup. De kom alle uskadte tilbage fra Krigsfangenskabet d. 13. Oktober.

Den 27. Maj landede Fjenden Kl. 4 Slet Eftermiddag under Kolby Mark med en Barkasse og borttog 30 a 40 Faar og Lam.«

Stegende Varme

var det i Juli 1808. »Den 23. Juli stod Termometret efter Reamur 35 Grader ($43\frac{3}{4}^{\circ}$ C.) over Frysepunktet, eller flere Grader over Feberhede. Det bemærkes, at Termometret hængte paa en Væg i et rummeligt Værelse, der havde Vinduer mod Vesten og Østen men intet Vindue mod Sønder.

Priserne paa Korn var i Nordby Sogn dette Aar: Rug 4 Rdl. 3 Skilling, Havre 2 Rdl. 3 Skilling, Byg 3 Rdl., Ærter, naar de er rene, 7. Rdl.«

1809

»16.—22. Marts blev Ærterne saaede i Præstegaarden. Den 25. Marts indfandt stærk Frost, som vedvarede til den 5. April, da man igen kunde begynde at pløje — dog kun om Eftermiddagen.

Ærterne har saaledes udholdt 11 Dages Frost.

Atter den 11. April begyndte det at fryse, den 12. og 13. April staar Termometret 8 Grader under Frysepunktet (10° C), den 14. faldt megen Sne, som endte med Tøvejr.

Sommeren var usædvanlig tør. Græsset tørredes bort

paa de tørstige Agre, Kreaturerne til Sulteføde. Høhøsten faldt overordentlig slet ud. Præstegaardens sædvanlige Høavl er omtrent 50 Læs, i Aar avledes kun 6 Læs. Kornhøsten blev derimod langt bedre, end man kunde vente, hvad Rug og Byg angaar.

Ærterne var rigtignok meget ringe — om det ublide Vejr i Foraaret eller den tørre Sommer har bidraget mest dertil er uvist.

Dette Aar har været et roligt Aar for Samsø. Vi er slet ikke blevet foruroliget af Fjenden. Give Gud, at det næstfølgende Aar maatte vorde dette ligt.«

1810

»Kornpriserne er snart steget til det dobbelte. Priserne i Nordby for Korn af Høsten 1809: Rug 9 Rdl., Byg om Efteraaret 5 a 6 Rdl. om Foraaret 8 Rdl., Havre 6 Rdl., Ærter, naar de var rene, 10 Rdl.

20. Marts blev de første Ærter saaede, de fik nogle Dages Frost.

Den 5. April, midt i den travleste Vaarpløjning, blev de tvende Artilleriheste indkaldt. Ærtestubmarken er ikke pløjet saa dybt, som jeg kunde ønske, fordi der er kun 6 Heste til Arbejde i Præstegaarden, da de tvende som nævnt er borte.

Ogsaa i Aar var Sommeren tør, men man fik dog en bedre Høst, end man havde ventet.

Dette Aar var vi, som forrige ganske fri for fjendtligt Besøg — maatte det kommende Aar ligne dette.«

En Kaperbaad taget

»Den 30. Juni 1811 blev en dansk Kaperbaad taget af en engelsk Sluppe paa den søndre Kyst af Samsø.

Kaperfolkene retirerede fra Baaden og bragte endog Kaperførerens Kuffert op paa Landet, men da der ingen militær Hjælp var til Stede, tog Fjenden ikke alene Kaperbaaden, men gik endogsaa op paa det tørre Land og bemægtigede sig Kaperførerens Kuffert.«

»Aaret 1812

forløb uden at nogen Fjende tænkte paa at hjemsoge Samsø — maatte det begyndte Aar ligne dette.«

Kornpriserne steg stadig, eftersom danske Bankosedler faldt i Kurs.

»Kornpriserne af Høsten 1812: Rug steg til 100 Rdl. (200 Kr.) pr. Td., Byg til 40. Dog bidrog rimeligvis ogsaa den middelmaadige Høst, og det meget udskrevne Skatte-korn hertil.« (Skatten erlagdes altsaa i Korn.)

»Den 19. Januar 1814 kom med den glædelige Tidende til Samsø, at Danmark har faaet Fred efter den lange Krig. Den var vel ikke blodig, men dog i høj Grad trykkende for Staten. Gud alene Æren! — 23. Januar frøs det 20 Grader (25° C.)«

Krigens Følger

1815 følte Krigens Følger i trykkende Skatter. Saaledes »erlagdes af Nordby Præstekald 300 Rb. eller anslaaet i Rug 23 Td. Rug — før Krigen var Skatten kun det halve.

I 39 Aar har jeg kendt Samsø, men aldrig har der i den Tid været en saadan Forlegenhed. Hos adskillige Bønder sønderpaa paa Landet er der udpantet.«

1816 var et rigtigt godt Aar for den danske Landmand. »Høsten var vel ikke overflødig, men formedelst den udenlandsk indtrufne mislige Høst steg Kornpriserne betydeligt.

Reformationsfesten

— i Anledning af 300 Aarsdagen — helligholdtes 31. Oktober, 1. og 2. November 1817.

»Den 31. Oktbr. og 2. Novbr. var der Gudstjeneste i Nordby Kirke, og var den befalede Tekst for første Dag til Højmesse Joh. 8, 12 og for 2. Novbr. ligeledes til Højmesse 1. Cor. 13, 11. Den anden Fæstdag (1. Novbr.) var for Universitetet og de lærde Skoler. Alt Arbejde var be-

falet at hvile den 1' og 3' Dag i Festen, men ikke paa den 2' Dag. I Nordby Kirke holdt jeg fuld Messe Fastens første Dag. Salmerne, der blev brugt, var: 1) I Christi Navn skal al vor Gerning ske, 2) O, Helligaand kom til os ned, 3) Nu beder vi den Helligaand, 4) Vi tror allesammen paa een Gud.

Efter Prædiken: 1) O store Gud, vi love dig, og 2) I Kristne som bekende den Guds eenbaarne Søn.

Festens tredie Dag holdt jeg ikke fuld Messe. Salmerne, der blev brugte vare: 1) Gud Helligaand i Tro os lær, 2) Aleneste Gud i Himmerig, 3) Den Idræt Gud er takkelig, 4) Nu bede vi den Helligaand. I Prædikestolen det 1' Vers af »I Jesu Navn skal al vor Gerning ske«. Efter Prædiken det brugelige Vers: Ære være Gud Fader i Evighed, og til Afslutning: Min Sjæl, om Du vil nogen Tid. Alle disse Salmer er af Kingos Salmebog, som da brugtes i Menigheden.«

(Naar dette sidste tilføjes, skyldes det, at den rationalistiske, saakaldte evangelisk-kristelige Salmebog blev indført her i Landet 1798, men nogle Steder vilde Menigheden ikke bøje sig og afskaffede Kingos. Saaledes fortæller Evald Tang Kristensen: Præsten Poul Henrik Heegaard bekendtgjorde en Søndag i Kirken: Næste Søndag synger vi efter den evangelisk-kristelige Salmebog.

Byklokken kaldte om Lørdagen Folk til Møde paa den gamle Gadestævneplads — Præst og Degn var ikke med. Det vedtoges, at alle Mand fra hver Gaard og fra hvert Hus skulde møde om Søndagen i Kirke, medens Kvīnderne skulde blive hjemme. Det skete, og da Degnen Jørgen Kjeldsen begyndte at synge efter »den evangeliske«, rejste alle sig op og gik ud i Vaabenhuset, hvor de stemte i med: Aleneste Gud i Himmerig.

Præsten gik da ud til dem og sagde: Gaa ind, lille Børn, vi skal ikke være uenige om det. I skal faa Lov at beholde Kingos.

Den evangelisk-kristelige Salmebog blev saa ikke ind-

ført i Nordby før ved Reformationsfesten i 1836 — 300-Aaret for Reformationens Indførelse i Danmark — da var Sønnen, Stefan Heegaard den yngre blevet Præst i Nordby.

(B. R.)

Det var et Sidespring, men vi gaar nu tilbage til Reformationsfesten i 1817. Kirken var pyntet paa det bedste. Buer af grønne Grene var anbragt ved Indgangen til Kirken. Prædikestolen og Koret tog sig skønt ud. Lys paa Alteret og i Lysekronen havde Præsten og Degnen foranstaltet for egen Regning.

»I 24 Aar næsten har jeg været Tjener her ved Menigheden«, skriver den gamle Præst, »men ikke er det mig bevidst, at jeg med saa dybe Andagtsfølelser har nogen-sinde begyndt Gudstjenesten som paa denne Festens første Dag. Kirken var pyntet, ganske fuld af Mennesker, og dyb Tavshed, da den højtidelige Salme: »I Jesu Navn« istemmedes. Maatte den kommende Slægt om mulig endnu højtideligere helligholde denne for alle Jesu Religions sande Bekendelse saa vigtige Fest.«

1819

begyndte med tørt Vejr.

»31. Maj fik vi den første Regn, der trængte ned til Roden. Den anrettede adskellig Skade i Jylland, da der fulgte stærk Frost efter.

Den 6. August havde vi her i Nordby en skybrudlignende Regn. I 3 Kvarter styrtede Regnen ned, saa Gadekæret, der næsten var tørt, ikke alene blev fuldt, men den sædvanlige Rende kunde ikke tage mod det overflødige Vand, hvorfra det aabnede sig Vej omkring Kjærgaarden og fyldte den hele Gade mellem Kjærgaarden og de andre Gaarde med en stadig løbende Strøm saa dyb, at Gæs flød midt i Gaden, og naar man stod ved Præstegaardens søndre Længe, havde denne Strøm formedelst sin Bredde Anseelse af en Aa.«

1820 bragte en god Høst, men Kornpriserne var lave, og skriver Præsten »naar Landmændene i Danmark florerer, saa florere ogsaa alle andre Stænder. Rug solgtes i 1821 for 2 Rigsbank Sedler eller 1 Rb. courant, Byg 5 Skill. courat, Ærter og Havre solgtes efter »Øjemaallet«. Det Landmanden skal købe: Jern, Kul og Tjære er i Forhold dertil i høj Pris.«

1822 var et Misvækstaar, især m. H. t. Vaarsæden. »Af Byg, Havre og Ærter blev der i Nordby Sogn ikke avlet Udsæden. Rughøsten var ogsaa daarlig. Den fattige Klasse vilde have lidt Nød, i det mindste en Del af den, dersom der ikke ved Øvrighedens og Fattigkommissionens Foranstaltning var paa Kredit skaffet Nødlidende Føde og Sædekorn.

En Del Bønder bliver ogsaa paa de billigst mulige Vilkaar forsynede med Sædekorn.

Torskefiskeriet hjalp Husmændene meget i dette trange Aar; mærkeligt nok, at dette Fiskeri nu er saa rigt, som det ikke har været i Mands Minde.«

I 1823 var Høsten saa god, at det forrige Aars Misvækst var glemt og den derved paadragne Gæld afbetalt. I 1824: »Den gamle Jord var i dette Aar meget urolig. Især d. 20. Decb. havde vi en Orkan, der varede i flere Timer. Nordby Sogn tog ingen væsentlig Skade, men Sønder paa Samsø nedstyrtede Orkanen 20 Huslænger og 4 Vejrmøller. Præstegaardens Brønd er nu stensat.«

Et Aar med Misvækst

»Sommeren 1826 har til Begyndelsen af Juli været usædvanlig varm. 9. Juli 40 Gr. R. (50° C). Misvæksten kom som Følge af den usædvanlige Hede og tørre Sommer, i Særdeleshed da af Vaarsæd. Misvæksten strakte sig over en stor Del af Europa, og Kornpriserne steg. Det eneste, Nordby Sogn har lidt at sælge af er Rug. Vaarsæd maa købes. Præsten købte 30 Td. af Byg-Malt og Havre.«

Stormflod

Den 1. Nvbr. 1827 var for Præsten og tvende Bønder en sørgelig Dag; en Storm af Nordøst til Norden og en Flod af 12 Fod over daglig Vands Højde bortskyllede Havbakken for Præstegaardens Mark, og for tvende Bønders Lodder, som ligger sønder for Præstegaarden. Det, som Floden borttog af Havbakken var 5 a 6 Alen og Resten blev ligeledes belagt med Sand af næsten $\frac{1}{2}$ Alens Dybde paa visse Steder. Sammesteds blev der meget Vand indskyllet af den voldsomme Flod paa det Sted, hvor Havbakken var gravet gennem for at udtappe Mosen.

»Kan Mosen ikke benyttes for Havets Indtrængen, vil Præstegaarden tabe sit Tørveskær, et aarligt Tab af mere end 50 Rdl. Dog, jeg trøster mig ved den evige Visdoms Indretning »Havet skal sætte Grænser for sig selv«. I dette Haab lever jeg og venter at se bedre Udfald af denne Ødelæggelse end den for nærværende Tid vise.«

Aaret efter begyndte Havet at sætte en ny Havbanke op og saaledes igengive, hvad den havde taget. Ved Undersøgelse viste det sig, at en lignende Flod, der ogsaa borttog Havbanken, fandt Sted ca. 1760.

Da der ikke blev indhøstet

»1829 faldt usædvanlig megen Regn lige fra Juli til November. Mange Tørv blev ikke tørre. Kornet tog mange Steder Skade, ja, der var Steder, hvor det ikke blev indhøstet, fordi det var saa vaadt, men kørtes fra Ageren paa Møddingen.

Vinteren begyndte overordentlig tidlig, d. 11. Novbr., og vedvarede med Frost til hen i Marts 1830, ja, i Februar stod Termometret paa $\div 21^{\circ}$ R. ($25\frac{1}{4}^{\circ}$ C.). Trods dette blev Høsten i 1830 god, men vanskelig og langvarig at bjærge. Vaarsæden gav meget godt, men Rugen kun lidt i Traven. Kornpriserne steg gradvis fra Høsten op til det dobbelte.«

Vaskemaskine

Det var i 1831, at Jomfru Sophie Heegaard bragte den første Vaskemaskine til Samsø, nemlig til hendes Forældre i Nordby Præstegaard. »Denne saare nyttige Maskine var opfundet af Seminarist Vistoft fra Vinkel, hvor hans Fader var Degn og Skolelærer.«

Prinsebesøg

»Den 25. Maj 1832 var Prinds Frederik Carl Christian (den senere Kong Frederik den Syvende) i Nordby Præstegaard for at nyde en Forfriskning. Prinsen saa sig godt om i Nordby. Hans Fartøj laa imens Vest for Nordby Kirke.«

I 1834 var der Misvækst. »Af Præstegaardens Avling kunde ikke sælges saa meget som fornødent til Skatter og Folkeløn.«

Som foran omtalt blev den evangelisk-christelige Salmebog indført i Nordby Kirke 1836 ved selve 300-Aarsfesten for Reformationens Indførelse i Danmark af den nye Præst Stefan Heegaard den yngre.

Han søger at ophjælpe Beboernes ringe Indtægter ved at fremme

Fiskeriet

I 1837 henleder han Beboernes Opmærksomhed paa et mere indbringende Fiskeri end det hidtil brugte med stor-slaaede (stormaskede) Flynder- og Sildegarn. Han faar nogle til at deltage i Anskaffelsen af et Bundgarn, som næste Sommer skulde udsættes i Kragemose. Garnet bindes af Sognets Beboere og vil koste henimod 200 Rdl.

Bundgarnet gav i 1838 i Indtægt 100 Rdl., skønt det stod for langt til Søs og blev passet maadeligt. Da Garnet blev taget i Land, solgtes det til Husmændene Jens Tolder og Frederik Kjærulff, begge af Nordby. Næste Aar gav det i Indtægt 200 Rdl. Dette Aar dannedes et Selskab, hvis For-

maal var at fremme Afbenyttelsen af Øens fiskerige Ky-ster.

»Med Aktier paa 25 Rdl. har Selskabets Medlemmer sammenskudt 2225 Rdl., som anvendes til Anlæg af Bundgarn og Drivgarnsfiskeri.« Som Formand for Selskabet lader Præsten Garnene binde samt Baade og Joller bygge af Nordby Sogns duelige og flittige Arbejdere.

Fiskeriselskabets Bundgarn ved Liløre gav et meget godt Udbytte, men Drivgarnsfiskeriet gav ringe, medens Bundgarnene ved Kragemose gav rigelig Indtægt.

I 1842 drives Bundgarnsfiskeriet med 6 til Sognet hørende Bundgarn, der alle gav godt Udbytte. Ogsaa var Interessentselskabets nogenlunde.

I 1843 blev der fra 7 Bundgarn i Nordby solgt Sild for omtrent 1600 Rdl. og fra Interessentselskabets Garn for 637 Rigsdaler.

I 1846 fiskes for 2200 Rdl. Interessentselskabet blev omkring 1850 ophævet, Bundgarn og Baade solgtes.

Landbruget

Høsten 1837 maadelig. »For de Fattige er der kun lidt Arbejde at faa hos Bønderne; formedelst de gentagne maadelige Indhøstninger er Bønderne nødt til at indskrænke deres Udgifter saa meget som muligt.

Ingen af de ældste Beboere i Sognet kan erindre et saa frugtbart Aar som 1840, og da Kreaturerne tillige var i saa høj Pris, at de bedste Malkekøer blev betalte med 27 a 28 Rdl. (55—56 Kr.) kan Aaret siges at have været udmærket for Landmændene.«

I 1841 nævnes for første Gang Kartoffler, af hvilke der nu udlægges en betydelig Mængde, og de gav et betydeligt Udbytte. De blev betalt med 1 Rdl. Td. I 1843 var Rughøsten den ringeste i Mands Minde og Høsten af Vaarsæd og Kartoffler ret god. I dette Aar opførte Lehnsgreven en Købmandsgaard (Frederikshøj) ved Langøre og dertil udlagt 30 Tdr. Land.

Forskelligt

I 1844 bygges en ny Istra (Stuehus) ved Præstegaarden. Det blev paabegyndt 1. Maj og var aldeles færdigt til Midten af Juli. Der begyndte en Tyfusepidemi i Nordby Sogn i November 1844; og den vedvarede hele Aaret 1845. 180 Mennesker blev angrebet, »men den bortrev ikkun 20.« »I Anledning af Slesvig-Holstenernes skændige Oprørskrig ere i Maj 1848 henlagt paa Samsø 180 Mand af 10' Infanteribatteri, deraf i Nordby Løjtnanten og 40 Mand.«

Der er nu god Afsætning for Kartofler i de omliggende Købstæder, hvor de søges med Begærlighed, men Afsætningen af Kreaturer har under Krigen været meget sparsom. Der sluttet med: »Af det til Krigen her fra Nordby Sogn udskrevne Mandskab er ingen dræbt eller saaret.«

UFORBEHOLDNE SOLDATER- MINDER FRA 1864

Gengivet af **Andrea E. Sørensen**

Paa en Novemberdag i 1928 blev fhv. Gaardejer og Veteran fra 1864, Jens Petersen af Store Grandløse Mark, begravet paa Grandløse Kirkegaard i en Alder af 89 Aar, han var født i August 1839. Det var saaledes blevet Jens Petersen forundt at leve under 6 Konger.

I 1925 fortalte J. P. livligt og uforbeholdent om, hvad han havde været ude for som Fædrelandsforsvarer i Krigstiden, og hvor ondt det havde været for den slagne Hær efter Hjemkomsten. Jens Petersens Oplysninger kommer i den Rækkefølge og under den Form, som han selv fremsatte dem i.

»Jo — jeg husker da adskilligt fra Krigstiden, f. Eks. glemmer jeg da aldrig den sidste Nat, vi var nede i Slesvig, nærmere betegnet paa et Hotel i Egernførde, hvor en Del danske Soldater var indkvarterede. Midt paa Natten blev vi pebet ud, en Ordonnans, der havde redet, saa Hesten var dækket af Skum, meldte, at nu gik Tyskerne over Ejderen, og vi maatte af Sted. Vi havde jo faaet noget i Hovedet, og nogen begyndte at slaa Porcelainet i Stykker, hvor vi var; det blev en hel Mani at ødelægge Servicet, det var jo nogle hele Skarnsstreger, som ikke gjorde Gavn for noget, men det blev nu gjort. Men der var jeg nær blevet slaaet ihjel. Idet vi gik ud af Hallen, kom jeg forbi en Pige, som gik og fejede; jeg tog hende i den ene Arm og sagde noget om en sød Pige, men hun

var ikke oplagt til Spøg for Øjeblikket, men årev mig et gevaldigt Slag oven i Hovedet med Kosten, og havde jeg ikke haft den svære Uniformskasket paa, havde jeg maa-ske endt mine Dage der.

Saa husker man jo ogsaa al den Sult, Tørst og Kulde, man var ude for. Der var en daarlig Fordeling af Fødevarer; undertiden maatte vi ligefrem stjæle os til noget til Livets Opretholdelse. Saaledes stjal vi det nye Mandskabs Mad, engang vi fik Forstærkning; det blev de jo galne over, men vi beholdt Maden; vi gik ud fra, at de i det mindste var mætte, da de kom, medens vi i lang Tid ikke havde faaet nogen Madtildeling. Vi stjal ogsaa Fjerkræ og den Slags Ting, hvad vi kunde faa fat paa, men det var nu saa som saa, det Udbytte, vi fik ud af det. Engang var vi ved Mysunde, Byen var jo brændt og ødelagt, Fjerkræet søgte jo at bjærge sig, som det bedst kunde, Hønsene fløj op og satte sig i Træerne, dem slog vi ned med lange Staver og stegte eller kogte dem. Men det var en værre Redelighed med det Kokkeri, for ikke en eneste af os store Mandfolk havde den Omtanke at gøre Fjerkræet rent, det vil sige tage Indvoldene ud; undertiden trak vi nogle af Fjerene af og kogte saa Hønen i Vand baade med Møg og Skidt i. Det tynde, eller Suppen, vor jo uspiseligt, men vi gnavede noget af Kødet af. Til andre Tider, naar vi havde Baal, smed vi den døde Fugl ind i Ilden; her blev Fjerene svedet af, og vi drejede den lidt i Ilden, til det yderste var noget stegt, saa satte vi den til Livs. Vi kunde jo have haft meget bedre Gavn af Dyrene, hvis vi havde haft den Omtanke at skære dem op. Det var en værre Komædie med den Madlavning. Engang da vi havde faaet nogle Madvarer, og vi havde da ogsaa en Gryde, blev Spørgsmaalet, hvordan vi fik lavet et Fyrsted til at koge det paa. Nogen fandt ved et forladt Hus et W. C. — altsaa uden Vand — af den gammeldags Slags, vi havde ogsaa den Gang et andet Navn til et saadant Sted, men altsaa, her var rent og ikke noget Griseri, og nogen fandt altsaa ud af, at den

runde Udskæring i Brædtet passede lige til Gryden, og naar vi fyrede tilpas forsigtigt, vilde det være et ideelt Kogested. Det gik ogsaa efter Bestemmelsen, lige til Maden omtrent var færdig, saa sank Kassen sammen, den var jo blevet tørret ind af Varmen, og saa var Maden spildt for den Gang. Det skete ogsaa somme Tider, naar vi havde faaet samlet os noget Mad sammen, saa stormede Tyskerne; naar vi flygtede, tog de jo Maden.

Men det var ikke alene Infanteristerne, der somme Tider søgte at komme lidt let til Forplejningen. Engang traf vi i en By en Flok Dragoner med en stor Kalv, som de skulde til at slagte; vi spurgte dem: Hvor har I faaet den fra? — Mødt den nede paa Gaden! sagde de. Den var slet ikke saa tosset, der var meget Kød paa den.

Befolkningen der nede var os fjendsk og undte os ikke noget; de gemte, hvad de havde. Noget havde Tyskerne vel ogsaa tilvendt sig, saa de havde maaske ikke saa meget til sig selv heller. Men deres Omtale var, at de var blevet forurettet af Danskerne paa forskellige Maader. Saaledes sagde de, at de af Befolkningen der nede fra, der havde studeret og taget deres Eksamener, nød ikke samme Ret som andre i Kongeriget. Sjællændere og Jyder blev altid foretrukne for Sønderjyder eller Slesvigere, naar Embeder skulde besættes i Landet.

Men der nede var det jo paa samme Vis som andre Steder, nogle var bedre end Ryet gik af dem, ogsaa Tyskerne kunde have Hjerte for deres Medmennesker. Saaledes laa jeg en Tid indkvarteret hos en Skolelærer i Kappel, han var Tysker, men et herligt Menneske; jeg fik meget til overs for den Mand, som jeg lærte ham at kende, og jeg var dog hans Fjende, men det saa han slet ikke paa. Han saa jeg var et Menneske, en menig Soldat, som var uden Skyld i at komme ham til Ulejlighed, men maatte adlyde Kommandoen uden selv at have noget at sige. Jeg fik Mad der, og han sørgede for, at mine daarlige Fødder blev plejede, de gav mig linnede, rene Klude til at svøbe om de

saarede Tær. Og medens jeg var hos ham, var det, at jeg blev udnævnt til Underkorporal, og med Glæde tog han Del i denne Hændelse og var glad paa mine Vegne, at jeg var blevet forfremmet. Og dengang jeg skulde flytte og tage Afsked med min Kvartervært og hans Kone, bad han mig komme ind at besøge dem, i Tilfælde at min Vej nogen Tid faldt forbi hans Hjem. Jeg sagde Tak, men mente ikke, at jeg vilde komme dertil igen. Men det skete nu alligevel, for dengang vi trak os tilbage og var slagne og satte Kursen hjemefter, kom den Afdeling, hvortil jeg hørte, den Vej, og der blev gjort Holdt i Byen, og jeg gik hen at hilse paa den Mand, der havde udvist saa megen Godhed mod mig. Jeg traf ham hjemme, mens hans Kone var gaaet bort, han vilde sende Bud efter hende, at hun kom hjem og gav mig Mad, men jeg sagde, det skulde han ikke, der var blevet bestilt Mad til os Soldater et Sted, saa det var unødigt at gøre Ulejlighed.

Under Krigen blev der baade plyndret og stjaalet, jeg har ogsaa været ved at stjæle noget engang, men jeg gjorde det ikke, og har siden været glad for det mange Gange, at jeg overvandt Fristelsen. Det var efter et Slag, og en Soldat laa paa Jorden og var død; ved Siden af ham laa et Par nye Støvler, og det var dem, der fristede mig. Manden var jo død og kunde ikke bruge dem mere, jeg havde to Par Støvler, men de var i Stykker begge Parrene. Jeg var tre Gange henne at se paa de Støvler, der laa der, men saa tænkte jeg: Lever du, faar du vel ogsaa Støvler, — og dør du, saa vilde dette mårte Samvittigheden i dit sidste Øjeblik. Saa gik jeg og lod Støvlerne ligge. Der var mange, der efter at være kommet hjem, havde ondt ved at vænne sig fra den Vane at rapse, saavel som at drikke Brændevin til Overmaal. Dette med Brændevinen havde Ledelsen sin store Medskyld i, idet man ikke var nær saa karrig med at udlevere Brændevin som med at give os Mad. Saaledes husker jeg engang før et Slag, vi havde ikke faaet nogen Mad, kun Brændevin, jeg havde 1½ Pægl,

og det drak jeg af to Gange. Naar man saaledes fastende nød Brændevin og ingen Mad til, blev man som rasende og blev kommanderet »Fremad«; man tænkte hverken paa Forlovede eller Hjem i Slaget, men blot paa at slaa ihjel. Somme kom Krudt i Brændevinen, saa mente de, det virkede bedre.

Et Par Østrigere var deserteret hen til os, de havde et Par Pægleglas, og dem fyldte de halvt med Peber, og saa kom de Brændevin i, det var en streng Snaps. At de kunde faa den ned, var mig ubegribeligt, men de var vant til Traktementet. Disse to fik Lov at gaa hos os. Der var ogsaa en Dansker, der deserterede over til Tyskerne, men ham var der ikke meget ved; han havde faaet den sorte Kokarde og saa mange Straffe, og var ligegodt noget indskrænket, for ellers var Fjenden jo glade for at faa Oplysninger. Engang var der en Flok Tyskere, der vilde desertere over til os, men blev taget i det. Disse Mennesker maatte først grave deres egen Grav, og saa blev de alle skudt af deres Landsmænd; der var streng Disciplin blandt Tyskerne.

Vi havde det nu ikke lige bedrøveligt altid; til Tider morede vi os. Da jeg var paa Als, lærte jeg at kende de Als-Piger; de var gode Dansere — og de kunde ogsaa drikke. Det var »Sorte« vi drak, Kaffe med Brændevin i, Pigerne kom to Snapse i en Kop Kaffe, de Piger var ikke til at hamle op med. Undertiden syntes jeg ikke, at jeg vilde staa tilbage for dem, men de kunde drikke mig under Bordet, og jeg blev fuld, før de gjorde det. Men som de Kvindemennesker kunde danse! Engang jeg havde været til Dans, havde jeg ogsaa faaet fat i en Pige, og da Dansen var forbi, skulde jeg jo følge hende hjem, de var jo tyske der nede, og ligemeget hvad jeg sagde, saa sagde hun »nicht verstehen«. Saa blev jeg saa gal, at jeg sagde: »Saa til Helvede med dig, din Skovl!« Saa gik jeg hjem.

Løjtnant Frandsen, der ejede Jernstøberiet i Holbæk, og Merløse og Taastrup Teglværker, var ogsaa med i 64, ham

talte jeg med, han spenderede Penge til Soldater fra Omegnen af Holbæk. Der var ogsaa en Løjtnant Ancher, en trofast og dygtig Officer, han havde taget to Faner, som Tyskerne havde plantet, og var den sidste, der forlod Skansen. Han blev ikke belønnet for den Daad som han burde, det var en Skam. Han var Nordmand; der var enkelte frivillige baade af norske og svenske. Engang laa vi længe et Sted ved Sønderborg, Tyskerne gjorde det ene Udfald efter det andet, vi maatte hele Tiden ligge uvirksomme; til sidst blev vi kede af det og begyndte at snakke højt om, at vi ogsaa vilde have Lov at gøre Udfald. Men det havde nær gaaet galt, vi maatte jo ikke snakke med, og det blev os meget højtideligt meddelt, at hver tiende Mand af den Afdeling, jeg hørte til, skulde skydes. Men nu indtraf noget, som i det alvorlige Øjeblik nærmest virkede komisk. En lille Skræder, der var Afdelingens mindste Mand, traadte uden videre frem foran Fronten og henvendte sig til den højststaaende Officer med Ordene, om han maatte have Æren af at blive den første, der blev skudt. Skræderens Opførsel virkede saa forbløffende, at Stemningen helt slog om, og vi blev beordret til at gøre et Udfald mod Tyskerne. Men det slap vi nu ikke saa godt fra, som man havde kunnet ønske.

Under den Krig blev der jo talt en hel Del om, at nogle af de højststaaende Officerer ikke var saa ærlige, som de skulde være; de havde noget fælles med Tyskerne. Hvordan det nu havde sig, faar staa hen, men undertiden fik man nu Mistro til Ledelsen. Saaledes var det højst mærkeligt engang, Tyskerne var lige i Nærheden og vilde entre over mod os. Vi stod 1600 Mand opstillet i samfulde to (2) Timer paa en Mark, uden at vi maatte røre paa os, men vi saa da til. Paa den Tid var der mange Tyskere, der kunde komme over. Det samme var Tilfældet, da nogle Broer skulde ødelægges, for at Tyskerne ikke skulde bruge dem til Overgangen. Et af vore bedste Skibe laa der i Vandet og skulde løbe mod Broerne, saa de søndredes — men gik

for halv Damp, det var jo ikke en Maade at tage det paa. Undertiden hed det, naar vi laa i Stilstand, at vi ikke maatte irritere Tyskerne. Engang havde Tyskerne gjort et vældigt Udfald og rykkede frem, men blev slaaet tilbage, og naar det gaar saadan, at de først stormer og saa maa trække sig tilbage, gaar det altid galt, de havde et voldsomt Mandefald, og det var den Afdeling, hvor jeg hørte til, som særligt havde gjort Udslaget til, at vi sejrede, og alle vi Soldater var jo fra Omegnen af Holbæk og Nykøbing og Landet der imellem, og fra Hjemegnen sendtes der da ogsaa nogle Telegrammer over til os med Tak for Daaden. Men vi sagde Mand og Mand imellem, de skulde hellere have sendt os nogen Mad, for den Tak, Tak, Tak fylder jo ikke noget. Vi laa paa Stedet flere Dage efter det Slag, og maatte ikke skyde over mod Tyskerne, der blev sagt, at de havde mange hundrede Saarede. En Løjtnant blev sendt over for at se, om det passede; han kom tilbage med Meldingen, at der laa 1600 saarede Soldater der, saa det var sandt, at de havde haft et stort Tab.

Det var en haard og kold Vinter, hvor Soldaterne led ondt, engang Kongen, Christian IX var der, spurgte han, om Soldaterne havde noget at klage over. Nogle tog til Orde og sagde som det var, men Kongen svarede ikke synderligt dertil, og der fandt heller ingen Forandring Sted.

Et stort Problem var Behandlingen af de saarede Soldater. Paa det Tidspunkt var de tyske Læger og de tyske Lazaretter at foretrække. Der var ogsaa Tale om en Stordaad inden for dette Felt; en Soldat, jeg kendte, fik Benet skudt over, han kom ind paa et tysk Lazaret og blev behandlet her, og Resultatet blev overraskende, Manden levede op og blev rask, han blev en lille Smule halt, men gik ellers godt. Det vakte stor Opsigt, ogsaa blandt de danske Læger, de havde ikke gjort det efter. De var kendt for at være raske til at sætte Arme og Ben af Folk; der blev sagt, de fik Penge for hvert Ben de satte af, det var noget andet. I det hele taget var de bagefter paa de danske Lazaretter,

ogsaa paa Forplejningens Omraade, her gjorde de dem ingen ekstra Ulejlighed. Hos Tyskerne gav de dem Læske-drikke og Frugt, naar der var noget at faa. Og det blev da ogsaa til, at danske, der blev saaret, ofte holdt sig tilbage, saa blev de opsamlet af Tyskerne.

Jeg husker et Træk om en dansk Husar, som var blevet til sidst, Hesten vilde ikke i Vandet (det var da Tyskerne tog Dybbøl), men til sidst kom den ud, og Hest og Rytter kom godt over til den anden Bred. Da Husaren var saa langt væk, at Kuglerne ikke kunde naa ham, rejste han sig op i Sadlen, klappede sig paa sine Rygstykker. Tyskerne vidste nok, hvad det betød, de skød, saa Kuglerne hvinede, men han var for langt væk; de havde tænkt at tage ham. Vi morede os over Tildragelsen.

Efter at jeg var blevet Underkorporal, var der ved en Træfning et Tilfælde, jeg heller aldrig har glemt. Jeg laa med en halv Snes Mand og skød. Blandt dem, jeg havde om mig, var der en ung Mand, som den Dag var kommet som Rekrut og ikke tidligere havde været ude for den Haandtering at dræbe sin Næste. Da der blev kommanderet »Fyr«, skød han sit Gevær af op i Luften, jeg raabte »Skyd dog for Pokker hen mod Tyskerne!«, der var jo nok at skyde paa, men i det samme ramtes han af en Kugle og var død. Han blev skaanet for at udføre det, som han var imod. Jeg troede den Dag, at jeg ogsaa selv var blevet ramt, men da jeg fik sundet mig lidt, var det kun noget Jord, der var slaaet op. Det var lige op til en Fold, hvor nogle Køer var indelukket. Der var en Ko, der blev ramt af en Kugle. Lige i Nærheden laa et Hus, og jeg saa en ung Pige staa der inde i Haven med en Spand Vand. Hun stod og græd. Da jeg kom, spurgte hun, hvor Tyskerne var. »De er omme bagved«, sagde jeg, »de kommer nok ikke og gør dig nogen Fortræd, men lad mig faa Lov at drikke af det Vand, du har i Spanden«. Det var ikke noget Under, at Kvinder var bange, der var megen Raahed og Brutalitet, særlig naar det var Fjenden, den modsatte Befolkning, det gik ud over.

Da vi trak os fra Dannevirke, var der to Nætter og en og en halv Dag, hvor vi ikke fik det fjerneste at spise eller drikke; vi havde ikke andet, end naar vi bukkede os ned og tog en Haandfuld Sne og puttede i Munden. Og saa var Benene jo næsten ødelagte; Fødderne var saa forfrosne, saa de næsten ikke kunde bære en, Is og Sne gjorde det vanskeligt at færdes. Da maatte jeg love for velvillige Kammerater, der hjalp mig at bære min Oppakning og Geværet og undertiden maatte støtte mig, naar jeg blev for mat. — Da følte man, hvad Nederlagets Elendighed betød. Tyskerne og Østrigerne var jo langt overlegne i Tal, og de havde nye og bedre Vaaben; de kunde skyde ti Gange, medens vi ladede og skød een Gang.

Spot og Skade følges ad; det fik vi at mærke paa vor March gennem Landet til København. Folk, vi mødte, haanede os, vi var ikke som Soldaterne fra 48, og fremdeles. Fynboerne var flinke og gæstfrie og gjorde, hvad de kunde for at hjælpe os, og de skaffede os Sengeleje, saa yderlig Æ kunde. Det var meget, for vi var jo blevet fulde af Utøj under den Tilværelse. Vi fik jo nok vasket en Skjorte nu og da, men Vasketøjet blev ikke kogt, og var nærmest af samme Farve som en Kakkelovn, naar vi fik det, men vore Penge tog de da. Men at komme til at hvile i en Seng efter de lange Strabadser var et Velbefindende, som mange vel har ondt ved at fatte. Paa Sjælland mærkede man rigtig, hvor uvelsete vi var, ja i København var Folk ved at spytte os i Øjnene af bare Foragt. Tilraab af alle Sorter regnedes over os, naar vi marcherede eller naar vi kom enkeltvis. Saaledes inde ved en Kro i Nærheden af København begyndte Krogæsterne at overdænge Soldaterne med Ukvemsord, en af Soldaterne trak Sabelen. Det samme var Tilfældet, naar vi marcherede paa Øvelse til eller fra Fælleden derinde ved Hovedstaden, saa raabte de efter os. Engang var der en velklædt Mand, der holdt sig paa Siden af os, medens vi marcherede, og regnede op om, at det Blod, der flød i Aarene paa Soldaterne fra 48, var anderle-

des end hos os o. s. v. — han fulgte med hjem igen. Saa længe vi var under Kommando, kunde vi jo ikke gøre ham noget, men han var uforsigtig nok til at gaa med ind i Marketenderiet og fortsætte Drillerierne. Saa var den en af Soldaterne, en Kulsvier, han stak ham en ordentlig Skalle, saa han gik bagover og ned paa Gulvet, men det døde han jo ikke af, men saa tog Soldaten og satte Benet paa Brystet af ham og dunkede ham med Hovedet op imod Væggen, og han døde. Jeg ved ikke, hvem den Mand var.

Efter at vi var hjemsendte, blev vi indkaldt igen for en Tid, og da vi stod uden for Kastellet og ventede, genkendte man jo hinanden. Nogen, man troede var døde, havde overvundet Saarene. En Mand, jeg saa falde ved Mysunde ramt af en Kugle, saa Blodet stod ud af Halsen, fik jeg der Øje paa; han fortalte da, at Kuglen ikke var taget ud, han var ogsaa svag, han tabte sin Stok og kunde ikke selv tage den op; en af os andre gav ham den; han maatte alligevel være Soldat, hvor daarlig han end var. Jeg spurgte ham, om han hjemme fik Understøttelse. Nej, det gjorde han ikke, han var af den Slags beskedne Mennesker, der tier og taaler — og faar Lov dertil, naar de ikke kan trænge dem i Forgrunden. En Malersvend fra Holbæk fik hele Underkæben skudt væk. En Mand, der hed Ole Jensen og havde Maltes Kro, blev hjemsendt under Krigen, før vi andre kom hjem. Dengang var der noget, der hed, »de skød sig fri«. og han kunde skyde saa godt, og paa den Maade blev han tidligere færdig end vi andre.

Der var voldsomt mange Folk her fra Egnen med i Krigen, det var der ogsaa i 48, men dengang blev der festet for de hjemvendte Krigere — vi maatte vente i halvtreds Aar, før der vankede et anerkendende Ord for vore Bedrifter. I 1914 blev der jo gjort en Festlighed for Veteranterne fra 64. Nu var Københavnerne blevet flinke og hjælpsomme. Naar vi kørte med Sporvogne og lignende, var det gratis. Det var interessant for os at træffe sammen med Mennesker, som vi i Krigstiden havde delt godt og ondt med; mange Minder blev opfrisket.

PAA AFTÆGT

Af Postpakkemester N. Jensen, Jyderup

Ved Husmandssteder, Boelssteder og mindre Gaarde var der i mange Tilfælde i tidligere Tid i det ene Hjørne af Stuehuset eller i den yderste Ende af Udhuset indrettet en lille Lejlighed paa een, højst to, Smaastuer, Aftægtsstuen kaldtes den, og her flyttede et gammelt Ægtepar eller en enlig Mand eller Kone ind. Det var de tidligere Ejere, der efter at have overdraget Ejendommen til et af Børnene eller til fremmede, gik »paa Aftægt«.

Ved større Bøndergaarde laa mange Steder et lille pænt Hus med smukt anlagt Have i Nærheden af Gaarden; her henlevede den tidligere Ejer sin Alderdom, og herfra kunde han følge Livet paa den kære, gamle Gaard. Arbejderne paa Herregaardene var ofte paa samme Sted i al deres Tid og fik almindeligvis Lov at bo i Herregaardens Hus, saa længe de selv ønskede det. De daarligst stillede, de helt besiddelsesløse, maatte Sognet give Husly i Kommunehuset, eller de maatte friste den Skæbne at blive anbragt paa de forhadte Fattiggaarde. Disse Forhold er nu helt ændret; nu er der ingen, der gaar paa Aftægt mere efter gammel Tids Form, Aldersrenten og Alderdomshjemmene er nu traadt i Stedet.

Under Verdenskrigens (1914—1918) Højkonjunkturer, da Priserne paa Landbrugsejendomme steg til ukendte Højder, solgte mange Landmænd deres Ejendomme og følte sig som rige Folk; men dengang slog de sig ikke ned i et lille Hus ved Gaarden, de flyttede ind til Købstaden eller byggede sig en Villa i Stationsbyerne. — Ved Jyde-

rup Station voksede i den Periode en Mængde Villaer op, der for en stor Del opførtes af tilflyttede Landmænd.

En stor Aftægt kunde nok i ældre Tid tynde haardt paa et mindre Landbrug, hvor Indtægterne var smaa. Min Bedstefader havde en Gaard i Kaltred, Bregninge Sogn, som han afstod omkring Aaret 1875 til sin ældste Søn, Jens Nielsen, og de to gamle Mennesker gik nu paa Aftægt. Der blev tilskrevet Forældrene en god Aftægt; der skulde aarligt tilsvares dem 12 Lispund Flæsk, 6 Læs Tørv, 24 Pund Smør, to Tønder Rug til Brød, to Gæs og to Skæpper Havre til at fede dem med, samt et mindre kontant Beløb om Maaneden og naturligvis frit Husly i Aftægtsstuen.

Sønnen beholdt dog ikke Ejendommen ret længe, men solgte den kort efter til en københavnsk Grosserer, Lyder, og denne kom saa i flere Aar til at svare Aftægt til Bedstefar. Fra den Tid Grossereren havde Ejendommen, blev den kaldt »Grosserergaarden« og dette Navn blev siden hen officielt, men at Navnet stammer fra den Tid, da Grossereren ejede Gaarden efter den gamle Bonde Niels Nielsen, er der nok ikke mange, der endnu ved.

Den nye Ejer boede ikke selv paa Gaarden; det blev en af hans Arbejdere, der flyttede ind i Stuehuset. Grossereren havde en Fabrik ved Arnakkebugten i Nærheden af Gaarden, saa det var vel Grunden til, at han købte Ejendommen.

Bedstefars Gaard havde magre og lette Jorder, hvor til der hørte Moseareal til Tørveskæring.

Om Livet og Forholdene i min Mors Hjem i Kaltred blev der ofte i Vinteraftenernes Tasmørke fortalt mange Smaatræk. Gaardene i Kaltred har formodentlig før i Tiden hørt til Grevskabet Lerchenborg, og der skulde ydes Renter og Arvefæsteafgift hertil. Der fortælles, at naar det havde været en meget tør Sommer, saa Høsten paa de magre Jorder truede med helt at skulle mislykkes, saa sendte de Kaltred Bønder et fælles Andragende til Lerchenborg, om at faa Henstand eller Fritagelse for Afgif-

Fragtmand og
Gaardmand Niels
Nielsen og Hustru

ten. Nogen Tid efter, at det var indgivet, saa man en Rytter ridende op og ned ad Agrene og over Skelgrøfterne og Jordegårderne fra den ene Gaards Mark over til den anden; det var Ladefogeden fra Lerchenborg, der gik Markerne igennem for at besigtige Afgrøderne for derefter at afgive Rapport til Godskontoret.

De Aar, Bedstefar boede i Kaltred, var før Jernbanens Tid, og foruden at drive sit Landbrug kørte han Fragtkørsel til den nærmeste Købstad, Kalundborg, og til København. Naar han kørte til Kalundborg, havde han nogle Bøtter Smør og nogle Sække Kartofler og andre Landbrugsvare med til Købmanden. Paa Hjemturen havde han

en Tønde Brændevin, Spegesild, Klipfisk, Tjære og andre Ting med til Høkerne paa Landet .

Kørselen til København varede i 3 Dage; Bedstefar var blandt det sidste Hold af de gamle Tiders Fragtmænd, der med tunge, stive Fjellevogne agede til Hovedstaden og forsynede Byen med Levnedsmidler. Turen kunde ikke tages i eet Træk, der maatte holdes Hvil i nogle af Kroerne paa den lange Vej. Vognen var læsset med slagtede Svin, Gæs, Lam eller Kalve; det kunde ogsaa hælde, at Soldater eller andre Folk, der skulde paa Rejse, tog med Fragtmændene. Diligencen og Fragtmændene var de eneste to officielle Befordringsmidler, der fandtes i de Tider. Naar Fragtmændene fra Kalundborgegnen naaede til omkring Roskilde, tog de ind paa en af Kroerne, spændte fra og overnattede. Men ved 3-Tiden var de paa Benene igen og fodrede deres Heste for kort efter at fortsætte Kørselen til Hovedstaden, saa de kunde være paa Torvet fra Morgenstunden.

Hjemme i Kaltred betragtedes Turen til København som en lang og besværlig Rejse, der tilmed ikke var helt ufarlig. Fragtmændene tog da ogsaa før Afrejsen hjertelig Afsked med hele Familien, og de ønskede ogsaa god og vellykket Rejse. Det var mest, naar Fragtmændene var paa Hjemturen, at Røvere forsøgte et Overfald, da de vidste, at naar Fragtmændene havde solgt deres Varer i København, havde de Penge paa Lommen. Engang blev da ogsaa en Fragtmand overfaldet og udplyndret, og han blev saa ilde tilredt, at han døde af sine Kvæstelser. Saa dan en Begivenhed forøgede jo Frygten. I de senere Aar traf Fragtmændene, der skulde ad Kalundborgkanten til, til Aftale, at de samlet skulde køre fra København, naar de skulde hjem; det var mere betryggende i de mørke Aftener at være flere i Følge igennem Skovene. De kørte saa i lange Rækker, indtil de naaede den hjemlige Egn, hvor saa den ene efter den anden drejede af ved de Veje, der førte til deres Hjemsted. Hvis det i de lange Vinteraftener

trak lidt længe ud, inden Bedstefar kom hjem, var der en sær Utryghedsfølelse hos Familien ude paa den ensomme Gaard. Flere Gange i Løbet af Aftenen gik Kone og Børn udenfor ved Husgavlen for at lytte efter, om der ikke var et Køretøj undervejs. Fragtmændene kørte med faste Vogne; Fjedervogne var meget sjældne blandt Bønderfolk. I stille frostklare Nætter kunde en Vogn høres, naar den kom helt ude paa den anden Side Højsted, og Beboerne i Fragtmandshjemmet kunde nøje følge Vognens Fremfærd. Lyden hørtes tydeligt, naar Køretøjet i Luntetrav rullede ned ad Bakkerne, og den blev igen borte, naar det gik op ad Bakke, hvor Hestene gik i Skridtgang.

Det kunde dog hænde, at de, der stod ude ved Stakhaven og lyttede, blev skuffede, for det skete jo, at den kørende ikke svingede af ved Bregninge, men fortsatte ad Hovedlandevejen saa Lyden til sidst tabte sig i Retning mod Viskinge; det havde altsaa været en anden sildig Vejfarende, man havde hørt. Men om Lyden pludselig hørte op i Retning mod Bregninge, varslede det, at Vognen var drejet fra Hovedlandevejen ind paa den grusede Kommunevej, der gik igennem Bregninge By ud mod Kaltred. Endnu gik der dog en Snes Minutter, indtil Vognen drejede ind paa Markvejen, der førte ned mod Gaarden. Nu var der Vished, for hvem der var var i Anmarch, og saa blev der Travlhed i Hjemmet. Der skulde pustes til Ilden, og en Tørv skulde lægges paa, en varm Ret skulde være parat til den hjemkommende, det kunde være et dejligt Fad Grønkaal med et godt Stykke Sul til eller en Pande Stegeflæsk med Kartoffler. Lygten skulde tændes, og alle skulde være med at spænde fra, der var altid 3 Heste for til Turen til København, saa det har nok været nogle store Læs, de gode Fragtmænd fragtede ad Landevejen til Hovedstaden.

Der var en vis højtidelig Stemning, naar Fragtmanden vendte hjem fra den lange Rejse. Børnene skævede spændt til de mange Pakker, der laa bag i Vognen, for selvom de

nok vidste, at de fleste skulde deles ud til de mange, der havde haft Bud med, saa var der dog tit en Pakke til eget Forbrug, som Børnene kunde faa Lov at pakke ud. Bedstefar kunde ofte finde paa Overraskelser. Der kunde erhverves gode og billige Ting i en Marskandiserforretning, og hvilke herlige Ting kunde der ikke købes til de mindre Børn i en københavnsk 10 Øres Basar!

I den sidste halve Snes Aar Bedstefar levede, havde han Ophold hos mine Forældre i Husmandsstedet paa Bjergsted Mark, han fik en god Aftægt, og han var rask og arbejdede, til han var 80 Aar. Bedstefar blev meget tunghør, men han kunde dog se at læse ved Hjælp af stærke Brillen næsten til det sidste. Dersom Folk fandt paa at sige, at han var blevet graahaaret, gjorde han Indsigelse, rev Kalotten af og sagde: »Nej, der findes ikke et graat Haar paa mit Hoved«. Hans var hvidt som Sne. Datoen for Bedstefars Fødselsdag var der ingen hjemme, der vidste Besked om, den var gledet ud af Hukommelsen, men hvert Aar Fastelavns Mandag fik han Besøg af et Par gamle Venner fra Fragtmandstiden. Formodentlig har den rigtige Dato ligget omkring Fastelavnstide, men da saa den nøjagtige Dag var bleven borte, har man valgt Fastelavns Mandag til Fødselsdag, for, som den gamle Mand sagde: »Det er jo kun Fastelavn een Gang om Aaret!«

Naar Mor om Aftenen sad og fortalte os Børn om Mindeerne fra hendes gamle Hjem, sad Bedstefar som oftest og læste i den storstilede Salmebog, det var altid de samme Salmer, saa jeg tror nok, at han kunde dem udenad. Som han sad der, den gamle Hædersmand, med det furede Ansigt omkranset af sit hvide Haar, Hage- og Kindskeg, og vi lige havde hørt om hans natlige Ture de mange Mile til Hovedstaden, betragtede jeg ham med dyb Ærbødighed, ja, næsten som en Helt, der havde levet Livet farligt.

Et af de sidste Aar den gamle Mand levede, fik han en stor Skuffelse, Grosserer Lyder gik konkurs med sin Fa-

brik, og den rev Bedstefars Gaard med sig, og Aftægten kunde ikke reddes. Da Bedstefar hørte, at han ikke kunde faa Aftægt mere, blev han meget nedbøjet og sagde, at nu vilde han ønske, at det snart var forbi, nu var han kun til Besvær. Aldrig havde han ligget nogen til Byrde. Jeg vil dog her indskyde til Ære for mine Forældre, at Bedstefar aldrig blev betragtet som en Byrde i deres Hjem.

Der skete dog en Ting i Forbindelse med Tabet af Aftægten, nemlig at nogle formaaende Mænd i Kalundborg, der havde hørt, hvorledes det var gaaet deres gamle Fragtmand, søgte et Legat for værdige trængende. Hverken Bedstefar eller hans Paarørende anede noget om det.

En skønne Dag saa man Sognefogeden komme gaaende ud mod Smaastederne herude paa Udmarken, og Beboerne var meget spændte paa, hvad Ærinde denne Øvrigheds-person vel kunde have herude paa denne fredelige Kant af hans Myndighedsomraade. Sognefogeden styrede sine Skridt lige mod vort Hus, og snart stod han i Entreen og bankede paa ind til Stuen. Sognefogeden foldede et stort Dokument ud og bekendtgjorde, at Aftægtsmand Niels Nielsen var bevilget en Sum paa 1600 Kr., som vilde være at hæve paa Herredskontoret. At 1600 Kr. pludselig og uventet dumpede ind i et Husmandshjem var en sælsom Hændelse og en stor Sum i de Dage.

Men et Skaar i den glædelige Overraskelse var det dog, at Formaliteterne havde staaet paa saa længe, saa da Meddelelsen kom, havde den gamle Mand hvilet paa Kirkegaarden et halvt Aar!

Han døde 1894, 85 Aar gammel. — Grosserergaarden i Kaltet har, efter at min Bedstefar solgte den, haft en omtumlet Tilværelse. Enkelte Gange har man set Navnet i Aviserne, naar den har skiftet Ejere. Hvorledes der ser ud nu, skal jeg ikke kunne sige, da det er 60 Aar siden, jeg sidste Gang aflagde Besøg i Bedstefars Aftægtsstue.

I ONDLØSE MØLLEGAARD 1871

Af Proprietær Vilh. Bruhns Erindringer

Ved Forst. F. Elle Jensen, Skals

Efter at Vilh. Bruhn havde lært Landvæsen paa Kalundborg Ladegaard (Holbæk Amts Aarbog 1945) og paa Ubberupgaarden, havde han nogle Forvalterpladser, men da han 1871 skulde ind til Efteraarsmanøvrer, kunde han om Foraaret ingen fast Ansættelse faa. En Onkel skaffede ham da en midlertidig Stilling som Bestyrer paa Ondløse Møllegaard med Tilbehør, som en københavnsk Arkitekt Rasmussen havde tilbyttet sig, men agtede atter at sælge snarest muligt. Naar dette skete, skulde Bruhn have udbetalt 200 Rdl.

Den 1. April stillede jeg efter Ordre paa Københavns Banegaard, hvor min Onkel præsenterede mig for min nye Principal, en ganske køn ung Mand, udhalet som Kunstner, stor blød Filthat, Slængkappe, vikset Knebelsbart á la Napoleon, imødekommende venlig, men med et underligt flakkende eller uroligt Blik. »Hvorledes mon det skal gaa?«, spurgte jeg mig selv; saadan en Fremtoning havde jeg aldrig tænkt mig, han havde vist ikke Begreb om Landbrug, og det var ikke behageligt at skulle tjene en, der ikke havde Forstand paa det, han skulde have med at gøre — men nu fik vi se. Da der ingen Bane var til Kalundborg dengang, maatte vi med Korsørtoget til Ringsted og lejede Vogn derfra. Ved Middagstid kørte vi ind i Ondløse Møllegaard, hvor jeg altsaa foreløbig skulde have min Virksomhed.

Det hele saa ret tiltalende ud. Ligefor laa Stuehuset, hvidkalket; en Stentrappe førte op til Indgangsdøren, som var midt paa Bygningen; til højre var saa Familiens Lejlighed, til venstre Folkestue, Køkken etc.. Til højre for Stuehuset laa en Længe med Hestestald til 4 Heste samt Kostalden, bagved var et mindre Svinehus og paa den anden Side af Gaardspladsen en stor grundmuret Bygning med høj Fabriksskorsten, heri var Dampmølleriet, udelukkende for Hvedeformaling, samt et Hørsvingeri foran en lille Have. Til Ejendommen hørte flere Virksomheder endnu, thi oppe paa Bakken laa en stor hollandsk Vindmølle, lige ved Vejen et Bageri med Butik og Beboelse og endelig en ret stor Kro med Rejsestald, grundmuret Længe med Skænkestue, Købmandshandel og god Lejlighed. Det var en køn Redelighed! Jeg blev helt hed om Ørene, hvorledes skulde jeg klare det? Landeriet paa de vel 100 Tdr. Land god Jord forstod jeg mig da nogenlunde paa, men det øvrige havde jeg ikke Kendskab til.

Maden, vi fik, var fortræffelig i al sin Tarvelighed, men Husbestyrerinden, som Arkitekten havde fæstet, hvad var det dog for et Væsen? Hvor kunde han, som stadig talte om Kunsten, Skønheden og Naturens herlige Skabninger, dog antage et saa grimt Eksemplar, lang, tynd og mager som en af Faraos syv magre Køer, med graasprængt, tjavset Haar, et Ansigt, hvori sad en Næse, som ikke kan beskrives — den havde forskellige Drejninger, mest opad — og en Mund, som hang ned ad i Vigene; forøvrigt var Udtrykket, som hun lige havde tømt en Flaske Eddike. Og saa var Staklen — ja, det vil jeg nærmest kalde hende — halt, men ren og proper saa hun ud, og jeg lovede mig selv at være venlig mod hende, da jeg syntes, jeg havde ondt af hende.

Jeg fik nu Ordre til at sørge for nye Krybber i Kostalden, købe nogle Grise — der var alt for faa Svin i Forhold til det meget Pillemel fra Møllen — samt et Par Køer, naar der blev Penge til det. Det blev nemlig bestemt,

at Møllersvenden hver Uge skulde aflægge Regnskab til mig og betale mig de indkomne Penge; deraf skulde de daglige Udgifter udredes. Ellers skulde jeg ikke have med Mølleriets at gøre, kun holde Orden og Redelighed i Regnskabet, og jeg maa sige, at det kom til at gaa fortræffeligt, da Mestersvenden var udmærket paa sin Plads. — Bageren var en yngre, gift Mand ved Navn Bergman, det var rigtig arbejdssomme, flinke Folk, da jeg lærte dem nærmere at kende, og da de havde forpagtet Bageriet, havde jeg heller ikke noget med at gøre udover at føre Bog over, hvad vi brugte af Brød i Huset; det skulde saa afskrives i Forpagtningen, som vor Principal selv vilde hæve. — Kroen var en rigtig gammeldags Kro, hvor et Par venlige ældre Folk udenfor Bondestanden ved Navn Buch fremstillede sig som Forpagterne; han var en svær Mand, sindig og med noget tungt over sig, Madammen livlig, resolut, en rigtig Købmands- og Krokone. Venligt bød de os velkommen i deres hyggelige Lejlighed, og her blev alt ordnet som hos Bageren, jeg kunde rekvirere til Gaardens og Husets Brug, og det afskrevs ligeledes paa Afgiften.

Da min Onkel og Arkitekten vilde tilbage til Hovedstaden med den ventende Vogn, kom vi ikke i Marken, og de rullede af, overladende mig til min Ensomhed med min skønne Husalf. Ved Aftensbordet søgte jeg at indlede en lille Samtale med hende for om muligt at faa noget blidere frem i Ansigtet, men det lykkedes ikke; dog fik jeg at vide, at hun var fra Christianshavn, og om denne Bydel drejede alle hendes Tanker sig, saa vi altid endte dér i de faa Maaneder, vi levede sammen i Møllegaarden. Men sine Ting passede hun upaaklageligt; derfor gik alt fredeligt. — Jeg havde faaet mit Værelse i Gavlen, egentlig vel Havestuen med Dør til Haven og Vindue til Gaarden, meget sparsomt møbleret uden saa meget som et Bord, men der var en ret god Seng, og til den trak jeg mig nu tilbage.

Næste Morgen traf jeg i Hestestalden Peter, Karlen paa

Gaarden, i Færd med at strigle de to Heste, et Par rigtige Møllerheste; han gjorde et udmærket Indtryk paa mig, og vi traf Aftale om en Rundtur i Marken; ellers betroede han mig, at det var meget smaat med Hø og Halm, saa Indkøbet af Kørne maatte vente til Græstid. I Kostalden gik en gammel Stabejs med rød Lue og passede Kreaturerne; en Pige malkede de faa Køer, men der var en halv Snes Kvier og Kalve, og alt var vel holdt og rent, hvad dog ikke kunde siges om ham selv. Efter Davren stillede en Husmand, en morsom lille Skikkelse med en uhyre lang og spids Næse og et Par spillende Øjne; hans Gang var mærkelig, nærmest hoppende, og da han hilste paa mig, talte han op, som han havde kendt mig i lange Tider. Han var flittig og paalidelig, sagde Peter, men Munden stod aldrig paa ham, og han gik ogsaa under Navnet »Skaden«.

Vi traf nu Aftale om Saaningen, som straks skulde begynde, og saa gik alt sin rolige Gang. Jeg aflagde jævnlig Besøg i Bagerens og Kromandens private Lejlighed, det var min eneste daglige Omgang; jeg syntes ikke, jeg vilde aflægge Visit hos Pastor Rørdam¹⁾, da jeg kun blev saa kort paa Egnen, men jeg saa ham af og til, naar han red til Annexet paa ene lille Islænder, mens en løb bagefter med Præstekjolen.

Da jeg havde samlet saa mange Penge, mente jeg at kunne forsvare at købe et Kuld Grise, der var til Salg paa Frydendal hos Forpagter Carl van Deurs. Da der ikke var ret langt, gik jeg dertil og traf ogsaa Forpagteren, en vigtig, hovmodig Person, der behandlede mig med en ufor-skammet Nedlædighed²⁾ — men da han ikke syntes at have videre Begreb om Grise og deres Værdi, lod jeg som ingenting og købte dem alle 12 for en ganske lille Pris. Da jeg noget efter var paa Hjemvejen, mødte jeg en Kaval-kade af unge Herrer, deriblandt Forpagteren paa en flot Hest. Da han saa mig, slog han ud med Haanden og sagde

---

1) Hans N. K. Rørdam († 1884).

2) Bruhn var da 23 Aar.

i en uendelig ringeagtende Tone: »Der er nu Grisehandlaren, mine Herrer«. Men han fik ingen Glæde af det, for de andre besvarede mni Hilsen høfligt; kun han beholdt Hatten paa.

En Morgen, jeg kom hjem fra Marken, holdt Bagerens Vogn forspændt med hans pæne smaa Rødskimler og læsset med Brød, det var en almindelig Arbejdsfjedervogn, dækket med Sejldug. »Har De ikke Lyst, Hr. Bestyrer, at køre en Tur med og se paa Egnen?« raabte Bergman til mig, »jeg skal kun til Kongsdal og ud til nogle Skovfogder«. Da der ikke var noget særligt, der paahvilede mig, efter at Saaningen var endt, og jeg var nognelunde pæn i Tøjjet, kørte jeg med. Da vi rullede ind forbi Slotsporten, saa vi en Stimmel af Folkene ligefor — det maatte være noget særligt, og det var det desværre ogsaa. Gartneren, Seidenfaden hed han, var blevet myrdet, da han gik gennem Porten, af en svensk Karl, der havde jaget ham en Kniv i Brystet og derefter var flygtet. Grunden dertil forstod ingen. En Begivenhed var det, og da vi endelig fik Brødet afleveret til de forstyrrede og opskræmte Kvindfolk, bragte Bageren den frem fra Sted til Sted, og alle Steder skulde Sagen drøftes, saa da vi naaede hjem, var det over Middag — men min Dejlighed havde holdt Maden varm, hvad jeg meget takkede for. Da hun hørte Aarsagen til min Forsinkelse, var hun lige ved at daane og udbrød, idet hun segnede om paa en Stol: »Saadant noget kunde ikke ske paa Christianshavn!«

Næste Dag overraskede Arkitekten mig ved i Lejevogn at komme fra Holbæk. Jeg var i Marken, og han havde moret sig med at vandre rundt og bese, hvad vi havde lavet, og det var han meget tilfreds med: Alt var hvidtet og pyntet svært op, og Kostalden i Orden. Efter Middag bad han mig køre til Kongsdal, da han vidste, Estrup var paa Gaarden¹⁾ og gerne vilde tale med ham. Det skulde

---

1) Politikeren I. S. B. Estrup ejede Kongsdal 1846—1907.

jeg gerne, men vor Befordring var kun en almindelig Arbejdsvogn, og vi havde kun Arbejdsseletøj, ligesom den ene Hest ikke var fri for at halte af og til. »Saa køb en anden Hest med det første; om kort Tid flytter jeg og min Kusine herud for at holde Sommerferie, saa maa vi have ordentlige Heste. Pengene! Ja, De kan give en Anvisning paa mig.«

Saa rullede vi af. Køre ind i Slotsgaarden i den Ekvipage gik nok ikke, og jeg fik derfor Ordre til at holde udenfor, mens Arkitekten vandrede ind ad Porten. Noget efter kom han tilbage, men han saa ikke videre tilfreds ud; han sagde kun: »Kør saa hjem!« Det var ingen fornøjelig Tur; hvad han vilde Estrup, ved jeg ikke, men Samtalen havde aabenbart ikke ført til det ønskede Resultat. — Aftenen sled sig hen; da jeg bød Godnat, sagde han: »Vil De belave Dem paa i Morgen tidlig at køre mig til Roskilde.« Jeg ymtede noget om den ene Hest og de mange Mil, men fik kun til Svar: »Det gaar nok.« Peter var ogsaa ked af det for Hestenes Skyld, da Vognen var tung; derfor sendte jeg ham ned i Kroen om at laane deres lille Arbejdsfjedervogn, og det kunde vi.

Næste Morgen rullede vi da afsted i straalende Solskin, men Humøret var ikke straalende. Hvad Arkitekten sad og grublede over, ved jeg ikke, men jeg ærgrede mig over at skulle spille Tiden paa den lange Vej til Roskilde i Stedet for at køre til Holbæk, hvorfra han kunde være taget med Diligencen. Imidlertid var det umuligt at blive ved med at surmule, efterhaanden som vi kom frem ad Vejen og kørte ind i »det sjællandske Svejts«, thi her var ligefrem vidunderligt dejligt. Mægtige Bakker, alle beklædt med Skov lige til Toppen, hævede sig over Engbund med Elverdams Aaen, hvor de saakaldte Jomfrukilder findes, mens dybe Dale og mørke Slugter gennemdelte det i højeste Grad kuperede Terræn, og her i disse skønne Omgivelser hævede paa Sletten Tølløse Slot sit slanke Taarn med Spir mod Himlen. Omsider kom Spirene paa

Roskilde Domkirke frem, og vi kørte ind paa Hotel »Prinsen«. Her skiltes vi, Arkitekten havde nok nogle Forretninger. Jeg spurgte, om han havde noget imod, at jeg tog ind med Toget og besøgte mine Forældre, mens Hestene bedede; det var der ikke noget i Vejen for, men tænke paa, at saavel jeg som Hestene skulde have noget til Føden, gjorde han vist ikke. Nu kom Toget; jeg saa et Glimt af ham, da han smuttede ind i en 2. Klasses Vogn, mens Forvalteren, som sig hør og bør, især naar han selv skal betale, rejste paa 3. Klasse.

Hjemme traf jeg min Broder Adam, som havde nogle Dages Ferie, og da han havde Lyst til at se min Virksomhed, fulgtes vi ad til Banegaarden, fik vore Billetter og var efter en stiv Times Kørsel — saa længe tog det — i Roskilde. Vi fik straks spændt for og rullede af, og jeg glædede mig ligefrem til den smukke Tur, men vi fik noget andet at se og føle, som meget snart kunde have kostet os Livet. Kornerupbakken, som fører ned til Elverdamsaaen, er en af de stejleste, jeg kender; kun en Række gamle Piletræer betegnede Vejen, der et Sted svingede noget bredt for endelig at munde ud i en ganske smal Træbro over Aaen. Jeg kørte selvfølgelig i Skridt, holdende Hestene vel op, men nu viste det sig, hvad jeg ikke før havde bemærket, at Stangen i den laante Vogn var temmelig kort til vore store Heste. Følgen blev, at den nærmer Hest slog Svinglen af Krogen, og den daskede den om Hærerne; herover blev den bange, slog til Tøjet og saa i vild Galop ned ad den stejle Bakke. Nu gjaldt det om at blive midt paa Vejen og dog klare Svinget; det gik — men nede paa den smalle Bro kom en Bondemand kørende; kunde han komme over, inden vi tørnede sammen? Det gik ogsaa, han brugte Pisken, kom over, sprang af Vognen og fik den og sine Heste til Side, saa vi i strygende Fart fo'r forbi ham, mens han arbejdede med sine forskræmte Dyr. Heldigvis sprang nu det ene Skaglereb midt over, derved kom Svinglen til at løbe paa langs og slog ikke mere paa

den nærmers Haser, og da Vejen atter hævdede sig, fik jeg snart Hold paa Hestene. Jeg splejsede Skaglen sammen, og vi kørte videre, men noget af Idyllen langs Elverdalen udeblev, thi vel saa vi Mosekonens Dampe stige og op bølge frem og tilbage, men Tanken om den øjensynlige Livsfare, vi havde svævet i, og Takken for, at Gud naadig havde frelst os, var dog det, der beherskede os, og i den Stemning rullede vi ind i Møllegaarden. Vi fik noget at spise, og Peter sørgede for den nærmer Hest, den maatte stadig bades, saa forslaaet var dens Haser blevet.

Næste Dag spadserede vi efter Middag til Kongsdal og besøgte en Skovfoged; det var helt fornøjeligt at høre ham tale om Estrup, som han agtede højt, baade som Forstmand og Husbond. »Nøjeregnende er han, alt skal være paa Plads, og der er kun een Vilje, nemlig Excellencens¹⁾, men en Stormand er han«, sagde den graaskæggede Skovfoged. Aftenen tilbragte vi i Kroen, hvis hele Interiør var aldeles fremmed for Adam, men han befandt sig vel mellem disse jævne Mennesker, og da Kromanden næste Dag skulde have Vogn til Holbæk, fik han Tilbud om at køre med, saa jeg slap for at befordre ham dertil, da han skulde hjem.

Jeg havde jo Ordre til at købe en Hest og raadførte mig derfor med Kromanden, som gav Anvisning paa en større Hestehandler — Navnet har jeg glemt — han boede henad Butterup til, nær Løvenborg. Der var ikke ret langt dertil, og da Peter godt kendte baade Manden, hans Renommé og Vejen, kørte vi af Sted en Søndag. Vi traf i Hestehandleren en munter, jovial Type af den Art, jeg kendte saa godt fra Kasernen²⁾, et Frokostbord stod opdækket som paa en Restauration, og her anbragtes vi med flere besøgende. Efter Affodringen, som lededes med megen Gemytlighed af Værten, førtes vi ud i Stalden, en stor-slaaet Stald, fuld af velholdte Heste af alle Slags; jeg op-

---

1) Estrup var paa daværende Tidspunkt ikke Minister.

2) Bruhns Fader havde været Ritmester.

gav, hvad jeg søgte, og i hvis Navn jeg mødte, og alt blev taget for gode Varer. Saa blev en, saa en anden præsenteret, og endelig bestemte jeg mig for en kastaniebrun Vallak, Prisen blev 250 Rdl. Peter fik Dækken og Trense paa den og saa den Fornøjelse at ride den hjem, mens jeg kørte. Vi var begge tilfredse med Handlen.

Nogle Dage efter kom Bageren en Aften og indbød mig til at køre med til Dyrskue ved Adlersborg (Dragsholm), han skulde derhen med Brød, og da jeg tog mod Indbydelsen, rullede vi afsted næste Morgen Kl. 8. Om selve Turen derhen har jeg ingen Erindring, derimod husker jeg, hvad Bageren betroede mig om den gamle, rare Kromand. Nu havde han det ret godt, men en Tid frygtede de alvorligt for hans Forstand. Sagen var, at han en Nat havde drømt om et Tal i Klasselotteriet, og det fik han virkelig efter megen Anstrengelse; hver Gang, der blev trukket, var han i den største Spænding, men da sidste Trækning kom uden Gevinst, solgte han Sedlen til en anden, da han, som han udtrykte sig, ikke mere vilde tro paa Drømme og anden Humbug. Alt syntes nu at gaa i den gamle Gænge, men han fulgte dog fremdeles med i alle Trækningslisterne og ligesom hoverede over, at der ingen Gevinst kom — da skete Ulykken i sidste Trækning: Hans Nummer kom ud, endda med den store Gevinst! Han faldt derover helt sammen, og havde han ikke haft sin prægtige og fornuftige Hustru, var han endt paa St. Hans. Efter dette kunde jeg bedre forstaa hans Væsen, hvordan han ligesom kunde synke hen i Tanker og saa pludselig rette sig op igen.

Dyrskuepladsen lignede alle andre med granklædt Indgangsport, mange Flagstænger med Flag og hvide Telte i Rækker, alle med Flag i Toppen samt en Plakat, der meddelte Værtens hæderlige Navn, og hvilke herlige Mad- og Drikkevarer, der serveredes, særlig stegt Aal og Hobæks bekendte Kornbrændevin »Hypokrads« (?) og Akvavitter, Øl og Kaffe (bajersk Øl var ikke almindeligt). I et af disse Telte afleverede Bergman sit Bagværk, og her nød vi vor

Kaffe af forholdsvis rene Kopper, inden vi gik ud paa Opdagelse.

At sammenligne et Dyrskue dengang og nu er egentlig umuligt; her var godt og ondt imellem hinanden. De store Familiesamlinger af bestemte Racer, vi nu glæder os over, fattedes ganske; den lille almindelige, røde, sjællandske Ko var den dominerende blandt Kvæget, det var en smuk, dyb lille Ko, som gav et jævnt godt Udbytte; ved de Forsøg, vi foretog paa Kalundborg Ladegaard, og hvorved jeg assisterede, viste det sig, at den bedre betalte sit Foder end den store slesvigske. En Del af den Art var udstillet fra de omliggende Herregaard ligesom nogle Samlinger af nylig indførte Anglerkøer, smukke, mørkerøde Dyr, der pyntede svært op, men af den almindelige Befolkning betragtedes med en vis Mistro. Af Faar var der ikke faa, men af udpræget Race kun nogle spanske Merinosfaar; saa fin, saa fin, deres Uld dog var, og megen Uld gav de, men ellers saa de ikke store ud. De var fra en Herregaard, hvor der var Schäferi. Saa kom vi til Hestene; der var noget at se. Den odsherredske Hest har altid haft et godt Navn, dejlige Dyr var det, lig Frederiksborghestene. Svin erindrer jeg ikke at have set paa Udstillingerne — Svineavlen var dengang først i sin Vorden — og af Maskiner var der kun faa. Et Damptærskværk var udstillet, det var selvrensende, men ingen vilde rigtig tro paa dets Ydeevne, og der blev sagt mange Vittigheder om det.

Nu vilde jeg helst hjem, men min gode Bager vilde gerne se Aftenfesten, som sluttede med Fyrværkeri. Derfor drev vi da om og saa paa Folkelivet, det var ogsaa helt fornøjeligt, og hver Egn har jo gerne sin Type og Dragt. Det maa siges, det var en pæn, udklædt Forsamling, vi her saa: Mændene var i Almindelighed ens paaklædt i den sædvanlige blaa eller graa Vadmel med Hue og broget Halstørklæde; de unge Karle var ligeledes i Vadmel, men altid med kulørt Vest, rød, med blanke Knapper, ikke Frakke, men Trøje, fin Kasket og ufravigelig Porcelænspipebehove-

der med Roser og yndelige Pgehoveder paa. Pigerne var der mere Fornøjelse ved at se paa i deres kønne Nationaldragt. Her var ikke en Hat eller de kønne Silketørklæder om Hovedet som i Jylland, nej, alle uden Undtagelse havde Fløjls hue med en lille fin Strimmel i Kanten, Bullen, hvad den nu kaldtes, eller Nakken var en guldbroderet Bund, hvorfra der i den stille Vind flagrede hvide og røde Silke- eller Atlaskesbaand, vel paa en Alens Længde og mindst 2 Tommer brede; det saa nydeligt ud. Desuden mørkt, broderet Livstykke, ganske korte Ærmer, Nederdelen farvet, oftest grøn, den naaede helt til Foden, og et Kvarter fra Underkanten løb i et Kvarters Bredde et broget, bredt Baand. Det var en smuk Dragt, og naar der dansedes paa en Estrade, frembragte de lange Silkebaand som et Væld af Farver.

Nu skulde Fyrværkeriet brændes af, mægtige Kanonslag lød, og alle stimlede sammen oppe paa Slotsbakken; Fyrværkeriet selv var opstillet dybt nede paa Engen. Det saa ganske pænt ud, men mærkeligt alligevel, Maanen, som skinnede i sin fulde Pragt, stod lavt paa Himlen, saa det var ikke underligt at høre en gammel Kone sige til sin Mand: »Men se dog, Jens, de Ildslanger, de flyver høvree op end Maanen!«

Dermed sluttede Festen, og Kl. henad 12 kom vi hjem. Alt aandede Fred, da jeg gik rundt og saa efter: Hestene gumlede paa det sidste Foder, Køerne sov eller tyggede Drøv, og inde bag Gardinet laa min Husalf og drømte sikkert om Christianshavn.

Nu begyndte Høsten, og alt tegnede godt, men det var mig saa smaat at se kun to Høstmænd med Mejered og et Par Optagere drage afsted. Hver Dag ventede jeg at høre fra Arkitekten om hans Flytten ud med Kusinen, men ikke et Kny kom fra ham. Derimod fik jeg Invitation fra Tante Nina v. Voigt, min Moders Søster, Enke efter General v. Voigt, mangeaarig Chef for de Randers Dragoner; hun var meget velhavende, meget elskværdig og gæstfri, og i

denne Sommer havde hun lejet Hovedbygningen med Park og Have samt Herskabsstalden paa Aggersvold.

Heldigvis lød Indbydelsen paa en Søndag, og da jeg havde faaet anskaffet et pænt Seletøj, købt paa Auktion efter en bortrejst Præst, saa Køretøjet saa nogenlunde præsentabelt ud, tog jeg derover. Her i den store Havestue med Udsigt over den dejlige Have og Park blev jeg kærligt modtaget af Tante, som præsenterede mig for forskellige, hvis Navne jeg ikke erindrer; eet har jeg dog ikke glemt, det var van Deurs', Forpagteren paa Frydendal! Det var ganske komisk at se hans Forlegenhed, da Tante forestillede mig som sin Søstersøn — her tillod jeg mig at afbryde hende ved at bemærke, at jeg kendte Hr. Forpagteren fra Frydendal, saa Præsentationen var overflødig. »Ja, Deres Naades Søstersøn var der i Foraaret og købte nogle Grise af mig«, sagde han, det var jo som at tage Afstand fra mig. Tante saa noget forundret paa ham, saa han i en forlegen Tone spurgte, hvorledes jeg var fornøjet med Grisene. »Jo Tak«, svarede jeg, »i Begyndelsen syntes de vist ikke om de mindre Forhold og var i det hele noget store paa det, men den Storhed fik hurtigt Ende«. Nu blandede min Fætter, Forpagter Frederik Beck fra Lerchenborg, og andre sig i Samtalen, som vi fortsatte, efter at Gæsterne over Middag var brudt op. — Grisehistorien kom atter paa Bane, og den morede Frederik, »Den Forpagter er en dumstolt Person«, sagde han, »jeg kender ham godt«.

Det var min sidste Udflugt paa Egnen. Dagen efter kom min Indkaldelse til 30 Dages Øvelse, hvad jeg straks meddelte Arkitekten, hvem jeg bad komme herud og give sine Ordre, hvorledes vi skulde ordne alt, nu jeg maatte forlade Gaarden. Svaret lød, at saafremt det var ham muligt, kom han, ellers skulde jeg give Møllersvenden og Peter Besked for de nærmeste Dage, til han selv kunde komme. Det var jeg ikke meget tilfreds med, særlig da der dukkede Rygter op om, at han stod paa svage Fødder. Men han

kom ikke. Jeg blev til den yderste Frist og sagde saa foreløbig Farvel til mine Bekendte, Bageren og Krofolkene, som havde vist mig megen Venlighed, haabende, vi snart maatte genses, men de rystede betænkelig paa Hovedet — det kunde betyde, hvad det skulde være — gav saa mine Medtjenere Besked, saa godt jeg kunde, og lovede min Husbestyrerinde at bringe en Hilsen til »Chressianshavn«; jeg betroede hende nemlig, at jeg altid besøgte en gammel Jomfru dér i Treschows Stiftelse. »Ork«, sukkede den gode gamle, »hvem der var saa lykkelig at faa Plads dér!« Efter dette Hjertesuk fra hende steg jeg paa Vognen og rullede af.

I København opsøgte jeg min Onkel og sagde til ham, at jeg vilde hen til Arkitekten, da jeg ikke havde faaet en Øre af min Løn, men han fortalte mig, at han ikke var i Byen, men vistnok i Ondløse, saa det saa ud, som han ligefrem vilde undgaa mig. — —

En af de sidste Dage under min Indkaldelse rendte jeg paa Købmagergade lige paa min Arkitekt, som jeg troede vel forvaret med sin Kusine i Ondløse, og der stod han, helt forvirret, men overdrevent høflig. Da jeg spurgte til Bedriften, sagde han, den gik storartet, Høsten var snart forbi, og han rejste atter derud i Aften. »Forøvrigt«, bemærkede han, »ligger jeg i Handel om Møllegaarden; den nye Ejer skal tiltræde til Oktober, saa De behøver ikke mere at tage derud«. Jeg svarede, at jeg jo havde mit Tøj dér, skulde ogsaa aflægge Regnskab og tage Afsked med de gode Mennesker, jeg havde lært at kende, jeg vilde da ikke saadan forsvinde. »Naa, ja, det er jo rimeligt, ja, saa ses vi, naar De bliver permitteret. Farvel, Farvel!« Og dermed forsvandt han ind i Postgaarden. Det var tydeligt at mærke, at der var noget muggent ved ham, og at han helst vilde af med mig, men det var slemt, om jeg skulde blive narret for min Løn. —

Efter min Permission mødte jeg paa Møllegaarden, men da var Arkitekten rejst Dagen i Forvejen! Paa Købmager-

gade havde han jo fortalt mig, at Høsten var gaaet godt, men ikke, at al Vintersæden var tærsket og solgt. Det var en køn Redelighed. Beboerne og Folkene rystede paa Hovedet; hvad skulde Enden blive, og naar kom den nye Ejer? Peter og Møllersvenden havde faaet Besked indtil videre, saa der var intet for mig at gøre. Jeg kunde ganske vist være blevet og have taget Kommandoen, til Arkitekten og hans Eftermand kom, men efter at have talt med Bergman og Kromanden, der mente, det var haabløst at vente — de mente vist aldrig at se Arkitekten mere — tog jeg en venlig Afsked med disse flinke og gode Menne-
sker og rejste hjem til København uden at have faaet, hvad jeg havde tilgode. Jeg fik det aldrig.

FRA HOLBÆK AMT

Mindre Meddelelser

Vi agter fremtidig at slutte Aarbøgerne med nogle mindre Meddelelser, spredte Træk fra Amtets Historie og Kulturhistorie, og vi haaber paa vore Medlemmers Medarbejderskab. Red.

De sidste Grundtvigers Gravplade paa Nykøbing Kirkegaard

Af **Sophus Jensen**, Nykøbing

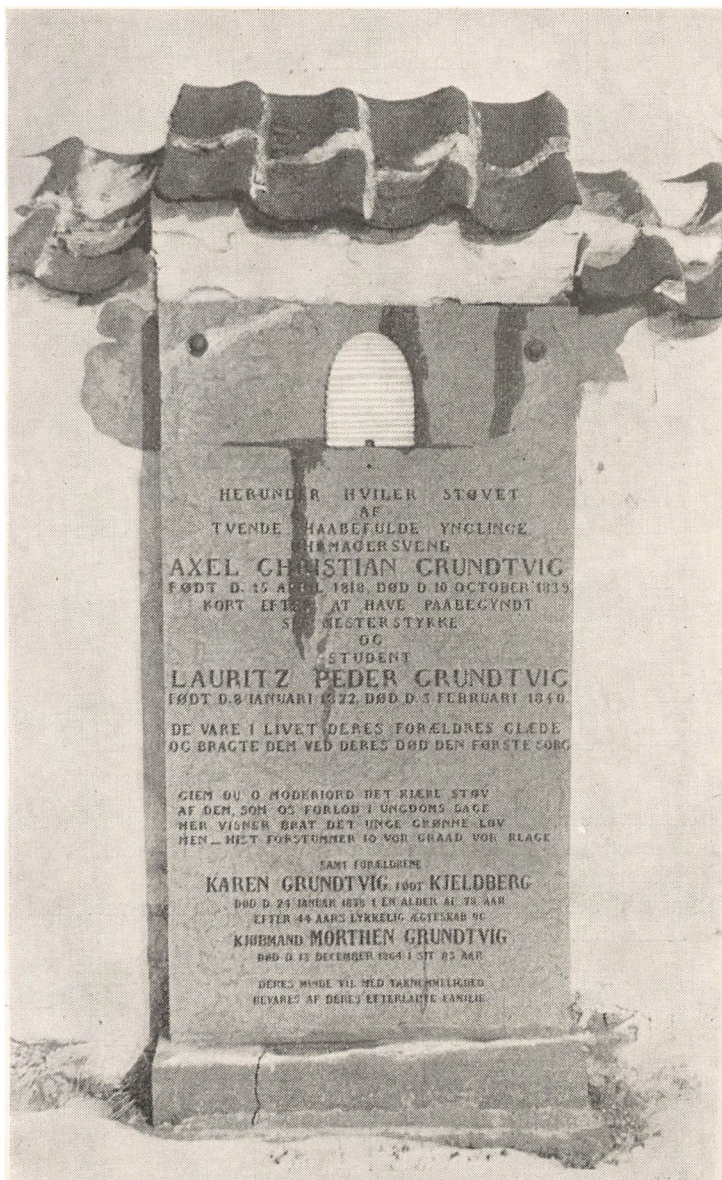
Uden Varsel blev i Sommeren 1940 det sidste synlige Minde om Grundtvig-Slægten paa Nykøbing Kirkegaard sløjft.

Det smukke, haandsmedede Gelænder og de ejendommelige, fine Blomsterkurve paa Gravstedet blev fjernet og omgaaende solgt som gammelt Jern. Kun den ulæselige og forsømte Gravplade paa Kirkemuren blev heldigvis ikke taget ned.

Undertegnede henvendte sig nu til rette vedkommende om i det mindste at lade Pladen restaurere. Det blev ogsaa taget til Overvejelse, men da der var gaaet fem Aar, og intet Initiativ havde vist sig for en Oppudsning af denne, fandt en Mand, at nu kunde det være nok, og paa egen Regning lod han da Gravpladen istandsætte.

Denne Mand var Entreprenør Jens Nielsen i Nørregade, der som Paaskønnelse herfor fik et stort indrammet Fotografi af Stenen overrakt af Turistforeningens Formand, Hr. Stationsforstander Vindeløv, ligesom han fortjener Tak herfor af hver historisk interesseret.

Paa Pladen læses nu tydeligt denne smukke Indskrift, som er karakteristisk for sin Tid:

Herunder hviler Støvet
af
tvende haabefulde Ynglinge
Uhrmagersvend
AXEL CHRISTIAN GRUNDTVIG
Født d. 15. April 1818, død d. 10. October 1839
Kort efter at have paabegyndt
sit Mesterstykke

og
Student
LAURITZ PEDER GRUNDTVIG
Født d. 8. Januari 1822, død d. 3. Februari 1840

De vare i Livet deres Forældres Glæde
og bragte dem ved deres Død den første Sorg
Giem du, o Moderjord det kjære Støv
af dem, som os forlod i Ungdoms Dage
Her visner brat det unge grønne Løv
Men — hist forstummer jo vor Graad, vor Klage

Samt Forældrene
KAREN GRUNDTVIG, født KJELDBERG
død d. 24. Januar 1858 i en Alder af 78 Aar
efter 44 Aars lykkelig Ægteskab og
Kjøbmand MORTHEN GRUNDTVIG
død d. 13. December 1864 i sit 83. Aar
Deres Minde vil med Taknemmelighed
bevares af deres efterladte Familie.

Den nævnte Kjøbmand Morten Grundtvig ejede den store Kjøbmandsgaard paa Hjørnet af Algade og Svanestræde, hvor nu Brugsforeningens Ejendom ligger.

Han var den næstsidste af Nykøbings Borgere med Efternavnet Grundtvig.

Faa Aar efter døde den sidste Bærer af dette Navn i Nykøbing, men han havde den tragiske Skæbne at dø paa Fattigvæsenet.

Et Overfald paa Landevejen

Af Niels H. Ishøjer, Kundby

Det var op imod Jul i 1831. En Gaardmand og hans Karl havde været i København med et Læs slagtede Svin, Smør og

Æg, og hvad Landbruget havde at sælge dengang. Det foregik jo med et Hestekøretøj og tog lang Tid, thi de maatte »bede« flere Gange i Kroerne for Hestenes Skyld. De kunde ikke køre i eet Stræk. Det kunde endda være strengt nok for Hestene. For Mennesker var det ogsaa en trættende Tur i en stiv Vogn. Men de havde faaet Agestolen hængt op i Læderremme, det bødede noget paa Rystelserne.

De havde fodret Hestene i Lindenberg Kro, og nu skulde de se at komme hjem. Manden betalte Værten og vilde saa køre hjem. Denne fraraadede ham at køre saa sent. Det var henad Midnat. »Bliv her til i Morgen, det er meget sikrere at køre om Dagen«. De var saa kjendt fra mange tidligere Besøg i Kroen. »Thi her er saa mange Mennesker i Kroen, og de har set, at du har saa mange Penge, og de har ogsaa nok lagt Mærke til, at du mellem os sagt er temmelig fuld af de mange Lidkøb, du har faaet i Dagens Løb«. »Nej, det kan der ikke være Tale om. Jeg skal være hjemme til i Morgen Formiddag, min Nabo er død og skal begraves i Morgen«.

Saa kørte de — Karlen kørte, og Gaardmanden sad og sov. Fra Lindenberg Kro er det den første Kilometer meget ned ad Bakke, saa det gik rask. Hestene var raske til Bens og længtes efter at komme hjem. Men da det begyndte at gaa op ad Bakke, slog de over i Gangart. Det var der, hvor Skoven begynder, omtrent ud for Vejen, der drejer af ind mod Skibby. Da sprang der en Mand frem og greb Hestene ved Hovedtøjlet og raabte, om de kunde sige ham, hvad Klokken var. Karlen svarede, at han vidste nok, hvor mange Klokken var, og raabte, at han skulde slippe Hestene. Manden, en stor Karl, skældte ud og rykkede i Hestene og forsøgte at dreje Vognen paa tværs af Vejen. Kusken piskede paa Hestene, saa Fyren maatte slippe sit Tag i dem. Saa var det nok hans Plan, at han skulde faa Tag i Gaardmanden og trække ham af Vognen. Men Hestene havde allerede nu Fart paa, og det hele foregik meget hurtigt. Idet han var omtrent ud for Vognen og havde strakt Armen ud imod Manden, ramte Kusken ham tværs over Ansigtet, saa han tumlede tilbage, og de opskræmte Heste for hurtigt forbi og op ad Bakken.

Nu vaagnede Gaardmanden saa meget, at han mumlede: Det var godt gjort, min Dreng. Der reddede du baade mig og mine Penge. Det skal jeg huske dig for!»

Dagen efter — ved Begravelsen — fortalte han de andre i Følget, hvordan han var blevet overfaldet. Hvorledes han havde

taget Røveren og kastet ham mod Vejen, og at Vognen var gaaet over ham!

Karlen, som hed Hans, sagde ikke noget, men da det blev Skiftedag, skulde han rejse. Han havde faaet Plads som Materialkusk paa en af de smaa Herregaarde Sønden for den Linie, hvor Jernbanen nu gaar. Belønningen fik han paa den Maade, at han blev snydt for hele Aarslønnen. Han fik kun en stumpet Vadmeststrøje. Han skulde have et helt Sæt Vadmesttøj, 2 Blaalærreds Skjorter, 2 Pund To o. m. Karlen var min Fader; han var kun knapt 19 Aar gammel, men han sagde, at han ikke var bange. For det første vidste han nok, at det var Gaardmanden og hans Penge, det gjaldt. »Og jeg var stærk! Jeg kunde staa i en Skæppe og lægge en Tønne Rug paa Nakken, og desuden var jeg saa rask til Bens som en Hare. Endelig havde vi, som det brugtes dengang, fem Vognekæppe«! Men naar jeg som saa ofte passerer den Vej, tænker jeg altid paa min Faders Oplevelse der.

Olden

Af Kommunalærer **Fritz Jacobsen**, Slagelse

For et større Svinehold i Fortiden var Olden nærmest en Hovedbetingelse. Traf det ind med et daarligt Oldenaar, følte det som en Katastrofe for dem, der holdt Svin, og det kom ogsaa til at svide til andre. Troels Lund fortæller saaledes (Dagligt Liv i Norden B. V., S. 52), at det daarlige Oldenaar 1593 medførte, at Flæsk steg til en Pris af 15 Øre for et Pund. Prisen er jo blevet en Del højere siden da, uden at man kan give manglende Olden Skylden derfor. I vor Tid vil man under normale Forhold ikke tænke paa at opføde Svin ved Hjælp af Olden, men vore Skoves nuværende ringe Udstrækning, de nu-gældende forstlige Principper, de Krav, der stilles til Flæskets Kvalitet, og den Tid, der maa gaa, før et Svin faar Slagtekniven i sig, udelukker ganske en Fremgangsmaade som Fortidens.

Som Basis for, hvad Fortidens Skove kunde tage af Oldensvin, anfører Troels Lund (D. L. i N. B. V., S. 26 og 28), at en Skov paa den sydlige Del af Als kunde føde 18.000 Svin om Skovene om Gottorp 30.000 Svin aarlig. Enkelte Mænd i Sønderjylland besad Skove, hvori der kunde holdes 4000 Svin om Aaret. Skoven til Voergaard kunde endda føde 5360 Svin.

For den kongelige Kasse var Oldensvins Indtagelse i de kongelige Skove til en meget stor Indtægtskilde, der enten fremkom

ved, at der forlangtes en vis bestemt Afgift for hvert Svin, der efter Indbrænding fik Lov til at søge Føden i Skovene, eller paa den Maade, at Retten til at lade Svin gaa paa Olden i forskellige mindre Skovparter ved Auktion overdroges til den højstbydende. Svinene skulde ogsaa her brændemærkes.

Saaledes blev — efter forudgaaende Tillysning ved Dragsholm Birketing d. 27/9 1782 — afholdt offentlig Auktion paa Nykøbing Raadhus d 1/10 s. A. over Oldens Bortforpagtning i forskellige af de kongelige Skove i Odsherred paa følgende Konditioner:

1. De højeste Bud beror paa det kongelige Rentekammers Approbation.
2. Saa snart denne indløber, skal det straks blive de højstbydende bekendtgjort, som ved Indbrændingen kan være til Stede, og Indbrændingsdagen fastsat, og hvad Sted Indbrændingen sker.
3. Alle, der vil have Svin indbrændt, møder med dem den bestemte Tid, og alle maa være forsvarligt ringet.
4. I de to indelukkede Skove »Lychen« og Holte Mose i Grevinge Sogn bliver ikke flere indbrændt end som det Antal, af mig er fastsat og afhentes derfra d. 30. November. De, som ikke afhenter deres Svin den bestemte Dag, bliver optegnet, og derfor betales efter Skovforordningen.
5. At Forpagterne af Indelukkerne i Grevinge Sogn steds maa holde Svinene saa tilbørlig ringede, at Hegnene omkring Indelukkerne ej derved forvoldes nogen Skade, som ellers bliver for Forpagterens Regning og Ansvar, og at de, som samme Sted indsætter Svin, der uagtet ej maa komme i Skoven uden lovlig at ind- og udlades af Skovfogeden under samme Straf som for andre ved Forordningen er bestemt.
6. De højstbydende kan uforment »opegne« (optage) alle de forefindende ubrændte Svin i Skovene, efter Indbrændingen er sket og af mig indbrændes, og enhver haver at rette sig efter sidst udgivne Skovforordning.

Ulcherup, d. 1/10 1782.

Mantzius.

Fremlagt og oplæst ved Auktionen paa Nykøbing Raadhus
d. 1/10 1782.

Bastholm. N. Dajon.

Ved Auktionen blev følgende højstbydende:

1. Udi Schaverup Hauge — 2 Svin — Mads Nielsen, Schaverup — 4 Mk.
2. Ulkerup Skov — 20 Svin — Gmd. Peter Hansen, Ulkerup — 10 Rdl.
3. Egeberg Overdrev — 80 Svin — Sognefoged Anders Larsen, Undien (?) — 30 Rdl.
4. Hulkerup Mark — 10 Svin — Gmd. Lars Jacobsen, Hulkerup — 4 Rdl. 2 Mk.
5. I Grevinge Sogn, Holte Mose — 20 Svin — Skovrider Mantzius, Ulkerup — 9 Rdl. 4 Mk.

Denne Auktions Udbytte skæppede jo ikke stort i Kongens Kasse, men for Aaret 1790 opgives Indtægten ved Oldensvin i de kongelige Skove paa det 2. kronborgske Distrikt til 588 Rdl. 72 Sk. Olden i Strøskoven paa Bøndernes Marker blev overdraget til Bønderne for en efter Omstændighederne passende Betaling.

Den Skade, Svinene gjorde i Skovene ved at ødelægge den spirende Trævækst, tog man i lange Tider intet videre Hensyn til; men et Brev fra Rentekammeret til Kammerherre og Overførster Linstow, Hirschholm, 28/8 1804 viser en gryende Forstaaelse for dette Forhold. Linstow bemyndigedes til at undtage de Steder fra Svins Indbrænding til Olden, hvor det efter de lokale Omstændigheder vilde være til Skade for den opvoksende unge Skov. Samtidig bifalder Rentekammeret, at der gives fri Olden for 8 Svin til Vildt- og Forstmesteren, 4 Svin for hver Skovrider, 2 Svin for hver Skovfoged og 1 Svin for hver Skovløber.

Den 21. November 1807 foretoges Synsforretning for det odsherredske Distrikt, og Oldenhøsten ansattes da til 125 »fulde Svin«, men blev udbragt til 128^{7/12} Svin eller i Penge til 128 Rdl. 4 Mk. 8 Sk., og Indbrændingspengene efter Fradrag af Omkostninger til 5 Rdl. 4 Mk. 10 Sk., »hvilken betydelige Sum i Sammenligning med Distriktets Oldenskovene vel ej lader tvivle om, at Oldenen er udbragt til den højst mulige Sum«. Skovrider Fischer indberettede ved samme Lejlighed, at et Oldensvin, der tilhørte Niels Hansen fra Borrevang, nogle Dage efter Indbrændingen »creperte«, og spurgte, hvorledes han skulde forholde sig med Hensyn til Oldensvin, der døde, inden Oldenaaret var forbi. Overførster Linstow mente, at da Manden led Tab nok ved Svinets Død, burde han fritages for at betale Oldengælden.

At der var Folk, der syslede med Tanken om en anden Anvendelse af Olden end just lige til Svinefoder, viser et Brev fra en anonym Skribent 1807 til »Generalkonsul Grove, Committeret i General Land Økonomi og Commerce Collegium og Administrator af den Kongl. Danske Manufakturhandel«. Brevet lyder saaledes:

»Deres Velbaarenhed tillader, at jeg, uagtet jeg ej personligen er kendt af Dem, giver mig den Frihed at gøre Dem et Forslag. I dette Aar vil der falde ualmindelig mange Bøge-Olden. Af dem presser man i Tyskland og paa flere Steder en Olie, som, naar den udpresses kold af Olden, ligner meget Provence Olien og leverer et i Husholdningen meget nyttigt Surrogat af denne Olie. At vække denne, saa vidt jeg véd, hidindtil her i Landet ubekendte Industrigren vilde efter min Formening være et meget nyttigt Foretagende. Jeg giver mig derfor den Frihed at proponere Deres Velbaarenhed at gøre et Forsøg dermed paa den Hans Majestæt tilhørende Skodsborg Oliemølle. Hvis dette mit Forslag skulde finde Deres Velbaarenheds Bifald, saa udbeder jeg mig underrettet om, hvor mange Tønder De ønsker Dem for at gøre dette Forsøg med, samt hvor meget De tror at kunne give pr. Td. til Forstvæsen, da jeg i saa Fald, hvis Forstvæsenet kan overlade Dem Olden for den Pris, vil gøre Forestillinger til det Kongl. Rentekammer desangaaende.

L. . . «

Paa Foden af Brevet er noteret »Herpaa ingen Svar indkommen«.

Interessen for Selvforsyning ved Hjælp af Surrogater synes altsaa ikke at være saa stor den Gang som nu.

Fritz Jacobsen.

Kilder: Rentekammerets Arkiv, Skov- og Jagtvæsen (Udnytelse af Bark og Olden).

En Meddelelse om Røsnæs 1854

I Holbæk Amts Avis for 23. Juni 1854 fandt jeg følgende lille Notits om Røsnæs, hvis ejendommelige Natur og Folkeliv blev opdaget af Kunstnerne henimod Aarhundredets Midte, I. Th. Lundby var vist nok den første.

»*Røsnæs* besøges i indeværende Sommer af 2 yngre Genremalere, der sikkert ville hjembringe et rigt Udbytte fra denne

i Henseende til Natur og Folk ikke lidet særegne Landsegn, der længe har været som vore nationale Farve-Kunstneres forjættede Land. Det er saaledes blevet besøgt af Malerne *Møller*, *Sonne*, der her har gjort Opkjøb af den saa afstikkende Kvinde-drugt, af *Lundby*, den i 1848 saa ulykkelig omkomne snilrige Yngling, og af den fremstræbende *I. Kornerup*.

Dog vil — den jordkyndige, Oldgranskeren og Sprogforskeren uomtalte — ogsaa Historikeren og Digteren kunne have godt af at dvæle en Stund hos hiin smukke Landtunges gjestvenlige Beboere. Hos dem, navnlig i Ydersognet, træffer man endnu den barnlige Tro paa »et underjordisk Folk« af Bakketrolde, hvilke Kirketroens Styrke dog efterhaanden har trængt over paa »Hedenskabet«s taagede Enemærker; hos dem findes bevarede de gamle Bryllupsskikke, hvorefter Bruden »løbes af Laget« o. s. v.

Paa Refsnæs var det, at Ung Valdemar, den i Kjæmpevisen besungne elskede Kongesøn, for mere end 600 Aar siden kom af Dage ved et paa Jagten faldet Vaadeskud, men Bonden siger naturligvis, at han dræbtes ved Forræderi.

— De nævnte Kunstnere maa være *I. P. Møller* (1783—1854), *J. V. Sonne* 1801—89 og *J. Kornerup* (1825—1913).

Albert Th.

Natten mellem 1. og 2. Maj 1946 døde vor gamle Formand, Forpagter *Frederik Lunn*, i sit Hjem paa Strentebjerg ved Knabstrup.

Hans sidste Aar var præget af Sygdom og tiltagende Svagelighed; den før saa raske Mand med den lette, hurtige Gang og de livlige Bevægelser maatte lære at gaa langsomt, Maskineriet var ved at være slidt op, som han sagde;

selv mente han, det var Gigt, men Sandheden var vel, at Hjertet ikke kunde mere. Sidste Gang, jeg saa ham, var, da vi d. 22. Januar holdt et Udvalgsmøde hos mig; det kostede ham ulidelige Smerter at gaa fra Tandlæge Sestofts Bil op ad min Trappe; men hvor var han tapper, en Soldat, der ikke overgav sig, og da han saa faldt til Ro i en god Stol, og vi begyndte vort Arbejde, levede han op og var igen den gamle, fuld af Iver og Ideer, levende optaget af vor For- enings Interesser, impulsiv og elskelig. Man kunde ikke lade være at holde af ham.

Han glædede sig til at være med ved vort Aarsmøde, hvor 40 Aars Jubilæet skulde fejres, men det lod sig ikke gøre. Jeg tror ikke, jeg kan karakterisere ham bedre end ved at gengive det Brev, hvori han meldte Afbud:

»Kære Allesammen! Med dyb Bedrøvelse meddeler jeg ved disse Linier, at det er mig umuligt at stille ved Styrel- sesmøde og Aarsmøde paa Søndag. Som Tandlæge Sestoft og Kommunalærer Alb. Thomsen vil have set, har jeg i no- gen Tid været kadaverlig defekt. Sygdommen har taget Vending just ikke til det bedre. Hjertet m. m. — — ja jeg kan ikke længere klæde mig selv paa. — Jeg beder altsaa have mig undskyldt og mener, at der saa i Aarets Løb bør vælges en ny Formand. — Jeg beder min Hilsen formeldt vor Foredragsholder og ved Middagen vor Gæster og slut- ter saa disse Linier med den historiske Hilsen, jeg havde tænkt at bgynde min Tale ved Aarsmødet med: »Danmark, dig følge Held og Hæder!« »Du danske Kvinde og Mand! Gud signe dig til din Gerning fremover!«

Eders hengivne

F. Lunn.«

Dette Brev blev hans Afskedshilsen til Historisk Sam- fund. Sygdommen tog hans Kræfter Uge for Uge, og d. 2. Maj var han død.

Frederik Lunn var ældste Søn af Godsejer Sigismund Lunn paa Knabstrup; i en Aarrække havde han denne sin

Fædrengaard i Forpagtning, og det var sikkert en Sorg for ham, at Forholdene ikke tillod ham at overtage den som Ejendom efter Faderens Død i 1929. I Stedet fik han Dyrehavegaard, og da han i 1940 solgte den, flyttede han over paa Strentebjerg.

Efter at Kredslæge I. S. Møller i 1936 var afgaaet som Formand for Historisk Samfund, valgte vi Lunn. Vi kendte hans store historiske Interesse; han havde ydet Bidrag til Aarbogen, og Holbæk Museum havde han støttet fra dets Stiftelse, og siden 1924 sad han i Repræsentantskabet.

Lunn blev en god Formand. Vi mindes de smaa Taler, hvormed han indledte vore Møder; de vidnede klart om hans varme Kærlighed til Fædrelandet, den Fædrelandskærlighed, som maa være Grundlaget for al Hjemstavns-historie, hvis vi ikke skal drukne i selvtilfreds Forherligelse af vort eget lille Sogns Fortræffelighed. Vi husker hans Sorg over Danmarks Besættelse d. 9. April 1940, hans Glæde over Modstandsbevægelsen — han var med i den med Liv og Sjæl — og hans Taknemmelighed over at maatte opleve vort Lands Befrielse. Vi husker ham som en storartet Leder af vore Sommerudflugter, glad og munter, omsorgsfuld og velforberedt. Og vi, der har haft den Lykke at være hans Kolleger i Styrelsen, har kun gode Minder om Samarbejdet; han var en meget charmerende Leder af Forhandlingerne; der var jo noget hjerteligt vindende over ham, som gjorde, at hans impulsive Facon og ofte noget kategoriske Udtalelser aldrig efterlod Misstemning. Han havde jo sin bestemte Mening om Forholdene hertilands og lagde aldrig Skjul paa, hvor han stod.

Af hans offentlige Hverv skal her kun nævnes, at han i mange Aar var Medlem af Provstiudvalget for Merløse-Tuse Herreder; dette Tilsyn med Landsbykirker og Præstegaarde interesserede ham, og han var en god Mand paa den Post. Det var han ogsaa som Formand for »Tolvmandsforeningen«, og for nogle Aar siden som Medlem af Sdr. Jærnløse Sogneraad; det var forresten betegnende, at

Knabstrup Teglværks Arbejdere stemte ham ind; de kendte hans Hjælpsomhed og Hjertelag.

Han var kongetro nationalliberal i den gamle Stil, men med frisindet, liberal Indstilling over for alt det nye i Tiden. En chevaleresk Herre fra Christian IX's Epoke, en markant Personlighed som saa mange af hans Slægt har været. Men dybest inde en ydmyg og beskeden Mand. Naar han yndede at kalde sig »min Ringhed«, var det oprigtigt ment. Tunge Sorger ramte ham, men hans kristne Tro bar ham igennem det altsammen, ogsaa den sidste strenge Tid, saa han kunde dø i Fred og Frimodighed.

Den 7. Maj stedtes Fr. Lunn til Hvile i Slægtens store Gravplads paa Sdr. Jærnløse Kirkegaard. Ved hans Grav fik jeg Lov at sige et Par Ord:

»Paa Historisk Samfunds Vegne vil jeg gerne bringe en sidste Hilsen til vor gamle Formand med en hjertelig Tak fra Styrelsen for 10 Aars godt og trofast Arbejde! Da vi i 1936 maatte skifte Formand, var det vort Ønske at finde en Mand af en gammel Slægt, hjemmehørende her i Amtet. Vi følte, at dette Formandsskab for ham ikke blot var en Interesse, men endnu mere: en Hjertesag. Hans Kærlighed til Hjemstavn og dens historiske Minder var dyb og ægte, men altoverskyggende var dog hans Kærlighed til den store Hjemstavn, Danmark, og dets Historie.

En reel og retsindig Mand var han i al sin Færden, en Mand, der havde sine Meningers Mod, en ridderlig Herre, præget af en gammel Slægts Kultur. Paa ham passer Kingos berømte Vers: »En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed, af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt ved!« Vi vil bevare Mindet om ham i taknemmelig Erindring!«

Albert Thomsen.

Litteratur-Oversigt

Efter Sædvane bringes her en kort Oversigt over, hvad der i 1946 er kommet mig for Øje af historisk-topografisk Litteratur omhandlende vort Amt.

Niels A. Christiansen: 100 Aar i Skole, Træk af Privatundervisningens Historie i en dansk Provinsby i 1800'erne. Holbæk 1946. 176 Sider. — I Anledning af Holbæk private Realskoles Hundredeaarsjubilæum 1946 har Skolens Elevforening udgivet dette Festskrift, trykt i 850 Eksp. hos S. M. Olsen, Holbæk, en stor og smukt udstyret Bog. Adjunkt Christiansen, Roskilde Museums Leder, selv gammel Elev af Skolen, har i fem Kapitler fortalt ikke blot Skolens, men ogsaa en stor Part af det offentlige Skolevæsens og de mange private »Institutter«s Historie; mest værdifuld er de Afsnit, der beretter om Skolens Start og Perioden 1848—81, da den var Byens fineste Institut, ledet af Frøknerne Worsøe. Der findes meget lidt trykt om disse smaa Privatskoler i 1800'erne, saa Christiansen har gjort et fortjenstfuldt Arbejde ved denne omhyggelige og grundige Undersøgelse, og Bogen er tillige et værdifuldt Bidrag til Holbæks endnu uskrevne Skolehistorie.

»Fra Nationalmuseets Arbejdsmark« 1946 indeholdt af særlig Interesse for os en Artikel af Geologen Troels Smith om »Stammebaade fra Aamosen«. Arkitekt Elna Møller viser, at Taarnby Kirke paa Amager sandsynligvis har haft Tvillingtaarne ligesom Tveje Merløse, C. I. Becher fortæller om Bronzealderhøje ved Skrydstrup, P. V. Glob om Oldtidspløve, Norling-Christensen om Hornkamme, N. Breitenstein om Oldtidsmønter i dansk Jord, Marie-Louise Buhl om ægyptiske Smykker. C. M. Smith giver en Undersøgelse om Borgen Langesø, Halfdan Siiger og Haslund-Christensen fortæller om henholdsvis Indianernes Piber og mongolske Frisurer. Heftet indledes af Dir. Nørlund med en Redegørelse for Nationalmuseets Vilkaar under den tyske Besættelse.

»Fortid og Nutid« har i 1946 bragt nogle Artikler om Kinderne til Besættelsestidens Historie, i Forbindelse med det store Arbejde, som Dansk historisk Fællesforening nu er ved at organisere for at faa indsamlet Oplysninger fra alle Landets Egne om denne skæbnesvangre Periode af vort Lands Historie.

Holbæk med flere Amters gensidige Brandforsikringsforening gennem 100 Aar, et Festskrift, udarbejdet af I. M. Due-Jensen. 114 Sider. Det er meget fortjenstfuldt, at denne berømmelige Forenings Historie er publiceret; den er jo et Barn af den Kamp for Bondestændens politiske og økonomiske Frigørelse, der begyndte i 40'erne her i Holbæk Amt; Rasmus Sørensen og Glee-rup var dens første Fædre, og siden blev den til »I. A. Hansens Brandkasse«. Disse første Kapitler af Bogen er god politisk Historie. Efter Hansens Bedrageri-affære og Død reddedes Kassen af Th. Hasle, der fik et solidt Foretagende ud af den, fortsat af Sønnen P. S. Hasle 1889—1921 og senere af andre gode Mænd, men det er som sagt de første Afsnit, der har størst historisk Interesse.

»Jul i Holbæk« 1946, det lokale Julehefte, som efter nogle Aars Pause paa ny udsendes, redigeret af Anders Finsing. Af Bidragene kan nævnes Borgm. Alfr. Hansens Minder fra hans Tur paa Valsen gennem Slesvig og Holsten, Politimester Arbøls Oplevelser som Pb. Nr. 756, Stadsing. Malchow-Møllers »Fremtidens Holbæk«,

Leck Fischers bedske Soldaterminder fra Holbæk og Albert Thomsens »Den store Julebrand paa Algade 1717«.

Museerne i Kalundborg og Holbæk har udsendt deres sædvanlige Aarsberetninger; i Holbæks findes en Artikel af Albert Thomsen: Helligkors Kilde ved Ulkestrup.

Og da jeg nu er saa godt i Gang med at omtale mit eget Forfatterskab, maa jeg vel være saa ubeskedent ogsaa at nævne de tre Holbækbøger, jeg har udsendt i Efteraaret 46: »Fra det gamle Holbæk« II Samling, indeholdende 16 Aviskronikker, trykt i 100 Ekspl., »Andreas Ærebøe«, den første danske Konsul i Marokko, hans Oplevelser der og hans sidste Aar som Indvaaner i Holbæk, 2. Udgave, trykt i 100 Ekspl., samt endelig »Engade fylder Hundrede«, Nygades Historie og Topografi, illustreret med Blyantstegninger af Axel Munk-Andersen, topografisk set en pæn Bog, trykt og udgivet af Holbæk Amtstidende. A. T.

Historisk Samfund i 1946

Forretningsudvalget holdt Møde d. 22. Januar; de indkomne Stemmekort optaltes, og Resultatet blev, at Troels Trier var genvalgt med 37, Tandlæge Sestoft med 38 og Albert Thomsen ligeledes med 38 Stemmer. Derefter planlagdes Aarsmødet, som fandt Sted d. 17. Februar i Holbæk og prægedes af Samfundets 40-Aars Jubilæum. Desværre havde baade Formanden, Forp. Lunn, Næstformanden, J. P. Jensen, og vort Æresmedlem, Kredslæge Møller, maattet sende Afbud paa Grund af Sygdom, men der var smukke Jubilæumshilsener fra dem. Albert Thomsen bød velkommen og gav Udtryk for vor Glæde over igen at kunne holde Aarsmøde under frie Forhold; derefter udtalte han Mindeord over vort afdøde Styrelsesmedlem, Frk. Signe Wiggers Hansen. Saa fulgte Beretningen om Virksomheden i 1945, hvorefter Borgm. Alfr. Hansen bragte Historisk Samfund en Tak og Lykønskning i Anledning af Jubilæet. Thomsen oplæste derpaa Regnskabet, der ligesom Beretningen godkendtes. Ligeledes godkendtes Styrelsens Forslag om, at de tre efter Tur afgaaende Styrelsesmedlemmer, Forst. Nylev, Postmester Paludan-Müller og Red. Bent Rasmussen genopstilles til skr. Afstemning. Revisorerne Tilly og Christophersen genvalgte. Til Mødested for 1947 valgtes Nykøbing. Thomsen gav derefter Meddelelse om den kommende Aarvog og om en planlagt Tur til Trelleborg. Et Medlem foreslog, at man skulde ansøge Sogneraadene om Tilskud, hvilket vedtoges. Sekretæren sluttede Generalforsamlingen med en Opfordring til Optegnelse af Erindringer fra Besættelsesaarene.

Kl. 16 talte Dr. phil. Vilh. Lorenzen om »Byplan og Bygningsfredning«, illustreret med Lysbilleder. I den derpaa følgende Middag deltog efter Indbydelse Borgm. Hansen, Dr. Lorenzen, Stadsing. Malchow Møller, Amsraadsmedlem Hans Hansen, Sparekassedirektøren Blinkenberg og Jørgensen samt de to Revisorer.

— Vi havde d. 2. Maj den Sorg at modtage Meddelelse om, at vor Formand fra 1936—46, Forpagter Fr. Lunn, var død. Styrelsen enedes kort efter om, at Albert Thomsen indtil videre skulde varetage Formandshvervet.

Da en Udflugt til Trelleborg viste sig vanskelig at arrangere, tog man i Stedet d. 8. September en Tur til Holbæk, begyndte med et Besøg i Museet og besaa derefter under Albert Thomsens Ledelse Klosteret og Kirken. Saa var der Frokost paa »Postgaarden« og derpaa en Sejl tur til Orø; først Kaffe bord i Kroen, derefter Besøg i Kirken, hvor Pastor Kolpen og Albert Thomsen holdt to korte Foredrag, og til sidst en lille Tur ud paa Stensbjerg, hvor »Dronning Margrethes Slot« skal have ligget, og et kort Besøg i Orø Museum. I den vellykkede Udflugt deltog ca. 75 Deltagere.

— Efter Frk. Signe Wiggers Hansens Død har Søsteren, Frk. Ingrid Wiggers Hansen efter Styrelsens Opfordring overtaget hendes Arbejde med Ekspeditionen af vore Aarbøger. Adresse Bjelkes Hus, Holbæk, Tlf. 557. I førstnævntes Sted har Styrelsen anmodet Gaardejer Jakob Madsen, Kundby, om som Suppleant at indtræde i Styrelsen. I Forretningsudvalget er hun efterfulgt af Forst. Nylev, Ubby.

Medlemstallet var 1. Jan. 1946: 910 Medlemmer og 25 Subskribenter, 1. Jan. 1947 er det steget til 925 Medlemmer og 27 Subskribenter. Vi er altsaa paa Vej mod de 1000.

Aarsmødet for 1946 holdtes 23. Febr. 1947 i Nykøbing. Der forelaa Meddelelse fra Højskolelærer Jens Peter Jensen, Høng, om, at han paa Grund af Alder ønskede at udtræde af Styrelsen. Generalforsamlingen valgte ham derpaa til Æres medlem som et Udtryk for vor Taknemmelighed for hans gode Arbejde for Historisk Samfund, dels som Styrelsesmedlem 1920—47, dels som Forfatter af en lang Række værdifulde Afhandlinger i Aarbøgerne.

Paa Mødet vedtoges det videre at udsende Spørgeskemaer til alle Sognepræster i Amtet angaaende Oplysninger om Forholdene i Sognene under den tyske Besættelse.

A. T.

Til Medlemmerne!

Naar denne Aar bog er blevet tre Ark mindre end sædvanligt, har det sin Aarsag i Papirrationeringen. Vi haaber næste Aar at kunne udsende en Bog af ubeskaaret Omfang.

Red.

R e t t e l s e :

Artiklen om Nordbypræsternes Optegnelser bygger paa et Foredrag, som Pastor emer. A. Bayer, fh. Nordby, i sin Tid holdt ved et St. Poulsmøde, og som jeg refererede meget udførligt.

Da Parc. V. Gommesen gjorde mig opmærksom paa disse refererede Optegnelser, mente jeg, at hans Navn burde staa som Meddeler. Under Trykningen udtalte han Ønsket om, at mit Navn blev indsat i Stedet for, dels fordi Artiklen helt igennem bygger paa mit Referat og dels, fordi jeg selv har føjet noget til, nemlig de interessante Oplysninger om den evangelisk-kristelige Salmebog, men Trykkerinissen var paa Spil, saa V. G.s Navn ikke blev ændret til mit i Sideoverskrifterne.

B e n t R a s m u s s e n .

FORTEGNELSE OVER MEDLEMMER

af Historisk Samfund for Holbæk Amt

1947

Æresmedlemmer

Møller, J. S., fhv. Kredslæge.

Jensen, J. P., Højskolelærer.

Holbæk

Albeck, E., Grosserer.
Andersen, Chr., Fuldm.
Andersen, Emma, Kommuneledere.
Andersen, Joh., Typograf.
Antonsen, J., Redaktør.
Arbøl, Politimester.
Bierbum, C., Bankdirektør.
Birch Jensen, Inspektør.
Brix, H., Redaktør.
Christiansen, Chr., Sagfører.
Christoffersen, Einar, Viceinspektør.
Christoffersen, Tove, Fru Journalist.
Danø, Knud, Amtsvejsinspektør.
Duetoft, Læderhandler.
Ebeling, Fru.
Eisteen, S., Forretningsfører.
Engberg, Aage, Kontorchef.
Engelhardt, Chr., Typograf.
Forsberg, E., Landinspektør.
Føring, W., Lektor.
Hansen, Aksel K., Portør.
Hansen, Chr., Museumskustode.
Hansen, Alfred, Borgmester.
Hansen, Elisabeth, Frk.
Hansen, Ernst, Kommuneledere.
Hansen, Hjördis, Overlærer.
Hansen, J., Tømrer.
Hansen, Johannes, Postbud.
Hansen, Magnus, Købmand.
Hansen, Monrad, Redaktør.
Hansen, N. Chr., Bogtrykker.
Hansen, Vald., Fotograf.
Hansen, Ingrid Wiggers, Frk.
Hauge-Kristensen, Fru Adjunkt.
Holbæk Amts Folkebogsamling.
Holbæk Erhvervs- og Turistkontor.
Holmen, C., Konsul.
Hornhaver, Agnes, Frk.
Jacobsen, Folmer, Politibetjent.
Jacobsen, Overbanemester.
Jensen, Fru Konsulinde.

Jensen, Aage E., Direktør.
Jensen, A., Overportør.
Jensen, Clemen, Snedkerm.
Jensen, Fr., Farvehandler.
Jensen, Mads, Urmager.
Jørgensen, A. K., Kommuneledere.
Jørgensen, Murermester.
Kargaard-Hemmingsen, Frk.
Kastberg, Else, Fru Godsejer, Holbæk Slots
Ladegaard.
Krarup, K., Sognepræst.
Kristensen, Frede, Fabrikant.
Langballe, Revisor.
Larsen, S. B., Købmand.
Lund, Adjunkt.
Lykke-Pedersen, Overlærer.
Lærernes Bogsamling.
Malchow-Møller, Stadsingenjör.
Mathiesen, Jac., Købmand.
Meldgaard, Chr., Fotograf.
Munk, Harald, Konservator.
Munk-Andersen, Kommuneledere.
Museet for Holbæk og Omegn.
Møller, Michael Dons.
Møller, fhv. Skovfoged.
Nielsen, Landpostbud.
Nielsen, Ejner, Bogbinder.
Nielsen, Flora, Fru.
Nielsen, J. P., Overlærer.
Nielsen, Marinus, Urmager.
Nielsen, Peter.
Nielsen, R., Viceinspektør.
Olsen, S. M., Bogtrykker.
Olsen, Viggo, Overpostbud.
Olsen, Vilh., Arkitekt.
Oppermann, A., Boghandler.
Pedersen, A. P., Murermester.
Pedersen, Aug., Redaktør.
Pedersen, Johs. G., Arkitekt.
Pedersen, Marius, Arkitekt.
Poulsen, Frede, Kommuneledere.
Petersen, Helmer Axel, Ingenjör.
Petersen, P. Johnstone, Handelsgartner.

Petersen, Julius, Kommune lærer.
 Petersen, K., Enkefru, „Rosenhøj“.
 Petersen, P., fhv. Landpostbud.
 Petersen, N. S., fhv. Proprietær.
 Poulsen, Johs., L.R. Sagfører.
 Rasmussen, N. M., Direktør.
 Rasmussen, R. L.
 Schultz, Joh., Købmand.
 Schuster, Enkefru.
 Skovgaard, H., Bankdirektør.
 Stenhus Kostskole.
 Sørensen, Holger, Bankfuldmægtig.
 Terp-Lassen, N., Driftsdirektør.
 Thomsen, Albert, Overlærer.
 Thorsen, Marie, Fru.
 Tilly, A., Postassistent.
 Tjalve, Faktor.
 Toftbøl, H., Sagfører.
 Weinrich, Carl, Fabrikant.
 Wulff, Jørgen, Boghandler.

Kalundborg

Andersen, H., Lærer.
 Andersen, S., Typograf.
 Andreasen, H., Lærer.
 Arland, R., Kantor.
 Birkeland, Lærer.
 Blechingberg, Materialist.
 Carlov, Bent, Bankbogholder.
 Christensen, M., Oversygeplejerske.
 Christensen, S. A., Murermester.
 Christensen, Kæmner.
 Dyssekilde, Poul.
 Ellebæk, Aage, Lærer.
 Elling, Poul, Boghandler.
 Fischer, Bjarne, Lokomotivfører.
 Gyldenbjerg, Frk., Lærerinde.
 Hermann, P. Th., Bryggeridirektør.
 Hjorth, Installatør.
 Holst, Lærer.
 Højbjerg, Kr. J.
 Iversen, Læge.
 Jensen, Oluf, Snedkermester.
 Jensen, P., Isenkræmmer.
 Jensen, S. P., Købmand.
 Johnsen, Hotelbestyrer.
 Jørgensen, Helge, Inspektør.
 Kalundborg Bibliotek.
 Kalundborg og Omegns Museum.
 Kielgast, Apoteker.
 Kragh-Müller, Sognepræst.
 Lampe, Landinspektør.
 Larsen, Anna, Frk. Bogholderske.
 Larsen, Emilie, Frk. Læge.
 Larsen, Henrik, cand. phil.
 Larsen, Inger, Lærerinde.
 Lassen, Svend, Snedker.
 Lundgaard, A. N., Ejendomskomm.
 Lütken-Nielsen, Gartner.
 Madsen, Enkefru.
 Madsen, Thora, Frk. Tandlæge.
 Mathiassen, H., Disponent.
 Meinstrup, Ernst, stud. jur.
 Meyer, Postmester.
 Musæus, Direktør.
 Myrhøj, Lærer.
 Møller-Hansen, Dyr læge.
 Nielsen, Anlægsgartner.
 Nielsen, C. A., Bogholder.

Nielsen, Ejnar, Bygningsinspektør.
 Nielsen, Fru Kirkebetjent.
 Nielsen, Georg, Købmand.
 Nielsen Hedemann, Redaktør.
 Nielsen, Ingeborg, Lærerinde.
 Nielsen, Søren, Købmand.
 Olesen-Vilstrup, Maskinpasser.
 Pedersen, Carl, Malermester.
 Petersen, Orla C., Typograf.
 Pihl-Poulsen, I J., Handelsrejsende.
 Rasmussen, Redaktør.
 Rasmussen, Carl, Isenkræmmer.
 Rasmussen Krogsgaard, Georg.
 Rygaard, Erik, Dommerfuldmægtig.
 Schaltz, Bankdirektør.
 Schjøtt, H., Overportør.
 Sestoft, Thorkild, Tandlæge.
 Skafte, P., Købmand.
 Sørensen, H., Tømrer.
 Sørensen, Ingeborg, Frk., Børnekurstedet.
 Tholl, Ingeniør.
 Vejlø, Volmer.
 Wiuff, Fru.
 Øer, Overlærer, Blindeinstituttet.

Nykøbing

Andersen, Quade, Fru.
 Beilin, Loui, Redaktør.
 Bache, Revisor.
 Bundgaard, Proprietær.
 Christensen, Margrethe, Lærerinde Frk.
 Christensen, P., Overlærer.
 Filskov, Afdelingslæge Frk.
 Fønnebech-Wulff, Kai, Læge.
 Gottschalk, Carl, Snedkermester.
 Gunnensen, J., Skomagermester.
 Jacobsen, Overlæge, Sindssygehospital.
 Jensen, Sagfører.
 Jensen, Sofus.
 Jermer, Malermester.
 Jessen, Redaktør.
 Johansen, Skodstrup, Redaktør.
 Madsen, Aage, Overlæge.
 Meyer, J., Viceinspektør.
 Neergaard, Dommer.
 Neerup, Redaktør.
 Nielsen, Jakob, Sygehusøkonom.
 Nykøbing Folkebibliotek.
 Odsherreds Folkemuseum.
 Faludan-Müller, Postmester.
 Petersen, Redaktør.
 Petersen, Rud, Landinspektør.
 Richter, Sagfører.
 Rygaard, Værkstedsleder.
 Sindssygehospital.
 Ulrich, Dommerfuldmægtig.
 Vig, Oversygeplejerske Frk., S. N. S.
 Windeløv, Aage, Stationsforstander.
 Vinding, Overdyrlæge.

Merløse Herred

Aagerup Sogn

Aagerup Bogsamling.
 Ahlefeldt-Laurvig, K., Hofjægmester, Greve.
 Eriksholm.
 Ahlefeldt-Laurvig, Enkegrevinde, Eriksholm.

Heinrichson, Esben, Forvalter, Eriksholm.
Sørensen, Vald., Gdr., Thorupgaarden pr. Vipp-
rød.

Butterup Sogn

Hindsberg, Martha, Frk., Løvenborg.

Grandløse Sogn

Hansen, Hans A., Gdr., St. Grandløse.
Jørgensen, Johs., fhv. Gdr., Ll. Grandløse.
Sørensen, Andrea, Kunstmalerinde, Grandløse.

Kr. Eskilstrup Sogn

Larsen, Anders, Baarup.
Hansen, H. P. L., Tømrermester, Kr. Eskilstrup.

Kvanløse Sogn

Jensen, Chr., Gdr., Kvanløse.
Kvanløse Museum.
Kvanløse Sognebibliotek.
Petersen, Jens, Landmand, Kvanløse Havremark.
Jensen, Jens, Sogneraadsmnd., Gdr., Hølløse.
Jensen, Sander, Bestyrer, Igelshøj Græsmark.
Larsen, Hans, Igelshøj.
Larsen, L. P., Gdr., Igelshøj.

Nr. Jærnløse Sogn

Iversen, Viggo, Uddeler, Nr. Jærnløse.
Pedersen, N. P., Lærer, Nr. Jærnløse.
Jensen, Fru, Regstrup.
Ollendorff, Proprietær, Dortheslyst.
Jensen, Vejassistant, Regstrup.
Nielsen, Chr., Gdr., Hermandsminde" pr. Reg-
strup.

Soderup Sogn

Lauersen, Gdr., Søndergaard, Bukkerup.
Johansen, Claus, Gdr. Nr. Eskilstrup.
Gundersen, Claus, Soderup.
Petersen, Ewald, Købmand, Soderup.
Westergaard, Gdr., Tingerup.

Sdr. Asmindrup Sogn

Andersen, Victor, Lærer, Algestrup.
Brinth, Dyrhøje, Algestrup.
Larsen, Ellen, Gru Gaardejerke, Algestrup.
Nielsen, Niels Peter, Bmd., Algestrup.
Petersen, Eskild, Gdr., Algestrup.
Davidsen, Ejner, Gdr., Asmindrup.
Johannesen, Poul With, Sognepræst, Sdr. As-
mindrup.
Salomonsen, Hans, Gdr., Sdr. Asmindrup.
Jensen, Gabriel, Købmand, Søby.

Sdr. Jærnløse Sogn

Andersen, H. P., Sogneraadsmnd., Knabstrup.
Hansen, Johannes, Manufakturhandler, Knab-
strup.
Hansen, Kalmar, Gartner, Knabstrup.
Jørgensen, Harald, Kreaturhandler, Knabstrup.
Nielsen, Peter, Fodtøjshandler, Knabstrup.
Petersen, Jens, Forpagter, Snevre.
Christiansen, Herman, Gdr., Sdr. Jærnløse.
Larsen, Chr., Tømrermester, Sdr. Jærnløse.
Meyer-Jensen, Lærer, Sdr. Jærnløse.
Jærnløse Sogns Biblioteksforening. (Lærer Brun,
Krøjerup.)

Tostrup Sogn

Ordrup Sognebogsamling, Ordrup.

Tølløse Sogn

Rasmussen, Fritz, Gdr., Tjørnede.
Abildgaard, Menighedsforstander, Tølløse.
Andersen, P. J., Manufakturhandler, Tølløse.
Bistrup, M., Frk., Sophienholm, Tølløse.
Carstensen, Bestyrerinde Frk., Tølløse.
Duus, Stationsforstander, Tølløse.
Gjerrild, Højskoleforstander, Tølløse.
Høyer, Louise, Skolebestyrerinde, Tølløse.
Jeppesen, Bankbestyrer, Tølløse.
Knudsen, K., Løge, Tølløse.
Melkær, S., Gartner, Tølløse.
Mørch, Ejvind, fhv. Hospitalsforv., Tølløse.
Nielsen, N. P., Postbud, Tølløse.
Olsen, Vald., Fabrikant, Tølløse.
Petersen, H. C., Portør, Tølløse.
Petersen, Johs., Bankbestyrer, Tølløse.
Rathmann-Fischer, Malermester, Tølløse.
Tølløse Folkebogsamling, Tølløse.
Nielsen, H. C., Købmand, Nr. Vallingerød.
Smidt-Andersen, Førstelærer, Nr. Vallingerød.
Larsen, Theodor, Gaardbest., Nyby.

Ugerløse Sogn

Ugerløse Sognebibliotek, Ugerløse.

Undløse Sogn

Estrup, J., Hofjægermester, Kongsdal.
Christiansen, Viggo, Gdr., Undløse.
Jensen, Carla, Fru, Undløse.
Thure, Aage, Førstelærer, Undløse.

Orø Sogn

Henriksen, L., Gdr., Gamløse, Orø.

Tuse Herred

Frydendal Sogn

Bistrup, Carl, Skovrider, Torbenfeldt, Mørkøv.
Højen, Fru, Torbenfeldt.
Treschow, F., Hofjægermester, Torbenfeldt.

Gislinge Sogn

Bonde, Sigvald, Gdr., Gislinge.
Christiansen, H. M., Malermester, Gislinge.
Englund, A. H., Mejerist, Gislinge.
Foglmann, Th., Førstelærer, Gislinge.
Grodal, L. P., „Kærhus“, Gislinge.
Holmegaard Andersen, Fru, Gislinge.
Jensen, Jens P., Gdr., Gislinge.
Larsen, Niels, Gdr., Gislinge.
Nielsen, Karl Fr., fhv. Gdr., Gislinge.
Nielsen, Tyge, Parcellist, Gislinge.
Petersen, Fr., Gdr., Gislinge.
Petersen Dahl, Ivar, Gislinge.
Petersen, Jørgen, Landbrugskandidat, Gislinge.
Rasmussen, Chr., Tømrer, Gislinge.
Sørensen, Gunni, Muremester, Gislinge.
Wammen, Conrad, Flødemester, Gislinge.
Pedersen, Carl, Gdr. Ll. Gislinge.

Hagedsted Sogn

Christensen, Axel, Smedemester, Landstingsmand, Hagedsted.
Hansen, Ingemann, Tømrermester, Hagedsted.
Lerche, Baronesse, Hagedstedgaard.
Olsen, Niels, Gaardbestyrer, Hagedsted.
Terpet, K. N., Hagedsted.
Olsen, Chr., Gurede Mark.

Hjembæk Sogn

Hjembæk Sognebogsamling, Hjembæk.
Kristjansen, Mogens, Lærer, Hjembæk.

Hørby Sogn

Dahl, Sognepræst, Hørby.
Hansen, Lærer, Hørby.
Grevnkop-Castenskiold, Else, Kammerherreinde, Hørbygaard.

Jyderup Sogn

Andersen, Emilie, Frk., Jyderup.
Andreassen, N. P., Jyderup.
Andreassen, Vejassistent, Jyderup.
Christensen, Urmager, Jyderup.
la Cour, S. E. de, Ingeniør, Jyderup.
Fensmark, fhv. Præst, Jyderup.
Hallager, Læge, Jyderup.
Hansen, Realskolelærer, Jyderup.
Heinrichson, Skrædderm., Jyderup.
Hansen, Knud, Snedker, Jyderup.
Jensen, Kr., Skovejer, Jyderup.
Jensen, Niels, Postpakmester, Jyderup.
Jensen, Sigvald, Købmand, Jyderup.
Juhl, R., Førstelærer, Jyderup.
Jyderup Folkebogsamling, Jyderup.
Kjølbj, Vilh., Skovrider, Jyderup.
Knudsen, Realskolelærer, Jyderup.
Larsen, Svend, Manufakturhandler, Jyderup.
Markussen, H. N., Lærer, Jyderup.
Olsen, P., Murermester, Jyderup.
Pedersen, Erik, Jyderup.
Pedersen, J., Murerm., Jyderup.
Pedersen, O., Skomager, Jyderup.
Rasmussen, Aage, Assistent, Jyderup.
Sørensen, Blikkenslagerm., Jyderup.
Sørensen, Fr. E., Sognepræst, Jyderup.
Timm, Godsejer, „Aggersvold“, Jyderup.
Wamberg, C. J., Kommunelærer, Jyderup.
Wemmelund, Pastor emer., Jyderup.
Østergaard, fhv. Mejeriejer, Jyderup.

Kundby Sogn

Andersen, Johs., Uddeler, Kundby.
Andersen, Lars, Gdr. Kundby.
Bjørnekær, Lærer, Kundby.
De yamles Hjem, Kundby.
Hansen, Alma, Fru Gdr., Kundby.
Helgogaard, Kristiane, Fru, Kundby.
Ishøj, N. H., Bagerm., Kundby.
Madsen, Fr., Gdr., Kundby.
Madsen, Jacob, Gdr., Kundby.
Rasmussen, Jørgen, Støberibestyrer, Kundby.
Riis, A., Entreprenør, Kundby.
Rørbeck, Provst, Kundby.
Skovgaard, Gdr., Kundby.
Frederiksen, Thorvald, Gdr., Sandby.
Sandby Folkebibliotek, Sandby.
Øster, Jens, Gdr., Sandby.

Christensen, Johs., Murermester, Torslunde.
Christiansen, Thorvald, Bmd., Torslunde.
Petersen, H., Lærer, Torslunde.
Jensen, Hans, Gdr., Trønninge.
Jensen, Marius, Gdr., Trønninge.
Petersen, Salomon, Gdr., Trønninge.
Thomsen, G., Lærer, Trønninge.
Teisen, Fru Godsejer, Vognserup.

Mørkøv Sogn

Sørensen, Chr., Maskinbygger, Bakkerup.
Christensen, Herman, Sognefoged, Mørkøv.
Kruhøffer, Inger, Fru, Mørkøv.
Madsen, O. C., Lærer, Mørkøv.
Nielsen, Johs., Malerm., Mørkøv.
Westergaard, V., Manufakturhandler, Mørkøv.

Skamstrup Sogn

Treschow, Chr., Godsejer, Orelund.
Jensen, Oluf, Gdr., Skamstrup.
Sørensen, Anders, Skatteraadmedlem, Skamstrup.

Stigs-Bjærgby Sogn

Christensen, Hans, Entreprenør, Stigs Bjærgby.
Rørbeck, V., Lærer, Stigs Bjærgby.

Svinninge Sogn

Jacobsen, Jacob P., Gaardbestyrer, Gudmanstrup.
Nielsen, Chr., Gdr., Sogneraadsmfd., Gudmanstrup.
Andersen, J., Direktør, Svinninge.
Enegren, Overingeniør, Svinninge.
Jensen, A. H., Driftsbestyrer, Svinninge.
Møller, L. G., Lærer, Svinninge.
Olsen, Peter, Gdr., Svinninge.
Ougaard, Førstelærer, Svinninge.
Petersen, Direktør, Valsemøllen, Svinninge.
Petersen, Peter, Gdr., Svinninge.
Samson, Ingeniør, Svinninge.
Solvang, Ove, Gdr., Svinninge.
Svinninge Folkebogsamling, Svinninge.
Trier, Fr., Gdr., Svinninge.
Carlsen, Ejner, Gdr., Svinninge St.

Tersløse Sogn

Dianalund Bibliotek, Dianalund
Gothen, Edv., Filadelfia, Dianalund.
Schou, H. I., Overlæge, Dr. med., Filadelfia.

Tuse Sogn

Rasmussen, Axel, Forvalter, Allerup.
Hansen, Frode H., Forsøgsassistent, Lhne Frydendal.
Buttrup-Tuse Sognebibliotek, Tuse.
Larsen, J. P., Gdr., Tuse.
Olsen, Jørgen P., Bmd., Tuse.

Udby Sogn

Jørgensen, Chr., Mejeribestyrer, Udby.

Løve Herred

Bakkendrup Sogn

Jensen, Hans, Gdr., Bakkendrup.

Buerup Sogn

Larsen, Chr., Arbejdsmand, Buerup.
 Hansen, Lars V., Karetmager, Hallebyore.
 Bernstorff, A. S., Hofjægmester, Greve, Kat-
 trup.
 Guldberg, S. M., Mejeriejer, Uglerup.

Drøsselbjærg Sogn

Mullerup Folkebogsamling, Mullerup.

Finderup Sogn

Bagge, Hans, Redaktør, Høng.
 Bjerre, Forstander, Høng.
 Bøgeskov Larsen, Barbermester, Høng.
 Christensen, C., Møllebygger, Høng.
 Christensen, H., Gdr., Konsulent.
 Christensen, Læge, Høng.
 Clausen, H., Gdr., Høng.
 Dolleris, Fru, Høng.
 Finderup Sogns Bibliotek, Høng.
 Hansen, P., Fabrikant.
 Hovgaard, Lærer, Høng.
 Høng Husmandsskole, Høng.
 Jensen, Fabriksbestyrer, Høng.
 Jensen, J. P., fhv. Højskolelærer, Høng.
 Jensen, Mikael, Fabrikant, Høng.
 Johansen, Forretningsfører, Høng.
 Kristensen, Ejnar, Gdr., Høng.
 Larsen, Albert P., Landsrettsagfører, Høng.
 Monrad, Gymnasieførstander, Høng.
 Møller, Dyrlæge, Høng.
 Nielsen, Kr., Gdr., Høng.
 Nielsen, V., Gdr., Høng.
 Nielsen, V., Forstander, Høng.
 Nielsen, Sofie, Enkefru, „Lindegaard“, Høng.
 Normann, Signe, Fru, Høng.
 Nygaard, Kr., Folketingsmand, Høng.
 Olsen, Slagtermester, Høng.
 Sørensen, Vilh., Tranevejlegaard, Høng.
 Vig-Jensen, Niels, Kontorist, Høng.

Gierslev Sogn

Højland, Gdr., Gierslev.
 Kristensen, S. A., Proprietær, Gierslev.
 Povlsen Hansen, Esben, Løve Mark.

Gørlev Sogn

Nielsen, J. P., Murerm., Gørlev.
 Olsen, J., Godsejer, „Aagaard“, Gørlev.
 Witthaus, A., Førstelærer, Gørlev.
 Hansen, Rasmus, Gdr., Rye.
 Hansen, Hans Marius, Gdr., Rye.
 Jensen, Jens P., Gdr., Rye.
 Kristensen, Thorvald, Gdr., Rye Mark.
 Hegelund, J., Førstelærer, Ulstrup.

Hallenslev Sogn

Mortensen, Førstelærer, Hallenslev.

Kirkehelsinge Sogn

Glenthøj, R., Sognepræst, Kirkehelsinge.
 Jensen, Chr., Murermester, Kirkehelsinge.
 Olsen Dige, Fru, Kirkehelsinge.
 Pedersen, Thora, Børnehjemsbestyrerinde, Kirke-
 helsinge.
 Nielsen, Jens, Gdr., Vindehelsinge.
 Pedersen, Axel, Lærer, Vindehelsinge.

Reerslev Sogn

Reerslev Sogns Bogsamling, Reerslev.
 Bergsted, N. Johs., Sønderød.

Ruds Vedby Sogn

Christensen, Direktør, Ruds Vedby.
 Lauritzen, Skolekonsulent, Ruds-Vedby.
 Lund, Bue, Lærer, Ruds-Vedby.
 Lyng-Madsen, Jernbaneassistent, Ruds-Vedby.
 Majvang Hansen, Chr., Hotelejer, Ruds-Vedby.
 Nielsen, Hjalmar, Maskinfabrikant, Ruds-Vedby.
 Nielsen, Peder, Gdr., „Lykkebjerg“, Ruds-Vedby.
 Petersen, Fru, Vedbygaards Forpagterbolig,
 Ruds-Vedby.
 Reck, Skovrider, Ruds-Vedby.
 Ruds-Vedby Sognebogsamling, Ruds-Vedby.
 Sørensen, P., Gdr., Ruds-Vedby.
 Vincenz, P., Repræsentant, Ruds-Vedby.

Sæby Sogn

Petersen, P., Murermester, Langemark.
 Justesen, Købmand, Sæby.

Arts Herred**Aarby Sogn**

Kristiansen, Osmund, Smedemester, Aarby.
 Nielsen, Jes, Lærer, Aarby.
 Petersen, Emil, Gdr., Aarby.
 Jensen, J. Martin, Gdr., Badstrup.
 Larsen, Ejner, Snedker, Aarby Lyng, Kalund-
 borg.
 Lund, Hofjægmester, Lerchenborg.

Lille Fuglede Sogn

Jensen, Joh., Fabrikant, Jerslev.
 Jensen, P., Maskinfabrikant, Jerslev.
 Johansen, W., Mekaniker, Jerslev.
 Nielsen, F., Murerm., Jerslev St.
 Sørensen, Lærer, Jerslev Sj.

Raklev Sogn

Jørgensen, Bodil, Kallerup.
 Raklev Læseforening, Raklev, Kalundborg.
 Jensen, Anders, Gdr., Nostrup.

Rørby Sogn

Petersen, Jens, Gdr., Uggerløse, Kalundborg.
 Sørensen, Ole, Gdr., Kærby.

Røsnæs Sogn

Rasmussen, Eli, Fru, Kongstrup.
 Rasmussen, H., Friskolelærer, Ulstrup.
 Rasmussen, Vagn, Ulstrup Friskole.

Store Fuglede Sogn

Jensen, Jens J., Gdr., Tystrupgaard, Fuglede.
 Jensen, Martin, Lærer, St. Fuglede.
 Rasmussen, Fru, Flinterupgaard, St. Fuglede.

Svallerup Sogn

Rasmussen, J., Gdr., Svallerup.

Tømmerup Sogn

Olsen, Hans, Tømmer, Kaastrup.
Hansen, Laurits, Gdr., Kaastrupsgaarden.
Lembche Jensen, Kunstmaler, Audox, Kalundborg.
Christensen, J. P., Købmand, Spangsbro.
Jensen, Clemens, Tømmerup.
Tømmerup Bogsamling, Tømmerup.
Hansen, Loréns, Gdr., Uubberup.
Petersen, P., Gdr., Uubberup.
Thomsen, Aage, Gdr., Uubberup.

Ubby Sogn

Petersen, Jenny, Frk., Frankerup.
Larsen, Johs. Geert, Medhjælper, Kelleklinte.
Olsen, Kr. Geert, Kelleklinte.
Christensen Lundgaard, Lærer, Klovby.
Jensen, Johannes, Tømmer, Klovby.
Nielsen, Rasmus, Gdr., Klovby.
Olsen, Ole, Gdr., Klovby.
Petersen, Jens P., Gdr., Klovby.
Agergaard, Gdr., Uubby.
Andersen, P., Gdr., Uubby.
Andersen, Installatør, Uubby.
Bang, Hans, Gdr., Uubby.
Forsingdal, Mejeribestyrelse, Uubby.
Frederiksen, Konsulent, Uubby.
Friis, Læge, Uubby.
Hansen, Vald., Musiker, Uubby.
Jensen, Olaf, Gdr., Uubby.
Jørgensen, Joh., Malermester, Uubby.
Jørgensen, Uddeler, Uubby.
Kristoffersen, Niels, Gdr., Uubby.
Kristoffersen, Sigurd, Gdr., Uubby.
Lundgaard, N., Sognefoged, Uubby.
Lyager, Jens, Uubby.
Mortensen, Hans, Gdr., Uubby.
Nylev, Fru, Uubby.
Nylev, Forstander, Uubby.
Nylev, Sigurd, Gartner, Uubby.
Pedersen, Anders, Gdr., Uubby.
Pedersen, Joh., Gdr., Uubby.
Petersen, Niels Fr., Gdr., Uubby Mark.
Sørensen, H., Gdr., Uubby.

Skipinge Herred

Agnæs Sogn

Larsen, N. M., Gdr., Gl. Svebølle.
Jørgensen, Johs., Gdr., Bjørnskovgaard pr. Svebølle.
Begtrup, F., Ingeniør, cand polyt., Svebølle.
Boesen, Proprietær, „Svebøllegavn“, Svebølle.
Boserup, Proprietær, Saltofte, Svebølle.
Hansen, Johs., Gdr., Gl. Svebølle.
Kramhøft, N., Stationsforstander, Svebølle.
Saxtoft, Sognefoged, Svebølle.
Saxtoft, Sognefoged, Svebølle.
Sørensen, Lærer, Svebølle.
Viskinge-Aunssø Folkebibliotek, Svebølle.

Bjærgsted Sogn

Hansen, Ejnar, Bjærgsted.

Bregninge Sogn

Olsen, Laurits, Gdr., Alleshave.
Weinrich, Inger, Frk., Alleshave.

Petersen, Oskar, Barbermester, Bregninge.
Vejsager, Poul, Købmand, Bregninge.
Wulff, Jens, Bmd., Eskebjerg.
Jensen, Chr., Torpelund, Eskebjerg.
Taarning, Poul, Proprietær, Torpegaard, Eskebjerg.
Jensen, Halvor K., Lærer, Højsted.
Rützou, Christiane, Fru, Torpelund.

Føllenslev Sogn

Føllenslev-Særslev Bogsamling, Føllenslev.
Jensen, Jensine, Frk., „Overhøj“ pr. Føllenslev.
Larsen, Vilh., Gdr., Ballebjerggaard, Føllenslev.
Olsen, Ulrik, Gdr., Føllenslev.
Petersen, Ida, Frk., Føllenslev.
Jensen, Chr., Illemann, Møller, Havnsø.
Villadsen, Valdemar, Havnsø.

Jorløse Sogn

Fonnesbech-Wulff, Orla, Godsejer, Vesterbygaard, Jerslev.
Blach, Johs., Lærer, Jorløse.

Sejerø Sogn

Petersen, Jens Fr., Fisker, Sejerby.

Særslev Sogn

Schwartz-Nielsen, Læge, Snertinge.
Hansen, Chr., Gdr., Særslev.
Larsen, Alfred, Købmand, Særslev.
Nielsen Wagtberg, A., Møllerforp., Særslev.

Viskinge Sogn

Andersen, Jens, Gdr., Løgtvel.

Værslev Sogn

Fraas, Proprietær, „Asminderupgaard“, pr. Værslev.
Jacobsen, Murerm., Værslev.
Larsen, Johs., Hmd., Værslev Skovbakke.
Sjodin, Adolf, „Argentina“, Værslev.

Odsherred

Asnæs Sogn

Olsen, D., Lærerinde Frk., Aastofte.
Severinsen, Hans, Gdr., Aastofte.
Hansen, Chr., Gdr., Aavang, Asnæs.
Andersen, Teglværksbestyrer, Asnæs.
Bavnhøj, Ejner, Sognepræst, Asnæs.
SBay, S., Fotograf, Asnæs.
Brier, Axel, Skolebestyrer, Asnæs.
Hansen, Johs., Postbud, Asnæs.
Hansen, Th., Cementvarefabrikant, Asnæs.
Hansen, Mejeribestyrelse, Asnæs.
Jensen, Hans, Gdr., Rendebjerg, Asnæs.
Jensen, Jens Th., Gdr., Stenholm, Asnæs.
Jensen, J. P., Maler, Asnæs.
Jensen, Peter, Gdr., Asnæs.
Larsen, Fru, Asnæs.
Larsen, Frimann, Repræsentant, Asnæs.
Larsen, V., Gdr., Kirkhoff, Asnæs.
Ludvigsen, Repræsentant, Asnæs.
Madsen, Kristine, Fru, Asnæs.
Nielsen, Aksel, Tømmerm., Asnæs.

Nielsen, Albert, Gdr., Trehøje, Asnæs.
 Nielsen, Fru, Hulebæk, Asnæs.
 Nielsen, L., Murerm., Asnæs.
 Nielsen, Malerm., Asnæs.
 Næsvang, Stationsforstander, Asnæs.
 Olsen, Bagerm., Asnæs.
 Olsen, C., Frk., Modehandlerinde, Asnæs.
 Thomsen Andresen, Ingeborg, Tandlæge, Asnæs.
 Thomsen, A. Mollerup, Sagfører, Asnæs.
 Wiuff, A., Proprietær, Asnæs.
 Andersen, P. Willemoes, Gdr., Høve.
 Jensen, Andreas, Gdr., Høve.
 Jensen, Ejner, Gdr., Høve.
 Kristensen, Osvald, Maler, Høve Borrevang.
 Larsen, Inspektør, Høve.
 Larsen, Frede, Gdr., Høve.
 Larsen, Nikolaj, Gdr., Høve.
 Madsen, Karl, Skomager, Høve.
 Nielsen, Harald, Gdr., Høve.
 Nielsen, Niels, fhv. Uddeler, Høve.
 Poulsen, Nic., Gdr., Høve.
 Stensing, Thorolf, Gdr., Høve.
 Tudvad, Friskolelærer, Høve.
 Madsen, Alfred, Gdr., Tolsager.
 Olsen, Fr., Gdr., Tolsager.

Egebjærg Sogn

Jensen, Vilhelm, Landmand, Abildøre.
 Braade Folkebogsamling, Braade.

Faarevejle Sogn

Aasklint, L., Plantør, Faarevejle.
 Clausen, Fru, Proprietær, Stubberupholm,
 Faarevejle.
 Damgaard, Konsulent, Faarevejle.
 Eriksen, Herlöv, Gdr., Faarevejle.
 Faarevejle Sognebogsamling, Faarevejle.
 Hansen, Aksel, Maskinsmed, Faarevejle.
 Jensen, Carl, Forvalter, Faarevejle.
 Jensen Weber, Lærer, Faarevejle.
 Knudsen, Anthon, Østersskalle-Eksportør, Faare-
 vejle.
 Larsen, Erik, Gartner, Faarevejle.
 Madsen, Henning, Kommiss, Faarevejle.
 Petersen, Peter, Husejer, Faarevejle.
 Petersen Toftegaard, Sigrun, Faarevejle.
 Larsen, Albert, Snedkermester, Ordrup.
 Rostrup, Aage, Snedkermester, Ordrup.
 Nygaard, J. K., Bmd., Riis.
 Mikkelsen, Overassistent, Skamlebæk Radio.
 Jensen, Carl, Stubberup.
 Jensen, Aage, Lærer, Veddinge.
 Christiansen, „Rødegaard“, Vindekilde.

Grevinge Sogn

Thuesen, Kirstine, Sygeplejerske, Engelstrup.
 Andersen, Lærer, Grevinge.
 Blom, Enkefru, Grevinge.
 Grevinge Sognebogsamling, Grevinge.
 Kjærholdt, Portør, Grevinge.
 Larsen, Albert, Barbermester, Grevinge.
 Nielsen, N. S., Gdr., Grevinge.
 Rasmussen, M., Landpostbud, Grevinge.
 Nielsen, Chr., Parcellist, Odstrup.
 Swane, Sigurd, Kunstmaler, Plejerup.
 Sørensen, J. M., Lærer, Sneglerup.

Højby Sogn

Petersen, Fr., Gdr., Gudmandrup.

Andersen, Anders, Gdr., Højby Sj.
 Mikkelsen, Provst, Højby Sj.
 Nybjerg, Will., Regnskabskonsulent, Højby Sj.
 Jensen, Niels, Gdr., Lumsaa.
 Larsen, Lars P., Nyled, Tengstemark, Nykøbing S.

Hørve Sogn

Bentsen, Gudmindrup, Elektriker, Hørve.
 Bøttger, J. F., Godsejer, „Dragsholm“, Hørve.
 Sams, Troels, Gdr., Hørve.
 Slott, P., Gdr., Hørve.
 Sørensen, P., Købmand, Hørve.

Nr. Asmindrup Sogn

Akselbo, Viggo, pens. Postbud, Nr. Asmindrup.
 Nr. Asmindrup Biblioteksforening, Nr. Asmindrup.
 Hansen, Arne, Mejerist, Svinninge.
 Henriksen, Mejeribestyrelser, Svinninge.

Odden Sogn

Jægersø, Kaptajn, Odden Havn, Sj. Odde.

Vallekilde Sogn

Aldrich, Niels Henry, Vallekilde.
 Alfast, Jens, Gdr., Vallekilde.
 Grosen, Uffe, Højskoleforstander, Vallekilde.
 Hansen, Hans Trier, Gdr. Vallekilde.
 Jensen, Astrid, Gartner Frk., Vallekilde.
 Killemoose, Højskolelærer, Vallekilde.
 Larsen, Otto, Bestyrer, Vallekilde.
 Nielsen, Karen, Boghandler Frk., Vallekilde.
 Nielsen, Vald., cand. mag., Vallekilde.
 Smith, Albert, Lærer, Vallekilde.
 Trier, Troels, Kunstmaier, Vallekilde.
 Vallekilde-Hørve Folkebogsamling, Vallekilde.
 Nielsen, N. P., Gdr., Starreklint.
 Strange-Nielsen, Førstelærer, Starreklinte.

Vig Sogn

Kellermann, Gerda, Lærerinde Frk., Eskildstrup.
 Madsen, H. C., Lærer, Eskildstrup.
 Kinimond, Gdr., Hønsinge.
 Nielsen, Chr., Gdr., Hønsinge Nørremark.
 Severinsen, Kristine, Kjeldstrup.
 Petersen, Thorikld, Landmand, Ll. Egebjærg.
 Nielsen, Niels, Gdr., Rode.
 Hansen, Kristine, Frk. Vig.
 Hansen, Noline, Frk., Vig.
 Petersen, Chr., Revisor, Vig.
 Vig Sognebogsamling, Vig.

Samsø

Besser Sogn

Grundorf, Arne, Kunstmaler, Agerup.
 Bjerg, H., Lærer, Besser.
 Buhr, M. J., Mejerist, Besser.
 Gylling, Ejner, Gdr., Besser.
 Holm, Kl. G., Gdr., Besser.
 Jensen, Jens, Gdr., Besser.
 Klep, Johan, Gymnasielever, Besser.
 Mikkelsen, Tømmerm., Besser.
 Muld, Præst, Besser.
 Madsen, Aage, Gdr., Langemark.
 Madsen, Jeens, Gdr., Langemark.
 Mikkelsen, M., Tømmerm., Langemark.

Kjær, Jens, Gdr., Østerby.
 Holm, M., Gdr., Torup.
 Mikkelsen, J. S., Gdr., Østerby.
 Holm Gylling, J., Gdr., Østerholm.

Koldby Sogn

Grosen, K., Førstelærer, Koldby.
 Hansen, Postbøer, Koldby.
 Kjær, J., Fru, Koldby.
 Nørgaard-Andersen, Postmester, Koldby.
 Petersen, Chr., Fiskeeksportør, Koldby.
 Jensen, J. S., Gdr., Permelille.
 Meyer, Ellen, Sygeplejerske, Haarmark, Permelille.
 Holm, Aug., Vesterløkken pr. Pillemark.

Onsbjærg Sogn

Christoffersen, J., Præst, Onsbjærg.
 Holm, Buhr, Onsbjærg.
 Jacobsen, J. A., Gdr., Onsbjærg.
 Madsen, Holm, S., Hotelejer, Onsbjærg.
 Thomsen, Fru, Forpagter, Onsbjærg.
 Christiansen, L. M., Førstelærer, Toftebjerg.
 Dannesiold Samsø, Clara, Komtesse, Vadstrupgaard.

Nordby Sogn

Madsen, P., Gdr., Maarup.
 Moesgaard, P., Gdr., Maarup.
 Beyer, Rasmus, Parcelлист, Nordby.
 Christensen, Mejeribestyrelser, Nordby.
 Degn, Jørgen, Skipper, Nordby.
 Degn, Marinus, Nordby.
 Emborg, Fru, Bagermester, Nordby.
 Eriksen, Murer, Nordby.
 Gommesen, Vald., Parc., Nordby.
 Hansen, Jacob, Lærer, Nordby.
 Jensen, M. B., Sogneraadsmnd., Nordby.
 Jensen, S. B., Lærer, Nordby.
 Kommark, Jens, Parc., Nordby.
 Løn, Otto, Dyrslæge, Nordby.
 Møller, Købmand, Nordby.
 Jensen, Jens, Gdr., Maarup.

Tranebjærg Sogn

Aagaard, W., Manufakturhandler, Tranebjærg.
 Agerschou, E., Prokurist, Tranebjærg.
 Berhendt, V., Toldforvalter, Tranebjærg.
 Berg, Læge, Tranebjærg.
 Bertelsen, Orla, Kontorassistent, Tranebjærg.
 Bock, J., Bankdirektør, Tranebjærg.
 Buhr, H., Malermester, Tranebjærg.
 Bock, Fru, Rektor, Tranebjærg.
 Christensen, Bager, Tranebjærg.
 Christensen, Kæmner, Tranebjærg.
 Christiansen, Konsulent, Tranebjærg.
 Clausen, R., Dyrslæge, Tranebjærg.
 Flinch, Enkefru, Tranebjærg.
 Flinch, N., Købmand, Tranebjærg.
 Fransen, Jean, Urmager, Tranebjærg.
 Frederiksen, Dommerfuldmægtig, Tranebjærg.
 Friegaard, Organist, Tranebjærg.
 Garde, Overretssagfører, Tranebjærg.
 Ginneerup, Kaj, Urmager, Tranebjærg.
 Gottlieb, Apoteker, Tranebjærg.
 Guldmann, Th., Overlæge, Tranebjærg.
 Gylling, Villiam, Gdr., Tranebjærg.
 Hemmingsen, Boghandler, Tranebjærg.

Hjulmand, P., Gdr., Tranebjærg.
 Høegh, Tandlæge, Tranebjærg.
 Jensen, J. J., Murermester, Tranebjærg.
 Jensen, R., Bager, Tranebjærg.
 Jørgensen Nørgaard, Postmester, Tranebjærg.
 Kleis, R., Boghandler, Tranebjærg.
 Kragh-Müller, Lærer, Tranebjærg.
 Larsen, Axel, Skræddermester, Tranebjærg.
 Larsen, Folmer, Dyrslæge, Tranebjærg.
 Laursen, H., Bogtrykker, Tranebjærg.
 Lund, J., Lærerinde Frk., Tranebjærg.
 Mundus, Fotograf, Tranebjærg.
 Møller, Provst, Tranebjærg.
 Nielsen, H., Hotelejer, Tranebjærg.
 Nørby, C., Gartner, Tranebjærg.
 Nøhr, Søren, Graver, Tranebjærg.
 Porse, Politibetjent, Tranebjærg.
 Poulsen, H., Radioforhdl., Tranebjærg.
 Rasmussen, Bent, Redaktør, Tranebjærg.
 Riis-Vestergaard, Konsulent, Tranebjærg.
 Samsø Bibliotek, Tranebjærg.
 Sørensen, J., Bagerm., Tranebjærg.
 Sørensen, Koethius, Entreprenør, Tranebjærg.
 Sørensen, Hoteldirektør, Tranebjærg.
 Thirstrup, H., Murerm., Tranebjærg.
 Thomsen, M., Snedker, Tranebjærg.
 Vadstrup, Aage, Fabrikant, Tranebjærg.
 Dannesiold Samsø, Fanny, Lensgrevinde, Pratingsborg.

Bertelsen, B. E., Gdr., Ballen.
 Frost, I. C., Sekretær, Ballen.
 Holm, Ejnar, Kontrolassistent, Ballen.
 Nielsen, Slagteridirektør, Ballen.
 Pedersen, P. J., Speditør, Ballen.
 Rasmussen, Bent, Købmand, Ballen.
 Andersen, M., Indremissionær, Brundby.
 Christensen, Mejeribestyrelser, Brundby.
 Clemmensen, S., Skatteopkræver, Brundby.
 Eliassen, O., Sognefoged, Brundby.
 Hjorthøj, Lærerinde Frk., Brundby.
 Hegewald, E., Frk., Brundby.
 Ladefoged, Troels, Gdr., Brundby.
 Nielsen, N. L., Lærer, Brundby.
 Pedersen, A. P., Arbejdsmand, Brundby.
 Rasmussen, A. P., Førstelærer, Brundby.
 Rasmussen, Jørgen, Forpagter, Brundby.
 Sønder, Jens, Gdr., Brundby.
 Thiesen, R., Tømrerm., Brundby.
 Fabricius, R. M., Købmand, Pillemark.
 Hvid, Marie, Lærerinde, Pillemark.
 Lehmann, L., Skræddermester, Pillemark.
 Mahler, Morten, Pillemark.
 Rasmussen, H. P., Slagterm., Pillemark.
 Øster Sørensen, Gdr., Pillemark.
 Christensen, Cyklehandler, Ørby.
 Fransen, Jens M., Lærer, Ørby Skole.
 Jensen, Helge, Gdr., Ørby.
 Snedker, Niels, Hmd., Østerløkken.

Uden for Holbæk Amt

Gribsvad, Frode, Arkivar, Aabenraa.
 Kofoed-Larsen, Redaktør, Aalborg.
 Statsbiblioteket, Aarhus.
 Nickolin, Inga, Koventualinde Frk., Aastrup Kloster.
 Vig Jensen, Olaf, Førstelærer, Allerslev.
 Sørensen, Købmand, Esbjerg.
 Meinertsen, Provst, Everdrup.

Kold-Christensen, Købmand, Fredensborg.
 Vig-Jensen, Knud, Gdr., Gimlinge.
 Larsen, Fr., Overlærer, Gilleleje.
 Hansen, J. R., Konsulent, Hadsten.
 Gustafsson, Nils, Lærer, Hillerød.
 Birk, Anna, Fru, Løegsgaard pr. Ikast.
 Nyborg Bibliotek, Nyborg.
 Nielsen, R., Kommune lærer, cand. phil., Næstved.
 Lund Gram, Sygeplejerske, Næstved.
 Landsarkivet for Fyn, Odense.
 Thomsen, A., Læge, Randbøl.
 Scharling, Carl, Biskop, Ribe.
 Appelberg, Sognepræst, Ringkøbing.
 Larsen, L., Snekker, Roskilde.
 Balslev, cand. theol., fhv. Højskoleforstander, Roskilde.
 Thaaning, Dyr læge, Skibby.
 Christensen, Harald, Læge, Silkeborg.
 Biblioteket for Silkeborg og Omegn, Silkeborg.
 Jensen, Anker, Skivholme pr. Skouby St.
 Larsen, H., Tandlæge, Slagelse.
 Jordan, Lærerinde Fru, Slagelse.
 Lomholt, Jens, Snebjerg, Herning.
 Tvede, P. H., Godsejer, Snekkersten.
 Jørgensen, Fru Landpostbud, Snesere.
 Møens Folkebibliotek, Stege.
 Pedersen, Søren, Arbejdsmand, Sørup pr. Taars.
 Madsen, Poul, Postograf, Vejle.
 Lundøpe, J. P., Pastor emer., Viborg.
 Petersen, Ingemann, Tyvelse.
 Andersen, H. C., Sognepræst, Vester Aaby.
 Kyed, Børge, Lærer, Ørslev.

København og Omegn

Ahrenkiel, H., Bogbindermester.
 Andersen, Svend Aage, Ingeniør.
 Andresen, P. H., Afdelingsleder, Dr. med.
 Boas, Fru Overlæge.
 Christensen, J. P., fhv. Kommune lærer.
 Danielsen, A., Fuldmægtig.
 Egilsen, Pøel, Læge.
 Grøn, Elly, Frk.
 Haffner, Mathilde V.
 Hansen Trier, Sigrid, Fru.
 Jensen, C. A., Museumsinspektør.
 Jensen, Direktør, Kreditkassen.
 Jensen Voldum, Dagny, Fru.
 Lunni, Fru.
 Lund, Poul, stud. jur.
 Kirknæs, Holger, Murermester.
 Landsarkivet for Sjælland.
 Larsen, Kaj, Grosserer.
 Larsen, Th., Fuldmægtig.
 Mathiassen, Therkel, Dr., Nationalmusset.
 Molte, Else, Fru Grevinde.
 Mücke, Billy, Fabrikant.
 Møller, Sten, Arkitekt.
 Nielsen, Poul.
 Nordentoft, J. M., Dr.
 Nøgaard, Sognepræst.
 Olsen, Wolmer, Grosserer.
 Ottesen, Magnus, Bogbinder.
 Rigsarkivet.
 Sandby, H., Entreprenør.
 Saxild, Kammerherre.

Schiønning, Erling.
 Scheller-Nielsen, E. A., Præst.
 Schultz, Aage, Overretssagfører.
 Sporleder, Victor.
 Statens Lærerhøjskoles Bogsamling.
 Stoltenberg, Niels Chr.
 Tjalve, Erik, Sekr. i Undervisningsmin.
 Vinding, Povl, Ingeniør.
 Nielsen, Marius, Assistent, Brønshøj.
 Jørgensen, Thormod, cand. mag., fhv. Højskoleforstander, Brønshøj.
 Rostgaard, P., Ekspeditionssekretær, Charlottenlund.
 Schmedes, Otto, Tandlæge, Charlottenlund.
 Schou, Erik, stud. polyt., Charlottenlund.
 Colland, H., Afdelingschef, Charlottenlund.
 Hedegaard, O., Bankdirektør, Charlottenlund.
 Just Sørensen, Herlev.
 Schlichtkrull, fhv. Amtsforv., Klampenborg.
 Blegvad, Olaf, Overlæge, Dr. med., Ordrup.
 Madsen, Hakon, Toldklarere, Søborg.
 Reingaard, Overinspektør, Hellerup.
 Jørgensen, J., Fru, Gentofte.
 Alsfelt, Palle, Pianist, Gentofte.
 Thomsen, Provst, Lyngby.
 Hansen, Chr., Købmand, Lyngby.
 Graae, Inspektør, Skodsborg.
 Lindborgh, Magna, Frk., Valby.
 Junglov, Sven A., Belysningsinspektør, Valby.
 Kingo-Pedersen, P., Fabrikant, Valby.
 Meyer, Osvald, Murerm., Vanløse.
 Mosbæk, Jac., Grosserer, Vanløse.
 Bering, Ole, Tegner, Vanløse.

Subskribenter

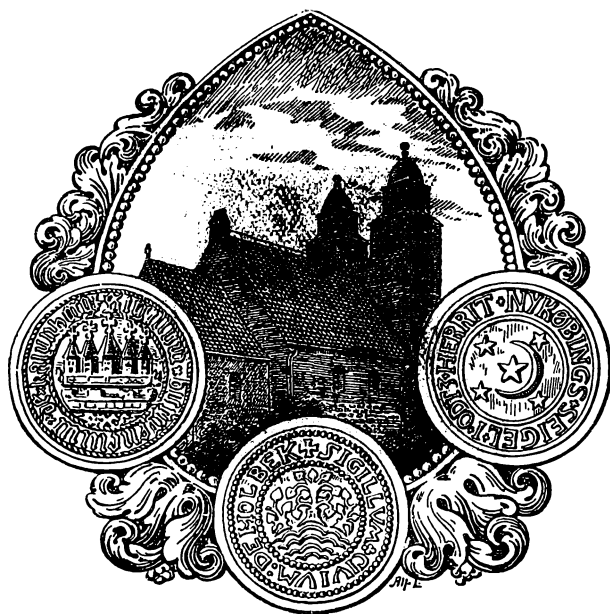
Det kgl. Bibliotek, København.
 Larsen, Tømmermester, Slagelse.
 Nationalmuseets 2. Afdeling, København.
 Det statistiske Departement, København.
 Dansk Folkemuseum, Nationalmuseet, København.
 Bay, Søren, Skelskør.
 Roskilde Bibliotek, Roskilde.
 Flensborg, Boghandler, Roskilde.
 Lundby, Professor, København.
 Jørgensen, Vilh., Lærer, Hylstrup Skole.
 Ingemann, Godsejer, Egebjerggaard pr. Kopperdrup.
 Centralbiblioteket, Eshjerg.
 Andersen, Oluf, Højskolelærer, Tømmerup, Fyn.
 Biblioteket for Vejle Amt og By, Vejle.
 Centralbiblioteket, Odense.
 Amtsbiblioteket, Svendborg.
 Dahl, Aage, Sognepræst, Horsens.
 Liselund Landbrugs- og Mælkeriskoles Bibliotek, Ladelund.
 Centralbiblioteket, Aarhus.
 Olsen, Hagen, Finn, Disponent, Hellerup.
 Centralbiblioteket, Holstebro.
 Ferdinandsen, V., Trafikassistent, Saksøbing.
 Gørlev Bibliotek, Gørlev.
 Kalundborg Bibliotek, Kalundborg.
 Samsø Bibliotek, Tranebjerg.
 Buerup og Omegns Folkebibliotek, Buerup.

REGISTER TIL
FRA HOLBÆK AMT

HISTORISKE AARBØGER

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR HOLBÆK AMT

XII BIND

XXXIX—XXXX—XXXXI AARG.

1945 — 46 — 47

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN s KØBENHAVN
HOLBÆK AMTSTIDENDES BOGTRYKKERI

1950

INDHOLD

1945 (XXXIX Aargang).	Side
(†) Vilh. Bruun : Landvæsenselev hos Otto Lawaetz	5
Kommunelærer R. Nielsen , Næstved: Sejerø Kirke- bøger	27
Fhv. Postbud Viggo Akselbo , Vig: Vig og Asminderup Sognes Arbejderforening	42
Anders Gommesen, Bertel Madsen og Bent Rasmus- sen : Den aandelige Vækkelse paa Samsø i det 19. Aarhundrede (fortsat fra Aarb. 1944)	48
(†) J. J. Fyhn : Kirkerne i Nørre Jernløse og Kvand- løse	85
Højskolelærer Jens Peter Jensen , Høng: Den første Folkehøjskoles Begyndelse i Holbæk Amt	121
Malerinde Andrea E. Sørensen , L. Grandløse: Aftægts- folk	138
Kommunelærer Albert Thomsen , Holbæk: Pottema- gere i Holbæk gennem 300 Aar	144
Tudestenen i Eskilstrup	187
Fortegnelse over fredede Bygninger i Holbæk Amt..	189
1946 (XXXX Aargang).	
Grosserer Volmer Olsen , København: Bondecirkulæ- ret af 8. November 1845. Nogle Træk fra dets Ud- stedelse og dets Følger for Holbæk Amts Bønder	5
Museumsass. Povl Simonsen , Nationalmuseet: Stenal- derbopladsen i Gislinge Lammefjord	38
Anders Gommesen, Bertel Madsen og Bent Rasmus- sen : Den aandelige Vækkelse paa Samsø i det 19. Aarh.	62
Efterskrift. Kilder	89
Tillæg: Anders Gommesen	91
Bertel Madsen	92
Stenografilærer Holger Madsen , København: Marie Villads, en Almuekvinde, som var en Digternatur	100
Højskoleforstander Salomon Nielsen , Støvring: Gaard- ejer Niels Nielsen, Ørslev, i Hundredaaret for hans Fødsel	115

Museumsinspektør, Dr. phil. Terkel Mathiassen , Nationalmuseet: Holbæk Amts Herregaarde gennem de sidste halvt hundrede Aar	139
Grosserer Hans Fyhn , København: Kirkerne i Nørre Jærnløse og Kvanløse: III Adam Winds Beskrivelse af Kirkens Restaurering 1895 og 1900.....	147
Pastor Adam Boserup Winds Biografi	178
Redaktør Jørg. Antonsen , Holbæk: »Den store Glædesfest« i Ulkestrup 1845	181
Kredslæge J. S. Møller , København: Historisk Samfund ved en Milepæl.....	189
Albert Thomsen : Signe Wiggers Hansen †	192

1947 (XXXXI Aargang).

V. Møller : Tingbogen fortæller. Kulturhistoriske Smaatræk fra Holbækegnen i 1600'erne	5
En omstrejvende Betlerske 7, Pilene langs Gaden i Bennebo 10, Holbæk Slots Tilstand 11, Tinghuset i Tuse 12, Sygdom og Ulykker 13, En Oprører 13, Badskæreren 16, En ulykkelig Hændelse 17, Soldater 20, Pantning 21, Dagligt Liv i Landsbyen 24, Paa Landevejen 27, Fra Dragerup 29, Fødestedet 30.	
R. Nielsen : Pastor Winsløw og Sejerøboerne	34
Fanny Fang : Barndomsminder fra Orø. Af Christian Poulsens Erindringer fra Aarene før ca. 1875	51
Da der kom »Udlændinge« til Øen 51, Skoletiden 53, Aarets Gilder og Traktementer 56, Faderen bliver Møller og Sogneraadsformand 62, Skolelærerfamilien Bergstrøm 64, Politiske Skærmydsler 69, Smaatræk fra Livet gennem Tiden 71.	
Anton Hansen : Fra Fagforeningsbevægelsens første Tid i Holbæk	74
Bent Rasmussen : Af Nordby-Præsternes Optegnelser 1800—1850	84
Andrea E. Sørensen : Uforbeholdne Soldaterminder fra 1864	97
N. Jensen : Paa Aftægt	107
(†) Vilh. Bruun : I Ondløse Møllegaard 1871	114
Fra Holbæk Amt. Mindre Meddelelser: Sophus Jensen : De sidste Grundtvigers Gravplade paa Nykøbing Kirkegaard. — Niels H. Ishøjer : Et Overfald paa Landevejen. — Fritz Jaocbsen : Olden. — Albert Th. : En Meddelelse fra Røsnæs 1854	128
Albert Thomsen : Frederik Lunn	137

II. PERSONNAVNE

- Adeler, Baron, Dragsholm. 1945. 24.
 Ahlefeldt-Laurvig, Ejer af Eriksholm 1896. 1946. 140.
 Ahlefeldt-Laurvig, Ejer af Eriksholm 1946. 1946. 140.
 Ahlefeldt-Laurvig, Ejer af Løvenborg. 1946. 140.
 Akseibo, Ludvig, Træskomager, Svinninge. 1945. 43.
 Akseibo, Viggo, Landpost, Asminderup. 1945. 42. 47.
 Albrechtsen, Alb., Købmand, Ørby. 1946. 87 f.
 Aldewelt, Johannes, Præst i Nørre Jærnløse. 1945. 103.
 Aldewelt, Fru Pastor, født Kierulf. 1945. 106.
 Aldewelt, Catharina Margrethe, født Koustrup, gift med Pastor Aldewelt. 1945. 106.
 Alexander III af Rusland. 1946. 101.
 Alin. 1946. 55.
 Alleløf, Anders Rasmussen. 1945. 40.
 Ancher, Løjtnant. 1947. 102.
 Anders Møller, Marke Mølle. 1947. 7.
 Anders Møller, Tudse Mølle. 1947. 5 ff.
 Anders Pottemager. 1945. 149.
 Andersdatter, Valborg. 1945. 34.
 Andersen, Ejer af Løjtvedgaard. 1946. 141.
 Andersen, Proprietær paa Dalumgaard. 1946. 94.
 Andersen, Alma Marie Sofie, Dramstrup. 1946. 167.
 Andersen, Bodil Marie, født Molbo, gift med Gomme Andersen. 1946. 91.
 Andersen, Christiane Risting, gift med Manufakturhandler Fr. Vilh. Andersen. 1946. 180.
 Andersen, Frederik. 1946. 112.
 Andersen, Fr. Vilh., Manufakturhandler. 1946. 180.
 Andersen, Gomme, Far til Anders Gommesen. 1946. 91.
 Andersen, Hans, Han(n)erup. 1947. 27 f.
 Andersen, Hans, Bmd. 1945. 141. 143.
 Andersen, Jens, Skipper fra Samsø. 1945. 40.
 Andersen, Johanne Kirstine Jørgensdatter, Kilderup, Enke efter Bmd. Hans Andersen. 1945. 141. 143.
 Andersen, Karen Sofie, født Olsen, Dramstrup. 1946. 167.
 Andersen, Lars. 1945. 38.
 Andersen, Ole, Gaardejer, Tornved. 1946. 118.
 Andersen, Maren Peder, Aagerup. 1947. 17.
 Andersen, Mogens, Bedstefader til Gmd. Mogens Andersen. 1945. 33.
 Andersen, Mogens, Gmd. i Sejerby. 1945. 33.
 Andersen, Niels. 1945. 29.
 Andersen, Oline Marie, ugift Husejerske i Registrup. 1946. 169.
 Andersen, Peder, Arbejder, Dramstrup. 1946. 167.
 Andres Korporal, Krømand, Soderup. 1947. 17 ff.
 Ane, der tog Krømanden. 1946. 112.
 Anne Grethe, gift med Andres Korporal, Soderup. 1947. 18.
 Anthon, Gæstgiver i Holbæksgaarden. 1946. 182.
 Antonsen, Jørg. 1946. 181.
 Asmussen, J. A., Guldsmed. 1945. 175.
 Asmussen, Jøppe, sønderjysk Lærer. 1947. 54.
 Asmussen, Niels Peter, Pottemager, Søn af Guldsmed J. A. Asmussen. 1945. 175.
 Asmussen, S., Malerm. 1947. 81.
 Baaø fra Testrup Højskole. 1946. 74.
 Bang (Slægten). 1946. 79.
 Bang, Kancelliraad, Byfoged og Birkedommer i Nykøbing Sj. 1946. 6. 10 f. 13. 17. 34 f.
 Bang, P. G., deputeret i Rentekammeret. 1946. 10. 13 f.
 Barfod, Frederik. 1946. 67. 77. 187.
 Barnekow (Slægten). 1945. 97. 1946. 154.
 Barnekow, Christian, til Birkholm, Tølløse og Vidskøyle. 1945. 91.
 Barnekow, Hans. 1945. 96.
 Barnekow, Mette, Jomfru. 1945. 96. 1946. 162 ff. 165.
 Bastholm. 1947. 133.
 Baungaard, Ejer af Ulviggaard. 1946. 141.
 Bayer, A., Sognepræst i Nordby. 1947. 84.
 Bech, Henrik, Sognepræst i Tranebjerg. 1945. 73. 84. 1946. 72 f. 75. 78. 80 f.
 Bech, Herman, Søn af Pastor Bech. 1945. 73.
 Bech, Herman, Departementschef, Fader til Pastor Henrik Bech. 1946. 72.
 Beck, Angelique, født Rømer, Provstinde, Udby, Moster til Vilh. Bruhn. 1945. 10.
 Beck, Etatsraad, Godsinspektør, Lerchenborg. 1946. 166 f.
 Beck, Frederik, Forpagter, Lerchenborg. 1947. 125.
 Beck, Vilhelm. 1945. 10. 64 ff. 1946. 120 ff. 124. 127 f.
 Becker, C. J. 1946. 53.
 Begtrup, Holger. 1946. 128.
 Bendtsen, Førstelærer. 1947. 53 f. 64.
 Bentzen, ansat i det kongelige danske Kancelli. 1946. 20.
 Bentzen, Niels, Pottemager. 1945. 149.
 Berg, Christen. 1947. 69.
 Bergman, Bager i Ondløse. 1947. 116. 118. 122 f. 127.
 Bergstrøm, Amanda Riecke, gift med Førstelærer Bergstrøm. 1947. 66 ff. 69.
 Bergstrøm, Friedrich Vilhelm Johan, (gamle Bergstrøm), tidligere Lærer i Bakkendrup og Gøriev. 1947. 64 ff. 67 ff.
 Bergstrøm, Hans Tausen, Førstelærer. 1947. 55. 64 ff. 67 f.
 Bergstrøm, Marie, Datter af Lærer Bergstrøm. 1947. 65.
 Bernstorff-Mylius, Ejer af Katstrup 1896. 1940. 140.
 Bernstorff-Mylius, Ejer af Katstrup 1946. 1946. 140.
 Berntsen, Klaus. 1946. 129. 132 ff.
 Bertelsen, Bestyrer af Fattiggården paa Samsø. 1945. 63.
 Bertelsen, Boghandler, Holbæk. 1946. 188.
 Bilde, Hilleborg, Frue til Eriksholm og Thorup. 1947. 21.
 Bille, Kammerherre, Amtmand. 1946. 136. 166. Bndesbøll. 1945. 178.
 Birkedal, Forvalter, Fyn. 1946. 63.
 Birkedal, Agnethe Johanne, født Husum, gift med Forvalter Birkedal. 1945. 69. 1946. 63.
 Birkedal, Jutta. 1945. 69.
 Birkedal (Birchedal), Lars, Sogndegn for Hæmmer og Lundby Menigheder i Præstø Amt. 1945. 120.
 Birkedal, Vilh., Ryslinge. 1945. 64. 68 f. 1946. 63 f. 75. 77.
 Bjørn, Isenkremmer. 1945. 173.
 Bjørnson. 1946. 125.
 Blegvad, Harald, Direktør for dansk Havunderøgelse. 1946. 82.
 Blegvad, Michael, Realskolebestyrer. 1945. 74. 76. 78. 82. 84. 1946. 75. 78 ff. 81 f. 93 f.
 Blegvad, Niels, Lærer i Værslev, Fader til Realskolebestyrer Michael Blegvad. 1945. 65. 1946. 79.

- Blegvad, Niels R., Overlæge i København. 1946. 82.
- Blegvad, Olav, Overlæge i København. 1946. 82.
- Blegvad, Reinhold, Grosserer, København. 1946. 82.
- Blicher, Pastor. 1946. 68.
- Blicher, S. S. 1946. 182.
- Blædel. 1945. 64.
- Boeck. 1946. 111.
- Boers, Dyrleøge, Sorø, tidligere Ugerløse. 1946. 103. 106. 111.
- Bogøe. 1945. 68.
- Bojsen, Frede. 1946. 132 f. 138.
- Bojsen, Frederik Engelhart (Budstikke-Bojsen). 1945. 68.
- Bojsen, L. P. 1945. 122.
- Borgen, Pastor, Nordby. 1945. 79.
- Bornholmer, Hans, Snevre. 1947. 33.
- Borup, Pastor, Skamstrup. 1946. 118.
- Borup, Mads, Bager, Hestehaven. 1945. 45.
- Boserup, Ejer af Saltøfte. 1946. 141.
- Brammer, Kapellan, Tranebjerg, Søn af Biskop Brammer. 1945. 60. 1946. 63.
- Brandt, C. J., Pastor. 1946. 91 f.
- Brønøe, Politibetjent. 1945. 172. 1947. 77.
- Brinch, Jens, Ridefoged paa Søgaard. 1947. 31.
- Brix, Politimester, Frederikssund. 1947. 71.
- Bro, Jens Christensen, Skipper. 1945. 40.
- Brockdorff, Baronesse. 1945. 102.
- Brockenhus, Oluf, Lensmand paa Holbæk Slot. 1947. 19.
- Brockenhuus-Schack, Ejer af Bjergbygaard. 1946. 140.
- Bruhn, Skibsmægler. 1946. 144.
- Bruhn, Adam, Broder til Vilh. Bruhn. 1947. 120 f.
- Bruhn, C. J., Oberst, Fader til Proprietær Vilh. Bruhn. 1945. 5. 1947. 121.
- Bruhn, Vilhelm, Proprietær, Ejer af „Constania“. 1945. 5—26. 1947. 114—27.
- Brødstrup, Politidirektør. 1946. 32.
- Brøndsted, Pastor. 1945. 131.
- Buch, Kroforpagter. 1947. 116. 121. 127.
- Buch, Madam, gift med Kroforpagter Buch. 1947. 116.
- Buchs, Sidse Mads, Brorfelde. 1947. 31.
- Buchwald, Ejer af Anneberggaard. 1946. 140.
- Budde-Lund, Lærer, Holsteinsminde. 1947. 66.
- Budtz, Pastor, Havrebjerg. 1945. 129. 132.
- Burchardi, Fru Mejeriforpagter. 1945. 15.
- Burchardi, Adolf, Mejeriforpagter, Birkendegaard, Svoger til Otto Lawaetz. 1945. 15. 25 f. 65 ff. 68 f. 1946. 79. 94. 120. 123. 127.
- Busck, Gunni, Præst i Stigs Bjergby, Ven med Grundtvig. 1946. 182.
- Bæk, Herman. 1946. 72.
- Bøhm, Rud. 1946. 102.
- Børresen, Holbæk. 1945. 170.
- Børresen, H. P., Santalmissionær. 1946. 70.
- Böttger, Ejer af Dragsholm. 1946. 140.
- Caroline Amalie, Dronning. 1946. 17.
- Christensdatter, Karen. 1947. 18.
- Christensdatter, Maren. 1947. 32 f.
- Christensen, Andreas, Smed, Søn af Smed Christensen. 1946. 87.
- Christensen, Balthazar, Overretsprøkurator. 1946. 6 f. 13. 32. 186. 1947. 69.
- Christensen, Christen (Unge Christen), Ørslev, Fader til Landbrugslærer Christen Christensen. 1945. 135 f. 1946. 121 f. 128 f.
- Christensen, Christen, Landbrugslærer, Tune. 1946. 121.
- Christensen, Dorthie, født Jensdatter, gift med Hmd. i Sejerby Laurs Christensen. 1945. 33.
- Christensen, Elisabeth, født Christoffersen, gift med Peter Christensen, Sejerø. 1947. 37.
- Christensen, Hans, Gmd. i Kongstrup. 1945. 34.
- Christensen, Hans Christian, Smedemester, Lerchenborg. 1946. 85 ff.
- Christensen, Fru Smedemester Hans Christian. 1946. 86 f.
- Christensen, Jens, Dragerup. 1947. 30.
- Christensen, Jens, Hmd., Vipperød. 1945. 139 f. 143.
- Christensen, J. V. 1946. 131.
- Christensen, Karen Hansdatter, gift med Smedemester Søren Christensen. 1946. 85.
- Christensen, Laurs, Hmd. i Sejerby. 1945. 33.
- Christensen, Peder, Gaardmandsøn, Bestyrer af Sejerø Præstegaard. 1947. 37 f.
- Christensen, Rasmus, Tærsker paa Birkholm. 1947. 32 f.
- Christensen, Søren, Smedemester. 1946. 85.
- Christfort, Ejer af Anneberggaard. 1946. 140.
- Christian I. 1946. 158.
- Christian IV. 1946. 159.
- Christian V (som Kronprins). 1947. 26.
- Christian V (som Konge). 1947. 63.
- Christian VIII. 1946. 10. 15 ff. 23. 34 ff.
- Christian IX. 1946. 101. 109 f. 1947. 103. 140.
- Christoffersen, Erik, Præst paa Sejerø. 1945. 29.
- Christophersen, Præst i Kolby. 1946. 69.
- Clausen, Rasmus, Folketingsmand, Falster. 1946. 133.
- Cordtsen, Cordt, Dragerup. 1947. 29.
- Dael, Niels, Frimenighedspræst. 1946. 136. 138.
- Dajou, N. 1947. 133.
- Dam, Emil, senere Brøderup. 1945. 136. 1946. 128. 138.
- Danneskiold-Samsøe, Lensgreve 1843. 1947. 95.
- Danneskiold-Samsøe, Ejer af Brattingsborg 1896. 1946. 76. 140.
- Danneskiold-Samsøe, Ejer af Brattingsborg 1946. 1946. 140.
- Danneskiold-Samsøe, C. F., Lensgreve. 1946. 71.
- Danskerne. 1947. 99.
- Dedemøth, Carl, Juelsborg. 1945. 128.
- Dedemøth, F., Møller og Amtsradsmedlem, Høng. 1945. 123 f. 127 f.
- Degerbøl, Magnus, Dr. 1946. 43. 50.
- Degn, Jørgen, Skipper Peder S. Degns Hjælper. 1946. 62.
- Degn, Peder S., Skipper. 1946. 62.
- v. Deurs, Kammerherre, Frydendal. 1946. 14 f.
- v. Deurs, Carl. 1945. 25. 1947. 117 f. 125.
- Dige, Møller. 1947. 62.
- Dinesen, Ejer af Kragerupgaard 1896. 1946. 140.
- Dinesen, Ejer af Kragerupgaard 1946. 1946. 140.
- Dinesen, Lars, Gaardbestyrer, Kulby. 1945. 122 ff.
- Discher, Provst, Føllenslev. 1947. 35.
- Dittmer, Murermester. 1945. 175.
- Dominius, Albrit, Tudse. 1947. 6.
- Dreier, Christen, Herredsfoged. 1947. 30.
- Drewsen, J. C., Kammerraad. 1946. 7. 185 f.
- Dyrholm, Jens. 1946. 88.
- Ebbesen, Peder, Snevre, senere Byfoged i Holbæk. 1947. 19. 21.
- Egede, Ejer af Nyvang. 1946. 141.
- Egede, Frk., Nykøbing. 1945. 187.
- Egede, Anders Møller, Gaardejer, Østerby. 1946. 84.
- Eggers, Herman, Borgmester, Holbæk. 1947. 22 f.
- Ejlertsen, Snedker, Faarevejle. 1946. 13.
- Engberg, Ejer af Hesselbjerggaard. 1946. 141.
- Engländerne. 1947. 45.

- Erfurth, Graver, Dragerup. 1945. 174.
 Erichsdatter, Sidse. 1947. 37.
 Eriksen, Farver. 1945. 87 f.
 Eriksen, Madam, gift med Farver Eriksen. 1945. 68.
 Eskildsen, Anders, jysk Karl. 1947. 30.
 Estrup, Ejer af Kongsdal 1946. 1946. 140.
 Estrup, J. B. S., Konseilspræsident, Ejer af Kongsdal. 1946. 109 f. 128. 130. 140. 186. 1947. 69. 75. 118 f. 121.
 Evers, Ejer af Nidløsegaard. 1946. 141.
- Falentin, Pottemagersvend, Holbæk. 1945. 146.
 Fang, Fanny. 1947. 51.
 Faye, Ejer af Birkendegaard. 1946. 140.
 Feilberg, Præst, Kirke Helsinge. 1945. 129.
 Feldthusen. 1946. 133.
 Fischer, Skovrider. 1947. 134.
 Fischer, Henrik, Gmd. i Løve. 1945. 127.
 Flinch. 1946. 111.
 Flor, Chr., Professor. 1945. 53.
 Fønnesbech, Ejer af Vesterbygaard. 1946. 140.
 Fønnesbech-Wulff, Ejer af Vesterbygaard. 1946. 140.
 Formann. 1945. 87.
 Fraas, Ejer af Kelleklintegaard. 1946. 141.
 Fraas, Ejer af Viskinegaard. 1946. 141.
 Franch, R. J., Brundby. 1946. 88.
 Frandsen, Guldsmed. 1945. 175.
 Frandsen, Hans, Gaardejer i Gudum. 1946. 127.
 Frandsen, L., Løitnant, Ejer af Jernstøberiet i Holbæk. 1947. 79. 101 f.
 Fransen, J. M., Lærer, Bertel Madsens Svigersøn. 1946. 98.
 Frausing Borch. 1945. 148.
 Frederik III. 1947. 19. 72.
 Frederik VI. 1946. 183. 187.
 Frederik VII (som Kronprins) 1947. 94.
 Frederik VIII. 1946. 119.
 Friederich, Pottemager. 1945. 148.
 Frier-Maren. 1945. 61.
 Friis, Ejer af Flinterupgaard. 1946. 140.
 Friis, Ole Jørgensen, Gdr. og Smed, Sognefoged. 1947. 44—50.
 Fyhn, Ambrosius Ambrosiusen Helgerud, kgl. Portner og Toldbetjent. 1945. 116.
 Fyhn, Ane Elisabeth Frederikke, Pastor Fyhns eneste Datter. 1945. 120.
 Fyhn, Christian Laurentius, Nyborg, Søn af Pastor Jens Jørgen Fyhn. 1945. 119.
 Fyhn, Elisabeth Louise, Pastor Fyhns Søster. 1945. 120.
 Fyhn, Hans. 1945. 85. 1946. 147 f. 150 f. 155. 160. 162 f. 171. 173 f.
 Fyhn, Jens Jørgen, Præst. 1945. 85—92. 99. 102. 113. 116—20. 1946. 178.
 Fyhn, Louise Marie, født Husum, gift med Pastor Jens Jørgen Fyhn. 1945. 119.
 Fyhn, Marie Elisabeth, født Wolder, gift med A. A. H. Fyhn. 1945. 116.
 Fyhn, Thomas Ambrosius, Sognepræst, Søn af J. J. Fyhn. 1945. 86.
 Fyn, Laurids, Skamstrup. 1947. 12.
 Fynbo, Hans, Soderup. 1947. 19 f.
- Gammeltoft-Schougaard, Ejer af Astrup. 1946. 141.
 Glandrup, Conrad, Borgmester Eggers' betroede Mand. 1947. 22 f.
 Glerup, Asmund C., Lærer, Udby. 1945. 121. 1946. 6. 12. 28 ff. 31 ff. 34. 129. 1946. 181 ff. 185 ff. 188.
- Gommesen, Anders, Lærer, født i Nordby paa Samsø. 1945. 48. 84. 1946. 62. 89. 91 f.
 Gommesen, Elisabeth, født Raunspø, Datter af Godsinspektøren paa Gram Slot, gift med A. Gommesen. 1946. 92.
 Gommesen, Sofie Meyer, fra Reerslev, gift med Anders Gommesen. 1946. 91.
 Gram, Amalie. 1945. 69.
 Gregersen, Jens, Kundryb. 1946. 8.
 Grell, Marie, født Blegvad, gift med Pastor Magnus Grell. 1946. 82.
 Grevenkop-Castenskiold, Ejer af Hagededgaard 1896. 1946. 140.
 Grevenkop-Castenskiold, Ejer af Hørbygaard 1896. 1946. 140.
 Grevenkop-Castenskiold, Greve, Hørby, ca. 1875. 1947. 66.
 Gross, H. F. 1945. 184.
 Groth, Politibetjent. 1945. 172. 1947. 77. 82.
 Grove, Generalkonsul. 1947. 135.
 Grundtvig (Slægten). 1947. 128.
 Grundtvig, fattig i Nykøbing. 1947. 130.
 Grundtvig, Axel Christian, Urmagersvend. 1947. 129 f.
 Grundtvig, Jørgen, Søn af Otto Grundtvig, Præst paa Sejerø. 1945. 29. 1947. 35.
 Grundtvig, Karen, født Kjeldberg. 1947. 129 f.
 Grundtvig, Lauritz Peder, Student. 1947. 129 f.
 Grundtvig, N. F. S. 1945. 27. 122. 1946. 68. 77. 79. 82. 138.
 Grundtvig, Morthen, Købmand. 1947. 129 f.
 Grundtvig, Otto, Pastor. 1945. 27. 29. 1947. 35.
 Grüner, Ejer af Egemark 1896. 1946. 140.
 Grüner, Ejer af Egemark, 1946. 1946. 140.
 Grüner, Ejer af Faltergaard. 1946. 141.
 Grüner, Ejer af Sæbygaard. 1946. 140.
 Grøn, Ejer af Dyrehavegaard. 1946. 141.
 Gude, Herredsfoged, Kalundborg. 1946. 17. 1947. 46 ff. 49.
 Gylling, J. P., Købmand og Skibsreder, Tranebjerg. 1945. 57 f.
 Gylling, Søren Holm, Gaardejer. 1946. 84.
 Gøtzsche, Th. 1945. 140.
- Hafniensis, Johannes Christianus, Præst. 1946. 163.
 Hafniensis, Fru Johannes Christianus, 1946. 163.
 Hag, Henrik, Præst paa Sejerø. 1945. 28.
 Halte-Sophie. 1946. 109.
 Hammer. 1946. 84.
 Handsdatter, Maren, Fyn. 1945. 96.
 Hans Pottemager. 1945. 147.
 Hans, Præst i Tersløse. 1947. 23.
 Hans Skomager. 1947. 87.
 Hans Skytte. 1947. 29.
 Handsdatter, Maren, Sejerø. 1945. 38.
 Hansen, Ejer af Bøstrup 1896. 1946. 140.
 Hansen, Ejer af Bøstrup 1946. 1946. 140.
 Hansen, Ejer af Frederikshøj. 1946. 141.
 Hansen, Ejer af Kelleklintegaard. 1946. 141.
 Hansen, Ejer af Nørage. 1946. 140.
 Hansen, Herredsfoged, Kalundborg. 1945. 69.
 Hansen, Vitterlighedsvidne. 1945. 143.
 Hansen, Anton. 1947. 74.
 Hansen, Bodil (Bodil Spige), Datter af Lars Peter fra Horskjær, gift med Førgemand Jens Hansen. 1947. 70.
 Hansen, Christen, Gaardmand, Ørslev, født i Dal. 1946. 131.
 Hansen, Christen, Gaardmand i Kongstrup paa Sejerø. 1945. 29.
 Hansen, Christiane Johanne, født Knudsen, barnefødt i Brorfelde. 1946. 177.

- Hansen, Conrad, Redaktør. 1947. 75.
Hansen, Hans, Smørumedre. 1947. 15.
Hansen, Hans, Soderup. 1947. 17 ff.
Hansen, Hans, Gaardejer i Høng, Formand for Sogneforstanderskabet. 1945. 127 f. 132 f. 136.
Hansen, Hans Peter, Bmd., Kildserup. 1945. 141 f.
Hansen, H. J., Redaktør. 1946. 192.
Hansen, H. M., St. Grandløse. 1945. 141.
Hansen, I. A., Politiker. 1946. 91.
Hansen, I. A., Redaktør og Folketingsmand. 1946. 179.
Hansen, Jens, Færgemand, gift med Bodil Syge. 1947. 70.
Hansen, Jens, Post. 1947. 70.
Hansen, Jep, Grandløse. 1947. 21.
Hansen, Jørgen, Klokkestøber, Kalundborg. 1945. 108.
Hansen, Jørgen Schou, Gaardmand i Brorfelde. 1946. 177.
Hansen, Laurids, Svinninge. 1947. 12.
Hansen, Laurids, Vandløse, Herredets Tingskriver. 1947. 19. 27.
Hansen, Marcus, Skolemand i Brønderslev. 1946. 95.
Hansen, Marie Mogensdatter, gift med Gmd. Christen Hansen. 1945. 29.
Hansen, Martin, Snedker, senere Skatteopræver. 1947. 80.
Hansen, Mourids, Skillingsted, Ridefoged paa Aggersvold. 1947. 15.
Hansen, N. E., Borgmester og Byfoged. 1947. 82.
Hansen, Niels, Borrevang. 1947. 134.
Hansen, Niels, Murer, Svinninge. 1945. 45 f.
Hansen, Oluf. 1947. 8.
Hansen, Peder, Husmand, Lundby. 1946. 6. 9. 21. 181 ff. 186.
Hansen, Peter, Gmd., Ulkerup. 1947. 134.
Hansen, Peter, Landpost, Vig. 1945. 47.
Hansen, Rasmus, Ungkarl, Kongstrup. 1945. 40.
Hansen, Signe Wiggers. 1946. 192.
Hansten, Pastor. 1945. 54. 64. 1946. 63.
Hansten, Fru Pastor. 1946. 65.
Hasle, Søn af Th. Hasle, Løvegaard. 1945. 122.
Hasle, Th., Løvegaard. 1945. 122.
Hasselbalch, Ejer af Løvegaard. 1946. 141.
Hastrup, Ejer af Dønnerup. 1946. 141.
Hauberg, Ejer af Daurup. 1946. 141.
Heegaard, Poul Henrik, Kapellan, senere Sognepræst i Nordby. 1947. 84 f. 90 ff. 93.
Heegaard, Sophie, Jomfru. 1947. 94.
Heegaard, Stefan, den ældre, Sognepræst i Nordby. 1947. 84 f.
Heegaard, Stefan, den yngre, Sognepræst i Nordby. 1947. 84. 91. 94 f.
Hegewald, Georg, Glarmester og Malermester, Brundby. 1946. 62. 69. 89.
Heineth, Sognepræst. 1947. 50.
Helemann, Ejer af Aagaard. 1946. 140.
Heloise Marie, Datter af en Købmand i Rudkøbing. 1946. 72.
Helweg, Læge, Odense. 1945. 74. 1946. 73.
Helweg, Axel Heinrich Saxtorp, Præst i Onsbjerg. 1945. 78. 1946. 73 ff.
Henchell, Ane, Vesterflokken. 1946. 85.
Hendrichsen, Styrmand. 1947. 36.
Henningsen, Ep. 1945. 102.
Henrik Møller, Vejrmpøllen i Tersløse. 1947. 24.
Henrik Pottemager. 1945. 147 f.
Henriksen, Bagermester. 1947. 82.
Henriksen, Hans, Pottemager, Sorø. 1945. 150.
Herbst, D. G., Klokkestøber, København. 1945. 108.
Hermann, Skolelærer. 1947. 50.
Herskind, Præst i Tranebjerg. 1945. 78.
Hertel, Pastor. 1946. 71.
Hjort, Ejer af Nyvang. 1946. 141.
Hoff, W., Præst, Vallekilde. 1945. 25. 66 f. 68. 1946. 77. 79. 94.
Hoff, Fru Pastor. 1945. 67.
Holberg. 1946. 146.
Hollesen, Fabrikant, Ejer af Tølløse. 1946. 140.
Holm, ansat i det kgl. danske Cancelli. 1946. 20.
Holm, Ejer af Ellingegaard. 1946. 141.
Holm, Etatsraad, Godsejer, Lerchenfeldt. 1945. 13. 24. 1946. 120. 140.
Holm, Godsforvalter, Løvenborg. 1946. 163.
Holm, socialdemokratisk Pioner. 1946. 76.
Holm, A., Gaardejer, Fjordgaarden, Gislinge Lammefjord. 1946. 42.
Holm, Clemmen, Gaardfæster, Vadstrup, Fader til Mikkel S. Holm. 1946. 84.
Holm, Harald. 1946. 133 f.
Holm, Lars Sørensen, Pottemager. 1945. 148.
Holm, Johanne, Jensdatter, Enke efter Pottemager Lars Sørensen Holm. 1945. 148.
Holm, Mikkel Søren, Gaardejer, Madebjerggaard, Brundby. 1946. 69. 75. 84. 89.
Holm, William, Proprietær, Ubberrupgaard. 1945. 5. 24. 1946. 79. 94.
Holstein, Johan, Greve, Ledreboe. 1945. 109.
Hoppe, Ejer af Toftholm. 1946. 140.
Horn, Adam Axel, svensk Greve. 1945. 40.
Hornbech, Præst paa Sejerø. 1945. 29. 39. 1947. 35.
Hoskjær, Ditl. Carl, Præst i Kalundborg 1858—84. 1945. 19.
Hostrup, Helge. 1946. 74.
Husum, Unge. 1946. 72. 75. 77.
Husum, Anna, Gjertrud, født Birchedal, Datter af Lars Birchedal, Pastor Fyhns Svigermoder. 1945. 119 f. 1946. 63.
Husum, Elisabeth. 1945. 70 f.
Husum, Line, født Birkedal, gift med Peter Laurentius Husum. 1946. 63 ff. 66 f. 71 f.
Husum, Lise. 1946. 72.
Husum, Ludvig Birkedal. 1945. 66. 1946. 64. 67 ff. 70 ff.
Husum, Marie. 1946. 72.
Husum, Peter Laurentius, Præst i Tranebjerg. 1945. 61. 64 f. 73. 1946. 63—66. 68. 71 f. 75. 77.
Husum, Thomas Peter, Sognepræst i Kværkeby, Fader til P. L. Husum. 1945. 119. 1946. 63.
Husum, Thomine, forlovet med Pastor Hertel. 1946. 71.
Hvidt, Ejer af Frihedslund. 1946. 141.
Hyrup, Postbud. 1946. 88.
Højberg, Lærer, Høve. 1945. 45.
Højmark, Asger, Præst. 1946. 128.
Højberg, Jens Iversen. 1945. 40.
Højberg, Rasmus Rasmussen. 1945. 40.
Hørdum, socialdemokratisk Pioner. 1946. 76.
Hørup. 1946. 132.
Ibsen, Hans, Bennebo. 1947. 11.
Ibsen, Michael, Løserup. 1947. 13.
Ibsen, Michael, Udby. 1947. 12.
Ibsen, Niels. 1947. 9.
Ibsen, Peder, Brændholt. 1947. 28 f.
Ibsen, Peder, Uglerup. 1947. 13.
Ibsen, Saxe. 1947. 6.
Ishøjer, Hans, Fader til Niels H. Ishøjer, Kundby. 1947. 130—ff.
Ishøjer, Niels H., Kundby. 1947. 130.
Iver Skomager fra Yderup. 1947. 9.

- Jacobsen, C., senere Redaktør og Borgmester i Vejle. 1947. 80.
- Jacobsen, Fritz, Kommune lærer, Slagelse. 1947. 132. 135.
- Jacobsen, Jens, Apoteker, født 1779 i Vesterbølle. 1946. 89.
- Jacobsen, Lars, Gmd., Hulkerup. 1947. 134.
- Jagd, Kaptajn. 1945. 56.
- Jagild, Isenkræmmer. 1945. 154.
- Jakob Pottemager i Holbæk. 1945. 146.
- Jakobsen, Lars, Hmd., Skaverup. 1945. 43.
- Jansen, Nicolai, Pottemager. 1945. 148.
- Jens Hjulmand. 1947. 16.
- Jens Murmester. 1947. 18.
- Jens Spillemand fra Næsby. 1947. 58.
- Jens Væver. 1947. 18.
- Jensdatter, Ane, Datter af Jens Christensen. 1945. 139.
- Jensdatter, Anna. 1947. 29 f.
- Jensdatter, Karen, Datter af Jens Christensen. 1945. 139.
- Jensdatter, Kirstine. 1945. 162—65.
- Jensen, Frisør. 1945. 68.
- Jensen, Købmand. 1945. 167. 170.
- Jensen, Gamle, Købmand. 1945. 170.
- Jensen, Præst, Finderup. 1945. 129.
- Jensen, Præst, Lærer ved Holsteinsminde, senere Æbeltoft. 1947. 66.
- Jensen, Chr., Urmager, Vig. 1945. 45.
- Jensen, Christen, Oldermænd. 1947. 24 f.
- Jensen, Claus, Præst. 1945. 96.
- Jensen, F. Elle, Forstander, Skals. 1947. 114.
- Jensen, Frits, Gaardejer, Ørsløv. 1946. 129.
- Jensen, Hans, Forkarl paa Kalundborg Ladegaard. 1945. 7 f. 11 f. 23.
- Jensen, Hans, Gaardmand, Skræder, Faarevejle. 1946. 13.
- Jensen, Hans, Redaktør for Sorø Amtstidende. 1946. 92. 1946. 134. 138.
- Jensen, Hans, Substitut, Soderup. 1947. 18.
- Jensen, Herluf, Forstander, Silkeborg. 1946. 96.
- Jensen, Jakob, Kældersvend paa Torbenfeld. 1947. 16 f.
- Jensen, Jens, Aftægtsgaardmand paa Vester. 1945. 37.
- Jensen, Jens, Gdr., Vester. 1947. 41 f.
- Jensen, Jens, Indsiddler, Jyderup. 1945. 43.
- Jensen, Jon, Soderup. 1947. 17.
- Jensen, J. P., Høng, 1945. 121. 1946. 8. 25. 27. 35.
- Jensen, Jørgen, Igelø. 1947. 31.
- Jensen, Jørgen, Gmd., Sejerø. 1945. 38.
- Jensen, Karen Olsdatter, gift med Husmand Peder Jensen. 1946. 102.
- Jensen, Karen Rasmusdatter, Enke efter forhenlevende Gmd. Jørgen Jensen. 1945. 38.
- Jensen, Karoline, Broderdatter af Marie Villads. 1946. 106.
- Jensen, Keld, Dragerup, Søn af Jens Christensen. 1947. 30.
- Jensen, Knud, Knabstrup. 1947. 26.
- Jensen, Lars, Gaardejer, Høng. 1945. 129.
- Jensen, Lars, Gmd. i Finderup. 1945. 127 f.
- Jensen, Lars, Købmand. 1945. 154.
- Jensen, Lisbeth, gift med Niels Jensen, Tersløse. 1947. 23 f.
- Jensen, Mads, Lærer, Næsby. 1947. 64.
- Jensen, Morten, Smed, Østrup. 1947. 24 f.
- Jensen, N., Postpakkemester, Jyderup. 1947. 107. 112 f.
- Jensen, Niels. 1945. 38.
- Jensen, Niels, Tersløse. 1947. 23 f.
- Jensen, Niels, Bonde i Sejerby. 1945. 40.
- Jensen, Niels, Snedkermester i Kalundborg. 1946. 167.
- Jensen, Niels, Gaardejer i Sejerby. 1947. 49 f.
- Jensen, Ole, Ejer af Maltes Kro. 1947. 106.
- Jensen, Ole, Fæstegaardsmand, Stifts Bjergby. 1946. 32.
- Jensen, Ole Peder, Gaardmand. 1945. 112.
- Jensen, Peder, Mølleborup. 1947. 20 f.
- Jensen, Peder, Uggerløse. 1947. 28.
- Jensen, Peder, Husmand. 1946. 102.
- Jensen, Rasmus, Skellingsted. 1947. 9.
- Jensen, Sophus, Nykøbing. 1947. 128.
- Jensen, Søren, Søn af Jens Christensen, Vipperød. 1945. 139 f.
- Jensen, Søren, Smed, Rude. 1946. 129.
- Jensen, Vendelboe, Bagermester. 1945. 149.
- Jep (Indskrift paa en Ligsten). 1946. 174.
- Jeppesen, Førstelærer i Jyderup Skole. 1946. 116.
- Jespersen, Laurids, Tingved. 1947. 28.
- Jespersen, N. F., cand. theol., Kaptajn, Grønnebjerggaard. 1946. 25. 186.
- Jespersen, Pouel. 1947. 7.
- Johansen, Ole, Landstingsmand, Fyn. 1945. 46.
- Jonas Pottemager. 1945. 149.
- Jornil, Ejer af Gislingegaard. 1946. 140.
- Juel, Tønne, Søgaard. 1947. 21. 25 f.
- Jungersen, Pastor, Vig. 1945. 42—45.
- Junker, Godsejer, Aunsøgaard. 1946. 141.
- Jyde, Jens, Gislinge. 1947. 12.
- Jyde, Oluf, Kundby. 1947. 12.
- Jydes, Ane. 1947. 23.
- Jørgensen, Bestyrer af Sipperup Fattiggaard. 1946. 101. 110.
- Jørgensen, Ejer af Egebjerggaard. 1946. 141.
- Jørgensen, Ejer af Katrineald. 1946. 141.
- Jørgensen, Ejer af Sørslevgaard 1806. 1946. 141.
- Jørgensen, Ejer af Sørslevgaard 1946. 1946. 141.
- Jørgensen, Urmager, Mørkøv. 1946. 101. 107.
- Jørgensen, Anders, Hindholm Højskole. 1945. 132—37.
- Jørgensen, Anders, S. Jærnløse. 1947. 26.
- Jørgensen, Anton, Gaardejer i Aarslev. 1946. 127.
- Jørgensen, Caspar, Kildegaarden i Ulkestrup. 1946. 182. 184.
- Jørgensen, Christian, Medhjælper, Regstrup. 1946. 167.
- Jørgensen, H., Gaardejer, Ougtvad. 1946. 134.
- Jørgensen, Hans, Gaardmand, Kvandløse. 1915. 108.
- Jørgensen, Jens, Arbejdsmand, Ørsløv. 1946. 133.
- Jørgensen, Jørgen, Pottemager. 1945. 148 f.
- Jørgensen, Lars, Hmd. fra Rødhals. 1947. 41.
- Jørgensen, Laurids, Tersløse. 1947. 22.
- Jørgensen, Lorentz (Laurentius), Billedskærer. 1945. 98 f.
- Jørgensen, Marie, gift med Anders Jørgensen. 1945. 137.
- Jørgensen, Marie, Lærerinde, Brundby. 1946. 89.
- Jørgensen, Niels, Husmand paa Ørren. 1945. 38.
- Jørgensen, Ole, Sognesmed (Ole Fri(is)) 1947. 45.
- Jørgensen, Peter, Bager. 1947. 82.
- Jørgensen, Sidsø Katrine Jensdatter, Gaardmandsdatter fra Sejerby, gift med Sognesmed Ole Jørgensen. 1947. 45.
- Kalkar, Dr. 1945. 64. 1946. 64.
- Karen, gift med Færge-Niels, Rye. 1947. 53.
- Karen, gift med Niels Skomager, Gislinge. 1947. 8 ff.
- Karl Gustav, Konge. 1947. 72.

- Kastberg, Godsejer, Holbæk Slot Ladegaard. 1946. 140.
- Kerrn, Emil, Tømremester i København. 1945. 163.
- Kingo. 1947. 80. 140.
- Kirsten, gift med Peder Skomager, Stedstrup. 1947. 25.
- Kirstensdatter, Boel, Datter af Kirsten Pedersdatter. 1947. 7—10.
- Kirstine, Gamle. 1945. 60 f.
- Kisbye. 1945. 64.
- Kjeldsen, Jørgen, Degn. 1947. 90.
- Kjærulff, Frederik, Husmand, Nordby. 1947. 94.
- Klinge, Justitsraad, Herre til Bonderup. 1945. 107.
- Klink, L. P., Husmand, Ulstrup. 1945. 47.
- Knud den Hellige. 1946. 148.
- Knudsen, maaske fra Nykøbing. 1946. 11.
- Knudsen, Jakob, Torpe. 1945. 128 f.
- Knudsen, Jep, Udby. 1947. 13.
- Knudsen, Morten. 1947. 16.
- Knuth, Baron. 1945. 151.
- Knuth, Komtesse. 1945. 101.
- Koch, P. Chr. 1945. 53.
- Kolbye, S. 1945. 140.
- Kols, Godtfr., Bager. 1945. 149.
- Kornerup, I., Professor, Arkitekturmaler, Roskilde. 1946. 158 f. 164. 167. 173. 176 f. 1947. 136.
- Krabbe, Iver. 1947. 29.
- Kristensen, Seminarist, Løve. 1945. 125.
- Kristensen, Evald Tang. 1947. 90.
- Kristensen, Niels, Landpost. 1945. 45.
- Kristensen, Ole. 1946. 129.
- Kristensen, Søren, Hallenslev. 1945. 129.
- Krogh, Kammerjunker og kgl. Skovrider. 1945. 104.
- Krogh, Herman, Søn af Kammerjunker Krogh. 1945. 104.
- Krogh, Marie, født Løvenskiold. 1945. 104.
- Kruse, A., Godsinspektør. 1946. 71.
- Krusmark, Joh. Th., Købmand. 1945. 163.
- Krüger, Hans. 1945. 49. 53. 55 f.
- Krüger, Ingeborg, Søster til Hans Krüger. 1945. 55. 76.
- Krønner, Poul, Gaardmand. 1947. 85.
- Kyhn, Knud. 1945. 180.
- Kähler, Næstved. 1945. 180.
- Laksmand, Margrethe, Fru, Aggersvold. 1947. 15.
- Lammers, Gustav Adolf. 1946. 62.
- Lange, Ejer af Løjtvedgaard. 1946. 141.
- Lange, Ejer af Selchausdal. 1946. 140.
- Lange, M., Deputeret. 1946. 10. 20.
- Langhoff, Præst i Onsbjerg. 1946. 66.
- Langhoff, Fru. 1946. 66.
- Lars Peter, Husmand fra Horskjær, Gadekæret i Gamløse. 1947. 70.
- Larsdatter, Kirstine Marie. 1946. 116.
- Larsen, Lærer i Nordby. 1945. 69.
- Larsen, Skomager, Ugerløse. 1946. 109. 112.
- Larsen, Anders, Matros. 1945. 38.
- Larsen, Anders, Sognefoged, Undien. 1947. 134.
- Larsen, Chr., Købmand, Vig. 1945. 47.
- Larsen, G., Kapellan, Vig. 1945. 43.
- Larsen, J. H. 1945. 102. 117.
- Larsen, Jørgen M., Sognepræst, Nørre Jærnløse. 1945. 87. 118.
- Larsen, Niels, Gaardejer, Ørslev. 1946. 129.
- Larsen, Niels, Parcelлист, Vig. 1945. 46.
- Larsen, Ole, Husmand, Ondløse. 1946. 28.
- Larsen, Ane Pedersdatter, gift med Gaardejer Rasmus Larsen. 1946. 85.
- Larsen, Ole, Sognefoged, Orø. 1947. 69.
- Larsen, Peter, Sogneraadsformand. 1945. 188.
- Larsen, Rasmus, Gaardejer. 1946. 85.
- Lassen, Smed. 1945. 169 f.
- Laurids, en Karl. 1947. 16.
- Laurids, Pottemager. 1945. 148.
- Lauridsdatter, Kirsten. 1947. 24.
- Lauridsen, Jens, Gudmandstrup. 1947. 16.
- Lauridsen, Jens, Hjembæk. 1947. 12.
- Lauridsen, Jens, Husmand, Gislinge. 1947. 13.
- Lauridsen, Karen, gift med Husmand Jens Lauridsen i Gislinge. 1947. 13.
- Lauridsen, Laurids. 1947. 9.
- Lawaetz, Carl, Broder til Otto Lawaetz. 1945. 6.
- Lawaetz, Charlotte, født Burchardi, gift med Otto Lawaetz. 1945. 6 f.
- Lawaetz, Otto, Ejer af Kalundborg Ladegaard. 1945. 5—11. 13—15. 17—21. 24—26. 1946. 140.
- Lawaetz, Sofie Magdalene, f. Siegmund, Moder til Otto Lawaetz. 1945. 6 f.
- Lawaetz, Sophie, ældste Barn af Otto Lawaetz. 1945. 20.
- Leander, Forvalter paa Kalundborg Ladegaard. 1945. 18. 20.
- Leander, Fru, født Madsen. 1945. 18 ff.
- Lehmann, Orla, Højesteretsadvokat. 1946. 32.
- Lemvig, Ejer af Algstrup 1896. 1946. 141.
- Lemvig, Ejer af Algstrup 1946. 1946. 141.
- Lerche, Ejer af Hagestedgaard. 1946. 140.
- Lerche, Ejer af Smakkerupgaard. 1946. 141.
- Lerche, Baron, Ejer af Birkendegaard. 1946. 140.
- Lerche, Greve, Ejer af Aggersvold. 1946. 140.
- Lerche, Greve, Lerchenborg c. 1849. 1946. 85.
- Lerche, Greve, Ejer af Lerchenborg 1896. 1946. 140.
- Leth, Christian F., Sognepræst. 1945. 86. 119.
- Leth, Henrik Julius, Sognepræst. 1945. 86. 95.
- Liebenberg, Adjunkt. 1946. 188.
- Lillienkjold, Herredsfoged. 1946. 10.
- Linstow, Kammerherre og Overførster, Hirschholm. 1947. 134.
- Loffmann, Alexander, Præst i Karise og Alslev. 1945. 116.
- Louise, Fr. VIII's Dronning. 1946. 119.
- Ludvigsen, Skolelærer. 1947. 48.
- Ludvigsen, Jørgen, Rentier, fhv. Gaardejer i Høng. 1945. 133.
- Lund, Ejer af Aldersro 1896. 1946. 141.
- Lund, Ejer af Aldersro 1946. 1946. 141.
- Lund, Hofjægermester, Ejer af Lerchenborg. 1946. 140. 144.
- Lund, Møller, Bybjerg Mølle. 1947. 64.
- Lund, Præst i Kjeldby Kirke paa Møen. 1945. 106.
- Lund, Provst, Fader til Reinh. Lund. 1945. 65.
- Lund, Adolf. 1945. 70.
- Lund, Anders Martin, Bager. 1945. 162.
- Lund, Ane-Marie, født Gylling. 1945. 57. 60.
- Lund, Carl Frederik, Typograf, Socialdemokrat. 1945. 165. 1947. 80.
- Lund, Cathrine Marie Jacobsdatter, gift med Chr. Godtfr. H. Lund 1945. 154.
- Lund, Christen Hansen. 1945. 153. 156 f.
- Lund, Christian Godtfrd Hansen, Pottemager. 1945. 149. 153 f. 157 ff.
- Lund, Dorthe Marie Jørgensdatter, gift med Hans Hansen Lund. 1945. 156.
- Lund, Dorthe Sophie, Datter af Hans Larsen Lund. 1945. 163 f.
- Lund, Dorthe Sophie Salomonsdatter, gift med Lars Hansen Lund. 1945. 153 f.

- Lund, Elise Sophie, født Richter, gift med Lars Hansen Lund. 1945. 165.
- Lund, Frederik Emil, Assistent ved Vejle Gasværk. 1945. 162. 165-75.
- Lund, Hans Hansen (i Kirkebogen kaldt Anders). 1945. 153. 156.
- Lund, Hans, Urmager, Søn af Lars Hansen Lund jun. 1945. 165.
- Lund, Hans Larsen, Pottemager, Søn af Lars Hansen Lund sen. 1945. 149-55. 162 ff.
- Lund, Harald, Fabrikant og Manufakturhandler, eneste Søn af Farver Reinh. Lund. 1945. 49 f. 65. 67. 69. 72. 78. 84. 1946. 75. 78 f.
- Lund, Harald Theodor, Kunstmaler. 1945. 83.
- Lund, J., Frk., Tranebjerg. 1945. 83.
- Lund, Jens, Guldsmed. 1945. 162.
- Lund, Johan Christian, Pottemager og Graver. 1945. 165 f. 170 f. 173. 177.
- Lund, Madam Johan Christian. 1945. 177.
- Lund, Jubeline Lutherine, Datter af Hans Larsen Lund. 1945. 163.
- Lund, Kirsten Hansdatter, gift med Pottemager Christen Hansen Lund. 1945. 156.
- Lund, Kirsten Hansdatter, født Ruus, gift med Hans Larsen Lund. 1945. 150.
- Lund, Lars Hansen, den ældre, Pottemager. 1945. 153 f. 156. 159 ff. 163.
- Lund, Lars Hansen, den yngre, Søn af Hans Larsen Lund. 1945. 162-66. 168. 170 f. 176.
- Lund, Fru Lars Hansen. 1945. 172. 174.
- Lund, Mads, Vejle. 1946. 34.
- Lund, Maja. 1945. 70.
- Lund, Margrethe Johanne Pedersdatter, gift med Chr. Godfr. H. Lund. 1945. 154.
- Lund, Marie, Datter af Reinh. Lund. 1945. 70.
- Lund, Marie, Fru. 1945. 64. 70 f. 81.
- Lund, Martha Maria, Datter af Hans Larsen Lund. 1945. 163 f.
- Lund, Martin, Typograf, Slagelse. 1945. 165.
- Lund, Olaus, Pastor, senere Provst. 1945. 49 f.
- Lund, Peter, Tolder, Nykøbing F. 1945. 49.
- Lund, Reinhold Julius, Farver, Tranebjerg. 1945. 48-84. 1946. 82. 86. 70. 72 f. 75. 89.
- Lund, Sofie (?). 1945. 69.
- Lund, Troels. 1947. 132.
- Lund-Henriksen. 1945. 154.
- Lundby, I. Th. 1947. 135 f.
- Lunn (Slægten). 1946. 143.
- Lunn, Ejer af Dorthelyst. 1946. 141.
- Lunn, Ejer af Dyrehavegaard 1896. 1946. 141.
- Lunn, Ejer af Frederikshøj. 1946. 141.
- Lunn, Frederik, Forpagter. 1947. 137-40.
- Lunn, Sigismund, Godsejer, Knabstrup, Fader til Forpagter Fr. Lunn. 1946. 140. 1947. 138.
- Lyder, Grosserer fra København. 1947. 108. 112.
- Lyng, Justitsraad, Herredsfoged, Holbæk. 1946. 17. 27 f. 186.
- Lystrup, Ejer af Mullerupgaard. 1946. 141.
- Lützhøft, Hjælpefører. 1947. 54 f.
- Lüxdorff. 1946. 161.
- Lænkholm, Ejer af Kaalund Kloster. 1946. 140.
- Løschou, Kammerraad, Godsforvalter paa Aderløsborg. 1946. 12.
- Løvenskiold (Familien). 1945. 118. 1946. 164.
- Løvenskiold, Baron. 1946. 178 f.
- Løvenskiold, Ejer af Løvenborg. 1946. 140. 186.
- Løvenskiold, Kammerherre, Hofjærgemester, Baron, Løvenborg. 1945. 106.
- Løvenskiold, Overhofmarskal. 1946. 163. 165 ff.
- Løvenskiold, A., Baronesse, født Lydinghausen-Wolff. 1945. 93.
- Løvenskiold, Carl George, Kammerjunker, Toldkasserer i Frederikssund. 1945. 106.
- Løvenskiold, Carl Severin Christian Herman, Kammerherre, Hofjærgemester, Baron, Løvenborg. 1945. 94 f. 103. 106 f. 116.
- Løvenskiold, C. W. C., Baronesse. 1945. 105.
- Løvenskiold, Eggert Christopher Frederik, Hofjærgemester, Overførster, Baron, Holden. 1945. 104.
- Løvenskiold, Frederikke, født Kaas, gift med C. S. C. H. Løvenskiold. 1945. 106.
- Løvenskiold, Frederikke Juliane Marie, Baronesse, Datter af C. S. C. H. Løvenskiold. 1945. 94. 106.
- Løvenskiold, Frederikke Juliane Marie, f. Grevinde af Knuth, gift med Baron Michael Løvenskiold. 1945. 95. 103. 105.
- Løvenskiold, Frederikke Juliane Minni, født Løvenskiold, Baronesse. 1945. 104.
- Løvenskiold, Herman Frederik, Kammerherre, Hofjærgemester, Baron. 1945. 106 f.
- Løvenskiold, Hermann Løvenskiold (Leopoldus), Herre til Birkholm (Løvenborg), Aggersvold og Ulofos. 1945. 93. 105. 107.
- Løvenskiold, Julie Vilhelmine Anna Helene Adelaide Emilie, født Hochschild. 1946. 168.
- Løvenskiold, Margrethe Frederikke Sophie, Baronesse af Løvenskiold, født Løvenskiold. 1945. 104.
- Løvenskiold, M. Fr. C., Baronesse, død 1788. 1945. 105.
- Løvenskiold, Michael Herman, Baron, Kammerherre og Amtmand over Holbæk Amt. 1945. 103. 106.
- Løvenskiold, Ove Rammel Sehested. 1945. 104.
- Løvenskiold, Severin, Geheimeraad, Baron. 1945. 105.
- Løvenskiold, Geheimeraadinde Severin. 1945. 95. 105.
- Mackeprang. 1946. 177.
- Madsdatter, Anne, Tudsø. 1947. 18.
- Madsdatter, Ciditze, Serjby. 1945. 34.
- Madsen, Ejer af Arnakkegaard. 1946. 141.
- Madsen, Ejer af Vedbygaard. 1946. 140.
- Madsen, Anders, Trønninge. 1947. 7-10.
- Madsen, Anders, Ridefoged, Vognserup. 1947. 20. 27-29.
- Madsen, Ane Mette, gift med Gaardejer Ole Madsen. 1946. 92.
- Madsen, A. P. 1946. 41.
- Madsen, Bertel, Lærer, født i Langemark. 1945. 48. 1946. 62. 81. 83. 90. 92-97. 99.
- Madsen, Christoffer, Vurderingsmand, Tersløse. 1947. 22 f.
- Madsen, Hans, Fyn. 1946. 129.
- Madsen, Hans C. 1945. 188.
- Madsen, Helge. 1946. 91.
- Madsen, Holger. 1946. 100.
- Madsen, Jakob, Vognmand, Hestehaven. 1945. 47.
- Madsen, Jep, Søjstrup. 1947. 27 f.
- Madsen, Johanne, gift med Bertel Madsen, Datter af Sognefoged, Gdr. R. J. Holm, Torup. 1946. 95.
- Madsen, Ole, Gaardejer, Fader til Bertel Madsen. 1946. 92 f.
- Madsen, Oluf. 1947. 6.
- Madsen, Oluf, Søjstrup. 1947. 27 f.
- Madsen, Peder, Svinninge. 1947. 24.
- Madsen, Peter, Folketingsmand, Eskildstrup. 1945. 46. 187.
- Madsen, Peter, Vognmand. 1947. 80.
- Madsen, Vilhelm, Arbm., Vig. 1945. 47.
- Malling, Ejer af Drags Møllegaard. 1946. 141.

- Mantzius, Skovrider, Ulkerup. 1947. 133 f.
 Marcussen, Kbm.d. 1945. 148.
 Marcussen, Søj(f)ren, Præst paa Sejersø. 1945. 28.
 1947. 34.
 Margrethe, Dronning. 1947. 72.
 Marie, Prinsesse. 1946. 101.
 Mathiassen, Therkel, Dr. 1946. 43. 139.
 Mau. 1945. 64.
 May, Søren, Mag., Sognepræst. 1945. 148.
 Meinert, Ad. 1945. 143.
 Melbye, Præst. 1945. 60.
 Mertz, E. L. 1946. 40.
 Meulengracht, Oscar, Præst i Onsbjerg. 1946. 73.
 81.
 Michaelsen, H., Pottemager. 1945. 175.
 Michel, Skræder. 1947. 87.
 Michelsdatter, Anna. 1945. 27.
 Michelsen, Adam, Sognepræst, Udby. 1947. 13.
 Michelsen, Bodil Nielsdatter, Enke efter Søren
 Michelsen. 1945. 33.
 Michelsen, Niels, Tingtved. 1947. 21 f.
 Michelsen, Peder, Kongstrup. 1945. 38.
 Michelsen, Søren. 1945. 33.
 Mikkelsen, Iver, Han(n)erup. 1947. 27.
 Mogens, Pottemager, Holbæk. 1945. 146.
 Mogensen, Ole, Gaardejer, Thorkildstrup. 1947. 52.
 Mogensen, Peder. 1947. 37.
 Mogensen, Peder, den kloge Gaardejer i Sejerby.
 1947. 49.
 Molbech, Etatsraad. 1945. 91.
 Moltke, Greve, Ejer af Nørager 1896. 1946. 140.
 Moltke, M. W., Amtmand, Holbæk. 1946. 6. 13.
 17. 34. 1947. 42. 44 f. 47 ff.
 Monrad, J. H., Præst. 1946. 128.
 Monson, Jap. 1945. 102.
 Morten, Badskær i Holbæk. 1947. 28.
 Morten, Slagter, Vallenderød. 1947. 19.
 Mortensen, Jens, Tudse. 1947. 6 f. 12.
 Mortensen, Jørgen, Eskildstrup. 1947. 23.
 Mortensen, Kirsten, Skomager, Ulstrup. 1945. 43.
 Mortensen, Mads. 1945. 28.
 Mortensen, Niels. 1947. 8 f.
 Mortensen, Peder, Foged i Hjemløse. 1947. 14.
 de Moulin, Louis. 1947. 79.
 Mouridsen, Anders. 1947. 22. 31.
 Mourier, Frederik Guillaume Henri, Oberstløjtnant. 1945. 106.
 Myrhøj, Kommuneleder, Kalundborg. 1946. 89.
 Müller, Frederikke Henriette Amalie Emilie, senere gift med Pastor L. Husum. 1946. 69.
 Müller, Hans Jørgen, Forpagter paa Sannholm. 1946. 69.
 Müller, S. 1946. 41.
 Møhl-Hansen, U., Konservator. 1946. 50 f.
 Møller, Dyrsløge. 1945. 123 f.
 Møller, Sognepræst, Fader til A. J. B. Møller. 1946. 74.
 Møller, Axel Johannes Bartholdy. 1946. 74—77.
 Møller, J. P. 1947. 136.
 Møller, J. S., Kredsløge. 1947. 139.
 Møller, Otto, Gylling. 1946. 74.
 Møller, V. 1947. 5. 33.
- N**
 Nanke, Vitterlighedsvidne. 1945. 143.
 Neergaard, Amtmand. 1946. 21.
 Neergaard, N. 1946. 130.
 Niels, Aagerup. 1947. 17.
 Niels, Skomager, Gislinge. 1947. 8 ff.
 Nielsdatter, Anna, Datter af Niels Andersen. 1945. 29.
 Nielsdatter, Boel, Tersløse. 1947. 23 f.
 Nielsdatter, Ellen, Datter af Niels Jensen. 1945. 38.
- Nielsdatter, Hanne, Datter af Niels Salomonsen. 1946. 125.
 Nielsdatter, Lene, Datter af Gaardmand Niels Nielsen. 1946. 116.
 Nielsdatter, Mette, Datter af Gmd. Niels Nielsen. 1946. 116.
 Nielsdatter, Sofie, Datter af Niels Salomonsen. 1946. 125.
 Nielsen, Kaptajn, Forstander paa Holsteinsminde. 1947. 66.
 Nielsen, Anders, fhv. Færgemand. 1947. 70.
 Nielsen, Ane Katrine Jensdatter, gift med Gmd. Niels Nielsen. 1946. 116.
 Nielsen, Ane Kirstine Kristoffersdatter, gift med Niels Nielsen. 1946. 120—22. 124—27. 136.
 Nielsen, Anton, Forfatter, Højskoleforstander. 1946. 91. 116. 125.
 Nielsen, Betty Clara Margrete, født Haas, gift med Pottemager H. C. Nielsen. 1945. 177.
 Nielsen, Carl. 1945. 183.
 Nielsen, Christen, Tersløse Kirkeløse. 1947. 23.
 Nielsen, Christen, Ugerløse. 1947. 21 f.
 Nielsen, Christen, Sømand, Sejersø. 1945. 33.
 Nielsen, Christian, Pottemager. 1945. 180. 183 f.
 Nielsen, Christian, Smed, Sejersø. 1947. 45.
 Nielsen, Erik, Stenhugger, Holbæk. 1945. 187.
 Nielsen, Gerhardt, 1945. 177. 179 f. 182—85.
 Nielsen, Grønvald. 1946. 128.
 Nielsen, Hans, Broder til Færgemand Anders Nielsen. 1947. 70.
 Nielsen, Hans, Torbenfeld. 1947. 16 f.
 Nielsen, Hans, fhv. Skriver paa Holbæk Slot. 1947. 5.
 Nielsen, Hans Christoffer, Pottemager. 1945. 164. 177—80. 182—85.
 Nielsen, Fru Hans Christoffer. 1945. 183.
 Nielsen, Ingeborg, Datter af Niels Nielsen. 1946. 126. 136.
 Nielsen, Jens, Kaltred. 1947. 108.
 Nielsen, Jens, Torslunde. 1947. 7.
 Nielsen, Jens, (Store), Sejerby. 1945. 40.
 Nielsen, Jens, Entreprenør, Nykøbing. 1947. 128.
 Nielsen, Jens, Gmd. Borrebjerggaarden, Sejerby. 1945. 33.
 Nielsen, Jens, Hmd. og Baadfører, Kongstrup. 1945. 40.
 Nielsen, Jens, Vurderingsmand, Holbæk. 1947. 22.
 Nielsen, Jens Kristian, Sognefoged, Kragerup. 1946. 137.
 Nielsen, Jes Rasmus. 1945. 112.
 Nielsen, Jesper, Sejerby. 1945. 34.
 Nielsen, Juliane Marie, født i Regstrup. 1946. 165.
 Nielsen, Jørgen, Karl. 1945. 39.
 Nielsen, Karen Margrethe Sofie, født Johansen, gift med Arbejder Søren Peter Nielsen, Regstrup. 1946. 165.
 Nielsen, Knud, Kidserup. 1947. 13.
 Nielsen, Laurids, Bennebo. 1947. 10.
 Nielsen, L. C. 1946. 114.
 Nielsen, Mads, Schaverup. 1947. 134.
 Nielsen, Mads, Specialist i Aaring, København. 1946. 167.
 Nielsen, Melchior, Gmd. i Aagerup paa Refsnæs. 1945. 40.
 Nielsen, Michel. 1945. 39.
 Nielsen, Niels, Spøndersted. 1947. 27.
 Nielsen, Niels, Fragtmand og Gaardmand, Kaltred. 1947. 108 ff. 112 f.
 Nielsen, Fru Niels, Kaltred. 1947. 108 f.
 Nielsen, Niels, Gaardejer, Ørslev. 1946. 115—38.
 Nielsen, Niels, Gaardmand, Tornved, Oldefader til Gaardejer Niels Nielsen. 1946. 115 f. 119.

- Nielsen, Niels, ung Gaardmandssøn fra Sejerby. 1947. 43.
- Nielsen, Niels Hansen, Gaardfæster, Løsserup. 1945. 121.
- Nielsen, Niels Hansen, Gaardmand, Udby. 1946. 8.
- Nielsen, Ole Salomon, Søn af Niels Salomonsen. 1946. 118. 125.
- Nielsen, Oluf, 1947. 10.
- Nielsen, Peder, Herredsfoged. 1947. 5. 7.
- Nielsen, Peder, Præst. 1947. 30.
- Nielsen, Peter, Tømrer, Vig. 1945. 43.
- Nielsen, Poul, Kvandløse. 1947. 31.
- Nielsen, R., Kommunelærer, Næstved. 1945. 27. 34.
- Nielsen, Rasmus, Bmd., Jyderup. 1945. 46.
- Nielsen, Rasmus, Gdr., Sejerø. 1947. 38 f.
- Nielsen, Salomon, fhv. Højskoleforstander, Støvring. 1946. 115. 138.
- Nielsen, Salomon, Sognefoged, Jyderup. 1946. 116. 119.
- Nielsen, Sofie, Tornved. 1946. 120.
- Nielsen, Svend, Præst. 1945. 96.
- Nielsen, Søren, Gaardmand, Sejerby. 1947. 46. 45. 50.
- Nielsen, Søren Peter, Arbejder, Regstrup. 1946. 105.
- Nielsen, Thommis, Herredsfoged, Kvanløse. 1947. 19.
- Nielsøn, Ane Laurisdatter, gift med Jep Nielsøn. 1945. 112.
- Nielsøn, Jep. 1945. 112 f.
- Nielsøn, Maren S. Daatter, gift med S. Thomas Nielsøn. 1945. 113.
- Nielsøn, S. Thomas, født i Jüdlund. 1945. 113.
- Niklasen. 1946. 55.
- Nikolajsen, Jens. 1945. 46.
- Nissen, Prokurator. 1947. 45.
- Nord, Ejer af Svinningegaard. 1946. 140.
- Nygaard, Ejer af Sæbygaard. 1946. 140.
- Nyrup, C. 1945. 158. 160.
- Nørregaard. 1945. 68. 1946. 74.
- Obersten, Husmand paa Orø. 1947. 71.
- Ollendorff, Holbæk. 1945. 148. 154.
- Ollendorff, Ejer af Dortealyst. 1946. 141.
- Olrík, Jørgen. 1945. 152. 186. 1946. 177.
- Olsen, Ejer af Aagaard. 1946. 140.
- Olsen, Karen Hansdatter, gift med Peder Olsen. 1945. 29 f.
- Olsen, Lars, Husejer, Skaverup. 1945. 45.
- Olsen, Laurids, Gislinge. 1947. 15.
- Olsen, Lauris, Snedker. 1945. 112.
- Olsen, Niels, Kvanløse. 1947. 31.
- Olsen, Niels, Sejerby. 1945. 38.
- Olsen, Peder, Gaardejer. 1946. 134.
- Olsen, Peder, Hmd., Sejerø. 1945. 29.
- Olsen, Wolmer, Grosserer. 1946. 5.
- Oluf Badskær, Holbæk. 1947. 16.
- Olufsen, Hans, Yderup (Jyderup). 1947. 12.
- Olufsen, Inger Hansdatter, gift med Jens Olufsen, Graverhusene. 1947. 13.
- Olufsen, Jens, Graverhusene, Tuse Næs. 1947. 13.
- Otosen, Christian, Pottemager. 1945. 157. 159.
- Otto, Forvalter paa Hørbygaard. 1947. 66.
- Oxe (Slægten). 1945. 97. 1946. 154.
- Oxe, Mette. 1945. 96.
- Oxe, Peder. 1946. 144.
- Packs, Mogens, Lensmand. 1947. 5.
- Pallison, Sivert Urnes Ridefoged paa Roskildegaard. 1947. 5 ff.
- Pape. 1945. 67 f.
- Parsb(j)erg, Frederik, Vognerup. 1947. 20 f. 29.
- Peder Skomager, Hørby. 1947. 12 f.
- Peder Skomager, Stedstrup. 1947. 25.
- Pedersdatter, Boel, Kristrup. 1947. 25.
- Pedersdatter, Kirsten, født i Gudmindrup i Svinninge Sogn. 1947. 7—10.
- Pedersen, Ejer af Viskingegaard. 1946. 141.
- Pedersen, Anders, Gmd. i Horskørgaarden. 1945. 33.
- Pedersen, Bolle (Bollerus Petri), Sognepræst i Nørre Jærnløse og Kvanløse. 1945. 96. 99. 107. 1945. 160 f. 1947. 32.
- Pedersen, Christen, Eggaard i Stedstrup. 1947. 25.
- Pedersen, Christopher, Ridefoged paa Holbæk Slot. 1947. 20 f.
- Pedersen, Gert, Gmd. i Mastrup. 1945. 33.
- Pedersen, Hans, Stenløse. 1947. 31 f.
- Pedersen, Hans, Købmand. 1946. 86.
- Pedersen, Hans, Tingskriver, Tudse Herred. 1947. 5.
- Pedersen, Hans Christian, Degn. 1947. 37.
- Pedersen, Hans H. S., Pottemager, Holbæk. 1945. 148. 157. 159.
- Pedersen, Hans Jørgen, Gaardejer i Mastrup, Broder til Gaardejer Jørgen Pedersen i Kongstrup. 1947. 50.
- Pedersen, Iver. 1947. 6 f.
- Pedersen, Jakob, Tingskriver. 1947. 27.
- Pedersen, Jens, Ridefoged, Søgaard. 1947. 21 f.
- Pedersen, Jep, Ridefoged, Tersløsegaard. 1947. 23.
- Pedersen, Jørgen, Bennebo. 1947. 11.
- Pedersen, Jørgen, Plejesøn af Gaardejer, Smed, Sognefoged Friis, Sejerø. 1947. 50.
- Pedersen, Jørgen, Gaardejer, Kongstrup. 1947. 50.
- Pedersen, Karen Jensdatter, gift med Gaardejer unge Rasmus Pedersen. 1947. 40.
- Pedersen, Maren Hansdatter, gift med Pastor Bolle Pedersen. 1946. 160.
- Pedersen, Martin, Forfatter. 1946. 126.
- Pedersen, Niels, Smedemester, Kvanløse. 1946. 169.
- Pedersen, Otto Brahe, Torbenfeld. 1947. 16 f.
- Pedersen, Peder, Smed. 1945. 40.
- Pedersen, Peder (gamle), Gaardejer paa Vester. 1947. 46. 48.
- Pedersen, Poul. 1945. 34.
- Pedersen, Rasmus. 1945. 40.
- Pedersen, Rasmus, Gaardejer, Sognefoged. 1947. 36. 38. 40 f. 44 ff. 48.
- Pedersen, Rasmus (unge), Gaardejer, Sejerby. 1947. 40 f. 46 ff.
- Pedersen, Svend, Hjembæk. 1947. 14 f.
- Pedersen, Søren, Foged, Dommer og Kirkeværge, Østerballe. 1945. 39.
- Pedersen, Søren, Gaardejer ved Tadebæk. 1947. 50.
- Pedersen, Tommis, Tersløse. 1947. 22 f.
- Peeetz, Købmand i København, Lunds Morbroder. 1945. 49. 72.
- Peeetz, Sofie Else. 1945. 49.
- Peter, Karl paa Ondløse Møllegaard. 1947. 116 f. 119. 121 f. 125. 127.
- Petersen, Ejer af Bjergbygaard. 1946. 140.
- Petersen, Ejer af Mullerupgaard. 1946. 141.
- Petersen, Politimester, Borgmester. 1946. 29 f.
- Petersen, Smed, Ørby. 1946. 85.
- Petersen, Anders. 1946. 152.
- Petersen, Christian, Mestersvend, Kalundborg. 1946. 166 f.
- Petersen, F., Bødker, Vig. 1945. 43.
- Petersen, Hans, Husmand, Vallerstrup. 1945. 140.

- Petersen, J., Gaardejer, Gislinge. 1946. 43.
 Petersen, Jens, fhv. Gaardejer og Veteran fra 1864, Store Grandløse Mark. 1947. 97—106.
 Petersen, Julius, Murersvend, Kalundborg. 1946. 167.
 Petersen, Jørgen Gottfred, Præst. 1947. 63. 69.
 Petersen, Kr., Landbrugsminister, Sandby. 1947. 75.
 Petersen, Laurits, Murer, Kelstrup. 1945. 47.
 Petersen, Niels, Boelsmand, Hønsinge, 1945. 45 f.
 Petersen, Peter, Højremand, Sigerslevvester. 1947. 69.
 Petersen, Søren, Murersvend, Kalundborg. 1946. 167.
 Petersen, Tellef Gottfred, Kapellan, senere Præst. 1947. 69 f.
 Pingel, F. 1946. 133.
 Plenge, Ejer af Gislingegaard. 1946. 140.
 Plønge, Ejer af Solbjerggaard. 1946. 141.
 Pochehnig, Oluf, Sognepræst paa Sejersø. 1945. 27 f.
 Poulsen, Ejer af Lerchenfeldt. 1946. 140.
 Poulsen, Mejerist, Gislinge. 1947. 75.
 Poulsen, Christian, fhv. Gaardejer. 1947. 51. 53 ff. 62. 65. 69 f. 72 f.
 Poulsen, Jens Peter, Landmand, Møller, Fader til Christian Poulsen. 1947. 52 ff. 62 ff.
 Poulsen, Johanne Hansdatter, født i Ørsted, gift med Gaardejer Christian Poulsen. 1947. 51.
 Poulsen, Jørgen. 1945. 39.
 Poulsen, Mogens, Sejersø. 1945. 34.
 Povelsen, Etatsraad. 1946. 32.
 Povlsen, Karl, Præst. 1946. 128.
 Prahl, Ejer af Smakkerupgaard. 1946. 141.
 Pugge, Søren Pedersen, Tuse. 1947. 6. 16.
- Quade, Ejer af Vørslevgaard. 1946. 141.**
- Raffenberg, Jørgen, Præst paa Sejersø. 1945. 20.**
 Rager, Proprietær. 1947. 77.
 Rahr, Jacob Jensen, Degn. 1945. 39.
 Rasmusdatter, Anne Mette, Datter af Sognefoged Rasmus Pedersen. 1947. 38.
 Rasmussen, Ejer af Flinterupgaard. 1946. 140.
 Rasmussen, Ejer af Vørslevgaard. 1946. 141.
 Rasmussen, Arkitekt i København. 1947. 114. 116. 118 f. 124—27.
 Rasmussen, Anna Olufsdatter, gift med Peder Rasmussen, Kvanløse. 1947. 31 f.
 Rasmussen, Lærer, Redaktør, Tranenbjerg, 1945. 48. 1946. 62. 97. 99. 1947. 84.
 Rasmussen, Erik, Vurderingsmand. 1947. 22 f.
 Rasmussen, Hans, Gaardmand i Kongstrup. 1945. 33, 38.
 Rasmussen, Jens, Smed, Soderup. 1947. 17 ff.
 Rasmussen, Jørgen, Husmand, Jyderup Lyng. 1945. 42—45.
 Rasmussen, Karen Kristine. 1946. 85.
 Rasmussen, Kristen. 1946. 127.
 Rasmussen, Lars, Købmand, Ballen. 1945. 58 f. 62. 64. 77. 81. 83 f. 1946. 62. 65. 73. 77. 84. 89 f.
 Rasmussen, Maren Christensdatter, gift med Smed Jens Rasmussen, Soderup. 1947. 17 ff.
 Rasmussen, Niels, Tuse. 1947. 16.
 Rasmussen, Niels, Søn af Rasmus Nielsen, Sejersø. 1947. 38 f.
 Rasmussen, Niels, Gaardejer, Hagedsted. 1947. 75.
 Rasmussen, Niels, Husmand, Ll. Egebjerg. 1945. 46.
 Rasmussen, Niels, Kolportør, Jylland. 1946. 86.
 Rasmussen, Peder, Bjerrebey. 1947. 12.
 Rasmussen, Peder, Kvanløse. 1947. 31 f.
- Rasmussen, Peder (gamle), Sejersø. 1945. 36.
 Rasmussen, Peder (unge), Sejersø. 1945. 36.
 Rasmussen, Peder, Gaardejer i Sejersby, Svoger til Niels Rasmussen. 1947. 38 f.
 Rasmussen, Peter, Murersvend, Kalundborg. 1946. 167.
 Rasmussen, Rasmus, Gaardejer, Bjerresø. 1946. 120.
 Rasmussen, Søren, Friskolelærer, Røsnæs, Fader til Bent Rasmussen. 1945. 67. 75.
 Rasmussen, Fru Søren. 1945. 67.
 Rathmann, Købmand. 1945. 168 f. 171. 178.
 Ravn, Herredsprovst, Hjembæk. 1946. 167.
 v. d. Recke, Ernst. 1946. 102. 113 f.
 Ree, Ejer af Holbæk Ladegaard. 1946. 140.
 Reichenbach, Graver, Holbæk. 1945. 175.
 Reichenbach, Greve, tysk Officer. 1945. 56.
 Riber, Hans, Ridefoged, Holbæk Slot. 1947. 5. 10. 12.
 Riber, H. W. 1945. 105.
 Rosenberg, G. 1946. 43.
 Rosendal, Hans. 1946. 128.
 Rostgaard, Frederik. 1945. 41.
 Rothe, Eigil, Maler. 1946. 175.
 Rotwitt, Elisius Marius, Forstander for Uldum Højskole. 1945. 122—36.
 Røve-Ellen, 1945. 167.
 Rønne, P., Sognepræst i Sønderup-Nordrup. 1946. 92. 127 f. 136.
 Rørdam, Hans Christian, Dr. theol. 1946. 64 f.
 Rørdam, Hans N. K., Præst, Ondløse. 1947. 117.
 Rørdam, P., Lyngby. 1946. 64.
 Rørdam, Thomas. 1945. 61. 64. 1946. 91.
- Salomonsen, Niels, Søn af Sognefoged Salomon Nielsen. 1946. 116.**
 Sankt Laurentius. 1946. 174.
 Saxesdatter, Johanne Marie. 1947. 30.
 Scheel, Christen. 1947. 32.
 Schepelern, Præst, Kirke Hyllinge. 1945. 130.
 Schepelern, Præst ved Trinitatis Kirke. 1946. 91.
 Schmidt, Peder Jensen, Præst paa Sejersø. 1945. 29.
 Schmidt-Kjergaard, Guldsmed. 1945. 148.
 Schram, Pastor, Sejersø. 1945. 40. 1947. 37.
 Schrøder, Andreas, Snedkersvend, Kalundborg. 1946. 167.
 Schrøder, L. 1946. 73.
 Schulin, Greve, Tølløsegaarden. 1947. 76.
 Schulin, Fru Olga, gift med Amtmand Schulin. 1945. 179 f.
 Schulin-Zeuthen, Ejer af Sophienholm. 1946. 141.
 Schulin-Zeuthen, Ejer af Tølløse 1896. 1946. 140.
 Schumann, Bager. 1947. 77.
 Schumann, Madam. 1947. 77.
 Schwensen, Ejer af Arnakkegaard. 1946. 141.
 Seefeld, Jørgen, Lensmand, Holbæk Slot. 1947. 27.
 Seidelin, Grosserer, Holbæk. 1947. 80.
 Seidenfaden, Gartner, Kongsdal. 1947. 118.
 Selchau, Ejer af Selchausdal. 1946. 140.
 Sestoft, Tandler. 1947. 138.
 Sichel, Ejer af Solbjerggaard. 1946. 141.
 Sick, Ingeborg Maria. 1946. 113.
 Siewerty, Frk., Lærerinde. 1945. 18. 25.
 Simonsen, Ejer af Falkenhøj. 1946. 141.
 Simonsen, Provst, Besser. 1946. 72. 75.
 Simonsen, Christen. 1947. 23.
 Simonsen, Povl, Museumsassistent, Nationalmuseet. 1946. 38. 46.
 Sivert, Pottemagersvend, Holbæk. 45. 146 f.
 Skaaning, Ole. 1947. 29.

- Skaden, en Husmand i Ondløse. 1947. 117.
 Skau, Laurids. 1945. 53. 1946. 32.
 Skibsted, Ejer af Svinningegaard. 1946. 140.
 Skovgaard, Joak. 1945. 178.
 Slengerik. 1945. 89.
 Slesvig-Holstenenerne. 1947. 96.
 Sleth, Jens, Præst paa Sejersø. 1945. 29.
 Smith, Axel. 1945. 157.
 Snotlars. 1945. 174.
 Sommer, Lærer ved Højskolen i Høng. 1945. 132.
 Sonne, Amtsforsvalter, Kalundborg. 1947. 35.
 Sonne, J. V. Maler. 1947. 136.
 Sparre, Jokum, Knabstrup. 1947. 29.
 Sparwath, Høker, Vicepræsident for Socialdemokratisk Forening. 1947. 80.
 Splejs, Pastor. 1946. 92.
 Spuur, Johanne Francisca Talitha Hastrup, Datter af Sognepræst Spuur i Hobro. 1946. 73.
 Steffensen, Erik, Skaftelevgaard. 1947. 23.
 Stemann, Kancellipræsident. 1946. 10. 18. 20.
 Stephansen, A., Forstander, Hindholm. 1945. 135.
 Strand, Ejer af Frihedslund. 1946. 141.
 Strodl, Ida, født Lund, gift med Pottemager Th. Strodl, Roskilde. 1945. 165.
 Strodl, Marie, født Lund, gift med Th. Strodl, Roskilde. 1945. 165.
 Strodl, Thomas. 1945. 165.
 Strudsbjerg, Købmand, Slagelse. 146. 125.
 Strunge, Mogens. 1946. 163.
 Suell, Ejer af Grønnebjerggaard. 1946. 141.
 Sundt, Margrethe Frederikke Sophie. 1945. 105.
 Svejstrup, Poul, Birkedommer. 1946. 84 f.
 Svendsen, Hans, Fisker i Astrup. 1947. 14.
 Svendsen, Poul. 1947. 11.
 Svendsen, Søren, Uubberup. 1947. 29.
 Svenskerne. 1945. 27. 38. 1947. 31 f. 71 f.
 Søfrensen, Niels, Gaardmand, Sejerby, Skriver til Sejersø Birks Birketing. 1945. 39.
 Sønder, Jens, Gaardejer. 1946. 97.
 Søren Degn, Nørre Jærnløse. 1946. 152 f.
 Sørensen, A., Kalundborg. 1946. 133.
 Sørensen, Andrea E. 1947. 97.
 Sørensen, H., Lærer, Vig. 1945. 43. 47.
 Sørensen, Hans, Gislinge. 1947. 9.
 Sørensen, Hans, Degn, Sejersø, 1945. 40.
 Sørensen, Henrik, Murermester, Kalundborg. 1946. 166.
 Sørensen, Niels. 1947. 9.
 Sørensen, Ole, Nordby. 1947. 87.
 Sørensen, Ole, Kongstrup, Sejersø. 1947. 46 ff.
 Sørensen, Rasmus. 1947. 9.
 Sørensen, Rasmus, fhv. Lærer. 1946. 6. 10. 14. 181. 183. 185 f.
 Sørensen, Søren, Maarup. 1947. 87.
 Sørensen, Th., Provst, Skanderborg. 1946. 74.
- Tange, Anders. 1946. 129.
 Tauber, fhv. Redaktør af Sorø Amtstidende, Folketingsmand, 1945. 130 f. 1946. 129. 133 f. 138.
 Teilmann. 1945. 68.
 Teisen, Ejer af Severinsminde. 1946. 141.
 Teisen, Ejer af Vognerup. 1946. 141.
 Terkildsen, Præst, Tranebjerg. 1946. 97.
 Thaarup, Th. 1946. 115.
 Thomassen. 1946. 55.
 Thomsen, Familie paa Orø. 1947. 52.
 Thomsen, Uubberup Valgmændighed. 1945. 87 f.
 Thomsen, Albert, Overlærer, Holbæk. 1945. 144. 188. 1946. 29. 192. 1947. 138. 138. 140.
 Thomsen, Louise. 1946. 72.
 Thomsen, Marie, Provstinde. 1946. 82.
- Thomsen, Niels, Friskolelærer. 1946. 94.
 Thorsen, Peder, Sejersø. 1945. 39.
 Thorsen, Peder, Kromand. 1947. 41.
 Thorvaldsen. 1946. 164.
 Throulsen, Peder, Mørkøv. 1947. 11.
 Thune, C. M., Boghandler, Tranebjerg. 1945. 69 f. Thygesen. 1947. 52.
 Thyme, Laurits Julius Emil, Snedkermester. 1946. 167. 174.
 Tillisch, Kabinetssekretær. 1946. 32.
 Timm, Ejer af Aggersvold. 1946. 140.
 Tobiasen, Chr., Dyrlæge, Grevinge. 1947. 52.
 Tofte, H. W., Buntmager. 1945. 162.
 Tolder, Jens, Husmand, Nordby. 1947. 94.
 Tranberg. 1945. 67 f.
 Tranberg, Fru. 1945. 67.
 Trap, Cordt, Kontorchef. 1946. 16.
 Trap, J. P., Kabinetssekretær, Fader til Kontorchef Cordt Trap. 1946. 16 f. 41. 139. 1947. 72.
 Treschow, Ejer af Toftholm. 1946. 140.
 Treschow, Ejer af Torbenfeldt 1896. 1946. 140.
 Treschow, Ejer af Torbenfeldt 1946. 1946. 140.
 Trier, Ernst, Højskoleforstander, Vallekilde. 1945. 66. 178. 1946. 75. 77. 118 f. 127.
 Trier, Troels, Maler. 1945. 178. 180 f.
 Trock, Ejer af Løvegaard. 1946. 141.
 Troels-Smith, J. 1946. 43. 49. 54.
 Tscherning. 1946. 32.
 Tyges, Dorete. 1947. 30.
 Tyges, Sidse. 1947. 31.
 Tyskerne. 1947. 97. 99. 101—05.
- Ulfeld, Flemming. 1947. 19.
- Valdemar, Ung. 1947. 136.
 Vebæk, C. 1946. 40.
 Vett, Herredsfoged i Arts og Skippinge Herred. 1947. 35.
 Viborg, Dr., Slagelse. 1945. 64.
 Villadsen, Skipper, Aarhus. 1945. 159.
 Villadsen, Anders, Skrædder, gift med Marie Villads. 1946. 106 f.
 Villadsen, Ane Marie Pedersdatter, Digterinde. 1946. 100—114.
 Vistoft, Degn og Skolelærer, Fader til Seminarist Vistoft. 1947. 94.
 Vistoft, Seminarist, Vinkel. 1947. 94.
 Voetmann, Farver. 1945. 52 ff.
 v. Voigt, General, mangeaarig Chef for de Randers Dragoner. 1947. 124.
 v. Voigt, Nina, Enke efter General v. Voigt, Tante til Proprietær Vilh. Bruhn. 1947. 124 f. Vold, Vald., Aalborg. 1945. 164. 171.
- Weinelt, Hans Peter Ferdinand, Malermester, Regstrup. 1946. 167. 174.
 Wendt, Fr., Førstelærer, Brundby. 1946. 69. 95.
 Westerby, Erik, Landsretssagfører. 1946. 40 f. 43. 47. 53. 56. 60.
 Wiberg, S. V., Pastor. 1945. 116.
 Willadsen, Hans. 1945. 39.
 Willomson, Daniel, Pottemager. 1945. 147 f.
 Willumsen, Anders, Kiderup. 1947. 13.
 Wimmer, Ludvig. 1946. 177.
 Wind, Adam, Skovrider, Fader til Pastor A. G. B. Wind. 1946. 178.
 Wind, Adam Gottlob Boserup, Præst i Nørre Jærnløse og Kvanløse. 1945. 86 f. 108 f. 114. 116. 118. 1946. 147. 154. 168. 170. 172. 174. 176. 178—80.
 Wind, Eva, født Boserup, gift med Skovrider Adam Wind. 1946. 178.

Wind, Nielsine Petrine, født Andersen, gift med Pastor A. G. B. Wind, Datter af Manufakturhandler Fr. Vilh. Andersen. 1946. 180.
 Windeløv, Stationsforstander, Nykøbing, Formand for Turistforeningen. 1945. 187 f. 1947. 128.
 Winsløw, Christian, Sognepræst, Fader til Lars Winsløw. 1947. 35.
 Winsløw, Lars, Pastor. 1947. 34—50. 140.
 Winsløw, Marie, født Gad, gift med Sognepræst Christian Winsløw. 1947. 35.
 Winther, P. J., Forstander paa Silkeborg Seminarium. 1946. 94 f.
 Wittenkamp, Lars Pedersen, Pottemager. 1945. 148. 157.

Wiuf, Jakobine. 1945. 133.
 Wold, Christen, Købmand. 1945. 163.
 v. Wolffrath, Major. 1945. 150.
 Wünc, Overauditør. 1945. 108.

Zeltner, Otto, Arkitekt, Kammerraad, Slotsforvalter, København. 1946. 150 f. 160 f. 163. 166. 169. 174.
 Zytphen-Adeler, Ejer af Dragsholm 1896. 1946.

Ørsted, A. S. 1946. 7. 10. 16. 20. 22. 24 ff.
 Østrigerne. 1947. 101. 105.
 Østrup, Pastor. 1945. 58.

III. STEDREGISTER

Aabenraa. 1945. 55.
 Aagaard. 1945. 190. 1946. 140. 143. 146.
 Aagerup 1947. 16 f.
 Aarby ved Kalundborg. 1946. 85.
 Aarhus. 1945. 41. 53. 67 f. 74 f. 83. 182. 1946. 67 f. 70. 73. 75. 91. 1947. 49. 50.
 Aarhus Stift. 1946. 77.
 Agerskov i Haderslev Amt. 1945. 49. 53 f.
 Aggersvold. 1945. 190. 1946. 9. 11 ff. 15. 29. 140. 145 f. 1947. 15. 125.
 Aldersro. 1946. 141.
 Algstrup. 1946. 141.
 Alleshauge. 1945. 40.
 Alling (Himmelbjerggenen). 1946. 74.
 Als. 1947. 101. 132.
 Amager. 1946. 49.
 Amerika. 1946. 101. 112.
 Anneberggaard. 1946. 140.
 Anneksgaarden, Orø. 1947. 72.
 Antvorskov. 1947. 14.
 Arnakkebugten. 1947. 108.
 Arnakkegaard. 1946. 141. 145.
 Arts Herred. 1947. 35. 47.
 Askov. 1946. 73 ff.
 Asminderup. 1945. 42.
 Asnæs. 1945. 42. 1946. 144.
 Assens. 1946. 178.
 Astrup. 1946. 141. 145.
 Aunsøgaard. 1946. 141. 144.

Bakkendrup. 1947. 64 f.
 Ballebjerg. 1947. 67.
 Ballen. 1945. 59. 64. 68. 1947. 86.
 Beeret. 1946. 116.
 Bennebo. 1947. 10 f.
 Benzonslund. 1946. 12.
 Besser. 1947. 86.
 Pesser Rif. 1947. 86.
 Bevtoft. 1945. 55.
 Birkendegaard. 1945. 15. 65. 1946. 120. 127. 139 f. 145.

Bisgaard. 1946. 76. 143.
 Bjergby. 1946. 183.
 Bjergbygaard. 1946. 9. 140. 145.
 Bjergsted. 1947. 14. 112.
 Bjerregø. 1946. 120.
 Blakkemølle Stubmølle i Hornsherred. 1947. 62.
 Bloksbjerg (nord for København). 1946. 40. 54 ff. 61.
 Bodilsker. 1947. 35.
 Boeslunde. 1946. 85.
 Bogense. 1946. 129.
 Bonderup i Tostrup Sogn. 1945. 108 f. 1946. 140.
 Borggaard. 1945. 187.
 Bornholm. 1947. 35. 50.
 Brabrand. 1946. 77. 1947. 50.
 Brattingsborg. 1946. 86. 140. 143 f.
 Brattingsborg Skov. 1946. 83.
 Bregninge. 1947. 111.
 Brorfelde. 1946. 106.
 Brundby. 1946. 69. 89. 95 f. 1947. 86.
 Bru(u)nshaab Klædefabrik ved Viborg. 1945. 52. 83.
 Brændholt. 1946. 102. 1947. 28 f.
 Brønderslev. 1946. 94.
 Bunderupgaard. 1947. 31 f.
 Rutt(e)rup. 1945. 92. 98. 116 f. 1947. 121.
 Bybjerg, Orø. 1947. 53 ff. 60. 62. 64. 71.
 Bybjerg, Sejersø. 1945. 41.
 Bøel. 1945. 28.
 Bøstrup. 1946. 140.

Carlsberg ved Løvenborg. 1945. 103.
 Carstensminde paa Amager. 1946. 40. 49. 54. 59. 61.
 „Constantia“ ved Grenaa. 1945. 5. 26.

Dalby. 1945. 132.
 Dalby Kirke i Hellestads Pastorat. 1945. 114.

Dannevirke. 1947. 105.
 Daurup. 1946. 141. 145.
 Dollerup-Finderup. 1945. 49.
 Dor(o)theaslyst. 1945. 106. 100. 1946. 141. 146.
 Dragerup. 1947. 29.
 Dragsholm (Adelersborg). 1945.. 24. 35. 190. 1946. 11 f. 35. 139 ff. 144. 146. 1947. 122. 133.
 Dragsholm Birk. 1946. 6.
 Dragsholm Slotsbakke. 1947.. 124.
 Drags Møllegaard. 1946. 141.. 145.
 Dybbøl. 1947. 104.
 Dyrehavegaard. 1946. 141. 1947.. 139.
 Dyrholmen. 1946. 43. 49. 51. 53.. 56. 58.
 Dønnerup. 1946. 141. 144 f.

Egeberg Overdrev. 1947. 134.
 Egebjerggaard. 1946. 141.
 Egemark. 1946. 140. 143. 145.
 Egernfælde. 1947. 97.
 Ejby. 1947. 52 f.
 Ejderen. 1947. 97.
 Ellede ved Kalundborg. 1945.. 152.
 Ellekildegaard. 1945. 187.
 Ellingegaard. 1946. 141. 145.
 Elverdalen. 1947. 121.
 Elverdammen. 1947. 119.
 Elverdamsbakken. 1947. 81.
 Elverdamskroen. 1947. 60. 80.
 Eriksdal. 1945. 190. 1946. 139 f.. 145 f. 1947. 5. 21. 30.
 Eskebjerghuset. 1946. 102. 106..
 Eskilstrup i Vig Sogn. 1945.. 187.

Faarevejle. 1946. 41. 54 f. 59.. 183.
 Faarevejle Sogn. 1946. 35.
 Fakse. 1946. 129.
 Falkenhøj. 1946. 141. 145.

- Fallitsgaarde. 1945. 49.
 Faurbo. 1946. 139.
 Finderup. 1946. 125.
 Finderup Sogn. 1945. 127. 129.
 Fjordgaarden (Gislinge Lammefjord). 1946. 42.
 Flødkov. 1946. 103.
 Flensborg. 1945. 55.
 Flinterupgaard. 1946. 140.
 Framlev. 1947. 50.
 Fredensborg. 1946. 101 f.
 Frederiksborg. 1947. 35.
 Frederiksborg Amt. 1947. 62.
 Frederikshøj. 1946. 141.
 Frederikshøj Købmandsgaard v. Langøre. 1947. 95.
 Frederikssund. 1945. 158 f. 1947. 62.
 Frihedslund. 1945. 128. 1946. 141. 145.
 Fugleaa. 1946. 183.
 Fuglede. 1946. 134.
 Fyn. 1945. 54. 164.
 Fæltergaard. 1946. 141. 145.
 Føllenslev. 1945. 32. 35. 38.
- Gamløse Mark.** 1947. 51 ff. 62. 71.
 Gl. Brattingsborg. 1945. 58.
 Gl. Roskilde Amt. 1946. 163.
 Gierslev. 1946. 137.
 Gislinge. 1946. 38. 55. 183. 1947. 3. 15. 58.
 Gislinge Bro. 1946. 41 f.
 Gislingegaard. 1946. 140. 145.
 Gislinge Lammefjord. 1946. 41—61.
 Glenstrup ved Hobro. 1945. 49. 52. 82 f.
 Gottorp. 1947. 132.
 Grandløse. 1947. 97.
 Grevinge. 1945. 42. 1946. 40.
 Grevinge Sogn. 1946. 11. 1947. 133.
 Grosserergaarden, Kaltetred. 1947. 108. 113.
 Grønnebjerg, Sejerø. 1947. 36.
 Grønnebjerggaard. 1946. 141. 145.
 Gudbjerg, Fyn. 1945. 96.
 Gudhjem, Bornholm. 1947. 50.
 Gunderslevholm. 1946. 64.
 Gørlev. 1945. 131. 1946. 134. 1947. 64 f.
- Haarmark.** 1946. 91.
 Haderslev. 1945. 53.
 Hagedsted. 1946. 41. 183.
 Hagedstedgaard. 1945. 190. 1946. 140. 143. 146.
 Hammer Bakke, Vejlbj Mark i Hornsherred. 1947. 60 f.
 Hanerup. 1947. 27.
 Hanved. 1946. 72.
 Haslev. 1947. 50.
 Havdrup. 1947. 51.
 Havrebjerg. 1946. 115. 135 f. 137 f.
 Heden (Roskildeegnen). 1947. 18.
 Hellevad. 1946. 178.
 Helligkors Mølle. 1946. 183.
 Helsingborg. 1947. 21.
 Herfølge. 1946. 74.
 Herlufsholm. 1946. 67. 178.
- Herthadalen ved Lejre. 1946. 130.
 Hesselbjerggaard. 1946. 141.
 Hillerød. 1946. 130 f.
 Himmelmberg. 1946. 74.
 Hindholm. 1945. 121 f. 134 f.
 Hjembæk. 1945. 160. 190. 1946. 183. 1947. 11. 14.
 Hjortholm paa Langeland. 1946. 146.
 Hjørring. 1946. 10.
 Hobro. 1945. 52. 83.
 Holbæk. 1945. 113. 121. 144—86. 1946. 12 f. 17. 25. 29. 37. 111. 177. 1947. 18. 27 f. 30. 53. 57 f. 60 f. 68. 70. 78. 80. 82 f. 101 ff. 106. 118 f. 121 f.
 „Algade. 1945. 146. 148 f. 151. 153 f. 156 f. 171. 1947. 78.
 „Bjelkes Hus. 1945. 147.
 „Blegstræde. 1947. 78.
 „Blindestræde (Nellikstræde). 1945. 148.
 „Elephanten, Smedelundgade 32. 1945. 189.
 „Frandsens Arbejderboliger. 1947. 78.
 „Grøshaven. 1945. 146.
 „Holbækkhus. 1945. 153. 175.
 „Kalundborgvej. 1945. 175.
 „Klosteret, Klosterstræde 5. 1945. 189.
 „Klosterporten. 1945. 147.
 „Købmandsgaard, den gamle. 1945. 184. 189.
 „Løbæk. 1945. 157. 1947. 78.
 „Lerbjerger. 1945. 147.
 „„Manden i Træet“, en Beværtning i Blegstræde. 1947. 77 f.
 „Museet. 1945. 149. 177. 184. 189. 1946. 43. 1947. 139.
 „Pottemagergaarden. 1945. 147. 156 ff. 166—75. 178.
 „Pølsekrogen. 1947. 81.
 „Riffelhaven. 1945. 148.
 „Skibbroen. 1945. 159.
 „Smedelundgade. 1945. 151. 1947. 78.
 „Stribbesmarken. 1945. 147.
 „Studiestræde. 1945. 148. 156.
 „Søstræde. 1945. 153. 189. 171.
 „Tvangsarbejdsanstalten. 1946. 130.
 „Vagten. 1945. 151.
 „Villakvarteret. 1945. 178.
- Holbæk Amt.** 1945. 121 ff. 127. 1946. 5 ff. 11. 15. 24—27. 34 ff. 128. 139. 142. 146. 163. 182 f. 186. 1947. 48. 62. 128.
Holbæk Fjord. 1947. 51.
Holbæk Ladegaard. 1945. 140. 1946. 140.
Holbæk Slot. 1947. 5. 11. 19.
Holden. 1945. 104.
Holmstrup. 1945. 160. 1946. 12.
Holsteinsminde. 1947. 66.
Holsten. 1946. 62.
Hoite Mose i Grevinge Sogn. 1947. 133 f.
Hornsherred. 1947. 52. 60. 62.
Horsens. 1945. 58. 182.
- Hovgaarden i Sejerby. 1945. 35.
 Hvalsø. 1946. 144.
 Hvidding i Sønderjylland. 1946. 92.
 Hvidlykkegaard. 1945. 187.
 Hviring. 1946. 73.
 Hulkerup Mark. 1947. 134. 183.
 Høed(t). 1947. 11. 14.
 Højby. 1945. 35. 42.
 Højen. 1946. 178.
 Højholt Bakke, Søndersted Mk. 1946. 106.
 Højsted. 1947. 111.
 Høng. 1945. 123 f. 127—36. 1946. 33. 130. 134.
 Hønsinge. 1945. 46.
 Hørby. 1946. 183. 1947. 13. 66.
 Hørbygaard. 1946. 140. 143. 145. 1947. 66.
- Isefjorden. 1946. 40. 50.
 Issehoved. 1947. 87.
- Jærløv.** 1946. 178.
Jyderup. 1946. 115 f. 118. 144. 1947. 107 f.
Jylland. 1945. 175. 46. 64. 1947. 91.
- Kalundborg.** 1945. 40. 119. 152. 158. 160. 172 f. 182. 1947. 33. 35. 43. 46 ff. 86. 109 f. 113 f.
 „Acciesboden. 1945. 189.
 „Adelgade. 1945. 189.
 „Apoteket, Lindegade. 1945. 189.
 „Bispegaard, den gamle, Adelgade 9. 1945. 189.
 „Brænderigaarden, Kordilgade. 1945. 189.
 „Gyths Gaard, Torvet 12. 1945. 189.
 „Kordilgade. 1945. 189.
 „Latinskole, den gamle, middelalderligt Stenhus, Præstegade. 1945. 189.
 „Ll. Møllestræde. 1945. 189.
 „„Lindegården“, Købmandsgaard. 1945. 21 f. 189.
 „Lindegade. 1945. 189.
 „Munkeø. 1945. 14.
 „Ole Lunds Gaard, Kordilgade. 1945. 189.
 „Raadhus, det gamle, Adelgade 8. 1945. 189.
 „Schou's Hus, Adelgade 17. 1945. 189.
 „Smørkøbmarken. 1945. 11. 14.
 „Vandporten, Kalundborg Ladegaard. 1945. 21.
 Kalundborg Kirke. 1945. 19.
 Kalundborg Slots Ladegaard (Kaalund Kloster) 1945. 5. 26. 189. 1946. 140. 146. 1947. 114. 123.
 Kaltetred, Bregninge Sogn. 1947. 108—11. 113.
 Kappel. 1947. 99.
 Katrinedal. 1946. 141. 145.
 Kattegat. 1946. 50. 83.
 Kattrup. 1946. 140. 143. 145.
 Kelleklinte, Ubby Sogn. 1946. 120.

- Kelleklintegaard. 1946. 141.
 Kidserup. 1945. 141 ff.
 Kirke Helsing. 1945. 132. 1946. 134.
 Kirkehillinge. 1947. 60.
 Klampenborg. 1946. 40. 60.
 Klintø. 1946. 54 f.
 Klouby ved Kalundborg. 1946. 118. 120.
 Knabstrup. 1946. 9. 140. 143. 1947. 25. 27. 137 f. 140.
 Kobbelkjærgaard. 1945. 187. Kolby Mark. 1947. 87.
 Kolding. 1945. 116 f.
 Koldt. 1945. 67.
 Kongsdal. 1945. 190. 1946. 9. 29. 109. 140. 143. 146. 183. 1947. 118. 121.
 Kongstrup. 1945. 28. 37. 41.
 Kornerupbakken. 1947. 120.
 Korsør. 1946. 62. 1947. 114.
 Kragemose. 1947. 94 f.
 Kragerupgaard. 1945. 190. 1946. 140. 143. 145 f.
 Kreta. 1946. 111 f.
 Kristiansminde. 1945. 123. 125. 128.
 Krogagergaard, Ørslev ved Slagelse. 1946. 120. 122—28. 136.
 Kullerup-Refsvindinge. 1945. 49.
 Kundry. 1945. 20. 104. 1946. 12. 27. 35. 183.
 Kvanløse. 1945. 85. 87. 91. 94. 102. 109—19. 1946. 112. 147. 154. 165. 167. 169. 171. 177 f. 1947. 25 f. 31 f.
 Kvanløse Kirke. 1945. 107. 1946. 170—78.
 Kyholm. 1947. 87.
 København. 1945. 81. 118 f. 134. 152. 1946. 13. 15. 17. 32. 67. 76. 79. 91. 94. 100. 109 f. 119. 121. 179 f. 186. 1947. 26. 61. 70. 74. 80. 82. 105. 109—12. 114. 127. 130.
 .. Allégade. 1946. 111.
 .. Bremerholm. 1947. 20.
 .. Christiansborg. 1947. 119.
 .. Christianshavn. 1947. 116. 118. 124. 126.
 .. Folkvarsvej. 1946. 112.
 .. Frederiksberg Have. 1946. 110.
 .. Kastellet. 1947. 106.
 .. Købmagergade. 1947. 126 f.
 .. Landbohøjskolens Have. 1946. 110.
 .. Postgaarden, Købmagergade. 1947. 126.
 .. Store Tuborg. 1946. 72.
 .. Søndermarken. 1946. 100. 109 f. 112.
 .. Treschows Stiftelse, Christianshavn. 1947. 126.
 .. Vartov. 1946. 79. 91.
 Lammefjorden. 1946. 40 ff. 49.
 Landtyst ved Helsingør. 1945. 104.
 Landsgrav. 1946. 127.
 Langdalen, Samsø. 1947. 87.
 Langedal mellem Gamløse og Næsby, Orø. 1947. 71.
 Langeland. 1946. 85.
 Langemark. 1945. 58. 1946. 93.
 Langøre. 1947. 95.
 Lem. 1946. 72.
 Lerchenborg. 1945. 190. 1946. 85. 139 ff. 144. 146. 1947. 108 f. 125.
 Lerchenfeldt. 1945. 24. 1946. 140.
 Lille Egede i Vestsjælland. 1946. 85.
 Liløre. 1947. 87. 95.
 Lindebjerggaard. 1945. 187.
 Lindenberg Kro. 1947. 131.
 Liselund. 1945. 70.
 Lolland. 1946. 73.
 Lomborg. 1946. 64.
 Lychen, Skov. 1947. 133.
 Lyngby. 1946. 137.
 Lyngby ved Grenaa. 1946. 91.
 Lyngerup. 1947. 58.
 Læsø. 1946. 50.
 Løjtvedgaard. 1946. 141. 145.
 Løve. 1946. 133 f.
 Løvegaard. 1946. 141. 145.
 Løve Herred. 1945. 121. 123.
 Løve Herreds Tinghus, Høng. 1945. 190.
 Løvenborg (Birkholm). 1945. 91 f. 95 f. 102—07. 109. 114. 116 f. 190. 1946. 139 ff. 144. 146 f. 151. 160. 165. 168 ff. 177 f. 1947. 32. 121.
 Maarup. 1947. 87.
 Madebjerggaard. 1946. 84.
 Maltes Kro. 1947. 106.
 Mandø. 1946. 178.
 Maribo. 1945. 177.
 Mastrup. 1945. 28. 40 f.
 Melby, Aarby Sogn ved Kalundborg. 1946. 85.
 Melbygaard. 1946. 144.
 Merløse. 1945. 169. 1947. 21. 28. 33. 101.
 Merløse Herred. 1945. 113. 1946. 104. 1947. 139.
 Merløse Ting. 1947. 17.
 Merløse-Tuse Herreder. 1946. 28. 34.
 Minnislyst. 1946. 144.
 Mullen ved Vrøj. 1947. 43.
 Mullerupgaard. 1946. 141. 145.
 Mysunde. 1947. 98. 106.
 Mølleborup. 1947. 20.
 Nekselø. 1945. 40.
 Neksø. 1947. 35.
 Nidløsegaard. 1946. 141.
 Nordby, Samsø. 1946. 62. 75. 89. 1947. 84—92. 94—96.
 Nordvestsjælland. 1945. 175.
 Norge. 1947. 42.
 Norup paa Fyn. 1946. 91.
 Nyborg. 1946. 129.
 Ny-Hagedst. 1946. 41 f.
 Nykro. 1945. 119. 1946. 182.
 Nykøbing. 1945. 49. 158. 160. 1946. 11. 27. 1947. 81. 103. 128. 130. 133.
 .. Algade. 1947. 130.
 .. Svanestræde. 1947. 130.
 Nyrup. 1946. 102.
 Nyvang. 1946. 141.
 Næsby. 1947. 53. 62. 71.
 Næstved. 1945. 151. 159. 182. 1947. 45.
 Nørager. 1945. 128. 1946. 140. 145.
 Nørre Hyllinge. 1947. 60.
 Nørre Jernløse. 1945. 85—89. 91. 94 f. 102. 104—07. 110 f. 114. 116—20. 1946. 178 ff. 1947. 25. 32.
 Nørre Jernløse Kirke. 1946. 147—70.
 Odden. 1945. 32. 35.
 Odense. 1945. 73. 1946. 73.
 Odsherred. 1945. 164. 172. 1946. 27. 34. 183. 1947. 183 f.
 Onsbjerg. 1945. 73. 1946. 68. 73—76. 84. 1947. 86.
 Orelund. 1946. 141. 144 f.
 Orø. 1945. 164. 1947. 51—73.
 Perres, Sump i Østerby. 1947. 85.
 Præstø. 1945. 159.
 Raklev. 1945. 32. 35.
 Randers. 1947. 33. 124.
 Rangle Mølle. 1946. 144.
 Reerslev. 1946. 91.
 Regstrup. 1946. 165. 1947. 21.
 Rendebæk. 1947. 62.
 Ringsted. 1945. 116. 1947. 37. 114.
 Rom (Vestjylland). 1946. 64.
 Roskilde. 1945. 152. 159. 1946. 6. 36. 1947. 14 f. 61. 69. 110. 119 f.
 .. Hotel „Prinsen“. 1947. 120.
 Roskilde Domkirke. 1947. 52.
 Rude ved Skælskør. 1946. 129.
 Ruds Vedby. 1946. 128 f. 132—34.
 Ry (Himmelbjerggenen). 1946. 74.
 Rye. 1947. 53.
 Rygaard. 1946. 148. 1947. 52.
 Ryslinge. 1946. 94.
 Rødding Højskole. 1945. 121 f.
 Rødhals. 1947. 41.
 Rønnebæk. 1947. 70.
 Rørbæk ved Aalborg. 1946. 95.
 Rørvig (Lodsoldermandens Hus) 1945. 190.
 Røsnæs (Refsnæs). 1945. 135. 1947. 135 f.
 Saltbæk. 1947. 36. 44.
 Salttofte. 1946. 141. 145.
 Samsø. 1945. 35. 40 f. 49. 54. 57 ff. 66. 70. 73. 75. 82 ff. 1946. 62—90. 143. 1947. 84—96.
 Sandby. 1947. 11.
 Sandby Bro. 1946. 41.
 Sanderna ved Göteborg. 1946. 55.
 St. Hans ved Roskilde. 1947. 122.
 St. Pouls Præstegaard paa Bornholm. 1947. 35.
 Sannholm. 1946. 143.
 Schaverup Hauge. 1947. 134.
 Sejerby. 1945. 28. 35. 37. 41. 1947. 36.

- Sejerø. 1945. 27—41. 1947. 34—50.
 Selchausdal. 1945. 128. 46. 140. 145.
 Severinsminde. 1946. 141. 144.
 Sidingefjord. 1946. 40 ff.
 Sidingevig. 1946. 141. 145.
 Sigersholm. 1945. 162.
 Silkeborg. 1945. 53 f. 1946. 94.
 Sipperup. 1948. 110.
 Sjælland. 1945. 158. 164. 1946. 40. 54. 92. 182. 1947. 10. 33. 105.
 Sjællandske Svejts, det. 1947. 119.
 Sjørsløv Højskole ved Viborg. 1945. 131.
 Skaftelevgaard. 1947. 23.
 Skamling. 1945. 76.
 Skamstrup. 1947. 9 f.
 Skanderup. 1946. 74.
 Skarre Sø (Skarriðsø). 1947. 14.
 Skillingsted. 1946. 54 f.
 Skibby. 1947. 131.
 Skien. 1946. 62.
 Skinnerup. 1946. 72.
 Skippinge Herred. 1947. 35. 47.
 Skjelby. 1946. 67.
 Skjelby-Gunderslev ved Næstved. 1946. 64.
 Skodsborg. 1947. 135.
 Skotterup. 1945. 165.
 Skovmøllen. 1947. 28.
 Skævinge i Nordsjælland. 1947. 84.
 Slagelse. 1945. 133. 135. 1946. 62. 92. 129. 131.
 Slangerup. 1945. 159.
 Slesvig. 1947. 97.
 Smakkerupgaard. 1946. 141.
 Smørummedre. 1947. 15.
 Snertinge. 1947. 14.
 Snevre. 1947. 32 f.
 Soderup. 1947. 17—20. 25.
 Solbjerg. 1946. 125.
 Solbjerggaard. 1946. 141.
 Solvang. 1946. 136 f.
 Sonnerup. 1946. 144.
 Sophienholm. 1946. 141. 144 f.
 Sorø. 1945. 150 ff. 159.
 Stakkesti, Sejerby. 1945. 35.
 Stedstrup. 1947. 25.
 Stenbjerg. 1946. 72.
 Stenløse Kirkeby, Københavns Amt. 1947. 31 f.
 Stensbjerg. 1947. 72.
 Stenstrup Museum. 1945. 47.
 Stilling ved Ribe. 1946. 73.
 Stilling ved Skanderborg. 1946. 74.
 Store Bælt. 1946. 123.
 Store Fuglede. 1946. 121.
 Store Sø. 1946. 41 f.
 Strentebjerg ved Knabstrup. 1947. 137. 139.
 Strøskoven. 1947. 134.
 Susaa. 1946. 64.
 Svallerholmen. 1947. 10 f.
 Svallerup. 1946. 120. 137.
 Svallerup Præstegaard. 1946. 147.
 Svevilligaard. 1946. 144.
- Svendborg. 1945. 49.
 Sverige. 1947. 42.
 Vinninge. 1946. 28. 183. 1947. 7. 11. 24.
 Vinningegaard. 1946. 140.
 Sydsamsø. 1946. 62.
 Sæby. (Sø(r)by). 1945. 102. 124 f. 127 f. 1947. 52.
 Sæbygaard. 1945. 128. 190. 1946. 140. 146.
 Særslevgaard. 1946. 141.
 Søgaard. 1946. 144. 1947. 26. 31 f.
 Sønderby. 1947. 102.
 Sønderjylland. 1945. 76. 1946. 186. 1947. 132.
 Sønder Jærnløse. 1945. 147. 1947. 25. 28. 139 f.
 Søndersted. 1946. 113. 1947. 27.
 Sønderup. 1946. 92. 127 f. 136.
 Søstrup. 1947. 27 f.
- Taastrup. 1945. 169. 1947. 101.
 Tanderup. 1946. 84.
 Teglværksgaarden. 1946. 144.
 Tersløse. 1946. 133 f. 1947. 22 ff.
 Tersløsegaard. 1945. 190. 1946. 146.
 Testrup. 1945. 68.
 Thisted. 1946. 72.
 Thulstrup. 1946. 74.
 Tingtved. 1947. 21.
 Tingtveds Bro. 1947. 27.
 Tissø. 1945. 133.
 Tjørnelunde. 1945. 123.
 Toftholm. 1946. 140. 143.
 Torbenfeld (Frydendal). 1945. 190. 1946. 9. 11. 13 ff. 29. 139 ff. 144. 146. 1947. 117. 125.
 Tornved, Jyderup Sogn. 1946. 115. 119. 126.
 Torslunde. 1947. 11.
 Torup. 1945. 82. 1946. 79 f. 93 f. 1947. 5.
 Tranderup paa Ærø. 1946. 64.
 Tranerbjerg. 1945. 54. 57 ff. 64. 68. 70. 73. 78. 82. 1946. 63. 65—68. 70—73. 75. 77 f. 81. 84. 87. 91. 94. 97.
 Trønninge. 1947. 8 f.
 Tunø. 1945. 35. 1947. 86.
 Tuse. 1947. 12. 15.
 Tuse Herred. 1947. 5. 130.
 Tuse Næs. 1945. 121. 141. 1947. 13. 33. 58.
 Tyelse. 1946. 125.
 Tyskland. 1947. 135.
 Tølløse. 1945. 91. 153. 1946. 109. 134. 139 ff. 144 ff.
 Tølløse Slot. 1947. 119.
 Tømmerupgaard. 1946. 145.
 Tønder. 1945. 55. 1946. 73.
 Tørring Len. 1945. 53.
- Ubberup. 1945. 40. 67. 1946. 94. 1947. 16.
 Ubberupgaard. 1945. 24. 1947. 114.
 Ubberup Mølle. 1947. 28 f.
 Uby. 1945. 10. 19.
- Uby Præstegaard. 1946. 141.
 Uby. 1947. 13.
 Ugerløse. 1946. 102.
 Uldum Højskole. 1945. 122 f. 125 f. 131.
 Ulkerup (Ulcherup). 1947. 133.
 Ulkerup Skov. 1947. 134.
 Ulkestrup. 1946. 8. 17. 36. 181—88.
 Ulkestrup Skov. 1945. 46.
 Ulviggaard. 1946. 141. 145.
 Undløse. 1945. 160. 1946. 183. 1947. 10. 28. 126.
 Undløse Møllegaard. 1947. 114—27.
 Ustrup Krat. 1945. 22.
- Vadstrupgaard. 1946. 76. 143.
 Vallekilde. 1945. 35. 66. 178. 1946. 75. 118—21. 127.
 Vandkær. 1947. 43.
 Vedbygaard. 1945. 190. 1946. 140. 143. 146.
 Vedbæk. 1946. 40.
 Vedbæk Boldbane. 1946. 61.
 Vejle. 1945. 70.
 Vejrhøj. 1946. 182.
 Vemmelv. 1946. 85.
 Verninge. 1946. 129.
 Vesterballe, Sejerby. 1945. 35.
 Vesterbygaard. 1946. 140 f. 143. 145.
 Vesterskerninge Højskole. 1946. 91.
 Vesterstrand. 1945. 41.
 Vig. 1945. 42.
 Vigersted. 1945. 118.
 Vindehelsinge. 1946. 54 f.
 Vindstrup. 1947. 28.
 Vindumovergaard. 1945. 5.
 Vintre Mølle. 1946. 148.
 Vipperød. 1945. 139 f. 143.
 Viskinge. 1947. 111.
 Viskingegaard. 1946. 141.
 Voergaard. 1947. 132.
 Vognserup. 1945. 104 f. 190. 1946. 130. 141. 144. 146. 1947. 20 f. 27.
 Voldborg Herred. 1945. 113.
 Vrøj. 1947. 36. 38. 43.
 Værsløv ved Kalundborg. 1946. 79. 93.
 Værsløvgaard. 1946. 141.
- Ydersognet paa Refsnæs. 1947. 136.
- Æbeltoft. 1945. 40. 68.
- Ørby. 1946. 86 f.
 Ørslev. 1945. 133. 1946. 121—27. 127—31. 133. 135. 137.
 Ørsted. 1946. 35.
 Ørum. 1946. 178.
 Øslø. 1946. 89.
 Østerballe, Sejerby. 1945. 35.
 Østerby. 1947. 85 f.
 Øster Hannerred. 1946. 10.
 Østerholm i Østerby, Besser Sogn. 1946. 85.
 Østerlars. 1947. 50.
 Østermarie. 1947. 50.
 Øster-Tørslev. 1945. 49. 52.